

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FØRSLEVDEGNENS OPTEGNELSER

Optegnelsesbog for degnen
Anders Jensen Kier
1667-1693

Af Margit Mogensen og Niels W. Bruun

Margit Mogensen og Niels W. Bruun

FØRSLEVDEGNENS OPTEGNELSER

Optegnelsesbog for degnen
Anders Jensen Kier
1667-1693

LANDBOHISTORISK SELSKAB
1998

© Landbohistorisk Selskab 1998

Udgivet med støtte af
Landbohistorisk Støttekreds
Fridlev Skrubbeltrang Mindefond
Dronning Margrethe og Prins Henriks Fond
Alfred Good's Fond
Carlsen-Langes Legatstiftelse

Sats og tryk:
Grafisk Produktion Odense

Forside: Vejkort 1796. Rigsarkivet

FØRSLEVDEGNENS OPTEGNELSER

FORORD

Med udgivelsen af disse degneoptegnelser fra den senere del af 1600-tallet fortsætter Landbohistorisk Selskab i en vis forstand rækken af bondedagbøger, men også kun i en vis forstand, for nok drev degnen landbrug, men formelt tilhørte han gejstligheden. Gennem *Anders Jensen Kiers* optegnelser fra *Førslev* i Sydvestsjælland 1667-1693 kommer man tæt på denne dobbelthed, og der er tale om en usædvanlig kilde til landbrug og livsform i det lille samfund, men også til dannelse, religion og forholdet til myndigheder under den tidlige enevælde. Det kan man læse mere om i indledningen til optegnelserne. Her fortælles også om den blanding af dansk og latin, som degnen brugte. Latinteksterne er oversat, men i udgaven findes desuden de tekster på latin, som ikke tidligere har været publiceret, da de i sig selv har filologisk og dannelseshistorisk betydning.

Jeg takker udgiverne seniorforsker, ph.d. Margit Mogensen og cand. phil. Niels W. Bruun, der har udført det store arbejde med den lille, men besværlige håndskrevne bog. Margit Mogensen har skrevet indledningen. De to udgivere har samarbejdet om fremlæggelsen af den danske tekst, medens Niels W. Bruun står for oversættelse og udgivelse af den latinske tekst. Takken gælder i høj grad også professor Bjarne Stoklund, der som tilsynsførende blandt andet har udført et betydeligt arbejde med tydningen og tolkningen af den danske tekst. Lektor Fritz Saaby Pedersen, Odense og Københavns Universitet, takkes for mange gode råd og udmærket bistand ved fastlæggelsen af den latinske tekst.

Lektor Knud Prange, Lokalhistorisk Afdeling, Københavns Universitet fortjener tak, fordi han i sin tid gjorde Margit Mogensen opmærksom på den lille bog i Landsarkivet i København. Det førte senere til, at Landbohistorisk Selskab tog udgivelsen af optegnelserne med i sine planer. Da optegnelserne rækker ud i flere faglige specialområder, har der undervejs været behov for at spørge eksperter til råds. Seniorforsker Nils G. Bartholdy, Rigsarkivet, har beredvilligt hjulpet med passager på tysk. For nyttige henvisninger takkes tillige lektor, lic. theol. Carsten Bach-Nielsen, Aarhus Universitet, forskningsstipendiat, ph.d. Sebastian Olden-Jørgensen, Københavns Universitet, museumsdirektør Mogens Bencard, Rosenborg Slot, seniorforsker, dr. phil. Gustav Henningsen, Dansk Folkemindesamling og seniorforsker, ph.d. Henrik Horstbøll, Det Kongelige Bibliotek.

Sidst men ikke mindst skylder Landbohistorisk Selskab de fonde, som har muliggjort udgivelsen en varm tak, nemlig Dronning Margrethe og Prins Henriks Fond, Fridlev Skrubbeltrangs Mindefond, Landbohistorisk Støttekreds, Carlsen-Langes Legatstiftelse og Alfreds Good's Fond.

Mette Skougaard
Formand for Landbohistorisk Selskab
Februar 1998

INDHOLD

Indledning

ved *Margit Mogensen*

Optegnelsesbogen	9
Degnen Anders Jensen Kier.	12
Stillingen og stedet	13
Degneboligen.	14
Husholdning og økonomi	15
Kvæghold og høstudbytte.	17
Kontaktnet og omgangsformer	18
Det religiøse perspektiv	19
Den ydre verden og livet i Førslev	20
Udgivelsesprincipper	22
Oversigt over indholdet af optegnelserne	28
Optegnelsesbogens tekst ved <i>Margit Mogensen og Niels W. Bruun</i>	32
De latinsprogede dele af optegnelsesbogen ved <i>Niels W. Bruun</i>	161
Ordforklaringer	192
Personregister	198
Stedregister	206

INDLEDNING

For Danmarks vedkommende er antallet af bevarede bondeoptegnelser stigende fra slutningen af 1700-tallet,¹ og igennem de sidste par årtier har navnlig Landbohistorisk Selskab udgivet dagbøger og optegnelser fra forskellige egne af landet.² Er man tilbage i 1600-tallet, er situationen dog anderledes. Hvad der er bevaret af bonde dagbøger, eller rettere regnskaber og blandede optegnelser, stammer næsten udelukkende fra Sønderjylland, hvor der var flere selvejere eller friere stillede fæstere end i resten af landet. Her gjorde navnlig handelskontakterne sydovert det tidligt til et aktiv for en bonde ikke bare at kunne læse, men også skrive. Forskningen i optegnelserne har givet et dybere indblik i bondeøkonomien, det sociale liv og hele mentaliteten på landet i det gamle landbosamfund.³

Man kunne ønske sig et lige så givtigt materiale som supplement til offentlige administrative kilder fra resten af landet, men netop på grund af de anderledes økonomiske og sociale forhold er det ikke sandsynligt, at der i 1600-tallet var bønder, der skrev ned på samme måde som i det sønderjyske område. I hvert sogn var der imidlertid en *degn*, som nok tilhørte gejstligheden, men alligevel var tæt på bønder og husmænds liv, og i hvert fald i visse sammenhænge var undergivet lignende vilkår som dem.⁴ Degnenes dannelsesniveau kunne være nok så forskelligt, men læse og skrive måtte de nødvendigvis kunne, og måske har flere end man har kendskab til skrevet noget ned til eget brug på samme måde som de sønderjyske bønder. I det mindste for Sjællands vedkommende er der dog ikke fundet andre eksempler på så tidlige degneoptegnelser end dem, degnen i Førslev i Sydvestsjælland foretog inden for de tre sidste årtier af 1600-talet. De er på flere måder ret enestående og fortjener at blive kendt og udnyttet mere end det hidtil er sket.⁵

De følgende sider gør ikke krav på at være en fyldestgørende analyse af degnens optegnelser. Denne indledning er alene tænkt som en appetitvækker til at udnytte optegnelserne i flere forskellige historiske sammenhænge. Først omtales kilden, forfatteren og stedet, hvorefter der præsenteres nogle eksempler på emner, som lader sig belyse gennem optegnelserne. Det drejer sig blandt andet om degnens bolig og husholdning samt landbrug, handel og de mange aktiviteter, der sikrede ham og husholdet økonomisk også i perioder, hvor det kneb for andre. Yderligere er der indblik i det sociale netværk, degnens og tidens åndelige univers samt glimt af forholdet til den ydre verden. Der afsluttes med en redegørelse for udgivelsesprincipperne.

Optegnelsesbogen

I Landsarkivet i København opbevares som en del af pastoratsarkivet fra Førslev sogn, Øster Flakkebjerg herred, oprindeligt Korsør amt., en lille pergamentsindbundet bog, der i sin tid er registreret som "Optegnelsesbog for

deggen Anders Jensen Kier 1667-93". Den er ca. 11 cm bred og 16,5 cm høj, og den består af 142 blade. Pagineringen er sket ved registreringen i arkivet, og tallene er påskrevet med blyant i øverste højre hjørne på hver højre side. Der er tale om foliopaginering, hvor hvert blad har to beskrevne sider, en højre (recto) og venstre (verso, bladets bagside). Et par steder i bogen er der spor af, at sider er udskåret, men om det er forfatteren eller andre, der har gjort det – og hvorfor – er ikke kendt. Papiret er i god stand, men på enkelte blade er blækket meget svagt, og en del er skrevet med en næsten mikroskopisk skrift og er derfor svært læseligt. Der er mange steder i bogen indskud og overstregninger, som er med til at gøre tydingen besværlig. Det gælder ikke mindst i den senere del, hvor opgørelserne over udsæd samt indhøstet og tærsket korn findes.

Uden på pergamentsbindet har forfatteren med blæk skrevet sit navnetræk og årstallet 1680, men på den indvendige side af bindets bagside har han skrevet 1665, og de første daterede optegnelser i bogen er en omtale af hans forlovelse netop i 1665 (fol. 4v). Det er dog muligvis først skrevet i 1666-1667 omkring den tid, da han blev gift og tiltrådte stillingen som degn i Førsløv sogn. Det vides ikke, hvorfor han netop i 1680 har "dateret" bogen, men ved den tid har han i hvert fald meget jævnligt haft fat i den. Fra de år er der nemlig både husholdnings- og høstregnskaber. Mens husholdningsregnskaberne fortsætter til 1693, omend mere summariske end i de første år, ophører høstregnskaberne desværre allerede 1681. Optegnelserne kan være videreført i en anden (tabt) bog, men den mere kortfattede form mod slutningen styrker en formodning om, at forfatteren da havde mistet lidt af gejsten. Han synes at have haft færre jern i ilden end i de yngre år og har måske ikke længere haft så meget brug for at føre regnskab og skrive begivenheder ned.

Oversigten s. 28-29 viser, at optegnelserne emnemæssigt og kronologisk falder i nogle blokke. Hvad art og sammensætning angår, er der paralleller til de bondeoptegnelser, der kendes fra Sønderjylland, men også til samtidige engelske degneoptegnelser.⁶ Der er personalhistorie, bønner, salmer og bibelsteder, men tillige ordsprog, husråd og forudsigelser, stof man blandt andet kunne finde i tidens almanakker og bønnebøger samt andre udbredte skrifter.⁷ Desuden er der afskrifter af breve fra myndigheder og foresatte, og der er mange sider med husholdnings- og høstregnskaber samt låneaftaler med egnens bønder.

Det er særegent, at bogen også indeholder adskillige sider med afskrifter af latinske tekster. Det er først og fremmest Ciceros taler og afhandlinger, men også gejstlige breve, bønner og talemåder, formularer for breve og testimonier. De latinsprogede dele af teksten, som ikke i forvejen findes i tilgængelige trykte udgaver, er taget med i denne udgivelse, oversat og indsat på rette sted i den danske – af og til tysksprogede tekst. Desuden bringes disse tekstdele på originalsproget som et særskilt afsnit bagest i bogen. Dét er det i noterne præcist angivet, hvilke tekststykker, der er udeladt i denne udgave.

Håndskriften varierer en del bogen igennem, men dog ikke mere end at

Ad extremum spatium nullum tranquillum et
divinum spiritum digne.

Ma. etc. iam. etc. in. etc. etc.
de disseminat in orbis terre memoriam sempiternam.

Hum. in vestram fidem accipiat ut in
unitate vestra levatis potius, si a veritate via.

Ea a vobis spero et in bonam partem
consequa.

Invocatio. etc. etc. etc.

Quis. etc. etc. etc.

Fis. etc. etc. etc.

Cum sepe cum simus cum res vilissima simus
cur superbum ad terram terra redimus.

Qui dicit du. etc. etc. etc.

Quis. etc. etc. etc.

Opuslaget fra den originale optegnelsesbog viser degnen Anders Jensen Kiers karakteristiske blanding af latin, tysk og dansk. Landsarkivet for Sjælland m.m. Førsløv Pastoratsarkiv, 441. D. fol. 8v. Let forstørret. Foto: Tage Ludvigsen, Rigsarkivet.

det forekommer sandsynligt, at alt er skrevet med samme hånd. Især de latinske passager er som regel skrevet med større skrift og i en mere kalligraferet stil end de forretningsmæssige dele med regnskaber og småt og stort fra hverdagen. De forskellige blækfarver viser, at der løbende er blevet noteret i bogen. Det har ikke været muligt med sikkerhed at fastlægge kronologien i denne vekslen mellem det åndeligt/litterære og regnskabsmæssige. Ved første øjekast virker det temmelig forvirret og uoverskueligt, men de blokke, hvori klassiske tekster, officielle meddelelser og regnskaber bringes, tyder alligevel på, at forfatteren i et vist omfang helt fra starten har disponeret over siderne og forsøgt at beregne pladsen. Således må husholdningsregnskaberne 1667 ff fol. 68r være ført parallelt med udsæds- og høstregnskaberne fra samme år, selv om de først findes fol. 106v.

Degnen Anders Jensen Kier

Forfatteren til optegnelserne præsenterer sig straks på andet blad, den 8. januar 1666, som Andreas Joannis Paludanus Alburgensis, men senere, både i sine penneprøver på sit navn spredt i bogen og i forbindelse med forretningsaftaler, kalder han sig enten Anders Jensen Kier, Anders Kier, eller slet og ret Anders Degn, sådan som alle og enhver givetvis har kaldt ham. Latinisering af et dansk navn var almindelig, hvis man var en studeret mand eller blot havde frekventeret en latinskole. Måske havde han, som *Alburgensis* tyder på, gået på latinske i Ålborg, men da skolens arkiv ikke er bevaret så langt tilbage, lader det sig ikke verificere. Han blev ved sin forlovelse i den tyske kirke i København 1665 benævnt *studiosus*, men der er ikke spor af, at han nogensinde blev indskrevet på Universitetet.⁸

Hans liv har flere dunkle punkter, selv om man undervejs i optegnelserne får en fornemmelse af at lære ham at kende. Hvor og hvornår han blev født er for eksempel uafklaret, da han selv intet oplyser herom, og de arkiver, der kunne hjælpe, er tabt. Derimod gør han omhyggeligt rede for, at hustruen Anne Bondesdatter var født i 1633 i Flensborg, og altså var 34 år, da de giftede sig og nedsatte sig i Førslev. Et enkelt sted noterer han som en randbemærkning "Aar gammel 47" sammen med en af de hyppige gentagelser af sit navnetræk, men det er på et sted i bogen, hvor kronologien er usikker (fol. 16r), så reelt ved vi ikke, om degnen var jævnaldrende med sin kone, eller han eventuelt var nogle år ældre. Indførslen i begyndelsen af bogen peger i retning af det sidste.

Der er intet i optegnelserne, der tyder på barnefødsler i degneboligen, og da hustruen Anne døde i 1701, var der ikke andre arvinger end ægteemanden og en broder, Anders Bondesen, der var degn i Bov i Sønderjylland.⁹ En anden broder, Jens Bondesen, der også havde været degn i Bov, var da død. Degneparret var dog ikke uden familie tæt ved. Degnens moder omtales flere gange i optegnelserne, og hun må have boet hos sønnen og svigerdatteren. En broder til Anders Kier, Jens Jensen Kier, var degn i det nærliggende sogn Hyllested. En anden broder, Thomas, synes at have ernæret sig som skomager på egnen, men præcist hvor nævnes ikke.

Hvor, hvornår og under hvilke livsvilkår Anders Kier selv endte sine dage ses ikke. Det eneste man ved er, at provsteretten i Øster Flakkebjerg i 1702 afsatte ham fra embedet som degn, efter at han ved landemode forinden var blevet kendt skyldig i at have stået i forhold til sin tjenestepige, Johanne Pedersdatter, allerede mens hustruen levede. I Førslev kirke, hans arbejdsplads gennem ca. 35 år, måtte han nu stille til offentligt skrifte for sin "løsagtighed", som det hed i referater i provsteretten.¹⁰ Forholdet var måske også grunden til, at hans private optegnelsesbog forblev i sognet og et par hundrede år senere fulgte med kirkebøgerne til Landsarkivet.

Stillingen og stedet.

At Anders Kier tyede til en degnestilling, da han som *studiosus* stod foran giftermål, virker naturligt; der var jo degne i familien på begge sider. Hvorfor det netop blev Førslev sogn, han kom til, ved vi ikke, da der ikke findes ansøgning eller andre papirer om ansættelsen, men det kan have spillet ind, at broderen Jens sad som degn i samme egn, eller han kan have kendt præsten Magister Hans Jørgensen Hammer, som havde været i sognet i mere end 25 år, og som var på listen blandt de "gode Venner", der var med til degneparrets bryllup i Førslev i 1667 (fol. 37r).

I 1647 noterede den daværende degn i Førslev, at der egentlig ikke hørte bolig til stillingen, men kirkens patron, ejeren af godset Førslevgård, havde givet ham rådighed over et par af de huse, som før var blevet brugt af ugedagshusmændene ved godset. Jord hørte der heller ikke til, men i hans livstid var der givet brugsret til nogle jordstykker i to af byens marker. Hertil kom lidt havrejord i nabobyen Arløse og ret til en smule hø. Endelig var der degnens del af tienden og de naturalier, som sognet skulle give ved højtiderne.¹¹

Efter Frederik III's landgildematrikel 1664 ejede Førslevgård flertallet af sognets gårde og huse samt kirken, men der er intet anført om brugsrettigheder for degnen, selv om det netop var blevet besluttet fra højeste sted, at de fastboende degne, sædedegnene, skulle have anvist huse, så de havde plads til at varetage undervisning af ungdommen.¹² Anders Kiers optegnelser viser dog, at løn og rettigheder svarede nogenlunde til forgængerens, og i Christian V's matrikel, dateret 1686 for Førslev by, nævnes et degnebol på 4 skp. 3 fjk. htk. med "Anders Jensen som degn og bruger".¹³

Som andre degne på landet fik han sin løn for at undervise børn og unge i Luthers katekismus samt for på forskellige måde at hjælpe præsten og menigheden. Han skulle f.eks. sørge for korrekt klokkeringning og forrette budtjeneste med embedsbreve og andet. I optegnelserne er mange sider medgået til forordninger og tjenstlige meddelelser fra biskop og provst, som han må have følt behov for at fastholde, før de ved cirkulationen gik videre til næste sogn. Gennem optegnelserne får man dog ellers indtryk af, at det så langt fra var al degnens tid, der gik med embedspligter.

I Førslev sogn var der få, men relativt store landsbyer. De store landsbyer var foruden Førslev by, Arløse og Sneslev, sidstnævnte med 18 går-

de, hvoraf de 9 hørte under Københavns Universitet.¹⁴ Men sognets helt store lodsejer var Førslevgård, der i Anders Kiers mest aktive tid var ejet af rentemester Steen Hohendorff og hustruen Margrethe Grubbe.¹⁵ Førslev by havde iflg. Christian V's matrikel 14 gårde inklusive præstegården, og der var 10 husmænd, hvoraf én passede en vand- og vindmølle, som lå på hovedgårdens grund. Til fæstegårdene i Førslev by hørte fra godt 2 til 7 td. htk. Husmændene var uden jord, men var samtidig håndværkere og altmuligmænd i landsbyen. Optegnelserne giver flere steder indtryk af disse aktiviteter.

Byens tre vange, Broeschousvangen, Fielbroevang og Sandbiargs vang, blev dyrket i fællesskab af bønderne. Som hoverigørende var de desuden med til at dyrke Førslevgårds hovedgårdsmarker, ca. 60 td. htk. Sognet var skovrigt, især mod nord, og der omtales faktisk ofte træ og tømmer i optegnelserne. Nogen mangelvare får man ikke indtryk af, at det var. Jorden var for det meste god, men sine steder tung og våd.¹⁶ I 1600-tallet må man forestille sig et landskab med mange vandhuller, som kunne sinke arbejdet om foråret og til tider gøre livet farligt for de fritgående kreaturer.

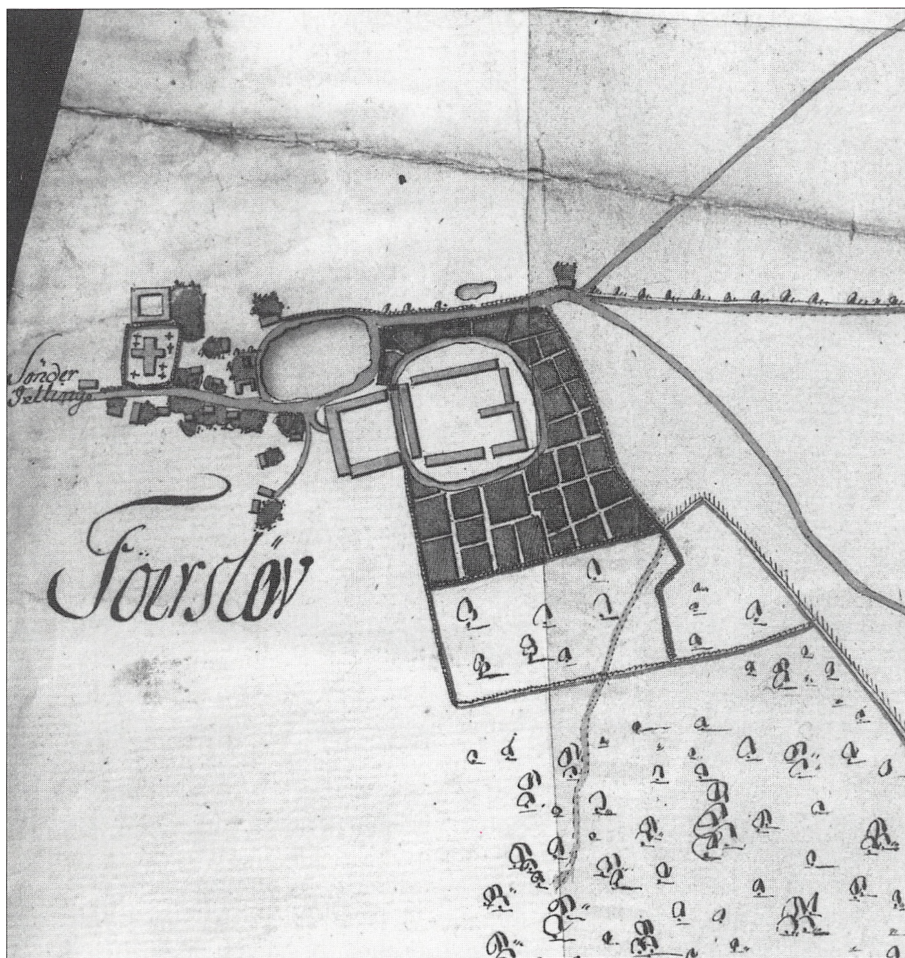
Flere private godser lå tæt ved. Det var først og fremmest Fuglebjerggård, Lystagergård og Fyrendal. Sammen med de omkringliggende købstæder Næstved, Skælskør og Korsør var de til stadighed inden for degnens og husholdets aktivitetsradius.

Degneboligen

Det fremgår med al tydelighed af degnens regnskaber, at de to småhuse, der fulgte med stillingen, var i dårlig stand, da han kom dertil. Da han først havde fået skaffet sig nogle kreaturer, en vogn og en kakkellovn, tog han fat på at udvide og ombygge boligen fra ende til anden. Fra 1669 og flere år frem er husholdningsregnskabet stærkt præget af byggeudgifter. Gadelængen var åbenbart mest forfalden, for her blev lagt nyt stråtag på straks i 1667. Det er muligt i mange detaljer at se hvilke materialer, der blev anvendt, og hvem der var med både til arbejdet og de fester, der hørte med i de forskellige byggefaser.

Hvis man sammenholder degnens oplysninger i inventariet fra 1682 (fol. 83r) med skifteforretningen efter hustruens død ca. 20 år senere, får man et ret tydeligt billede af, hvordan hjemmet med tiden blev udstyret.¹⁷ Der var 2 stuer, 2 kamre, køkken og bryggers i det af de to huse, der blev brugt til stuehus. Til forråd og inventar, tønder og lignende, var der loft og flere kælderum. Gadelængen var indrettet til stald, og den lo, der omtales i forbindelse med opmåling af høsten allerede i 1667, må også have været her.

I stuerne var der bæk og bord, flere lænestole med hynder og skind, egekister med tøj og linned og, ikke at forglemme, vråskabe med lås, hvor degnen gemte sølvbeholdningen. I den fine stue stod også degneparrets himmelseng af egetræ, med hørlagner og skindoverdyne. I den såkaldte korsstue var en tilsvarende af fyrretræ, måske moderens seng, samt slagbænk og flere andre stole, borde og kister.¹⁸ Der var et rigt husgeråd af kobber, messing, tin og fajance samt linned af flere slags.

Da Anders Kier kom til Førslev i 1660'erne var der 14 gårde samt 9 huse. De var alle ejet af Førslevgård. På dette kort fra 1796 ses degneboligen tv. for kirken. Gårdene var da blevet til huse eller nedlagt og jorden lagt til Førslevgårds hovedgårds-mark. Vejkort i Rigsarkivet. (mappe 1172,1). Foto: Tage Ludvigsen.

Husholdning og økonomi.

Både husholdningsregnskaberne og høstoppørelserne, vidner om talrige arbejdsopgaver, som især kvinderne måtte udføre. Der blev spundet, vævet, syet, slagtet, kærnet, brygget øl og fremstillet brændevin til selvforsyning og salg. Foruden familien møder man i optegnelserne da også flere tjenestepiger. I 1668 Hille fra Hyllinge, 1676 Anne, 1678 Inger og 1682 en vis Panille [Pernille]. Den Johanne Pedersdatter, som på en måde blev degnens skæbne – jf. retssagen i 1702 – kom ind i billedet efter, at optegnelsesbogen var skrevet ud. Såvel pigerne som karlen Knud Jensen og en dreng, der omtales, fik det meste af lønnen i naturalier. Knud Jensen fik i 1673 foruden vadmel "lønnesæd", dvs. retten til at så og høste et stykke jord. "Panille" fik i 1682 1 sort klædning, 1 kåbe, 1 par tøfler, 1 dug og 2 tintallerkener, da hun rejste – måske for at gifte sig?

Selvfølgelig kunne degnens tiende og de forskellige former for naturalier fra sognet ikke undværes, men den ganske blomstrende økonomi, som regnskaberne blotlægger, synes dog nok så meget at være et resultat af degnens og måske også hustruens og moderens energi og udmærkede sans for forretning. Anders Kier selv var god til at undgå at tære på pengebeholdningen. Da han i august 1668 købte en kakkellovn af kromanden i Kyse (fol. 38r), sørgede han for, at lidt blev betalt med en kobberkedel, og da der i 1670'erne blev udskrevet flere ekstraskatter kom der for alvor gang i hans udlånsvirksomhed til sognets bønder, hvilket uden tvivl blev et vigtigt supplement til indtægter af embede, landbrug og handel. Et lån til en af byens bønder, Zacharias Olsen, i april 1673 er typisk for måden, han tog sig betalt på. Til gengæld for de 2 ½ mk. som bonden manglede til skatten, sikrede han sig som rente høsten af "et stykke jord ved lunde gierdet" (fol. 113r). Samme år i august lånte han Hans Pedersen i Førslev 1 rd. til skatten, og som rente fik han meget praktisk 1 skp. opmålt rug, der hurtigt kunne komme i jorden. Pant var 1 dug og et håndklæde, som dog måtte retur, eftersom låneren faktisk betalte pengene tilbage. Samtidig udvidede degnen både kvægholdet og agerbruget ved køb og leje af jord i og uden for byen, og der var læs på vognen både ud og hjem, når han selv, hans kone eller hans moder kørte til Valby,¹⁹ København eller til marked i Næstved eller Skælskør. Eksempelvis var degnen 28. november 1677 i København med et bjerg af flæsk, ost, smør, fedt, kyllinger og nødder samt 1 td. havre oveni. Han solgte det for godt 17 slettedalere, hvoraf han straks købte et fyrbækken for de 7 og 1 lispund klipfisk og andre varer for 4. Optegnelserne viser, at nok var man selvforsynende i det daglige, men på byturene blev der faktisk købt en del mad. Fisk af flere slags, urter og krydderier, men også store oksestege som for eksempel til julen 1681.

Vedligeholdelse af garderoben og anskaffelser af nyt giver et fingerpeg om både økonomi og social klasse. Det ser virkelig ud til, at degneparret har været bevidst om at tage sig nobelt ud, eventuelt for på den måde at skille sig ud fra de bønder og husmænd, de var omgivet af i hverdagen.²⁰ Fra 1672 kan hans indkøb af hele klædninger, sko, støvler og hovedtøj følges nøje, og det samme gælder de gedigne stoffer og pelsværk, der blev anskaffet af familiens kvinder igennem 1670'erne til ind i 1680'erne. At det gik godt med både økonomi og selvbevidsthed i disse år fornemmer man i et glimt af et par poster fra 1686. I januar blev der indkøbt et spejl til huset, og i juni samme år skrev Anders Kier: "Lod sette sølv paa min kiep, 1 lodt 3 mk., arbejds løn 1 mk."

Allerede i 1673 havde han anskaffet sig et par sølvspænder til sine sko, men sølv var ellers noget, man "lagde sig til bedste" i vråskabet eller et andet sted, man regnede for sikkert.²¹ For degnens vedkommende synes opsparringen i ædelmetal reelt grundlagt med bryllupsgaverne, og som årene gik, blev der købt stadig mere hos den faste leverandør, guldsmeden Dines i Næstved. Beholdningen blev omhyggeligt fortegnet. I 1677 gennemgik han sin beholdning af mærket sølv og vendte senere tilbage til notatet i bogen med tilføjelse af, hvad der var fragået til gaver (fol. 66v).²² Svogeren i Bov rej-

ste således velforsynet hjem efter sine besøg i degnehuset i 1680 og 1687 med det, man må anse for hans forskudsarv fra søsteren. Tidspunktet viste sig heldigt, for søndag den 8. juli 1688 stjal tyve en større sum penge, som Anders Kier havde gemt i en kiste ved alteret i Førslev kirke (fol. 73r). Det er den eneste indførsel i det år, og selv om hans synlige reaktion indskrænker sig til et "Gud allermectigste obenbare oc straffe tyffene", får man alligevel fornemmelse af et vendepunkt i hans tilværelse. De egentlige husholdnings- og markedsregnskaber slutter reelt i 1687, og efter 1688 er der næsten ingen indførsler om bedriften. Om tyvene, der stjal degnens penge, blev fundet og straffet, melder historien intet, da der ikke er bevaret så gamle rets- og politiprotokoller fra Førslev birk, som i givet fald må have taget sig af efterforskningen.²³

Kvæghold og høstudbytte

Anders Kiers kvæghold kender man mest pålideligt fra hans egen opgørelse i optegnelserne juli 1682. Da var der 2 heste, 9 køer, 3 studekalve, 3 kvier, 2 kviekalve, 6 får, 15 svin og 10 grise. Af fjerkræ havde han nærmest til en moderne farm, nemlig 30 gæs, 10 ænder, 50 kalkunske høns, 10 kapuner og 10 små høns. At der hele tiden var udsving i bestanden kan udledes af markedssalget og afsætningen til de omliggende godser, for kalkunernes og køernes vedkommende navnlig til fruén på Førslevgård. Svingningerne ses desuden af de rettelser, han foretog i sin egen opgørelse og – måske – af de tal, der blev opgivet, når der skulle svares kvægskat. Det er imidlertid en kendt sag, at disse tal kan ligge meget i underkanten.²⁴

Degnens markbrug hører til det mere udviklede, og det gør ikke det hele lettere, at nøglen til det er et meget småt skrevet regnskab med talrige forkortelser og indskud. Det suppleres af forskellige aftaler om dyrkning, som godtgør, at han gennem sine låneaftaler og på anden måde altid sikrede sig, at visse bønder i byen dyrkede de agre, han havde skaffet sig brugsretten til. Det betød, at han ikke personligt skulle arbejde mellem bønderne, og vist nok heller ikke til stadighed behøvede at holde en tjenestekarl. Kun i selve høsten lagde han som regel selv redskaber og folk til. Systemet betød, at han kunne koncentrere sig om altid at have gode vogne og heste, der kunne klare selv tunge læs til Valby og København.

Fra en landbrugshistorisk vinkel er den del af optegnelserne, der følger udsæd og høst kontinuerligt fra 1667 til og med 1681, særlig værdifuld. Man kan ret nøje følge udsæden af havre, byg og (lidt) rug samt vikker og ærter. For de fleste af årene ses, hvornår høsten kom i hus, blev tærsket og målt op, samt hvor meget der blev taget fra til malt (ølbrygning), mel, sædekorn og salg. Visse år kan der være tvivl om, hvorvidt tiendekornet, degnetraverne, blev regnet med, men tager man degnens tal fra 1673-1675, hvor de er lettest at overskue, viser det sig, at der er i hvert fald af byg blev høstet 8-9 fold. Det er en del mere, end man almindeligvis har regnet med for datidens bondebrug.²⁵ Det er også tal, som er med til at forklare, at han i disse år var i stand til både at købe flere køer, bygge sit hus om og samle sølv.

Som landbruger var Anders Kier efter alt at dømmes en driftig mand, der på visse punkter kan ligne den type, som inden for den antropologiske forskning betegnes som "farmer", det vil sige den ekspanderende og handlende, frigjort fra traditionel bonde/peasant-mentalitet.²⁶ Men på den anden side vidner hans optegnelser også om et mylder af kontakter langt ned i landbosamfundet, så man skal nok være varsom med at sætte ham for meget i bås og trække kategorierne for hårdt op.

Kontaktet og omgangsformer

Optegnelserne igennem optræder foruden den nære familie mindst 150 personer ved navn eller profession. Det var personer, som på forskellig måde havde forbindelse med degnefamilien i Førslev og som således hører med i den sociale mosaik, optegnelserne kan bruges til at lægge for personen Anders Kier. Samtidig, og det er måske nok så vigtigt, er persongalleriet et vindue til både hverdags- og festliv i et stykke dansk provins for mere end 300 år siden.

Anders Kier gjorde forretninger med høj som lav. Med bønder og husmænd gjaldt det aftaler om lån, leje, jorddyrkning og tærskning, og med biavl havde han et tæt samarbejde med en af byens bønder. Der synes i perioder at have været en næsten fast stok af landsbyhåndværkere, som degnen betjente sig af til reparationer og nyanskaffelser, men man møder samtidig et udvalg af købmænd og andre borgere i Korsør og Næstved samt en kreds af herregårdenes folk, som han løbende havde forskellige økonomiske mellemværender med. Eksempelvis solgte han korn og flæsk til borgmester Zacharias Hansen i Næstved, men havde også jævnligt selv noget at betale ham for. Blandt de faste forretningsforbindelser var også flere kvinder. Fruen på Førslevgård, Margrethe Grubbe, er nævnt som aftager af især kalkuner, men vi møder også andre handlende kvinder spredt i optegnelserne.

Nogle af borgerne og godsforvalterne ser ud til at have hørt med til vennekredsen, for eksempel Rasmus Storm, der efter alt at dømmes var forvalter på Førslevgård.²⁷ Men ellers tegner der sig det klare mønster, at den private omgangskreds, udover familien, bestod af provstiets degne og præster. Degnene opretholdt deres egne kalenter, selvskabelige sammenkomster, som en slags pendant til den egentlige gejstlighedens møder. En indbydelse fra kollegaen Oluf i Tystrup i sommeren 1670 giver et godt indtryk af samværsformen. Man bad degnene med deres koner komme på besøg kl. 9 om morgenen og derefter "at vere vore kierkomne Gester och paa en thimis thid 3 eller 4 lystige och glade med huerandre udi Herren Conversere" (fol. 53r).

Ellers er det bryllupper og barsels- og dåbsfester, der markeres i optegnelserne; de indebar jo udgifter. For eksempel i 1676 måtte der spenderes barselsgaver til begge Anders Kiers brødre, og til den ene, degnen Jens i Hyllested, også en bryllupsgave (blandt andet penge til spillemænd), idet han hurtigt indgik nyt ægteskab efter hans første kones død, formentlig i forbindelse med barsel. For perioden 1676-87 viser en optælling, at degneparret i Førslev deltog i mindst 12 bryllupper og barselsfester, og i alle

Der kendes intet portræt af Anders Jensen Kier, men af fysiognomi kan han have lignet Holbergs Per Degn i Erasmus Montanus, sådan som Wilhelm Marstrand (1810-73) forestillede sig ham. Gengivet fra titelbladet i Georg Hansen: Degnen. Studie i det 18. Aarhundredes Kulturhistorie. 1944.

tilfælde var det hos familie, præster eller degne. Af og til skulle der mere end pengegaver til. “Æredigt til Hr. Hansis Brøllup i Hyllested” (fol.140v), kan udmærket have været en personlig “gave”, som Anders Kier var stolt af og derfor måtte fastholde i optegnelserne. Der er tale om en nærmest lystig gudfrygtighed, som i tonen ikke er så langt fra de mere løsslupne gåder og vittigheder, man også finder i bogen (fol. 80r-v).

Det religiøse perspektiv

Optegnelserne indeholder især i begyndelsen og slutningen en række bønner, salmer, skriftsteder, ordsprog og leveregler. Sproget veksler mellem dansk, tysk og latin. Kun i enkelte tilfælde har Anders Kier selv givet kildehenvisninger og dermed en nøgle til sit religiøse univers. Men optegnelserne giver trods det brudstykkevis og kalejdoskopske nogle holdepunkter. For eksempel er der let genkendelige citater som “Gud giffue Lycke oc gode Raad, Sin Naadis Lius oss tilsende”, indført lige efter oplysningen om brylluppet i 1667. Brugen af det kendte omkvæd fra digteren Hans Christensen Sthens folkevisepregede “Den mørke nat forgangen er” tyder på, at degnen har haft kendskab til Sthens populære “En liden vandrebog”, som var fra ca. 1589, men udkom i nye oplag i 1600-tallet. Ud over bønner og leveregler indeholdt den en række mundrette salmer og digte.²⁸ For bønnernes vedkommende er der flere ord og vendinger, som også forekommer hos Sthen, og det er sandsynligt, at Anders Kier har været fortrolig med Sthens bønner.²⁹

Hele stilen og stemningslejet både i bønner og danske salmestykker ligger tæt op ad det, man møder hos Sthen. Det vil sige med mere præg af den sene renæssances religiøse univers end af den moderne barok.³⁰

De tyske salmer i begyndelsen af optegnelserne fører som Sthens salmer og tekster tilbage til tiden før eller lige efter 1600. I nogle tilfælde er der næsten verbal overensstemmelse med kendte forlæg, men der er også sammenblandede vers og udeladelser, der tyder på, at det er vers, der er lært udenad en rum tid før nedskrivningen. Eller er der bare tale om en leg med citater, hvor linierne er blandet bevidst og passende til en sindsstemning?

For bibelcitaternes vedkommende har Anders Kier for en stor del anvendt de apokryfe Gammel Testamente tekster, som officielt gled i baggrunden efter reformationen, men som åbenbart havde stor betydning i mange årtier efter. Hovedkilden synes at have været Bibelens såkaldte visdomslitteratur, både den apokryfe del og de dele, der indgik i den danske oversættelse af Det Gamle Testamente.³¹ Degnen bibelbrug er her på linie med det, man finder i mange af tidens åndelige skrifter beregnet for den jævne befolkning, og den type skrifter kan have været degnens forlæg og inspiration.³² I noterne er der i en række tilfælde indføjet bibelhenvisninger, men et grundigere studium af de religiøse tekstdele, end der her er foretaget, vil givetvis afsløre flere bibelcitater.

Hvorfor nedskrev degnen alle disse religiøse tekster, helheder og brudstykker? Man kan forestille sig, at det har skullet tjene som en form for "arbejdsnotater", en håndbog i forbindelse med gerningen som degn, hvilket imidlertid ikke udelukker, at notaterne også har fungeret i den personlige sjælesorg. Men kunne degnen ikke bare slå op i sin bibel, salmebog, katekismus eller andre åndelige bøger, når han ville finde en tekst og styrkes derved? I kirken var Bibelen, og hos præsten naturligvis flere bøger, men gjaldt det også degnehjemmet? Det ville være rimeligt, eftersom han havde ansvar for børnenes katekisation og så meget desto mere som han i forhold til landboerne omkring ham var en lærd mand, der kunne både latin og lidt græsk. Men det mærkelige er imidlertid, at der ingen steder i optegnelserne tales om køb af bøger, og hverken i det inventarium, han opstillede over sit bo i sin velmagtstid i 1682 eller ved boregistreringen efter hustruens død i 1701 nævnes der så meget som én bog. Det betyder ikke nødvendigvis, at degnen ikke *havde* bøger, men det har nok ikke været så mange eller værdifulde, og man kan forestille sig, at han netop ikke ejede, men blot havde læst/lært eller lånt, hvad han benyttede i optegnelserne.

Den ydre verden og livet i Førslev

Som en del af den offentlige administration måtte degnen selvfølgelig holde sig underrettet om, hvad der skete uden for sogn og herred. De mange markedsrejser og sammenkomster med folk med nogen dannelse har sikkert bidraget hertil, men han prøvede også selv at holde styr på meddelelser og påbud fra sine overordnede. Straks fra 1667 lagde han ud med at afskrive alt, hvad der havde betydning for hans opgaver som degn og for hushold-

ningen og økonomien. Det fortsatte han med frem til 1677. Der er kopier af kongelige forordninger, men nok så vigtigt, de tilhørende cirkulærebrev fra biskoppen og provsten fra et tidsrum, hvor kun lidt korrespondance er bevaret i de lokale gejstlige arkiver. Der er desuden breve, som udgik direkte fra biskoppen eller provsten. Trods den omstændelige stil siges alligevel noget om holdninger til påbudene ovenfra. Der er brevet af 18. august 1668 fra biskop Hans Svanes enke, Maria, som lige efter mandens død må sørge for at få provsterne til at opkræve de forfaldne kvartaler af prinsessestyr. Hun beder provsterne om at sørge for at indsende præsternes selvangivelse for skatten samlet på to eller tre ark sammenføjede på papir, "thi de smaa Seddler vil de icke acte noget paa Schatkammeret, men vill hafue det efftersom of-fuen bem. er". Man kan også nævne brevet – på latin – som biskoppen i 1676 lod følge påbudet om en ny kornskat i anledning af skånske krig (1676-79). Her tales åbent om krigens vanvid, og man fornemmer, at biskoppen må anstrenge sig til det yderste for at argumentere for gejstliges betaling af skat til et formål, som byder ham inderligt imod. Også degnene skulle betale, så dette brev var direkte relevant for Anders Kier. Nogen holdning til skatten og krigen ses ikke af degnens lakoniske notater, men det kan i hvert fald konstateres, at han økonomisk var i stand til at få det bedste ud af situationen. Der var pengeudlånene til betrængte bønder, og da præsterne skulle stille heste til artilleriet (dragonheste) i 1676 havde Anders Kier meget praktisk en at sælge! (fol.43r og 63r).

En bestemt begivenhed bragte den politiske magtkamp i København helt ind i degnens stue, nemlig arrestationen af Griffenfeld og dødsdommen for landsforræderi m.m., afsagt af en særdomstol på Københavns Slot 26. maj 1676. Dommen, som af politiske grunde netop skulle bemærkes viden om, blev i redigeret form straks trykt på tysk. Som forlæg for indskrivningen i sin private bog har degnen dog benyttet en af de oversættelser fra den tyske tekst, som kom på tryk. Et af disse tryk kan have cirkuleret som en "avis", det har været fristende at skrive af, inden den gik videre.³³ Man forestiller sig, at incitamentet har være så meget desto større, når det ikke bare drejede sig regler for ringning med klokkerne, men om en fantastisk begivenhed fra magtens højborg. Her var spænding og underholdningsværdi på linie med de gåder og mystiske forudsigelser, som optegnelserne viser, at Anders Kier også havde smag for.

At Griffenfelds dødsdom på selve henrettelsesdagen 6. juni 1676 blev ændret til fængsel på livstid, rygtedes uden tvivl hurtigt også til Førslev, men det kom ikke med i optegnelserne. Dels blev det måske oplevet som lidt af et antiklimaks i forhold til den udpenslede dødsdom, dels virker det som om degnen i hvert fald på det verdslige område havde en forkærlighed for det, han enten selv havde lod og del i, eller som han havde set på tryk eller i skrift. Hans tro på det autentiske gennem tekst kan ses som et moderne træk, der passer udmærket sammen med hans talent for organisering af drift og økonomi. Det siger dog intet om, hvordan han ellers passede sin gerning eller var på det personlige, private plan. Optegnelserne afslører som tid-

ligere nævnt ikke meget om mennesket Anders Jensen Kier, men sammenholdt med hvad der træder frem fra andre kilder, aner man dog omridset af en sammensat person. Ikke uden dannelse og fornuft og med et udtalt handelstalent, men også med drifter og følelser, der i sidste ende gav problemer og blev bestemmende for hans sortie fra Førslev.

Degnen Anders Jensen Kier kunne mere end sit fadervor, men hvor typisk eller ualmindelig var han? Med sin læse- og skrivekyndighed og sociale ambitioner (dragt, indbo og bolig) må han som alle i det gejstlige lag have skilt sig noget ud fra menigmand på landet. På den anden side viser optegnelserne, at han også havde mange lokale medspillere, når det gjaldt handel og aftaler, og det er tydeligt, at der ret uafhængigt af myndigheder og fæstevæsen i denne sydvestsjællandske egn har bestået en økonomisk subkultur, som det er svært at forestille sig ikke også har smittet af på omgangsformer og sociale relationer. Degnens optegnelser kan læses som en invitation til at se nærmere på sagen i Førslev – og andre steder.

Udgivelsesprincipper

I Optegnelserne er teksten i videst muligt omfang gengivet ord- og bogstavret. Ortografien er degnens, og det er så langt som muligt forsøgt at fastholde hans vekslende brug af store og små bogstaver, men vil man være helt sikker, er det nødvendigt at gå til originalen. Hans karakteristiske udeladelse af dobbelt a er fastholdt, og det samme gælder hans brug af ss og ß, både i danske og tyske ord. Til de overraskende stavemåder hører, at købstaden Næstved konsekvent skrives som “Nested”.

Forkortelser, der var helt almindelige i tiden, f.eks. “haffr” for “haffuer” (haver) er opløst, uden at det er særskilt anført. Det gælder også, når månedsnavne er skrevet med tidens kombinationen af tal og bogstaver, eksempelvis “10bris” for Decembris (december). Degnen forkortede i reglen månedsnavnene ud fra den latinske form. Decembris blev normalt til Decembr., hvorfor denne form også er valgt, når tal/bogstavmåden er opløst af udgiverne. På tilsvarende måde er der ved september, oktober og november, som ind imellem også er skrevet med tal og bogstaver, valgt de forkortelser, degnen hyppigst selv anvendte.

Nogle steder i optegnelserne er der brugt små vandrette streger for at adskille betydninger, ord og tal. I transskriptionen er dette af hensyn til læseligheden erstattet af komma og punktum, og i det hele taget er tegnsætningen tilnærmet nutidens.

Gentagelser af de samme setninger og vers forekommer både i den danske og latinske tekst. Hvis der er tale om ordrette gentagelser, er den pågældende tekst i udgaven kun medtaget første gang, men i noterne er det med henvisning til originalmanuskriptets sider oplyst, hvor det pågældende tekststykke også kan findes.

Tyske rim og sætninger, som har et ret begrænset omfang i optegnelserne, er ikke oversat, hvorimod de latinsksprogede tekster er oversat og markeret med *kursiv* på deres rette sted.

Hvor der tale om direkte afskrift af breve, som findes i Danske Kancellis brevbøger i Rigsarkivet (“Registre og Tegnelser”) er der kun givet et resumé af indholdet. Bisper- og provstebreve er derimod gengivet in toto i degnens version, da de kun delvis er bevaret i original.

Degnens lineskift er ikke markeret, men med skønsomhed er hans opstillinger på bogens sider ellers fulgt. Sideskift er i hele udgaven markeret med // og recto (højreside) er angivet ved et tilføjet r. Verso (bagsiden) er markeret med v. Eksempel: /121v/.

Forkortelser for mål og vægt er som hovedregel fastholdt, men af praktiske grunde er der for de mest almindelige enheder brugt standardforkortelser, nemlig:

rd.	=	rigsdaler(e)
sldl.	=	slettedaler(e)
mk.	=	mark (også anvendt, hvor det særlige “marktegn” er brugt for et stykke jord)
sk.	=	skilling
td.	=	tønde(r)
td. htk.	=	tønde hartkorn.
pd.	=	pund (skippund og lispund er skrevet helt ud).
tr.	=	trave (korntrave)

Ved ophævede forkortelser ud over typen “haffr” for “haffuer” og “giffr” for “giffuer”, er de tilføjede bogstaver sat i rund parentes. Eksempel: “are” for (h)a(ff)re, altså kornsorten havre. Så vidt muligt er ordene opløst med respekt for degnens sædvanlige stavemåde, men hvor den ikke er oplagt, er der valgt nutidig bogstavering.

Udgivernes tilføjelse af decideret manglende ord er sat i < >

Ord, der ikke har kunnet tydes sikkert, er efterfulgt af [?]

Ved ord eller orddele, som det ikke har været muligt at tyde, er de ulæselige bogstaver gengivet med prikker, hvis muligt, én for hvert bogstav. Således: [.....]

Udgivernes realkommentarer findes som grundregel i noter, men en del steder er det fundet mest overskueligt at indsætte kommentaren i skarp parentes [] på stedet i teksten. Udgivernes tilføjelser skiller sig også ud ved mindre typer.

Ud over det allerede nævnte, er der i den danske tekst anvendt følgende signaturer:

\tekst/ betyder tekst indsat over eller under linien, i reglen en senere tilskrift.

{{tekst}} betyder, at teksten er gennemstreget, f.eks. i forbindelse med økonomiske aftaler, der er ophævet.

– – anvendes til indklammer af latinsk tekst, som nærmere omtales i det tekstkritiske apparat.

* markerer i den latinske tekst, at et eller flere bogstaver ikke kan læses.

For ordforklaringer henvises til den alfabetiske liste bagi bogen.

NOTER

1. Bjarne Stoklund: "On Interpreting Peasant Diaries: Material Life and Collective Consciousness". *Ethnologia Europaea* XI, 1980, s. 191-207 samt Karen Schousboe (udg.): *Bondedagbøger – kilder til dagliglivets historie. Introduktion og registrant*. Brede 1980.
2. Selskabets række af bondedagbogsudgivelser begyndte med Jens Holmgaard: *Fæstebonde i Nørre Tulstrup, Christen Andersens Dagbog 1786-1797*. Landbohistorisk Selskab. Kbh. 1969.
3. Det ses bl.a. af Bjørn Poulsen: *Bondens penge. Studier i sønderjyske regnskaber 1400-1650*. Landbohistorisk Selskab 1990, samt Bjørn Poulsen og Inger Biehl-Hansen: *Med egen hånd. Optegnelser fra Fladsten og Ørsted 1592-1809*. Landbohistorisk Selskab 1994. Endvidere Bjørn Poulsen: "Seventeenth Century Peasants of Schleswig and Holstein, their writings and their world". Bo Larsson and Janken Myrdal (eds.): *Peasant Diaries as a Source for the History of Mentality*. Report from the Third International Conference on Farmers' Diaries, 1992. Nordiska Museet. Stockholm 1995 (s. 58-71).
4. For en oversigt over degnenes stilling henvises til artiklen *degne* i Poul Erik Olsen og Erik Alstrup (udg.): *Dansk Kulturhistorisk Opslagsværk* bd. I. s. 146-148. DHF. København 1991. Se desuden : Georg Hansen: *Degnen. Studier i det 18. Aarhundredes Kultur historie*. København 1944. Også 15-1600-tallet behandles.
5. Margit Mogensen: "En landsbydegns dagbog". *Siden Saxo*. Magasin for dansk historie. 1985, s. 10-16. Samme: "A Danish Clerk in the 17th Century. Life and Farming". *Research on Peasant Diaries*. Newsletter 5, 1992, s. 4-9. Samme: "The Diary of Anders Kier, farmer and clerk, from the last part of the seventeenth century: family and social interaction". Larsson and Myrdal 1995, (se note 3) s. 129-134.
6. En god oversigt over den angelsaksiske forskning i bondedagbøger m.v. er Margaret Spufford: "Sources for studying ordinary people in the sixteenth and seventeenth century in England". Larsson and Myrdal 1995, (se note 3) s. 8-17."Klassikeren" på området er Alan Macfarlane: *The Family Life of Ralph Josselin. A Seventeenth-Century Clergyman. An Essay in Historical Anthropology*. Cambridge 1970.
7. Lise Toft Andersen: "Bondens almanak". *Bol og By. Landbohistorisk Tidsskrift* 1986: 1, s. 79-115.
8. S. Birket Smith: *Kjøbenhavns Universitets Matrikel (1661-1829)*, I-III. Kbh. 1890-1912, er gennemgået med negativt resultat.
9. Øster Flakkebjerg herreds provstearkiv: Skifteprotokol 1661-1716, fol. 291 ff. Landsarkivet i København.
10. Øster Flakkebjerg herreds provstearkiv: Justitsprotokol 1677- 1729, Landsarkivet i København. Dommen faldt 10. juli 1702. Ud over at miste stillingen skulle Anders Kier betale 10 rd. til Førsløvgaard. En Anders Kier nævnes som degn i Herslev sogn, Sømme herred 1704 (Anders Petersen: *Sjællands Stifts Degnehistorie*. København 1899, s. 155), men der er ingen beviser for, at det var degnen fra Førsløv, og hvis det var tilfældet, må han i hvert fald være død et andet sted end i Herslev, idet der i Herslev kirkebøger, som er gennemgået helt frem til 1740, ikke ses nogen døde med det navn.
11. Øster Flakkebjerg herreds provstearkiv: Herredsbog 1647-1802, fol. 49.

12. Frederik III's matrikel bd. nr. 1800, fol. 23 (Korsør amt). Rigsarkivet. Bestemmelserne om degnenes boliger fremkom i forbindelse med de gejstlige privilegier 1661, se Charlotte Appel: "Kunne Læse udi Bøger Prent", om læsefærdighed og læsning i 1600-tallets land bosamfund. *Bol og By, Landbohistorisk Tidsskrift* 1995:2, s. 18-49, her s. 28.
13. Christian V's matrikel 1686, bd. nr. 1800, fol. 24. Rigsarkivet. Degnenes ret til at få bolig og udkomme var blevet endelig fastslået i Danske Lov 1683, 2-15-9.
14. Henrik Pedersen: *De Danske Landbrug* Fremstillet på grundlag af forarbejder til Christian V's matrikel. Kbh. 1928. Reprografisk udg. 1975, s. 31
15. 1685 solgtes godset til Hans Bøfke, jf. Trap: Danmark, 5. udg. Bd. III s. 915-916.
16. Jf. Gregers Begtrup: *Beskrivelse over Agerdyrkningsens Tilstand i Danmark*. Sjælland og Møen. Bd. 1, s. 101. København 1803/1978.
17. Øster Flakkebjerg herreds provstearkiv: Skifteprotokol 1661-1716, fol. 291ff. Landsarkivet i København.
18. Georg Hansen: *Degnen*, 1944, (se note 4) s. 102-108 har en udmærket redegørelse for det overraskende rige inventar, der i 18. århundrede fandtes i selv små degnehuse. Muligvis har Anders Kiers inventar hørt til i den bedre ende, men det giver et fingerpeg om, at omhu- en med boligudstyret også gjorde sig gældende i det 17. århundredes degnehjem.
19. Det var allerede i slutningen af 1600-tallet almindeligt, at især husmændene i Valby op- købte både levende fjerkræ og slagtevarer af bønder og andre, når de kom igennem på vej til København. For degnefamilien ser det ud til, at visse ture gik målrettet til Valby, hvor der var aftagere, som efterfølgende solgte varerne i København. Jf. Karl-Erik Frandsen, Aage H. Kampp og Knud A. Larsen: *Valby. Nabo til Kongens København*. 1983. S.16. og Holger Rasmussen: "Københavnsbønder", *Historiske Meddelelser om København*, 1963, s. 75-98, navnlig s. 84.
20. For det 18. århundrede har Georg Hansen peget på degnens placering i både bøndernes og borgernes verden. Med klædedragten kunne der markeres afstand til bønderne. (*Degnen*, 1944, (se note 4) s. 115 ff.).
21. Karen Schousboe: "Opsparingsens form og funktion hos 1700-talsbonden". *Folk og Kultur* 1981, s. 24-41. Det ses, at degnens opsparingsmønster lignede bøndernes.
22. Også i de mere jævne befolkningslag blev det i 1600-tallet almindeligt at forære det mærkede sølv, man selv ejede, som bryllupsgave. Jf. Fritze Lindahl: *Skattefund. Sølv fra Christian IV's tid*. Nationalmuseet. Kbh. 1988, s. 30.
23. De ældst bevarede justits- og politiprotokoller er fra 1781, jf. *Registratur over sjællandske retsbetjentarkiver, Sorø amt II*. Landsarkivet for Sjælland m.m. 1973, s. 91-92.
24. Kvægholdet var efter skattemandtallene 1677 og 1695 kun et par køer. Gejstlige kontri- butionsregnskaber og Kontributionsregnskaber for Antvorskov og Korsøramter. Rigsar- kivet.
25. Forskningsdiskussionen om foldudbytets størrelse i 1600-tallet kan følges i Fridlev Skrubbeltrang: *Det danske landbosamfund 1500-1800*. Kbh. 1978, s. 57 med flere steder.
26. Bjørn Poulsen 1990, (se note 3) s. 13.

27. Der er ikke bevaret godsarkivalier fra Førslevgård, som kan dokumentere ansættelsesforholdet, men det fremgår af sammenhængen i Anders Jensen Kiers optegnelser.
28. Hans Christensen Sthen: *En liden Vandrebog*. Udgivet af Jens Lyster under medvirken af Jens Højgård. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. Kbh. 1994.
29. F.eks. er der hele passager i bønnen fol. 2v, som minder om Hans Chr. Sthens "En Bøn til Christum om en salig Affgang og Endeligt" uden at der dog er verbal overensstemmelse. Jf. *En liden Vandrebog*, (se note 28) s. 148- 150.
30. Lic. theol. Carsten Bach-Nielsen, Det Teologiske Fakultet, Aarhus Universitet, takkes for vigtige henvisninger til den kirkehistoriske litteratur samt forslag til degnens religiøse orientering og grundlag.
31. Visdomslitteraturen anvendes som fællesbetegnelse for Ordsprogenes bog, Jobs bog og Prædikerens bog i den godkendte del af Det Gamle Testamente samt for de apokryfe tekster, Siraks bog og Salomons visdom eller Visdomsbøgerne.
32. Charlotte Appel: "Kunne læse udi Bøger Prent". Om læsekyndighed og læsning i 1600-tallets landbosamfund. *Bol og By. Landbohistorisk Tidsskrift* 1995: 2, s. 18-49, her s. Om åndelige håndbøger s. 32ff.
33. Otto Vaupell: *Rigskansler Grev Griffenfeld. Et Bidrag til Nordens Historie i det 17. Aarhundrede*. Kbh. 1880, gengiver (s. 167 ff.) dommen på dansk i egen oversættelse fra den tyske version (s. 167), men hverken her eller i A.D. Jørgensen: *Peter Schumacher Griffenfeld I-II*. Kbh. 1893-94, nævnes det, at dommen også blev trykt på dansk. Ph.d. Sebastian Olden-Jørgensen takkes for oplysningen og henvisningen til de præcise tryk i *Biblioteca Danica* bd. III, Kbh. 1896, sp. 1129. Ligeledes for forslag til, hvordan tryksagen kan have cirkuleret.

OVERSIGT OVER INDHOLDET AF OPTEGNELSERNE

Religiøse sentenser, salmer og bønner (fol. 1v-4v)

Degnens forlovelsesattest 1665 og notat om bryllup 1667 (fol. 4v)

Udtog af Ciceros skrifter iblandet ordsprog og bønner (fol. 4v-36v)

Degnens bryllup 1667 (fol. 37r)

Degnefamiliens indtægter og udgifter 1667-1676 (fol. 38r-45v)

Diverse konge-, bispe- og provstebreve i afskrift 1667-77 (fol. 46r-64r)

Griffenfelds dødsdom 26. maj 1676 (fol. 64r-66v)

Fortegnelse over sølvbeholdning (fol. 66v)

Præsten Anders Erhardsens brev til herredets præster ved sin tiltrædelse i Førslev (fol. 67r-68r)

Degnefamiliens indtægter og udgifter (fortsat) 1677-92 (fol. 68r-80r)

Ordsprog og anekdoter (fol. 80r-82r)

Degnens inventarium for degneboligen 1682 (fol. 83r-84v).

Anekdote om dåb (fol. 85v)

Brev om biskop Hans Baggers begravelse 1693 (fol. 86v)

Tyge Brahes spådom om krig og fred i 1600-tallet (fol. 90v)

Opskrift på godt sædekorn (fol. 91v)

Udtog af Thomas Bangs grammatiske arbejder (fol 192v-106r)

Oversigt over degnens udsæd, høst og dens anvendelse 1667-79 (fol. 106v-123r)

Latinske talemåder og brevformularer (fol. 124r-133)

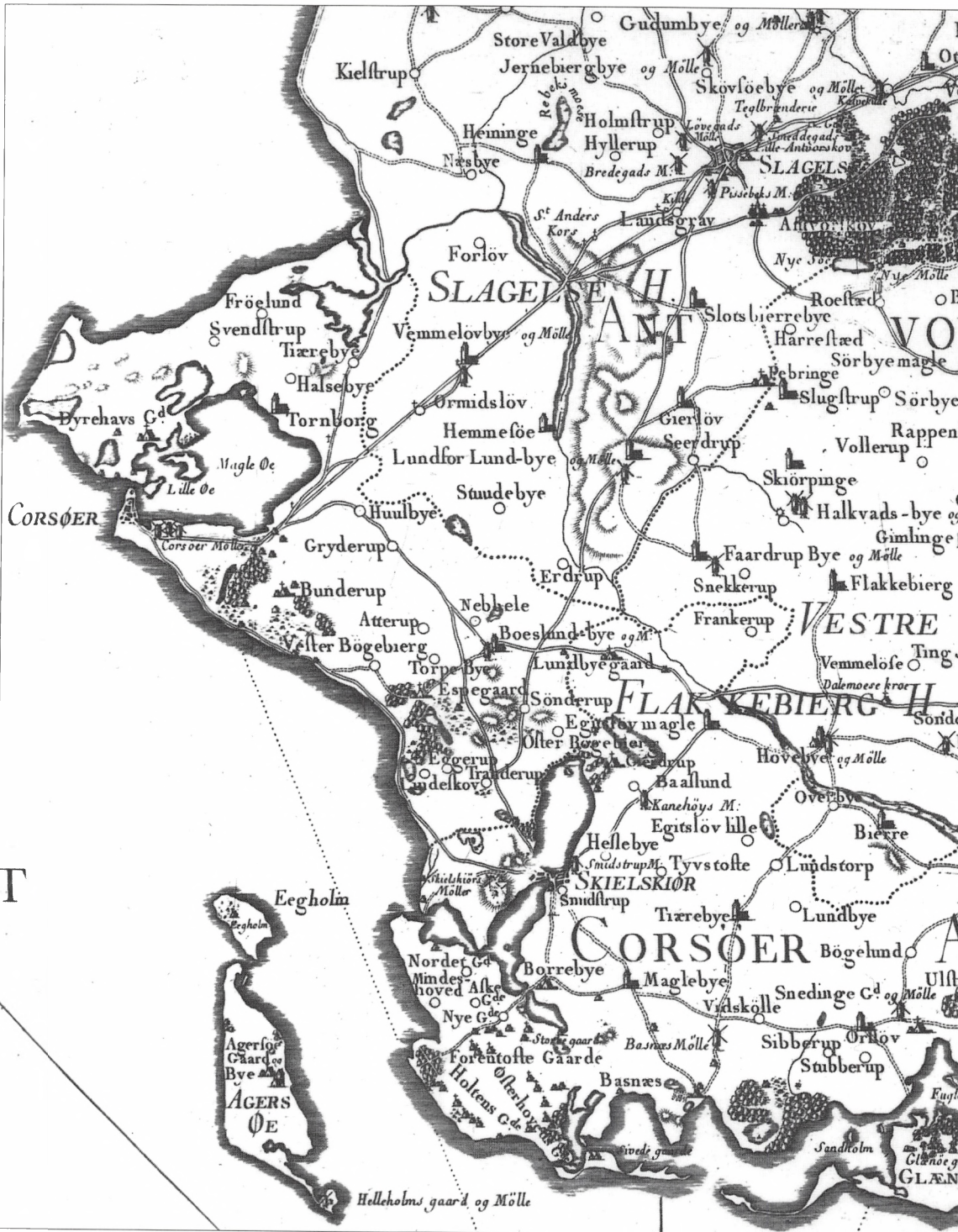
Brev om visitats i Førslev (fol. 134v)

Oversigt over degnens udsæd, høst og dens anvendelse 1680-81 (fol.135r-136v)

Prøver på testimonier og bønner (fol. 137).

Æresdigt til præstebryllup 1673 (fol. 140)

Bønner og bibelcitater (fol. 141)

Udsnit af Videnskabernes Selskabs kort "Den Sydvestlige Fierdedeel af Siælland, tegnet af C. Wessel 1772". På degnens tid var vejene sikkert ringere end i 1770'erne, men det forhindrede ikke ham og hans familie i at bruge dem til talrige handelsrejser © Kort & Matrikelstyrelsen (A.31-98).

Foto: Tage Ludvigsen, Rigsarkivet.

Optegnelsesbog for degnen Anders Jensen Kier 1667-1693

/1v/

*Den bedste husvælelse finder man i:
1. Guds ord. 2. en god samvittighed
3. vin og behagelig samtale.*

*Du, der ynder gode vine, priser dem med 5 effer':
De er stærke, smukke, fyrige, kølige og læskende.*

Lykke og held med alt.

/2r/

*I Jesu navn
Kristus, se i nåde til mine forehavender.
Anders Jensen Kier Aalborg.
Jesus bringer de fromme hjælp.*

Gud er til stede her og overalt i sin væren, sit nærvær og sin magt.

Alt med Gud og intet uden Ham.

*Oh, min kære Jesus, af dig ønsker jeg mig kun så inderligt,
at du i dødens kval må være mit sidste ord.
Søde Jesus, modtag min sjæl!
Amen.*

/2v/

Bøn

O, Herre hellige Aand. Alle bedrøffvedis Eniste Trøstere, du Sande Liuß, du æuige Salighed. Størcke och Thrøste mit Sønderknusede och bedrøffvede Hierte. Ledske och vederquæge min bedrøffuede Siel med din Leffuende Krafft. Styrcke och opholde mig i Throen Som du haffuer begynt i mig.

1. De latinske tillægsord *fortia, formosa, fragrantia, frigula, frisca* begynder med et f. Denne pointe går naturligvis tabt i den danske oversættelse.

Gjør dit Hellige oc Salig giørende ord Leffuendeß och krafftig i mig. Afvend ald Vantro och fortuilelße. Optend i mig Hiertens Andacht och Bøn. Bevar mig fra den onde Aandß fristelße och den onde fiendeß anfechtning. Lad mit Hierte icke forskreckis eller forsage for Døden, Dieffuelen och Helffuede. Bortvend ald Utaalmodighed. Bered mig villig och Redebon at vere min Herre och Gud lydig. Bevar mit Sind, fornufft och forstand. Hielp mig, at Jeg maa gladelig och Salig fuldende mit Leffnit. Ledsage min siel ind i dit frydefulde Paradis. Lad mig Thencke derpaa, naar Jeg kand icke mere tale.² Besegle och bevare udj mit Hierte min Frelseris och Salig giørris Jesu Christj Hukommelse och lad mig i den samme salig glædelig hensoffue til det æuige Liff. Amen.

*Aftenen er nu kommet, bliv hos os, Kristus
og lad ikke dit lys slukkes.*

*Anders Jensen Kier Aalborg
egenhændigt.*

/3r/

Annæus Senecas breve.

*Det er bedst at finde sig roligt i det, som man ikke kan rette på, og uden
mukken at følge Gud, efter hvis vilje og bud alting sker.*

*Vig bort, Satan, kom hid, Kristus! Jeg er kun din tjener.
Lad fred, fromhed, dyd og kært venskab komme!
Jesus, vis os vejen og vær vort lys. Amen.*

*Den sjæl, som tror på Gud, går aldrig rådvild bort,
men bliver bønørt og frygter ikke onde tider.*

*En from sjæl, som har Håbet og helt hviler i sig selv,
er en virkelig formue. Alt andet er mig ligegyldigt.*

**Gudtz Fryct et Erligt Rycte
En god Samvittighed ere høye Clenodier**

2. I Hans Chr. Sthens "En Bøn til Christum om en salig Affgang oc Endeligt" forekommer linien "Naar Tungen kand icke tale meer". I det hele taget følger Anders Jensen Kiers bøn indholdsmæssigt og tildels i ordvalget Sthens rimede bøn, dog uden verbal overensstemmelse. Hans Chr. Sthen: *En liden Vandrebog*. Udg. af Jens Lyster under medvirken af Jens Højgård. Kbh. 1994, s. 148-150

Du Throfaste Gud i Himmerig
Huad deel du dine gaffuer underlig
Den Ene giffuer du Folck och Land
Den Anden Faar³ du Staff⁴ i Haand
Det skeer thi Gud det saa monne føye
Thi tacke huer Gud och lade sig nøye.

Bliff hoß oß altid Herre kier
Det stunder till afftens Ende⁵
At Naar vort Liuß udslyckis her
Det daa i oß maae brænde.

Døden forvist en Dør hand er
ved huilcken vi igiennem ganger,
fra sorrig her, till glæde der
bestandig Bollig vi fanger.

Gleick wie sich sein ein Vogelein
Im hohlen Baum verstecket⁶
Allßo Her Christ mein Zuflucht ist
Die Höhle deiner Wunden,
wen Sünde undt Todt
mich bracht in Noth
hab ich mich darein gefunden.

3. Dvs.: giver.

4. Dvs.: tiggerstav.

5. Digtet er skrevet over Emmausteksten og især Lukas: 24, 29. Det genkendes delvis i H.A. Timms salme fra 1834 "Bliv hos mig, kære Herre Krist", *Den danske Salmebog* nr. 542, især vers 5. Se også Anders Malling: *Dansk Salmehistorie*, bd. 1. Kbh. 1967, 94 ff.

6. Digtet "Ach Gott und Herr" eller "Gleich wie sich sein .." kendes på tryk fra 1603, ukendt forfatter. Det består egentlig af to vers, som degnen her har sammenskrevet til ét, muligvis ubevidst ud fra hukommelsen. Af første vers er kun medtaget de to første linier, hvorved meningen er blevet uklar. I den oprindelige form lyder 1. vers: Gleich wie sich sein/Ein Vögelein/ In hohle Bäum verstecket/Wenns trüb hergeht/Die Lufft onstet/ Menschen ond Vieh erschreckt. Se Fischer/W. Tümpel: *Das deutsche evangelische Kirchenlied des 17. Jahrhundert*, Güthersloh. 1902, Vol. I s. 40. no. 52. s. 40.

Wie eß Got gefällt, so Lauffs hin auß⁷
Ich Lasse die Vöglein Sorgen
Kompt Mihr daß Glück nicht Heute zu Hauß
So wird es doch sein Morgen
Waß Mihr beschert, bleibt unverzehrt⁸
ob sichs schon thut verziehen⁹
Danck Gott mit Fleiß, solls seyn so Seys
Er wird mein Glück woll fügen.

Nichts mehr begehrt Ich von Meinen Herr Gott
Den daß Ich möchte Erben
Ein Erliches Leben nach Seinem Gebott
darnach ein Seligeß Sterben
Denn Ich hab alle meine Zuversicht
zum Lieben Gott gericht
den Er verlest die Seinen Nicht.

Ob gleich ist Süß daß Leben
der Todt sehr bitter mir
So hab Ich mich doch drein ergeben
zu sterben willig Dir
Ich weiß ein beßer Leben
da meine Seele fährt hin
Deß freve Ich mich gar eben
mit Freuden fahr Ich dahinn.

7. Dette og de to følgende vers er med variationer, som kan skyldes nedskrift efter hukommelsen, vers 6-8 af Ambrosius Blaurers "Wies Gott Gefällt so gefällt mirs auch", som kendes på tryk fra i 1562. Ph. Wackernagel: *Der deutschen Kirchenlied*. Vol. III. Leipzig 1870, s. 588. De første linier er omtrent ordret gentaget 8v.
8. Egentlig ufortæret, men her i betydningen uforstået.
9. Betydning: selv om det netop er passeret.

Denne mand,
pastor
Hieronymus
Bueck, så deg-
nen! Det var
nemlig ham,
der foretog den
kirkelige forlo-
velse af Anders
Jensen Kier og
hans senere
hustru Anne
Bondesdatter i
Skt. Petri Tyske
Kirke i Køben-
havn i 1665.
Portræt fra
Louis Bobé: Die
Deutsche
St. Gemeinde zu
Kopenhagen.
1925.
Foto: Tage
Ludvigsen,
Rigsarkivet.

/4v/
Copie af M(agister) Buchis Zeddel¹⁰

Daß folgende beide Persohnen And. Joannis Studiosus undt Jungfer Anna Bondestocter alhie zu Kopenhagen im Jahre 1665 den 8 July im beysein vieler Bürger undt Bürgerinnen, auch Zeugen Johan Blaw [?] undt Peiter Christensen öffentlich mit einander, verlobet sein. Dessen gebe Ihnen auf Ihr Begehren mit handt undt Siegel dis vorhafftige Zeugnis. M(agister) Hieronymus Buch.

Kongelig udnævnt præst ved Skt. Petri tyske kirke

10. Hieronymus Bueck (1630-1673), fra 1661 hjælpepræst ved Skt. Petri tyske menighed i København. (Louis Bobé: *Die Deutsche St. Gemeinde zu Kopenhagen*. København 1925, s. 95.)

Anno 1667 den Siette søndag Trinitatis¹¹ stod voris Brøllup her i Førsløff.

Gud giffue Lycke oc gode Raad
Sin Nadis Lius hand oß tilsende.¹²

*Man skal ikke føje spot til skade.
Spot og skade følgis ad*

Mine studier og arbejde vil altid og overalt tjene dine interesser.

/5r/

*Oh Jesus, stå mig bi.
Emanuel.*

*Talemåder fra Marcus Tullius Ciceros
tale for Archias.¹³*

/6r/

Gud være mig synder naadig.

/6v/

Dersom Herren iche hafde veret med oß.

/7r/

Den som mig føder.
Det er Gud min Herre.

11. Dvs. 14. juli.

12. Linierne findes i Hans Christensen Sthens salme “Den mørke nat forgangen er”, som Anders Kier kan have kendt fra Sthens *En liden Vandrebog*, som første gang tryktes i 1589 og blev genudgivet flere gange i 1600-tallet. Jf. Anders Malling: *Dansk salmehistorie*, bd. 7, s. 262.

13. Fol. 5r-8v indeholder udtog af Ciceros forsvarstale for digteren Archias. Citaterne er ikke medtaget i denne udgave. Fra siderne bringes kun degnens religiøse udbrud og vers.

/8r/

*A.J. Kier med egen hånd.
Skænk mig, Gud, at blive klog, retskaffen og salig.*

Salig er den som frycter Herren.

/8v/

Herrens Velsignelse gjør Rige folk.
Wies Gott gefiehlts so gefielts auch mihr
Ich Lasse die Vogelein sorgen
Kombt mihr daß glück nicht heute zu haus
so wirt es doch sein morgen.¹⁴

*Hvorfor så hovmodige, når vi blot er afskum, skarn
og det usleste usle? Som jord til jorden vender vi jo tilbage.¹⁵*

Wi vilt du saa braske oc bramme
ald verslig pract bliffuer til skamme.

Derfor Lad dig nøye, o Menniske huo du est,
jeg schal dig vel tilføye alt dig tiener bæst
din Salighed iche forsømmer. Jeg skal dig ey forglemme
hos mig till ævige Gud.

/9r/

Ciceros tale for Marcellus¹⁶

/11v/

Bede Gud os sin Naade Sende.

14. Sammenlign fol. 4r.

15. Siraks Bog 11, 28

16. Findes fol. 9r-11v. Citaterne er ikke medtaget i denne udgave.

/12r/

*Ciceros tale for kong Deiotarus*¹⁷

/13r/

Gud ver mig Synder Nadig i Chr(ist)o Jesu

/14r/

NB Hielp Gud altid

/14v/

Freden er aldrig sikker.

*De gode mangler aldrig krige og aldrig stridigheder
og den fromme sjæl har altid nogen at strides med.*

Huo Gud vil trolig tiene oc dyrcke
hannem fattes ei Krig eller anden Ulycke
En gudfryctig Siel maa altid kempe
med Satan, Verden oc Kiøds ulempe.

*Jeg mener dog, at vor tids trængsler slet ikke er passende for den værdighed,
som vi bør udstråle.*

/15r/

*Fra Marcus Tullius Ciceros dialog om venskabet*¹⁸

/15v/

O Herre Gud til dig altid mine Øjne Jeg opløffter. Frels mig af svaren ieg er
udj til Helfuede mig Synden forplicter.
Forbarm dig over mig, o Herre Christ, thi ieg er arm oc forsmaa[...] vist, dertil
af mange foractet.

17. Fol. 12r-14v. Citaterne er ikke medtaget i denne udgave.

18. Fol. 15r-19r indeholder udtog af Ciceros afhandling 'Om venskab'. Citaterne er ikke medtaget i denne udgave.

/16r/

Aar gammel 47¹⁹
AJKier

/17r/

Guds fryct med arbeid
oc Lære
Kommer Børn til Stor Ære.

Med ordmageren skal du undlade ordstrid.

/19r/

Er Gud med os
wo kand da vere mod os²⁰

Gud ver mig synder Nadig.

Hjertet er Guds tempel.

*Selv om huset er lille, er det stort nok til beboerne,
der synes, at det er et helt kongeslot.
Jeg beder dig, Gud, tag bolig dér i denne helligdom
og lad ikke dette dit hus falde sammen.*

Mir ist ein geistlich Kierchelein
Erbawet in dem Herten mein
welchs allezeit gefarbet ist
Mit (de)m Blut deß Lämbleins Jesu Christ.²¹

19. Må forstås som degnens alder, men det er uklart, hvornår denne tilskrift til de latin-sprogede tekster er indføjjet. Tilføjelsen er muligvis en association efter en Cicero-oversættelse, som degnen har nedskrevet samme sted: Huad hielper dig om du kunde leffue i nogen faa Aar endnu?

20. Jf. Paulus brev til romerne 8, 31.

21. Linierne er med enkelte variationer begyndelsen af Johannes Pomarius salme eller bøn: "Das Kirchlein der heil. Dreifaltig", som tidligst kendes fra en bønnebog trykt i Berlin 1583. Jf. Ph. Wackernagel: *Das deutsche Kirchenlied von ältesten Zeit bis zu Anfang des XVII Jahrhunderts*, Leipzig 1877, Vol. V. s. 47, no. 64. En latinsk version findes fol. 36v.

/19v/

*Ciceros afhandling om alderdommen*²²

/20r/

Herren forfremmer
Den hannem icke forglemmer.²³

fryct Gud Saa schalt
du stadig [sætningen ufuldendt]

Ingen er forpligtet til at gøre mere end han evner.

/21r/

*Hvis Gud er sjæl.*²⁴

/21v/

Gud unde mig paa denne Øe
Christelig at lefue oc Salig at døe.

Mein Gott.

/22r/

Jesus er vort håb.

O, gid Juppiter gav mig på ny de år, der er svundne!

/23r/

Gud eyer oc vrede

Allene Gud i det Høje vere ære oc tach for sin store Nade

22. Fol. 19v-25r. Citaterne er ikke medtaget i denne udgave.

23. Jf. 2. Krønikebog 15, 2, hvor temaet optræder med lidt andre ord.

24. Fuldstændigt citat fol. 96r.

/25r/

*Talemåder fra Ciceros Catilinariske tale.*²⁵

/29v/

*Kristus, verdens frelser, er min eneste forhåbning,
for ham lever jeg og dør, alt andet er mig ligegyldigt.
Når alt håb er ude, når ingen kan give lindring,
vil du, Kristus, både være mit håb og min trøst.*

*Den Catilinariske tale til borgerne i Rom.*²⁶

/30r/

Herre Jesu Christ ald verdens Trøst.

Wir sollen Got fürchten und lieben über alle Ding
unt unser Not wir weis selbst.

/32r/

*Følg mit eksempel og gør hvad man beder dig om
og fly geskæftigheden som var det pesten.*

/32v/

En Daglig bøn til Gud²⁷

O Aldmechtige ævige Leffuende Gud, Vor Herres Jesu Christj Leffuende fader. O Jesu Guds søn som est den ævige faders ord oc billede. O hellig Aand som udgaar aff den ævige fader oc af hans søn Jesu Christo vor Herre. Jeg beder dig ydmygelig

1. at du vilt giffue Lycke och fremgang till mit kald oc embede, saa længe Jeg Leffuer, at Jeg i Lang tid kand tiene din ære din Christen Kirche oc min

25. Fol. 25r-29v indeholder udtog af Ciceros første Catilinariske tale. Citaterne er ikke medtaget i denne udgave.

26. fol. 29v-32v indeholder udtog af Ciceros anden Catilinariske tale. Citaterne er ikke medtaget i denne udgave.

27. Bønnen virker delvis citeret fra Hans Chr. Sthens "En anden Morgenbøn, foruden Rijm, gantske nyttig". Der synes dog ikke at være tale om egentlig afskrift. Se *En liden Vandrebog*, udg. af Jens Lyster under medvirken af Jens Højgaard. Kbh. 1994. s. 25-26.

Næste till gaffn oc gode. O Herre kom iche min Ungdoms Synder oc brøst ihu, men forlad mig o nadige Gud oc barmhiertige fader alle mine synder baa-
de fremfarne oc nærværende for Jesu schyld, hvilken der er for min skyld
kaarsfest oc opvagt aff Døde. O Guds søn Christe Jesu vær min Siels oc Le-
gems Læge, min Taalsmand oc forbedere, at jeg iche skader din Kiercke oc
Mennischelig forsamling, jdet du giffuer oc regierer mit Sind, Hierte, Tunge
oc gandske Liff.

Dernest holt tilbage tuing oc speg i mig ald offuerdadighed, æregierighed,
Vrede oc Hastighed, gierighed oc andre Udyder. O Herre Jesu Christe
Guds søn, Bøyg oc saa mit Hierte dertil at Jeg kand betencke oc i nogen made
efterfølge denne din Røst: Lærer af mig, thi jeg er ydmyg oc Sactmodig af
Hierted.

Fremdelis lad mig icke falde imod min Samvittighed i Villfarelse eller i
Synd ej heller at bliffue derudj varactig och /33r/ fremturende. Men regier
mig med din Hellig Aand, at Jeg Kand vere oc bliffue din Tempel oc bollig. O
hellig Aand som udgaar af faderen oc af hans Søn Jesu Christo, kom ind i
mit Hierte, vær hos mig oc hielp mig, Optend oc stadfest i mit Sind oc Hierte
en Sand tro oc husualelse oc opholt mig, at Jeg iche falder i Vildfarelse oc
Synder, men at Jeg altid kand bliffue din Tempel och bollig. Helliggiør mig
j din sandhed, thi din Tale er Sandhed. Helbrede mig oc saa at Andre kand
see, at jeg er helbred giort aff dig til dit Nafns Ære oc Loff etc.

4. ²⁸Lad mig icke gjøre Nogit Menniske skade, som er deelactig med mig j den
Sande Tro. Men at saa megit du giffuer mig Nade till, hielper, gaffner oc gjør
mange til gode.

5. Giff mig Klede oc føde oc alt andet der mig er fornøden til dette Liffs op-
hold. Rigdom begierer Jeg iche, fattigdom giff mig iche, men giff mig run-
deligen min Nødtørffthighed for mig oc mine, oc velsigne denem mildeligen.
Ligesom du her till haffuer giort. Giff mig afholds oc sparsomeligheds gaffue,
at jeg iche vanbruger din benedidelse oc velsignelse. Lad mig iche bliuffe gie-
rig, ey heller en offuerflødig oc unyttig fordøjere; oc forlad mig min Ufor-
standighed at Jeg iche bruger dine gaffuer ret och tilbørlig.

6. Forlene mig, at mit Ecteskab kand vere gudfryctig, tuctig och rollig oc
tilføye os din Velsignelse at alle vore gierninger kunde styris oc ske till dit
nafns Loff oc Ære. Tilgiff oc forlad os vore Synder oc Ureenlighed. Hielp oc-
saa at de børn, som du giffuer mig, kunde bliffue din barmhiertigheds sali-
ge Redskab /33v/ till deris Egne Sielis oc den Christen Kierckis beste. Helbre-
de denem oc gjør denem Sunde oc bevar denem uskadde, at Jeg kand hafue
oc lade effter mig de som dig kunde dyrcke oc tienne i denne Verden, saa

28. Underpunkterne 2 og 3 er ikke anført.

frem de kunde blifue dine tienere. Bescherme mig ocsa med min hustru, b(ørn) oc tiuende och gandske huus ved din(e) hellige Engle, som er vor lifs oc legemis Ledsagere oc Beschermere fra dielfuelen oc alle andre onde Aander oc for deris forfengelig redsel, fortredelse oc Bespottelse alle vegne oc ved vor gandske Livs tid oc fra ald anden siels oc Legems fare oc Schade.

7. Beder jeg dig ocsa O Nadige oc Trofaste Gud, Lad mig iche falde i grumme forskrechelige och farlige Siugdomme. Det er sadanne Sygdomme, i huilchet dit nafns rette bekiendelse iche kand ske, som er gallenschab, vildelse, afsindighed, Rørelse, Popelsie, fallende Sot, brad død, oc andre sadanne farlige Sygdomme, som mig kunde forhindre i mitt Kalds gierninger oc bestillinger. Men ver hos mig oc hielp mig, at Jeg kand lenge Leffue oc bliffue ved magt i min stat oc gaffne mange. Men om det hender sig, at Jeg med nogen sadan farlig sygdom bliffuer begreben oc straffet, da ver du hos mig, o barmhiertige Gud, oc giff din Trøst oc Husualelse i mit Sind oc mit Hierte oc bevar mig i en Sand Tro, at endog min tunge iche kand tale, lad dog mit hier-te henge ved dig oc jdelig see til dig etc.

8. Naar Jeg schall bortfare aff dette Liff, da gif mig en Mild oc rollig reise oc hiemfaridt, at Jeg, o Jesu Christe, maa døe oc bortsoffue stille oc rollig i din sande Kundskab[s] bekiendelse oc paakaldelse, oc iche pines forleng. Oc at Jeg maa huile mig i fred oc bliffue dereffter deelactig i alle dine Helgens opstandelse, der at hoytideligøre oc ære dig med it glad hjerte oc tache dig med din ganske himmelske Kierche oc forsamling for alle dine velgierninger legemlige och aandelige.
Amen.

Saa befaler Jeg mig i din Bescherkelse, o ævige Gud. Jeg befaler dig min Vej oc du schalt vel giøre det. I dine hender befalte Jeg min Aand, du haffuer igienløst mig Herre du trofaste Gud. Lad din barmhiertighed blifue offuer os, lige som vi haabe oc forlade os paa dig o Herre. Jeg haaber paa dig, lad mig iche bliffue til skendsel oc ævindeligh giør med din Tienere effter din Nade oc barmhiertighed oc ler mig din ret, Styrcke mig, at jeg bliffuer karsch, saa vill Jeg altid haffue min lyst i dit ord oc ret. Amen.
Hielp, Jesus Amen.

/34r/

Femte bog af Ciceros 'Samtaler på landstedet Tusculum'.²⁹

29. Fol. 34r-36r. Udtogene er ikke medtaget i denne udgave.

/36r/

Hielp mig Herre Jesu Christ, At Jeg all denne Verdens Herlighed oc gode maa bruge som en Pillegrim, der j morgen schal vandre. Lad mit Hierte iche begiere mere end det daglige brød til min nødtørft. Giff at Jeg lader mig Nøye oc som et Lam tager ringe oc med lidet til tacke. Bevar mig, at Jeg iche gjør mig nogen Mammon, ej heller setter min trøst til noget forfengeligt, paa det at det iche forhindrer mig j min død stund. Men hielp min Herre oc bøj mit hjerte, at Jeg udveller³⁰ den rette gode deel, som er dig min Herre, min Frelser oc Salig giørere, oc haffuer alline udj dig ald min lyst oc glæde. Forlene mig ichun at vere rig paa Sielen, herlig i Troen oc glad udj dig, saa haffuer ieg noch bade her tiemelig oc hiset ævig <og> kand villig sige verden gode natt, ja glad oc uforhindret herfra schillis.

Amen.

/36v/

*Kun ved at undvære det, som vi har,
forstår vi, hvor kært det os er.*

*I mit bryst er der rejst et åndeligt tempel,
som overalt er beklædt med Guds Lams blod.
Her bor med fryd den hellige Treenighed,
Faderen, Sønnen og Helligånden tilsammen.
Jeg beder dig, Gud, tag bolig dér i denne helligdom
og lad ikke dette dit hus falde sammen.*

*Du som frelste mig i min barndom, ungdom og alderdom,
må du også, Kristus, frelse mig svagelige gamling.*

/37r/

I Jesu Naffn

Anno 1665 den 8 Junij bleff Jeg oc min kieriste Trolofued i Kiøbenhaffn aff M(agister) Buch, Sogneprest til den tydske kierche.

Anno 1667 den 6 Søndag <efter>Trinitatis stod voris brøllup her i Førsløf.³¹ Gud giffue Nade lyche och Velsignelse. Till voris brøllup haffde jeg indbødit disse effterfølgende gode Venner.

30. Dvs. udvælger.

31. Delvis gentagelse af optegnelserne fol. 4v.

M(agister) Hans i Førsløf ³²	1 rd.	
Hr. Anders i Quislemark 1 skuepeng		9 mk.
Hr. Christen i Krummerup med sin hustru, 2 dottre oc en søn 2 kudske 1 sølffschee		10 mk.
L[ille?] Christens præceptor	1 sldl.	
Jens Degn ³³ i Hyllested	1 rd.	
Søfren Degn i Hærsløf	1 sldl.	
Niels Degn i Quislemark	1 sldl.	
Andreas Bosel	1 rd.	
Jens Ibs(en)	2 sldl.	
Anders Oelsen, Ridefogit till Lystagger	1 sldl.	
/37v/		
Kield Mauritzøn i Skielskør	1 sldl.	
Niels Oelsen i Olstrup	½ rd.	
M(agister) Morten i Hyllested	2 sldl.	
Rasmus Storm	1 rd.	
Summa	20 dl. 2 mk.	

/37v/

Bryllupslykønskning fra broderen i Hyllested.

Lad ankeret være jer helligt og lad i modgang Ham være en daglig trøst, der er den første i alting og dets begyndelse og som var den første til at opstå fra de døde, og må den Store Frelser bevare jer begge og barmhjertigt give jer al sin nåde og velsignelse. Desuden beder Jens Kier Aalborg sammen med sin kære hustru og sin søde lille datter til stadighed for jeres helse og frelse.

Anno 1633 den 22. Decemb. er min Hustru Anne Bondis datter fød i Flensborg. Hendis fader var Bonde Jensen. Moderen Anne Bondis.

Hvad der fortabes på et øjeblik, kan ikke forvindes på et helt år.

*Verden huser mange forskellige stakler
og man fortæller, at af disse er den blinde hårdest ramt.*

32. Hans Jørgensen Hammer (ca. 1605-1677), sogneprest i Førsløv 1640, provst i Øster Flakkebjerg herred 1658 og indtil sin død.

33. Broder til Anders Jensen Kier, Jens Jensen Kier (1654-1702).

*Den blinde kaldtes fattig,
skønt han havde et pengebælte om livet.*

*For at din bøn skal nå frem til himmelen skal den være
kort og hyppig og komme af et rent hjerte.*

/38r/

Anno 1667 den 28. Decemb. købte Jeg en sortstiernet ko aff Olle Hansen i Qvisselmark. Merchit er: I det venstre Øre er 2 ristninger, som kaldes lillie-merke, oc en afstegt[?] aff det høyre Øre bag under. Oc Loffuer hand at hiemble mig den, naar behoff giøris. Oc haffuer Jeg betalt hanem i Rede Penge 6 sldl. oc 8 sk. Till vitterlighed har hand schreffuit sin hand oc koemerche her neden under oc ombedet venligen Lauers Snedicher i Skielschør til vitterlighed at underschreffue. \Denne ko solde ieg igien for 6 dl. 3 mk./ O H S.

Laffuers Johansen
Egen handt.

Anno 1668

Den 11. Febr. købte Jeg en blachgrimet koe aff Anders Jensøn i Snesløf. Mercket i det høyre Øre tyffmerke, oc en ristning i det venstre.

Oc Loffuer Anders Jensøn at hiemle mig dend huor oc naar behoff giøris. Oc haffuer jeg betalt \Denne ko døde/ /38v/ koen med Rede penge for 7 sldl. Til vitterlighed haffuer Anders Jensøn sin haand forneden underschreffuit, oc venlig ombedit Peder Jørgensen til ydermere Bekreftning at underschreffue.

Actum Førsløf d(en) 12. Februarij

\14 dage effter paaske krepered koen oc solte jeg Siffuer kalfuen for 7 mk./

Anno 1668 den 23. July købte ieg en brun stierne hest i Tredie Aar aff Jens Laursøn i Fuleberg, oc gaff hannem strax derfor 7 sldl.

Den 1. Augustj fich ieg en ny Vogn Hiem, som Jens møller gjorde aff mit eget tømmer. Gaff han derfor arbeydsløn 7 mk. \Jern oc arbejds-løn med Kull at binde 3 dl./

Dito købte jeg en beslagen fading aff Jens Laurs(en) i Fuleberrig, gaff derfor 9 mk.

Anno 1668 den 13. Augustj købte ieg en Jern Kackeloffuen aff Peder Christens(en), Krugmand i Kiufse, och gaff hanem derfor 14 dl. oc 1 mk. I betalling tog hand en Kaaber Kædel for 18 mk. 2 sk.

I dette Aar [1668] hafde vi en tjenste Pige ved nafn Hille, fød i Hyllinge. Gaff hende til Løn 3 dl.

Anno 1669 d(en) 6. Februarij kjøbte Jeg en Rødhjelmet Ko aff Cornelio Hollender her paa gaarden³⁴, oc gaff ham strax Rede Penge 7 sldl. oc 2 skp. Malt.

/39r/

{{Den 15. Februarij kjøbte Jeg 2 sorte Faar aff Niels Krage i Arløse, som hand fich aff Hans Jostsen i betalling, oc schal ieg giffue hannem derfor 9 mk. Bekom strax 5 alle(n) lerrit a 13 sk., er tilsammen 1 dl. 1 sk.

Den 24. Februarij kjøbte ieg en graa gielding aff Laurs Jørgens(en). Gaff ham derfor 7 dl. 2 mk.}}

Den 17. Martj kjøbte ieg en bruun blessed hest aff Anders Nielsen i Snesløff gaff ham derfor strax Rede Penge 9 sldl. 1 mk. 4 sk.

Fortegnelse Paa huis Jeg haffuer Ladet bekoste paa denne bygning i Aar [16]69:

En Eeg, som Jeg fich aff Hr. Rentem(esteren).³⁵ Kosted mig at age hiem 1 tøn-
de gott øll.

At felde, slinge och schære, saa oc shoufogedens foræring, 10 mk. penge for-
uden øll oc mad.

Her foruden kjøbte Jeg 14 sauscharen stolper. Kosted mig penge 15 mk.

Noch 12 Løsholter a 6 sk. er penge 1 dl. 8 sk.

Noch Bielcher aff en mand i Wentzløff for 3 mk.

Vindschær, 2 for 14 sk.

Tømmermendene for huer binding 2 ½ mk., beløber sig tilsammen for 7 veg-
gerum penge 4 dl. 1 mk. 8 sk. foruden 1 schieppe gott bygmalt, saa oc mad oc
øll den stund de arbeidede paa huset.

Reisegilde 1 god tøn-
de øll, oc 3 retter mad.

Smidden for fløy paa huset 8 sk.

/39v/

Langhalm haffuer Jeg kjøbt for 4 dl. lesset 3 ½ mk.

Vender og vidder for 1 mk.

Techemanden for veggene 4 sk. Beløb sig tilsammen baade gammel oc nyt,
penge 1 dl. 8 sk. Paa min kost.

At bryde det gamle huus aff, oc at raffte oc legge aase, huer dag 5 sk. Saa och
at stegge och vinde veggene, huer dag, 6 sk., belo-
ber tilsammen Penge 1 dl.,
foruden Øll oc mad.

At giøre den gamle leer till, 1 mk. oc kost.

34. Førslevgård.

35. Førslevgårds ejer, rentemester Steen Hohendorff.

Klinegilde, foruden 3 maaltjder mad for 14 Personer, gaff Jeg dem om aff-
tenen $\frac{1}{2}$ tønd(e) Øll.

Deeller till Lofft 3 $\frac{1}{2}$ tøtter a 5 mk. er 4 dl. 1 mk. 8 sk. Min egen vogn hente
dem 2 gange.

Snedicheren for lofft at legge offer huer veggerum aff det \ny/ 24 sk., er pen-
ge 1 rd. for det gamle lofft offer Stegersit, saa oc for en dørkarm oc 1 fod-
schammel fich hand Penge 1 mk. For 3 vindeues karmen a 20 sk., er 3 mk.
12 sk. Paa min egen kost.

Smedden for Vindeues Jern tilsammen 1 dl.

100 Loffte søm 1 rix mk.

Tørre at legge paa huset, 24 sk. oc kost.

/40r/

Till skorsteen lod Jeg self stryge 800 steen paa min egen Kost a 6 sk., er 3
mk.

Noch kjøbt aff Stephan Dein 100, for 1 mk.

Noch kjøbt brent sten 100, 3 mk. Jeg self hafde 100.

Kalch 1 td. for 24 sk. Noch 1 skp. for 5 sk.

Muremesteren i Kiuse till arbeisløn \oc kost/ 7 mk.

Glarmesteren for 7 vindeuer, a 2 mk. er 14 mk.

Her foruden haffuer Jeg ladet legge nyt Tag paa gadelengen paa den
vestre side Anno [16]67, oc kosted det mig med Langhalm oc arbeisløn 3 dl.
Dette beløber sig altsammen i Penge foruden daglig Øll oc mad til Arbeids-
folch

44 sldl. 1 mk. 4 sk.

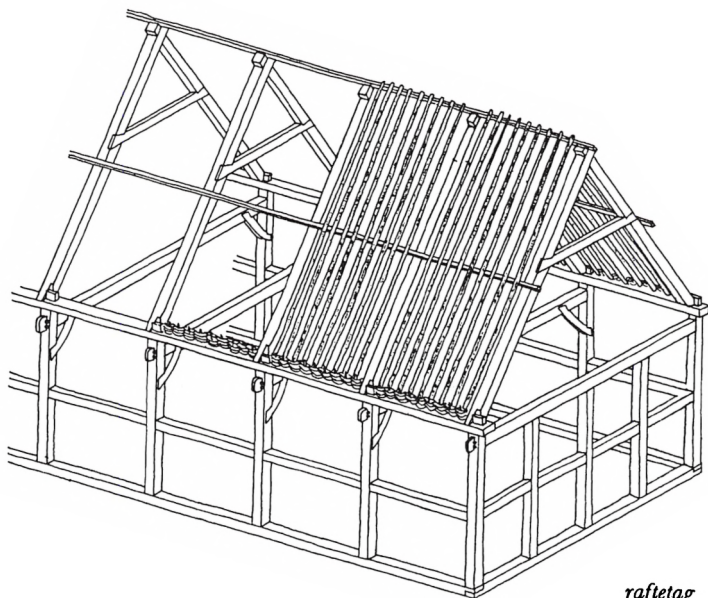
Det forrige ut supra som jeg haffuer kjøbt i store Vare oc lagt mig til beste i
Quæg oc Kacheloen beløber til den 24. July Anno [16]69

penge 57 dl. 1 mk. 12 sk.

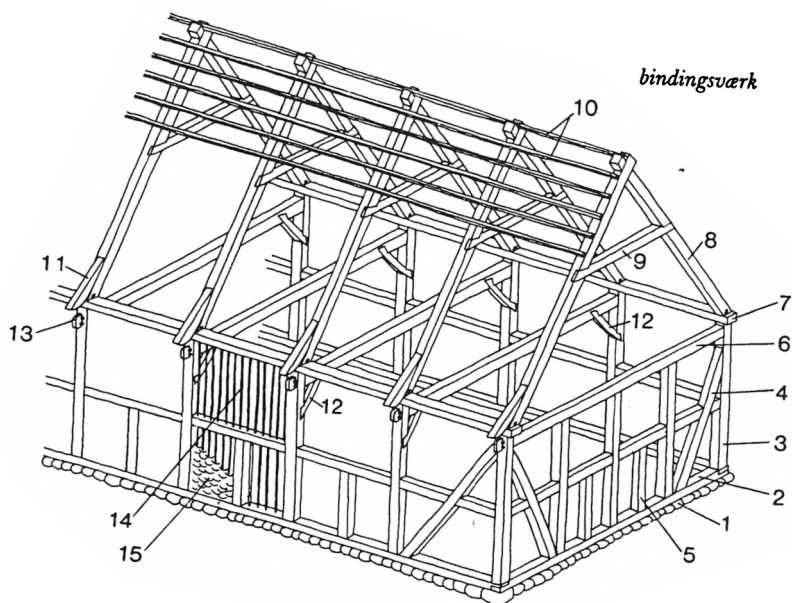
foruden 2 par Vognhaffuer, som kosted mig 1 dl.

Tegningen øverst viser, hvad det vil sige at "raffte og legge aase", nemlig at forsyne huset med rafter, som går fra tagrem til rygning og støttes af åse. Den nederste tegning viser det tømmer skelet, hvoraf et bindingsværks hus er sammenbundet. Tallene betyder fig.: 1. stensyld, 2. fodrem, 3. stolpe, 4. skråstiver, 5. dukke, 6. bjælke, 7. tagrem, 8 spær, 9. hanebånd, 10. hanebånd, 11. skalk, 12. skråbånd, 13. bjælkehoved, 14. overtavl med støjler, 15. støjler med risfletning. Støjler hedder hos degnen "steg"; at flette ris imellem dem at "vinde veggene".

Tegningerne findes i Grith Lerche: Bøndergårde i Danmark 1789-90. Landbohistorisk Selskab 1987, s. 205 og 215.

raffetag

bindingsværk

*Herrens velsignelse gør rig.
Ham ske magten og æren i evighed. Amen.*

*Herrens velsignelse gør mennesker rige
og der tilføjes dem ikke smerte. Ordsprogenes Bog 10,13.*

Anno 1670 d(en) 19. July solte Jeg vare adschillige for 14 dl. Kiøbte samme tid et sølffbegere oc 2 sølffscheder for 10 dl., de andre penge bleff forbrugt ibm. til husens behoff.

/40v/

Anno 1670 in mense junio lod ieg bygge et veggerum til gadelengen i Nov., kosted mig 4 dl.

{{Anno 1670 Kiøbte vi it sølfbegere oc 2 sølffscheder i Kiøbenhafn}}

Anno 1671 den 2. Augustj Kiøbte Min Kone i Kiøbenhaf(n) en liden sølfkande, vog 16 lod, for 12 sldl.

oc sølfscheder, vog 7 lod 1 q(vin)t, for 5 dl. 1 mk. 12 sk.

Den 8. Septembr. kiøbte seeller, halskobbel oc hoffuedstol aff Hans Remsnider for 2 sldl.

Dito En sølfskee aff Petro Christ.[?] kiøbte jeg for 7 mk.

Ejusdem³⁶ item 4de Paaske da(g)³⁷ kiøbte jeg en sortblisset hest i Gimlinge Torp for 18 dl. Betalt.

Anno 1672 den 16. Febr. kiøbte Jeg en rødschioldet Ko aff Ole Knop j Tovmark for penge, strax betalt 7 dl. 1 mk. \3 schurer i det venstre øre en rist i det høyre/.

Dimmelugge var min Kone i Kiøbenhafn oc kiøbte til mig 3 ½ alen klæde a 14 mk., er 12 dl. 1 mk.

Til sig kiøbte hun Pulimet til en kiofuel a 7 mk., er penge 10 dl.

Begge deele bleff giort i Klæder 14 dag(e) effter Paaske, och fich schrederen til arbejds løn 11 mk.

/41r/

Vid Pindse dags Tide lod Jeg binde min Nye vogn, huortil kom Jern 3 lispund.

36. Her: samme år, dvs. 1671.

37. 26. april 1671.

Samme tid lod Jeg giøre en Træfod. Var Jern til sammen, baade til vognen och træfoden, saa oc noget til faddingen: 4 lispund 3 skaalpund.

Smidden til arbejdsløn fich 1 rd.

Dertil kom Kull 3 td. a 12 sk.

En karl i smidden 3 dage a 6 sk.

In Mense Junij bekom min Kone noget graa Tøj hiem fra farffueren, a 6 sk. Deraf fich hun til et skiørt oc lille Jens en kledning.

In Mense Septembri var Jeg i Kiøbenhafn om Attestatz. Kosted mig til-sammen Penge 16 dl. med adschilligt, som ieg kiøbte.

D(en) 8. Decembr. kiøbte ieg en Sadel for 1 dl.

Anno 1673

D(en) 28. Januarij kiøbt en ny rock for 5 mk.

d(en). 28. Marty kiøbte 2 hoffueddyner aff Knud Savschiærer for³⁸ 1 dl. 8 sk.

Dito kiøbte it par sølfspenner til sko for 1 dl.

In Mense Majo bekosted it Veggerum til gadeleengen.

In Mense Septembri kiøbte Jeg aff Pofuel Jenssøn her i byen to bistader for 2 sldl.

Den 22 [september] kiøbte ieg en schiære kniff for 3 mk.

Anno 1674

Den 28. Januarij kiøbte en ny øltønde 28 sk. (?)

/41v/

Anno 1674

D(en) 8. Februarij [...] brendeviinspande, 8 dl. 2 mk.

d(en). 24. Dito kiøbte Jeg 2 \hvide/ faar aff Hans Mortensøn her i byen for 1 rd. 8 sk. Merket er: det højre øre afskaaret oc en hiulling bag under det venstre.

Den 12. Februarij kiøbte Jeg en Rød manked Ko aff Søren Rytter i Fulebierre. Gaff ham derfor 7 sldl. \Kalfuen heraff blef solt i Kiøbenhafn for 4 dl. 2 mk. d(en). 12. Marty der den var 5 ugger gam(m)el/

I denne Maaned [februar] lod Jeg binde kurfel i min fadding. Gaff Hans Laurs(en) i Castrup derfor 3 mk. paa sin egen Kost, thi h(an)d gjorde den hie-mme hos sig selff.

Den 19. Marty kiøbte Jeg en blachstierned Qvie aff Offe Hans(en) her i byen for 5 dl. 1 sk. biug, fich der aff til leye samme Aar 2 skp. biug saad oc 2 skp. (h)a(ff)re saaed.

38. En mand med samme betegnelse anføres blandt Førslevs husmænd i Frederik III's matrikel 1664.

I April Maaned løste Jeg et Stycke dreyel hiem fra Hans Veffuer i Bentzløf, oc fich hand till arbeidsløn 2 dl., al(en) 5 1/2 sk. blaagarn.³⁹ Haffuer veffløn i dette aar kosted mig 6 dl.

Den 12. Maj kiøbte Jeg en blodrød ko med sin kalf, som oc er rødstierned, aff Jens Rasmus(sen) i Sneesløff, oc gaff ham derfor 7 dl.

/42r/

I denne Maanet [maj] kiøbte Jeg 2 skp. biugsaæd aff Hans Rasmusøn i Arløse for 1 dl. 4 sk., oc aff Jens Hansøn i Førsløf 2 skp. for 1 dl., bleff pløyed for det samme.

I dette Aar [1674] lod Jeg bygge fem væggerum til stuelengen, som kosted mig Tilsammen tiufue sldl.

Item lod ieg gjøre et par Høsthaffver, kosted mig træer oc arbeidsløn 2 mk. 8 sk.

Den 15. July kiøbte Jeg 2 allen klæde til et par buxer aff Claus Fjis, <pr.>al(en) 10 mk.

Min kone et kanjn flos, kosted 5 mk.

1 fjerding sild 1 dl., 100 flynder 3 mk.

Farfverløn 1 rd. til agedyner oc graa tøy til et skiørt.

1 tylt deeler til Lofft 1 rd., arbeidsløn 2 mk.

Hør 10 mk.

Kandestøberen i Nsted til arbeidzløn 3 mk.

{{Laante Maren Thomesdatter 4 dl. betalt}}

Til Marked i Nsted udgaff vi til adtschillige Vahre, Penge 3 dl.

Udgaff till floß till min fløyels hue 5 mk.

/42v/

Anno 1675 Kyndelmisse dag kiøbte ieg en sortgrimed ko aff Jens Hanssøn i Førsløf for 21 skp. buig. Merked er axel merke j det højre Øre oc Lilliem(ær)k(e) i det venstre.

Den 28. Febr. kiøbte Jeg aff Anders Nielsøn udj Sneesløf 14 pund hamp for 1 rd. 3 sk.

Den 10. Marty kiøbte jeg aff Offe i Førsløff en hvid sov for 5 mk. med 5 griser \de 3 griser drugnede i Møllebechen ved Kohaven/.

Den 12. Dito fich Peder Weffuer for ett styche Lerrit 1 side flesk, 1 rd. penge 7 mk.

Til Paaske dag haffuer jeg kiøbt homble 4 skp. a 2 mk. Herforuden kiøbte jeg aff Anders i Castrup 3 skp. a 2 mk. 4 sk. d(en) 28. Marty.

39. Det er uklart, om der er tale om en ny post.

Jord haffuer Jeg kjøbt tilsammen baade biug- og hafre Jord for rede p(enge) oc vare oc for nogen deinerente oc koleye, beregnet: 1 skp. biug saad for 3 mk., 1 skp. (h)a(ff)re saad 1 mk., tilsam(men) 22 dl.

Min konis kiol 3 mk.

Den 24. April kjøbte ieg et Sølfbeggere, vog 4 ½ lod, 13 ½ mk. p(enge). 2 mk. til arbejds løn, aff mine egne penge tilsammen.⁴⁰

Samme dag kjøbte min kone hør for 1 rd.

D(en) 9. Junij kjøbte adskillige vahre i Nasted for 5 mk.

Den 12. Dito fich Bent Sneker for en Liigkiiste at giøre 1 sldl., for lofft at legge 1 mk.

/43r/

D(en) 6. July kjøbte ieg et par Sko i Skiælschiør for 5 mk. 4 sk.

Haffuer Jeg oc kjøbt i Aar 12 Leß høe for 8 ½ dl. udj Vare oc Penge, foruden en Rylte <hø> aff Hans Hans(en) for 30 sk.

Den 14. Sept. kjøbte Jeg en fjerding torsch for 6 mk. Halfanden skp. salt, 1 dl. 4 sk.

Til Skiælschiør marked kjøbt adskillige vare, 2 dl. Til Michelsdag kjøbt min kone en schindkloche for 1 rd.

Samme tid var i Nasted, kjøbte 1 lispund bergesk, 1 par Karder, urter oc adskilligt for 10 mk.

Til Michelsmarked kjøbt et par knifue 1 mk.

Den 20. Octobr. kjøbt en side kiød for 5 mk. 10 sk.

Ved St. Mortens tide gaff Jeg Karen Steens i Sneßløff 5 par kalkonsche høns for en qvie.

Anno 1676

In Januario Lod Jeg mig giøre en graa vadmels kiofuel, kosted mig tilsammen foruden dræbt [?] vadmæl oc arbejds løn 2 dl. 1 mk. 14 sk.

Den 18. Dito kjøbte 1 ½ lispund hør for 2 dl. 6 sk.

Den 20. Febr. kjøbt aff Per Kudsk hør oc blør for 2 ½ mk.

Den 23. Dito kjøbt aff Jens Hanßøn en Qvie kalf 7 ½ mk.

I Mitfaste ugge var min kone siug. Kjøbt til hende i Nasted adskillige vare samme tid for 1 sldl.

Den 8. Martj kjøbt en qv(ie) kalf af Jens Hanß(en), 2 mk.

Den 10. Dito løste mit tøj hiem fra farfueren, 2 mk. 4 sk.

Den 25. Martj kjøbt giedder for 2 mk. 8 sk.

40. Intet tal angivet.

/43v/

Et par sko til Moder til Paasche {{8 mk.}}2 skp. biug.

Gaff til Paasche i Krigs styr, penge 5 dl. 3 mk.

Anders Skreder for en kiofuel at sye, 2 mk.

Kiøbt 4 skp. Homble i Castrup for 2 dl.

For Pløyning oc Jord fich Offe 2 dl. 2 mk.

Jens Hansen for jord 1 rd. 1 mk.

Den 6. April bleff kiøbt tøj til Berte til en kiofuel for 6 mk. 4 sk., til et forklede til moder blalerrit 2 mk. och andre vare for 1 sldl.

Den 15. Dito var vor Pige i Nsted oc kiøbt adtschillige vare for 2 mk. 4 sk.

Paasche afften kiøbte vare adtschillige i Nsted 5 mk. Tilforn for 3 mk.

Den 26. Maj kiøbt et par handsche(r) 14 sk.

Den 1. Junij kiøbte ieg 3 all(en) Lagensarx, al(en) 1 dl. 8 sk.

oc 8 al(en) sølfgalloner a 8 sk. til en ulden skiorte \vog it lod ringer et half qvint[?]⁴¹

Bleff oc kiøbt samme tid 1 lispund Hør, 1 mk., oc andre adschillige vare for 2 mk.

Kiøbt brasen for 2 mk., lod schiære tørre\19 leß/, kosted i p(enge) 1 dl. 8 sk.

Faddergafue til min broders barn 1 dl.

Skat, baade Krigsstyr, to Terminer oc Consumption 2 Term(iner) tilsammen 10 dl. 2 mk.

Den 27. Junij kiøbt 2 Leß Langhalm for 7 mk.

Laant Peder Kudsk 1 sldl.

Torpegierdet 1 mk., Hans Ifferß(en) for Techning 1 mk.

/44r/

Jens Hansen bekom paa høe rede penge 5 mk.

Povel Jensen 5 mk. for h(an)s Ru(g)agger 1 mk. paa høe.

Peder Kudsch i pant en kaabe for 1 dl.

Kiøbt Høe i Aar for 11 dl.

Lod giøre en Liden Øxe, kosted arbejds løn 10 sk.

Til begge Mine brødris barseler 2 dl.

Bekom I Kiøbenhavn for adschillige Vahre, Penge 12 dl.; disse bleff strax udgiffne en deel ibm.; en deel effter haanden til Husens fornødenhed.

Den 25. Aug. udgiufed i Nsted 2 mk. til rødde oc grøn urter.

Den 17. Aug. Leverit Jeg min blessed hest paa Fridrichsborg, som Præsterne kiøbte af mig till Attollerie Hest.⁴²

41. Dvs. knap 1 lod sølv, i dette tilfælde 13,6 g.

42. Sml. fol 63r. 15.2. 1676 udsendtes fra Kammerkollegiet besked om, at bl.a. præsterne skulle stille ryttere til krigen i Skåne.

Vor Tieniste Pige Anne bekom rede penge for vadmel, sko oc penge, Item snørloff, hat oc klud, tilsammen Penge 6 dl. 10 sk.

Den 10. Sept. kjøbt lerrit til Pigen for 1 mk.

Til mig for kludelerrit 28 sk.

Til Michels dag fødder i mine Støfler 1 dl. 8 sk.

Den 9. Novemb. bytte ieg med Ebbe i Harrested en Studling, fich en rod quie igien, som hand kjøbte aff Niels Dein i Q(vi)slemark. Gaff ham 2 dl. till.

Till Michelsmarked kjøbte ieg en Hest for 15 dl. 1 mk. 4 sk., som døde den 21. Decembr.

/44v/

Den 12. Novembr. bytted ieg min gammel brøgerkiædel bort, fich en ny igien aff Marcus i Corsøer, Min veyede 15 pund, hans veyede 17 pund. Gaff ham penge til 4 dl. 1 mk. De 2 dl. 1 mk. bekom hand strax, de 2 dl. rester Til Kyndelmiß. disse 2 dl. betalt jeg d(en). 9. Febr. 77. Mauritz var her self.⁴³

Den 8. Decemb. kjøbt en bøg aff M(agister) Bertel for 3 mk.

Rasmus Storm til græsgang bekom 7 mk.

Den 14. kjøbt aff Jeppe 4 skp. (h)a(ff)re a 1 mk.

Consumption til 1. Jan. (16)77 5 ½ mk. Noch 24 sk.

Til min broders brøllup 2 dl.⁴⁴ Noch offer- och spilmandspenge 1 dl. den 10. Jan.

Anno 1677

Den 17. Jan. 1 fjerding kiød 3 mk. oc 4 sk.

Den 19. Jan. kjøbt 1 lispund hør 2 dl. Noch andre vare for 3 mk.

Den 12. Febr. fich Per Jørgenß(en) for 2 skp. Rug 3 mk.

Samme dag laant Jens Hanß(en) 1 rd.

Den 14. Dito udgaff i Nsted for sild oc fisk 3 mk., for urter 1 mk. 8 sk.

For et ridehynde 1 dl. 8 sk.

Den 20. Febr. kjøbt en sort quie calf aff Jørgen Anders(en) i Arløse, Lillie-m(ær)k(e) i det højre oc en axel for paa. Gaff ham derfor 1 dl. Penge. Item 2 skp. biug for 2 ½ mk.

Den 22. Febr. laant Jens Hans(en) i byen 1 mk.

Den 6. Marty kjøbte Jeg aff Anders Søffrensen i Castrup en brun snopped hest for 12 dl. 2 mk.

D(en) 7. Dito fich R(asmus) Schomager for mine støfl(e)r 1 mk.

43. Dvs. som vitterlighedsvidne.

44. Broderen Jens, degn i Hyllested, hvis kone Cathrine Jensdatter døde i juni 1676, formentlig i barselseng. Jens blev nu gift med Lucie Sten. Jf. Anders Petersen: *Sjællands stifts Degnehistorie*. Kbh. 1899, s. 149.

/45r/

Den 14. Dito kjøbt en galt aff Jens Arløse Møller for 3 1/2 mk.

Dito en skieppe Erter aff Laurs Jørgens(en) 3 mk. \i flesch/.

Den 21. Dito kjøbt gieder for 1 rd. mk.

Den 10. April kjøbt en hat, 1/2 lispund hør oc urter oc adschillige vare i Nested for 14 mk. tilsammen.

Paasche Afften kjøbt gieder for 1 rd. mk.

Den 26. Ap. bet(alt) Per Jørgens(en) 1 dl. 4 sk. De 3 mk. f(or) it fornød.

For Pløyning haffuer jeg udgiffed Niels Jensen 2den Paaskedag 1 sldl.

Noch 24. 1 mk. Herforuden 6 mk. in sum(ma) 11 mk.

Dito kjøbt en knob aff huusmendene for 2 1/2 mk.

Den 23. \Maj/ laante jeg Offe Hans(en) 2 dl. 1 mk.

Dito kjøbt 1 td. byg for 7 1/2 mk. af P. Jørgens(en).

Den 6.[juni?] bekom Hr. Christen paa hestetøj 1 sldl., flesk 9 pund a 5 sk.

Noch bekom Pintze dag 1 dl. 8 sk. Sum(ma) 3 dl.

Pintze Afften udgaff i Nested 3 1/2 dl.

Kjøbt aff Olle Jens(en) 1 sk. Rugsaaed for 3 1/2 mk.

Haffuer Jeg solt biug j Aar for 20 sldl.

Deraff gaff 12 dl. for 1 hest, de andre for høe.

Den 11. July udgaff i Nested for 1 fjerding sild 7 1/2 mk., for 100 flynder 3 mk.

2 sk. For hofuedstol 1 sldl. oc andre vahre for 3 mk. Sum(ma) 4 dl. 1 mk.

Min broder Thomes for en hud at giøre til oc sko at sye tilsammen 5 mk.

Kjøbt høe i aar for 9 dl. 2 mk.

Kjøbt Lammekiød i sommer paa adschillige tider for 1 rd.

Den 8. Sept. udgaff i Nested for hør, salt, urter oc andre smaa vare 4 dl.

Solt høns, smaa oc store for 13 dl. d. 24. Aug.

/45v/

{{Anno 1675 fra St. Mortens dag leyede jeg Hans Peders(en) her i byen den røde Sneesløff ko til aarsdagen [16]76, oc schal Hans gifue mig til leje 2 skp. ru(g)saaed, 1 skp. biugsaaed, oc 1 skp (h)a(ff)resaaed i god jord oc schal Hans Meye korned, naar den dag kommer, oc pløye det i loulig tid, Naar begieris. Oc dersom korn[et] kommer noget til for Hansis forsømmelse, som Gud forbiude, da schal hand staa mig til rette derfor oc svare dertil. Dette bekiender jeg med egen haand af Førsløv St. Mortens dag 1675.

H.P.S.

Offuenbem. Contract bliffuer endnu tilkommende Aar lige som det verit haffuer hertil dags, oc haffuer ieg loffued Hans den røde qvie, saa schal Hans Pedersen self pløye oc meje kornet.

Dette er klart}}

H.P.S

Førslevgård
 kendes ved
 navn tilbage
 fra 1374. Den
 havde sin stor-
 hedstid i 1500-
 1600-tallet
 under familien
 Beck. Da
 Anders Kier
 kom til Førslev,
 havde enken
 efter Lave Beck
 den Yngre,
 Margrethe
 Grubbe, giftet
 sig med ren-
 temester Steen
 Hohendorff,
 men optegnel-
 sesbogen viser,
 at det var med
hende, man
 handlede fjer-
 kræ og kreatu-
 rer. Foto fra
 1913 i Natio-
 nalmuseet,
 København.

Den 6. Octobr. [1676] gaff ieg Per Jørgens(en) f(or) 5 skp. biug. 1 rd.
 Den 8. Octobr. solte ieg fru Margrete Grubbe 2 køer f(or) 14 dl.
 Den 10. Octobr. betalte jeg borgem(ester) Sacharjs⁴⁵ 7 mk.
 Dito bet(alt) Anne Mogens Frisis⁴⁶ 1 sldl.
 Den 21. Octobr. gaff for kiød oc kallun 5 mk. 4 sk.
 Den 25. Dito gaff i skatt 9 mk.
 Den 22. Dito udgaff i Nsted for rasch [?] oc andet 2 mk.
 Den 27. Dito kiøbt aff Hr. Simon 3 galte a 1 dl.
 Dito en hofued dyne for 1 dl., blaaraandet [?]
 1 underdyne for 1 dl.
 Til Arent Deins⁴⁷ barsel i Tiereby 7 mk.

45. Sacharias (eller Zacharias) Hansen var iflg. kobberskattemandtallet 1674 den mest formuende i Næstved (Rtk. Byfogedregnskaber 1674-87. Rigsarkivet).

46. I ildstedsskattemandtal for Næstved 1674 (Rigsarkivet) er opført en Mogens Friis, måske er der tale om hans enke.

47. Arent Jacobsen, degn i Tjæreby til sin død i 1685.

Copier af kongebreffue oc Bispe breffue, udgangne A(nn)o 1667.⁴⁸

Konge breff om freden An(no) 1667.

[Resumé: Ifølge Frederik III's brev af 11. august⁴⁹ skal der takkes fra stiftets prædikestole i anledning af fredsslutningen mellem England og Nederlandene med allierede, hvortil Danmark hørte. Kopien er bekræftet af Sjællands biskop Hans Svane.]

Kongel(ig) Bevilling til en Præst af Bornholm.

Vi Friderich den Tredie etc. Giør alle Vitterligt, at vi effter Underdanigst Ansøgning oc begiering Naduigst haffuer bevilget, saa oc her med bevilger oc tillader en af os elschelig oc hæd(erlig) oc velbyrd(ig) Mand, Hr. Rasmus Oluffsen Viborg sogneprest udj Røe sogn paa vort land Boringholm, huis preste-gaard for ungefer 9 Aar forleden oc nu atter igien forleden vinter aff ulychelig Ildebrand er bleffuen affbrent, oc der offuer paa sin middel oc formue udj stor ruin oc armod er geraden. Men [må] til ermeldte gods opbui-gelse samt nogen opretelse for samme sin tilføyede Skade, denne Eene gang oppeberge oc annamme 1 rd. aff huer kiercke i Sielandz Stifft, dog de som aff formue ere at komme dennem till hielp som ringere middel haffuer. Thi biude Vi och befale Voris Stiftschriffuere oc alle vedkommende, at de bemelte Hr. Rasmus Oluffs(en) eller hans fuldmchtigorschrefne bevilgede Penge uden ophold och forhindring lader bekomme oc ved Kiercke vergerne hanem leffuere lade. Desligste maa oc forn(ævnte) Hr. Rasmus lade sette bechen for Kiercke døre udj bemelte stigt som for alle oc en huer som af Christen medlidenhed noget derudj giffue ville. Forbuidendes alle oc enhuer herudj efftersom schreffuet staar at hindre eller i nogen made forfang at giøre. Under vor Hyldist och Nade Giffued paa Vort Slot Kiøbenhafn den 6. July. A(nn)o 67

Under Vort Ziignet
Friderich

48. Under degnens overskrift "kongebreve" skjuler sig også afskrifter af breve fra Sjællands biskop til provsterne samt provstens breve til præsterne i Øster Flakkebjerg herreds provsti. I denne udgave er det som hovedregel valgt, at breve, som kan findes i Danske Kancellis brevbøger (Registre eller Tegnelse), eller som er trykt, kun er medtaget ved den overskrift, degnen har anvendt. Nedenunder følger udgavernes korte resumé, undertiden med enkelte citater, anbragt i citationstegn. Resuméerne er overalt sat i skarp parentes og med mindre typer. Bispe- og provstebreve er medtaget in toto i degnens afskrift, idet korrespondance i bispe- og provstiarkivet kun er sporadisk bevaret fra 1600-årene. Der er således i flere tilfælde tale om tekster, som ikke er bevaret andre steder.

49. Sjællandske Tegnelse, fol. 206, 3.8.1667, skrivelse til biskopperne.

Kongebreff om Vogne at tilsige.

Friderich den Tredie etc. Vor Synderlig Gunst tilforn. Efftersom Vi tilsinds er at begiffue os paa Reysen herfra till Voris førstendom Holstein oc derfor ladet Voris obne breff udgaa till alle herritzfogder oc forpacter, saavell som Menige bønder oc Tienere, huem de oc tiener eller tilhøre, med deris heste oc vogne at vere udj beredschab, naar paafordris. Thi er Voris Nadigste villie oc befalling, at I advare Prouster och Præster j de Ampter huor bem(eldte) Voris Reyse falder, at de lader deris Heste oc vogne vere i beredschab paa behøri-ge steder, naar Voris Hoffmarschalch eller den som i hans fraverelse commanderer det er begierendis, til samme Reises desto bedre at fortsette. Dermed scheer Vor villie. Befalendis Eder Gud. Skreffuet paa Vort Slot Kiøbenhafn den 26. Anno 1667. Under vort zignet Fridrich.

M(agister) Jacobs Konge breff aff Karebech

Vj Fridrich den 3. etc. Giør alle Vitterligt at efftersom hæderlig oc høylerd Mand Mag. Jacob Peders(en) Lynges Sognepræst til Karrebech her i Vort land Selland for os under d(en) [dato mangler] klageligen haffuer ladet andrage huorledis hans Præsteg(aar)d med ald hans formue nu for kort Tjd siden gandske er bleffuen forbrant. Da haffur vi effter underd(anigste) Ansøgning och bigiering nad(igst) bevilget och tilladt saa oc hermed bevilger oc tillader at bemelte M(agister) Jacob Peders(en) till nogen sin schadis opretning denne Eene gang /47r/ maa lade oppeberge oc anamme 2 rd. aff huer Kierche her udj Siellandtz Stift. Thi biude Vi oc befale Vi Voris Stiftschriffuere oc alle andre Ved kommende at de bemelte Mag. Jacob eller hans fuldmechtig forskrefne bevilgede penge uden ophold och forhindring saaledis som forskreffuit staa lader bekomme oc ved Kierchevergerne Leffuere. Forbuidendis alle oc en huer her jmod at hinder eller i nogen made forfang at giøre. Under Vor hyldist giffuet Paa Vort Slot Kiøbenaun d(en) 1. Aug. 67.

Fridrich

Giørt Petersens Kongebreff af Kiøbenhavn.

Vi Friderich den 3. etc. giør Vitterlig at Vi Nadigst haffuer bevilget oc tillat, at Gert Peters(en), indvaaner i Vor Residentz stad Kiøbenaun, Maa for beviste tro tieniste i seneste fejde tjd oc deroffuer tilføjede stor skade samt helbreds forljs lade udsette bechen for Kierchedøre udj Riger Danmark oc Norge for alle oc enhuer som aff Christelighed medlidenhed hanem nogit derudj giffue ville. Forbuidendis alle oc enhuer her imod nogen forfang at giøre eller hinder. Under Vort Hyldest oc Nade Giuffet Paa Vort Slot Kiøbenaun. d(en) 24. July Anno 1667. Under Vort Zignet. Friderich.

Anno 68 in Mense July gich Kongebreff ud til Præsterne, at de skulle gjøre bøn af Predichestole for Anna Sophia, Kong Frederik 3. daatter, CurPrinsinde til Saxen om en god forløsning med liffuis frugt.⁵⁰

S(a)l(ige) Docter Hans Svanis Enckis bref til Prousterne.

Efftersom det mig paa min S(a)l(ige) Hosbonds vegne tilkommer at gjøre Rictigh(ed) for de 2 forfaldne Prinsessinne styrs Terminer, oc de paa Skat-kammeret vil endelig ufortøfued hafue en huer Proustis oc Præstis Rictig specification under deris hender, huor meged deris indkomst bedrager sig, oc huad de der af giffuer effter Kong(e)l(ig) forordning, da beder Jeg tienstligen, at de gode Mend Prousterne ville lade sig behage en huer i sit herret at indschiche 2 eller 3 arch Papir sammenføyet, at enhuer Præst derpaa kand schrivue huis hand udgiffue, oc huor af hand giffuer. Thi de smaa Seddeler vil de iche acte noget paa Schatkammeret, men vill /47v/ hafue det efftersom offuen bem(eldt) er paa 2 eller 3 arch sammenschrefue, oc kand saa de andre 2 tilstundendis Terminer - uden videre Molest med fortegnelse - dereffter udgiffuis efters(om) de sig effter denne vil rette paa Skatkammeret. Oc saasom ieg formoder, at en huer denne min begiering med fordeeligste effterkommer, saa f(or)bliffuer Jeg Deris T. A.[?] Maria S(a)l(ige) Doct. Hans Svanis. Kiøbenhafn d(en) 18. August, Anno 1668.

Konge bref om CurPrinsinden til Saxen.

[Resumé: 29. oktober 1668: Frederik III's datter Anna Sophie, arveprinsesse til Danmark og Norge og kurprinsesse til Saxen er nedkommet med en søn. Der skal takkes fra alle prædikestole].⁵¹

Oss elschelige, Hæderlige och Højlerdt D(oktor) Johan Wandel, superintendent offuer Sielandtz Stift.

Kongebref om Princessinne Styr.

Friderich den Tredie etc. Vor Synd(erlige) G(unst) T(ilforn). Efftersom den Trium Regum udj tilkommende Aar paabudne termin af Princessine styr nu tilstunder oc diss rictige indbringelse imod samme tiid Voris tieniste høy mact paalegger, saa er Voris nad(igste) Villie oc befalling, at du i god tiid strax och ufortøffuet paadriffuer oc med yderste fliid dig lade vere angelegen, samme Termin Princessinne styrs Penge viss och ufeilbar på bem(eldte) bestemte tiid er indkommen, oc paa voris Skatkammer leffuered, saa at den der /48r/ kand vere i beredschab til at leffueris voris Camererer Henrich von Stochen,⁵² naar hand til omslag forreisendis vorder. Tagendis Sær udj Agt,

50. Sjællandske Tegnelse, fol. 485 11. juli 1668 til biskopperne. Selve brevet er ikke afskrevet af degnen. Anna Sophia var gift med kurfyrst Johan Georg af Sachsen.

51. Sjællandske Tegnelse 1668, fol. 560.

52. Rentemester Henrik von Stöcken (1631-81)

at aldels ingen Restantz enten af forrige eller Itzige Prinsinne styr bliffuer tilbage, mens ald fuldkommen och uden affkortning eller Restantz vorder lefueret, saa fremt Vi ey skulle foraarsagis det hos dig at søge oc derfor att indestaa oc suare som vedbør. Huor effter du dig underdanigst haffuer at rette. Befalandis dig Gud. Skreffuet paa Vort Kong(e)l(ige) Residentz udj Kiøbenhafn d(en) 18. Octobr. A(nn)o 1668. Under Vor zignet. Friderich/ S. Hondorff.

Prouste breff

Nåde og fred i Jesus Kristus!

*Skønt jeg ikke er uvidende om, at I, hellige, højlærde og dannede præster i Øster Flakkebjerg, samvittighedsfulde kolleger og højagtede venner, af jer selv udviser den lydighed og agtelse, som vises bør, må I tilgive, at jeg atter engang minder jer om en skyldighed. Fristen for den tredje betaling af sølvmonter til den nådige prinsesse forfalder snart, og det vil være risikabelt at sidde denne termin overhørig. Det er pålagt os at drage omsorg for en bekvem overførsel af dette sølv. Inden den 20. december overgives pengene til et bud, som så på passende måde bringer dem til København. Efter Anden Juledag vil muligheden for transport være mindre god og forresten også være forbundet med større udgifter. Efter min vurdering vil det derfor være bedst at benytte først givne kørelejlighed, skønt intet er mere værdifuldt end sølv og guld og intet er så vanskeligt at skaffe som dette. Jeg beder jer indtrængende om med disse jeres hænder tydeligt at tilkendegive på nærværende skrivelse, hvilken fremgangsmåde forekommer mest formålstjenlig. Ved samme lejlighed bedes den velærværdige herr N.N. skriftligt forholde sig til den omstændighed, at han to gange er blevet afæsket svar idet han er forpligtet til at betale det dobbelte beløb, da der jo til provstens rejsepenge skal lægges den joachimdaler, som den nidkære herr biskop sædvanemæssigt én gang om året modtager med henblik på kirkemødet i **.⁵³ Almisserne fra Helsingør og andre steder bør imidlertid ikke forglemmes her. Men kirkernes regnskabsførere skal hvad dette års udgiftsposter angår modtage en kraftig påmindelse og man bør tilstræbe, at jeres degne bliver bekendt med denne sag. Idet I således sætter alle sejl for at opnå og erhverve øvrighedens nåde og gunst, råder jeg jer inderligt til, at I pligtopfyldende fortsætter dermed. Jeg hilser jer, som gennem jeres virke er betroet Guds beskyttelse og gør jeres pligt. Førstlev, den 8. december 1668.*

Jeres Johannes Hammer.

53. Det vides ikke, hvilken lokalitet *Dionysianus* refererer til.

P.S. Degnen i Krummerup⁵⁴ erindres om det beløb, han skylder at betale til prinsessen.⁵⁵ Gælden, som er stiftet af hans forgænger, skal efter præstens forslag udredes af det vakante embede.

Proustebreff at Præsterne efter Lang schilsmisse ville komme tilstede i Førsløff Kierche at høre huad passeret bleff til Landemode, saa och att de vil le efterfølge prousterne at gøre calent.

/48v-49r/

Til de agtværdige, højlærde og belæste præster i Øster Flakkebjerg.

Eremitterne, som afviser samvær med andre mennesker, har for vane at slå sig ned i øde egne, der ligger langt borte fra beboede områder. De personer, som selv giver anledning til den opfattelse, at de ikke bryder sig om omgang med deres kolleger, opfører sig ganske som disse eremitter, når de hverken har lyst til at invitere andre til en sammenkomst eller selv møder frem, når man inviterer dem. De udfører ganske vist med deres legem helt det samme arbejde som deres øvrige præstekolleger, men deres ånd befinder sig et helt andet sted, og det er med dem som med Samsons ræve⁵⁶, der kun hang sammen ved halen og kunne bevæge hovedet frit, medens hver enkelt fór afsted. Dette er efter min opfattelse helt upassende for den gejstlige. Kristne er jo samdrægtige, de går i apostlenes fodspor og disse havde én sjæl og ét hjerte og levede et liv i fuld samdrægtighed med andre. Jeg tror ikke, at det vil være uforneligt med min embedspligt, såfremt jeg lader jer, der tilsyneladende har forskellige opfattelser og heller ikke bor samme sted, kalde sammen til et møde og en udveksling af synspunkter. Ved samme lejlighed agter jeg at komme med nogle meddelelser og det er af allerstørste betydning for jer at vide, hvad øvrigheden har truffet beslutning om på det seneste kirkemøde. En konge, der selv var hedning, rejste sig ærbødigt for den mand, der havde Guds ord. Lad os også rejse os for øvrigheden, om hvem Guds ånd udtalte: 'I er guder.' Lad datoen for dette vort møde være fredag den 15. i denne juli måned, hvor jeg i fuld overbevisning om samlet fremmøde udbeder mig jeres nærværelse i Førsløv kirke ved gudstjenesten, der begynder omkring kl. 8, hvorefter der skal eksamineres i katekismen. Og da jeg mener, at den ydre enighed er afhængig af den indre, inviterer min elskelige hustru og jeg pligtskyldigt jeres kære hustruer til at gøre jer ledsagelse, så at de ikke blot kan overvære je-

54. Gabriel Pedersen, degn i Krummerup 1667-80

55. Dvs. prinssestyrrskat.

56. Se Dommernes Bog 15,4-5.

res forsoning, men også deltage i det beskedne og frugale måltid, som jeg efter gudstjenesten inviterer jer alle til. Såfremt I efterkommer denne anmodning og tager afsted, hvad jeg har tillid til, da I jo er ordentlige mennesker, har I handlet i overensstemmelse med jeres hellige embede og gjort jer for tjente til min hustru og min velvillige tjeneste en anden gang. Med hilsen og ønsket om fortsat god helse den 5. juli i det år 1669 efter den genvundne frelse.

Jeres Johannes Hammer.

Proustebreff

Berømmelige, højlærde og belæste venner og højagtede kolleger!

I stedet for at trække jer gennem alenlange taler, er det bedre at jeg straks går til sagen. For at I kan få besked om alt hvad der skete på kirkemødet i Roskilde sidste mandag, dvs. den 11. oktober, skal jeg venligst foreslå et fællesmøde, som skal afholdes førstkommande fredag kl. 11 i Hyllinge. Det er her min hensigt i store træk at skildre for jer hovedlinjerne i det, jeg dengang fremførte i Roskilde. Jeg forventer følgelig i fuld overbevisning om samlet fremmøde, at I sammen med jeres degne og samtlige hjælpere, hvis forhold også vil blive drøftet ved den lejlighed, møder op den aftalte tid og det aftalte sted og det uden at forsøge sig med undskyldninger eller udflugter. For øvrighedens ordre pålægger jer jo alvorligt dette møde og det vil være forbundet med risiko at affærdige mødet med en sniksak, da det jo er en nødvendighed for jer at det afholdes, for det er i jeres og jeres embedes store interesse at vide besked med hvad der skete på kirkemødet. Skulle nogen komme på den tanke, at han kan udeblive, fordi han har en undskyldning for at blive væk, da skal han selv komme til at bøde for, hvad han sidenhen vankundigt forøver i modstrid med øvrighedens forordninger, og desuden har han ved denne forseelse mod kirken gjort sig fortjent til at betale en bøde, der skal udredes af ham selv. Med hilsener i Herren og ønske om langvarig helse og læg nu ingen forhindringer for denne vor Merkur⁵⁷, idet I negligerer ham eller behandler ham med ligegyldighed, men giv ham hellere vinger, så at han hurtigere kan flyve videre. Førsløv i Flakkebjerg den 17. oktober 1669.

*Jeres hengivne
Johannes Georg Hammer.*

*Jeg beder om, at degnene
og alle deres hjælpere ved samme
lejlighed møder op.*

57. Dvs. brevbud

/49v/

Bispens breff til Prousterne Anlangende at giøre bøn for Hertuginde Frederica Amalia som med lifs frugt er Velsignet. Kongebreff fulde med⁵⁸
Hilsen og tjenstvillighed

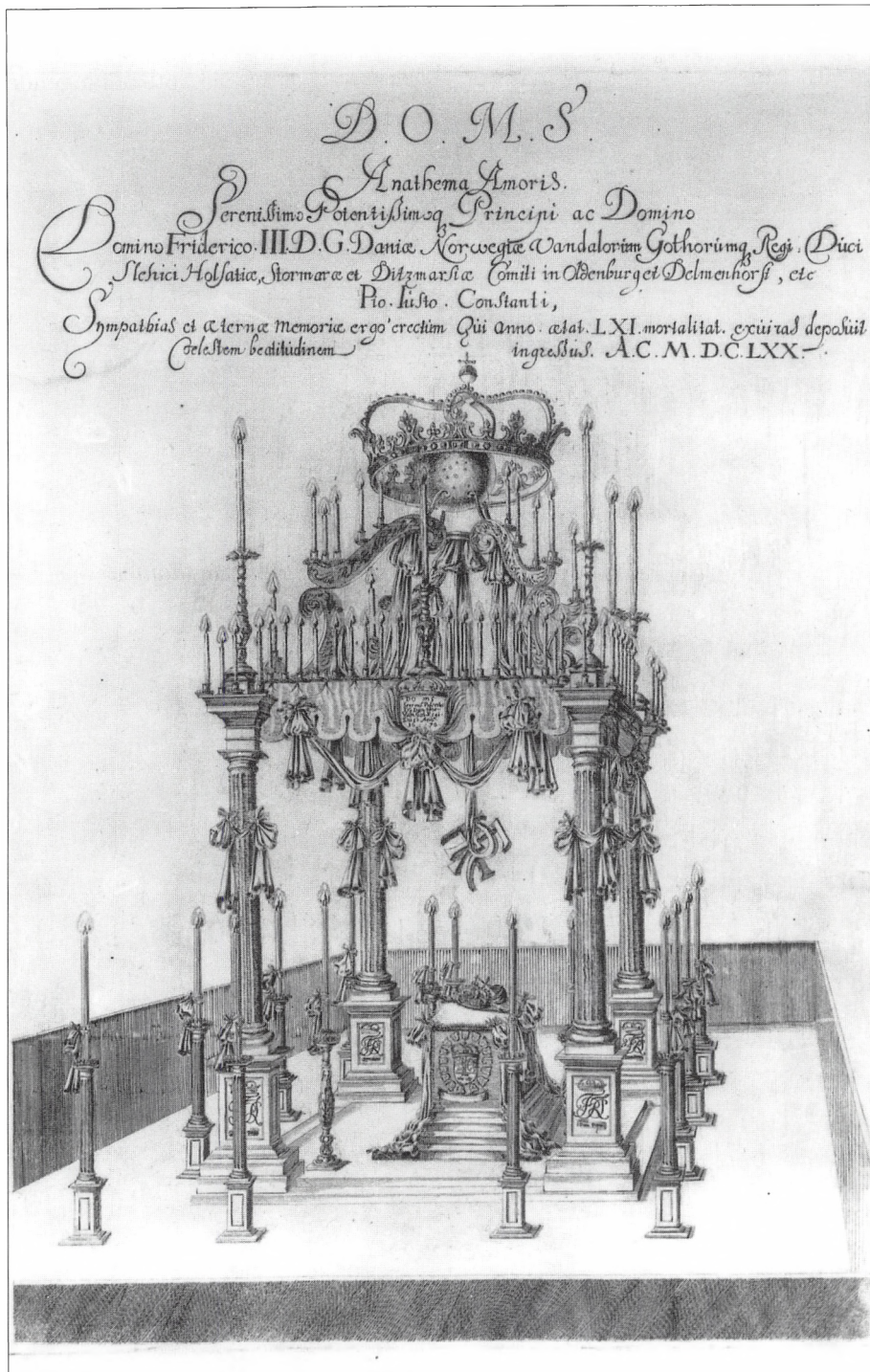
*Agtværdige og højhellige herrer provster,
nært forbundne brødre i Kristus!*

Hvad den høje Kongelige Majestæt befaler i sin nådige forordning, hvoraf jeg hoslagt fremsender en afskrift, vil I selv let kunne erfare heraf. Jeres pligt pålægger jer derfor, at I villigt ikke blot selv adlyder Kongens befaling, men også foranlediger, at de kirkelige præster, som er underlagt jeres tilsyn, villigt og ufortøvet efterlever denne ordre. Samtidig skal hver og en af jer – også uden at jeg opfordrer jer til det – fortsat opsende bønner til Gud med ønsker for kongehusets forøgelse og rigets almindelige sundhed. Mangfoldige hilsener i Herren Jesus. København den 14. oktober 1669.

*Jeres hengivne
Johannes Wandalinus.*

58. Sjællandske Tegnelser 1669, fol. 759 nr. 653, 13.10. 1669. Brev til biskopperne “om vores elskelige og kære datter prinsesinde Frederica Amalia, arveprinsesinde til Danmark og Norge, hertuginde til Slesvig og Holsten”. Kongebrevet er ikke afskrevet i degnens optegnelsesbog. Frederikke Amalie blev i 1667 gift med hertug Christian Albrecht af Gottorp.

Set fra Førslev fik Frederik III's død i februar 1670 den praktiske betydning, at der kom klokkeringning, bøn og salmesang. Det skrev degnen ned. Imens lå den afdøde konge på castrum doloris i slotskirken i København. Hele begravelsesløbet var en af de mange udstillinger af den nye enevoldsmagt. Samtidigt stik i Det Kgl. Bibliotek. Müllers Pinakotek, bd. 25, pl. 75 a. Foto: Karsten Bundgaard.

/50r/

Anno 1670 den 9. Febr. døde vor Allernadigste Herre oc H(øje) Konning Friderich. Den 12. Febr. udgich breffue fra K(ong) Christian den 5te anlangende klocherne at ringes i alle kiercherne.⁵⁹

Kongebreff til Bispen.

[Resumé: 17. februar 1670: Der er forordnet kommissærer til at modtage ed fra alle, som varetager civil bestilling, verdslig eller gejstlig. Alle skal "advares" om at give møde i Roskilde, når kommissærer "anordnes" til at være der].⁶⁰

Dette Kongebreff var udgangen tilforn, oc var det første C(hristian) 5 breff til Bispen D(oc)tor Wand(el.) [Dvs. brevet af 12. februar 1670, jf. ovenfor]

Bispens følgebreff [til kongebrevet af 12. februar 1670]

*Såre agtværdige og dyrebare provster,
Højhellige og højelskelige brødre i Kristus.*

Den hensynsløse død har - ak og ve - nylig frarøvet os vor højhellige salig FREDERIK den TREDIE, fædrelandets højtfortjente Fader, og for hele riget og især for vor stand var hans pludselige bortgang den sørgeligste hændelse, som tænkes kan. Men ligesom erindringen om denne højsalige konge til evig tid vil leve hos os i uvisnelig berømmelse og agtelse, så har dog Gud ved sin velvilje lidt efter lidt lindret den sorg, som ramte hele fædrelandet, og på ny fået os på fode efter at vi lå lammede af sorg. Guds velvilje skænkede vor gode konge en arvefølger og den udnævnte den Algode og durchlauchtigste prins Christian den Femte til vor nådige herre og konge. Gud velsigne hans regering til evig tid! I vil selv kunne erfare af den afskrift af den kongelige forordning, som jeg hoslagt fremsender, hvad der er den /51r/ længe ønskede konges første forordning og hvad der er hans fromme ønske om den sørgelige men ærefulde og berømmelige ihukommelse af hans store fader (en erindring, der skal opvækkes i borgernes taknemmelige hjerter ved daglig klokkringning) samt hvilken bønneformular han fremover ønsker anvendt, når der skal bedes for Kongen og Kongehuset. Det er således jeres pligt, højhellige herrer, nidkært og i fuld lydighed at efterkomme denne kongelige forordning og udvise den højagtelse, som I skylder Højsalig Kong Frederik, der aldrig kan prises tilstrækkeligt, og opfordre de øvrige præster og degne, der er

59. Sjællandske Tegnelse 1670, fol. 1. Med skrivelsen fulgte formular til bøn. Anders Kier har afskrevet brevet fol. 50r-50v.

60. Sjællandske Tegnelse 1670, fol. 9.

underlagt jeres myndighed, eller deres stedfortrædere til i al ydmyghed at rette sig efter kongens vilje. Farvel, agtværdige mænd, og fortsæt med at bede for Hans Kongelige Majestæt Frederik den Femtes samt hele Kongehusets evige sundhed og lykke og afvend med fromme suk den slags ulykkelige tilskikkelser fremover. København den 12. februar 1670.

*Jeres i Herren hengivne
J. Wandal.*

51r-51v/

Kongebreff om K(ong) Friderichs begraffuelse.

[Resumé: 19. april 1670⁶¹: Den 4. maj skal kongens lig føres til Skt. Luciae kirke i Roskilde. Da- gen forinden skal bispem i slotskirken sørge for en latinsk sørgeprædiken efter en vedføjte tekst. Han skal også sørge for, at teksten samme dag, den 3. maj, bliver forklaret i kirkerne, og at der på selve begravelsesdagen bliver ringet som foreskrevet ved ordre af 12. februar. Især skal biskoppen sørge for, at der ved "alle de kærker som ligget foribiføris bliffe ringet saa snart det fornemmes oc sees at komme"].

/51v/

Bispens følgebreff [til kongebrevet af 19. april 1670]

Højærværdige berømmelige og højhellige herrer provster og agtværdige brødre i Herren!

Jeg sender herhoss en Rictig Copie aff Hans Kongl. Mayts. min aller Nadigste Herres oc Kongis Nadigste mig tilscheched Missive, anlangende høysalig oc høyloffligste ihukommelse Kong Frederich den Tredies Liigs nedersettelse, huilchen Kongl. Allernaadigstee befaling saa vidt den en huer aff *d'herrer provster* vedkommer. Jeg visselig formoder, foruden min særdelis formaning aff dennem alle oc en huer sampt deris underhaffuende Præster med alle underdanigst devotion oc hørsomhed i alle sine ord oc puncter, at schal vorde tilbørligen respecterit oc effterkommet.

De nadigste anbefalede Klageprædichener med den forordned textes forklaring kand beqvemeligst holdis om formiddagen/52r/ den 3. Maj paa den Tiid, naar Højmesse om Søndagen Pleyer at schee, oc endelig at forrettis af sognepræsterne self. Huor siugdum eller loulig fraværelse det ey forhindrer, att Menighederne nest foregaaende Søndag alforvilgen at advaris, at de till den Tiid sig flittig oc uforsømmelig indstiller.

Huor Sangen angaar for oc effter prædichen, da kand en huer Sognepræst ved sin menighed det saaledis forordne med de beste Latine eller dan-

61. Sjællandske Tegnelser 1670, fol. 54-55.

ske Klage oc Liig Psalmer at siunge, som det effter huer stetz leylighed sig aller best kand schiche.

Den nestfølgende 4. May schall der effter Hans Kongl. May. forrige alle nadigst Anordning ringis alle vegne med alle Klocher udi alle Kiercher fra kl. 10 formiddag indtil kl. 2 e(fter)m(iddag). Jeg vil ingenlunde tuile der paa, at *de agtværdige herrer provster* en huer udi sit herret betiemeligen oc med allerforderligste stiller god oc Nødvendig Ordre oc som høyst bem(eldte) vor gode och aldrig noch som berømmelige Sal. Konge var vores rette Josias, saa maa vi oc samptlig med Propheta Jeremia tilbørligen beklage oc begræde Hans Mayts. uformodentlige dødelige afgang med klagelige Sermoner oc grædelige Sange, paa det hans høysalige Mayst. høyfortiente høyooffligste ihukommelse, ey med hans Kongel. Mayst. døde legeme schulle bortslettis eller nederleggis. Men at Hans Maysts. høye Kongelige Dyder oc høyberømmeligste milde oc gode Regiæring motte stedse oc uforglempt hos undersaatterne tachnemmeligen mindis. Jeg vil hermed haffue *de agtværdige herrer provster* under Guds Nadige beschiermelse troligen befalit. Hafniæ den 19. April Anno 1670.

Jeres hengivne
J. Wandal

/52v/

Prouste breff

Agtværdige mænd, berømmelige og høj lærde mænd i Kristus! Måtte den gode Gud udvirke, at vi dette år under den nye konges auspici kan påbegynde vort præstemøde under gode varsler og med Guds nåde. Den højsalige kongens fader efterfulgtes på tronen af sin elskede søn. Vi har grund til at glæde os over denne meget lykkelige arvefølge og prise os lykkelige derover. Gid at der i vore hjerter må opstå fromme rørelser, som får det kristne menneske til at opsøge og styrke næstekærligheden og udvise de gensidige hensyn, der skal tages i det kristne fællesskab. Med henblik på dette ønske, lad da den førstkommende onsdag, dvs. den 22. juni, være afsat til vort møde i Karrebæk kirke, hvortil jeg inviterer jer. På denne dato vil der i overensstemmelse med loven (Recess. christ. 4 pag. 29) blive holdt en ganske kort prædiken af den agtværdige og høj lærde hr. Cornelius Paulsen, vor højagtede kollega, og dernæst vil de unge mennesker fra Karrebæk, som har læst katekismen, lade sig eksaminere. Jeg forventer således med sikkerhed, at I alle som een giver fremmøde den anførte dag og det anførte sted, fordi I agter den myndighed, der har givet os denne lov, og fordi det er bydende nødvendigt for jer at erfare, hvad man for nylig drøftede og besluttede på kirkemødet i Roskilde. I mellemtiden bringer jeg alle og enhver af jer, der omhyggeligt er overgivet den guddommelige beskyttelse, mine allerbedste hilsener. Førslev i Flakkebjerg den 13. juni 1670.

Jeres hengivne
Joh. Hammer.

*JEHOVAS hilsen og velsignelse.
Agtværdige brødre i Herren!*

Jeres i Herren Ole Carlsen Halmst.

Mine kære kolleger og brødre i Herren! Jeg beder jer indtrængende om at møde op: jeg tror ikke, jeg lever året ud. Vær hilset på ny.⁶³

Effter voris Affscheidung med huer andre indbiurdis ere omdragne, er denne min saa och min Kiere Hustruis meget venlig begiering, at I alle och en huir med sin k(ære) Hustru ville som voris k(ære) Nabore och megit til forladendis gode venner gjøre oß den Tieniste och ubesuærged umage Eder hid til voris huus i Tiustrup onsdagen den 27. Julii forst-kommendis ved 9 slett formiddag da at vere vore kierkomne Gester och paa en thimis thid 3 eller 4 lystige och glade med huerandre udi Herren Conversere. Saadan Eders gode Affection jmod oss forskylder vj gierne imod en huer i alle muelige mader stedse och altid hermed samptligen Eder med alt kiert. Gud allern. befallit. Tiustrup den 20. julj 1670.

Kongebref om Princessin styr

[Resumé: Juni[dat0 mangler] 1678: Der er indgået ægtepagt mellem kongens søster prinsesse Vilhelmina Ernestina og "voris elschelige fetter oc svoger H(ertug) Karl churprinds och pfaltzgreffue ved Rihn, hertug udi Bejeren". Det indskærpes, at der skal betaales prinsessestyr i henhold til bestemmelserne af 1. juli 1664.]

62. I lighed med præster og provster opretholdt degnene kalenterne, de selskabelige-faglige gilder, der blev tilbage efter at de officielt var ophævet ved forordningen 10.6. 1618, senere ved Danske Lov (3-16-12).

63. Degnen må være kommet til kræfter igen. Han sad i embedet til 1680 og døde i 1685. Jf. Anders Petersen: *Sjællands Stifts Degnehistorie*. Kbh. 1899, s. 159, hvor han benævnes Oluf Carlsen Nested.

/54r/

Kongebref til Bispen

[Resumé: 6. august 1670⁶⁴: Alle præster skal søge konfirmation på deres præstekald og inden 1. december 1670 indsende ansøgning til Danske Kancelli. Bispen skal straks give præsterne besked herom. Hvis nogen er efterladende, skal de miste deres embede].

Forlindring paa samme.

[8. september 1670: Kravet om ansøgning fra hver sognepræst inden 1. december moderes til, at præsterne skal ansøge via biskopperne, der skal sørge for, at ansøgningerne skrives på stemplet papir á 5 rd. Pengene skal biskoppen indsende til kancelliet sammen med en bekræftelse på, at alle præster i stiftet har søgt og betalt. Derefter vil kancelliet tilsende biskopperne konfirmation på ansøgningerne. Brevet er paraferet af "P. Schumacher". Nedenunder har degnen tilføjet: blev siden kaldet Griffenfeld.]

/55r - 56v/

Kongebref om Geistlighedens Privilegier.

[Resumé: 15. december 1670⁶⁵: Christian V bekræfter Frederik III's privilegier af 24. juni 1661. Rettigheder bekræftes og præciseres:

1. Præster, herunder sædedegne, har ret til tiende af ødejord, der bortlejes og
2. De kan fremdeles uden betaling bruge skovene til præste- eller annexgårde i nødvendigt omfang.
3. Bestemmelse om, at præstebøder skal tilfalde fattige præsteenker udvides til også at omfatte eventuelle lejermålsbøder, der falder på præstegårdens grund.
4. Hvis der er mangel på "væderheftige føddeformyndere" skal der gennem amtmanden eller anden kongens repræsentant findes formyndere til gejstliges efterladte umyndige, såfremt ingen af herredets præster frivilligt vil påtage sig det.
5. Menighedernes medlemmer forpligtes til på de tre store højtider at betale offer til præsten "effter en huers euffner oc vilkaar". Desuden skal gejstlige bevare immunitet som i forrige konges og forfædres tid. Brevet er paraferet af P. Schumacher].

Bispens breff fulde med om et honoraio, som skulle foræris Sekreteren, en huer præst 1 rix daler, men siden fich de gienbud at den ej skulle udgiffuis etc.⁶⁶

64. Sjællandske Tegnelser 1670, fol. 158-159 nr. 564.

65. *Fogtmanns Rescripter, Resolutioner og Collegiebreve*, 1670-1699 s. 38-41.

66. Tilføjet af degnen efter afskriften af kongebrevet. Sekretæren må forstås som Schumacher (senere Griffenfeld), der fra maj 1670 var udpeget til sekretær i det nye geheimeråd.

I overensstem-
melse med
Kongeloven
overtog
Christian V
straks magten
efter Frederik
III's død i 1670.
Kongen kunne
ride i alle lan-
de, men under-
sätterne blev i
stigende grad
pålagt bånd og
byrder. Det
mærkede man
også i Førslev.
Samtidigt stik i
Det Kgl. Biblio-
tek. Müllers
Pinakotek, bd.
4, pl. 36b.

Foto: Karsten
Bundgaard.

/56v/-/57-v/

Kongebref om ødegaard oc Vornede.⁶⁷

[Resumé: 5. december 1670. Ødegodset medfører nedgang i indtægter fra skatter. Derfor skal bønder og unge karle "i voris land Sædland oc Lolland" som er vornede og "ikke selv ridder for deris gaarde, men gaardene til ryttere eller officerer afstaar" af stedets amtmænd "tilholdes" at flytte til gårde, som ikke var besatte - ødegårde. Amtmanden skal sammen med de lokale finde frem til de steder, som det er vigtigst at få besat. De, som beordres til ganske øde gårde, får fritagelse for landgilde og skal kun betale halv skat i fire år. Det frygtes, at nogle hellere vil sidde i huse end tage ødegårde og at karlene vil stikke af istedet for denne velmeente anordning hør-

67. Dvs. forordning: Om vornede. Trykt i udgaven af originale forordninger bd. 1670-1683.

sommelig at efterleve". Det befales derfor præsterne at undlade at skrive skudsmål (som var påkrævet ved flytning til andet sogn), men flittigt at optegne navnene på alle, der opholder sig i deres sogn, "det vere sig inderster, tienere, karle eller drenge, eller løsgængere" så de, der forbød sig mod reglerne kunne pågribes og sendes til de ødegårde, man ønskede, de skulle overtage. Samme regler skal iagttages på proprietærgods, men på vilkår som de private godsejere selv fastsætter. Der sluttes med "Thi buide oc befale vj her med vore amptmænd oc alle vedkommende, at de sig her efter allerunderd(anigst) retter, oc særdelis alle færgemænd oc andre som ere bestilte den rejsende mand at offerføre, at de ingenlunde understaar sig sadanne personer fra et land til et andet uden særpas og rigtig besched at offerføre".⁶⁸

/58r/

Siden udgick Kongebref om Helsingørs Tafle som skulle omgaae huer Søndag.⁶⁹

Bispens bref om Taksigelse oc bøn for den unge arfue Prins Friderich.⁷⁰

Frelse i Herren Jesus og tjenstvillighed. Højest ærværdige og dyrebare provster i Sjællands stift og fromme brødre forbundne i Kristus.

Efftersom det haffuer behaged den grundgode Gud nadeligen oc vell at forløse hendis May(e)stæt, voris Allern(aadigste) Dronning oc at forlene H(an)s Kong(e)l(ige) voris Allern(aadigste Arfuek(onge) oc H(erre) <med> en ung ønskelig arfue Printz⁷¹ huorfor h(and)s hellige navn være ærit, lofued oc prised æuwindelig. Da er Høitbem(eldte) Hans Kong(e)l(ige) May(e)st(æts) alernadigste villie oc befalling at udj alle Kiercherne her i Stifed, saa snart nogen Ordinaire prædichen effter dette breffs fremkomst derudj scheer, schal giøre redelig oc hiertelig Taksigelse til G(ud) for sadan en stor Nade, at hand saa mildelig haffuer bønhørt sin [...] K(onge) oc saa nadeligen gifued

68. Om ødegårdsproblemerne efter 1660 se Fridlev Skrubbeltrang: *Det danske Landbosamfund 1500-1800*, Kbh. 1978, s. 98 ff. Specielt om forordningen af 5. december 1670 se s. 104.

69. Formentlig 14.12. 1670. *Fogtmanns reskripter* s. 36. Åbent brev om Helsingør Skole og Hospitals tavlepenge og andre rettigheder som kompensation for de tavlepenge, de har mistet ved tabet af de skånske sognes tavlepenge.

70. Jf. Sjællandske Tegnelser 1671 nr. 815, fol. 643-44. Taksigelse for dronningens forløsning.

71. Den senere Frederik IV (1671-1730)

af alle vore hiertens ynske. Huorved da den forrige bøn for hændis May(e)st(æts) gode forløsning schal ophøre oc j den sted effter den sædvanlige bøn effter prædichen strax nest effter deris Majesteter Dronningerne⁷² schal flitteligen bedis for højst(bemeldte) unge arfue Printz under den titel: Hans Kong(e)l(ige) Højhed, voris arfue Printz oc Herre, Printz Frederich etc.

Farvel agtværdige mænd og fortsæt med gennem fromme anråbelsler og staidige bønner at anmode Gud om sundhed for vor gode Konge og det høje kongehus.

*København den 14. oktober 1671.
Johannes Wandal*

/58v/

Anno 1672 in Mense Decembr.

kom lige saadant it kongebreff der Dronningen var forløst med Prins Christian Wilhelm.

Proustebrev

*Højagtede, berømmelige, velstuderede og nidkære præster
samt ærede venner i Øster Flakkebjerg herred.*

I stedet for at synge en palinodi, som det hedder i ordsproget, eller slække på nogetsomhelst, forholder det sig snarere således, at de Kongelige forordninger optræder strengere end tidligere tider, når det drejer sig om om at opkræve udgifter. En del af de nuværende udgifter vedrører den fjerdedel, som vi allerede forlængst har omtalt som den sidste i år, medens en anden del vedrører det kirkemøde, som snart skal holdes i Roskilde. Den såkaldte forbrugsskat på husstand og tyende, der nu skal opkræves for 4. gang, forpligter provsten sig ifølge anordningen ikke til at udrede, men kun til at inddrive. I skal følgelig ikke gøre jer nogen forhåbninger om en kvittering fra mig på de penge, I skylder, med mindre der samtidig hver gang oversendes 4 skilling af præsten og 2 af degnen. Pengene går til aflønning af den person, som skal transportere vores sølvmonter. Forresten har denne mand tre gange tidligere udført arbejdet med pengetransporten og derfor er han i sin gode ret /59r/ til indtrængende at kræve sig betalt for denne arbejdsydelse. Til denne betaling kommer udgiften vedrørende ikke blot dette kirkemøde (for hver præst skal naturligtvis betale biskoppen og yde rejsepenge til prousten), men også det

72. Dvs. også Frederik III's dronning Sofie Amalie (1628-85)

første kirkemøde, eller den 11. juni, dvs. terminen for betaling af renter. Renterne af præstegårdene og enkepengene, som endnu ikke er afregnet, er nu alle forfaldne til betaling. Fogederne vil også i denne sag vide at gøre deres pligt, idet de nidkært vil drage omsorg for at hente pengene (dvs. den såkaldte studieskat) hos præsterne, når de får besked derpå. Der findes desuden nogle fattige, som beder jeres kirker om hjælp og en ydmyg almisse og indtrængende anmoder om jeres bistand og indgriben. Det gælder N.N. der sammen med sin hustru har lagt papisternes vildfarelser bag sig og nu åbent bekender sig til vor lutherske tro. Vor nidkære biskop har gjort opmærksom på to bornholmere N.N., hvis ejendom gik til grunde ved en brand, og enken Else Hansdatter fra Stavn i Jylland, som for en stor sum penge skal løskøbe sin søn fra tyrkerne, for at han ikke skal dø i fangenskab hos dem. I anmodes på disses vegne venskabeligt om straks at udvirke, at der i overensstemmelse med den vanlige barmhjertighedsgerning over for de fattige og indenfor rammerne af kirkemødet skaffes midler, som jeg kan give videre til dem. Kongen, som anbefaler dem, vil da skænke jer sin nåde, Gud sin belønning. Vær hilset og fortsæt med fromme bønner at bede Gud om kirkens fortsatte bevarelse. Førsløv i Flakkebjerg 1673.

*Jeres Johannes Hammer
egenhændigt.*

/59v/

Anno 1675

Torsdagen effter Pindsedag⁷³ bleff Doctor Johan Wandel begraffuet som var biskop offer Siællands Stift oc hannem succedered D(octor) Hans Bagger, som paa andet aar hafde været sognepræst til Vor Frue kierche i Kiøbenh(avn).⁷⁴

Bispebrev om Wismar.

*Nåde og fred i den Højestes nåde.
De velærværdige og højjagede provster på Sjælland
forbundne og samvirkende brødre i Herren.*

Ved Guds nåde gjorde kongens tropper et så heldigt udfald mod fjenderne, at en stor del af dem blev dræbt efter tre timers heftig kamp, som på begge sider udkæmpedes med stor voldsomhed, medens resten måtte trække sig inden for bymuren, hvor de til sidst alle så sig nødsaget til at bede om kongens nåde. Herefter

73. 27.5. 1675.

74. Hans Bagger (1646-93).

Tidens alliance-systemer førte til, at Danmark og Sverige (igen) kom i krig i 1675. En svensk hær rykkede ind i Brandenburg, som Danmark havde forpligtelser overfor. Krigen i Nordtyskland nåede et propagandamæssigt højdepunkt, da danskerne 13. december 1675 stormede og indtog den svenske fæstningsby, Wismar i Mecklenburg.

Kongen lod straks tegne et kort over sejren – og udskrev nye skatter og flere ryttere og heste, bl.a. fra præsterne. Kort i Rigsarkivet, Krigsministeriets aflevering, mappe 33, 5. Foto: Tage Ludvigsen.

kom hele byen WISMAR den 13. december dette år uden vanskelighed i kongens hænder. Det ville således ikke være rimeligt eller passende for kristenheden at kaste kongens ærefulde sejr i sølet eller undlade offentligt at give udtryk for vor almindelige glæde eller lade være med at bevidne den for selveste himmelen. Fordi nu hele denne sag har beroet på Gud, i hvis hånd konger er og enhver sejr, de vinder, da skal al æren, alle taksigelserne tilkomme Ham og Hans lovprisning ske til evig tid. Vor fromme konge er klar over dette, og da han i kraft af sin egen uforlignelige sjælsstyrke og næsten ufattelige og stedseværende nidkærhed sandelig også bør prises, da vil det påhvile jer, agtværdige brødre, at sørge for, at Gud og kongen får, hvad der tilkommer dem, og med glæde og hengivenhed sikre, at der i alle kirker FØRSTE JULEDAG mellem de salmer, der opsendes til englens og den himmelske Guds nåde, fra prædikestolene udgår lovprisninger af Gud, medens pulpiturene bryder ud i sang og alle og enhver istemmer den højtidelige, højstemte og glade hymne TE DEUM LAUDAMUS. Alt dette skal imidlertid sættes i værk straks når prædiken er holdt og bønnerne er udtalt med den højtidelighed som indholdet kræver, og måtte der ellers være noget til vidnesbyrd om den guddommelige nåde, da vil I troligt forstå at indprente det i tilhørerne under udførelsen af denne festdags andre lovprisninger. Helligåndens bekendte kraft, der udspringer af de bedendes fromme bønner, har hidtil udvirket, at kongen blev revet ud af fjendens hånd og nu nådigt befriet med dette grusomme og blodige sværd og at man nu med David i alle gader tilsynger ham: SALIGT DET FOLK HVIS /60v/ HERRE

Sejrsrusen fra Wismar blev længe holdt ved lige. Mere end hundrede år efter begivenhederne skildrede maleren C.A. Lorenzen erobringen, og reklameeffekten blev forøget ved et samtidigt kobberstik. I forgrunden ses kongeparret til hest. Det Kgl. Bibliotek. Müllers Pinakotek, bd. 4, pl. 50. Foto: Karsten Bundgaard.

ER GUD! Må de høje magter desuden begunstige kongens forehavender og skænke ham et langt liv! Dermed farvel agtværdige brødre og under de hellige omfavnelser af Kristus vor hersker skal I også omfavne kong Christian. Dette vil være godt for kongen, riget samt jer selv. København den 13. december 1675.

*Jeres i Kristus hengivne
J. Bagger
egenhændigt.*

Kongebref om kornskat⁷⁵

Vor Nade tilforn. Efftersom de hidindtil paabudne Midler Iche nær kand tilstrecche til de store udgifter, som disse farlige oc vanskelige tider, da det til offentlig oc obenbare feide jmellem os oc Cron Sverrig er udbrut, u-omgængelig behøfuis, da endog Vi intid heller ønskede, end Voris Kiere oc tro undersotter fra videre paaleg at kunde forschaane, finde Vi os dog aff yderste fornødenhed endelig forarsagede en kornskat oc krigstyr her udj vort rige

75. Til biskoppen over Sjællands Stift, Hans Bagger.

Danmark at paabyde. Da efterj Geistligheden med deris tilhørighe udj denne almindelige securitet oc frelse ej mindre end andre voris k(ære) tro Unders(åtter) ere Interesserit oc vi derfor om dennem ej kunde hafue mindre tanker, End de jo deris nidkiærhed oc gode villie jlige made udj alle underd(agniste) tro schyldigste devotion aff beste eufne lade paakiende. Saa hafuer vi oc ej kundet forbigae bade til deris egen saa vel som oc det almindelig beste, saa oc en huers frelse oc conservation /61r/ dennem i ligemade om en lidelig hielp til Militiens oc flodens Magaziners høj mactpaaliggendes forsuin at lade anmode oc tilsige. Saa som her med Voris allern(ådigste) villie oc befallinger, at du geistligheden udj Sællands Stift paa vore vegne huer bemel(dte) tiders oc Landsens tilstand udførligen forholder, oc dereffter ved videre dertil udkrefuende Motiver godvillig derhen disponerer, at alle oc enhuer af dennem, ingen undtagen, udgiffuer et vist quantum aff korn, hvilchet vi formoder ved din sær Dexteritet, flid oc vindskibelighed til noget honorabelt at opbringis, oc det dennem saaledis mellom at delis, at den ringe her udj kunde hielpe den fattige, oc den meste billighed oc lighed saa vit mueligt derudj ansees oc iagt tagis. Oc schal ellers foresch(revne) korn i det senist inden Paasche førstkommendis i nærv(ærende) aar 1676 udj Siællands Stift de paa Anderscho Ampt i Corsøer etc.⁷⁶ oc enhuer et got Exempel oc sær nidkierhed for andre voris tro unders(åtter) til voris oc fædrelands frelse oc høj mactpaaliggende tjenste allerunderd (anigst) vel lade paakiende, dermed scheer vor villie. Befalendis dig Gud. Schreffuet paa vort Kongel(ige) Residentz Kiøbenhavn. Den 27. Januar 1676.⁷⁷

Under Vort Zignet
Christian/H. Wind⁷⁸

/61v/

Bispens breff som fulde med

Fred og velsignelse.

Meget agtværdige mænd, dvs. høj lærde sjællandske provster, fromme og mig elskelige samvirkende brødre forbundne i Herren.

76. Jf. fol 43v, hvor Anders Kier nævner betalingen af krigstyrskatten i Korsør.

77. 29. august 1676 udgik der åbent brev om kornskatten, hvorved også godserne og dermed fæsterne pålagdes denne ekstraskat.

78. Holger Wind (1623-83), leder af Skatammeret.

Det, som følger hoslagt, er en gengivelse eller afskrift af kongens brev. I véd naturligvis selv, kære brødre, hvorledes det forholder sig med vore forhold og i hvilke vanskeligheder vor Kristi kirke i dag befinder sig. Overalt ser I krigens vanvid bryde ud og overalt træder I i dødens dystre fodspor og vi må derfor bekymres for fædrelandets ve og vel. At opstille en hær til forsvar det ligger immervæk ikke i kirkens magt og det ville heller ikke være rigtigt, og i dag er fligen i vor klædning og vore fingre ikke udstyret med helbredende kræfter. Der vil imidlertid overalt være en lynsvingende bataljon og hærskarer, skulder ved skulder, som opsender tårevædede bønner og imod disse vil selv hav og land og helvedes forenede porte forgæves rejse deres kam. Dette er nemlig himlens krigsmaskiner, dette er kirkens bolværk og forsvar, som skal sikre at kongen og hans rige forbliver uskadt. Og hvem andre end himmelen tilkommer æren for, at alle fjendernes forehavender hidindtil har været forgæves så at jo mere bekymrede vi har været som følge af den foregående fare, så meget desto heftigere kan vi glæde os over den forhåndenværende frelse og således hengive os til sorgen? Men fordi intet er bestandigt eller varer evigt og vi ikke bortset fra bønnen har udsigt til noget fast og trygt, nu hvor fjendens ondskab raser fra alle sider og er en trussel mod selv det mest fjerntliggende, da overdrager vi hele hærskaren af engle til vor algode konge, og denne himmelske flok, der samtidig står kampklar på valpladsen, er det, som skal værne, værge og forsvare vor majestæt. Vi vil skænke brød og vin, Melchisedechs hellige velsignelse,⁷⁹ og vi vil give alt hvad der er i vores magt for at forsvare fædrelandets frihed og hævede Danmarks ældgamle anseelse og - hvad der er kernepunktet i sagen - bevare Kirkens, Kongens og vor alle sammens trygge fred og ro. Grib derfor til handling, agtværdige brødre og i overensstemmelse med jeres fromme tro på Gud og jeres velvillige hengivenhed overfor kongen skal I åbne jeres skatkammer, hvor fattigt det end måtte være, og vis ved jeres eget forbillede, hvor retfærdigt og fromt Frelserens påbud er om at give Gud, hvad der er Guds, og kongen, hvad der er kongens. Ganske på samme måde, som hvis en læge, for at I kunne bevare livet, opfordrede jer til at afskære det yderste af en finger, skal I opfatte den kornskat, som kongen nu afkræver jer. Der er naturligvis brug for brød, når vi endelig kan se frem til at fejre sejrens måltid, med mindre I med Hannibal ugudeligt ønsker, at soldaterne for at holde sulten fra døren skal spise dem, de har besejret, og at menuen skal stå på krigsfanger. Og eftersom den algode konge frit har overladt fastsættelsen af omfanget til den enkeltes velvillige afvejning, så skal I passe på, kære brødre, at I ikke i denne sag forser jer mod kongens nåde og ved jeres handlemåde giver næring til den udbredte og ondsindede fordom om, at I er nærige. Jeg tror ikke, at det vil være en byrde for nogen, hvis enhver uden undtagelse - det gælder også kirketjenerne i byerne - i det mindste erlægger fem tønder af hver af de tre kornsorter byg, hvede og havre. Hvad de øvrige angår må hver enkelt afgive det, som hans forhold

79. Gen. 14,18.

tillader, og ellers efter formåen føre og fremme kongens retfærdige sag. Varetagelsen af rigets redning angår jo os alle sammen, da det jo vedkommer den enkelte, hvad der vedrører alle, og vi deler hinandens såvel sorger som glæder. Såfremt en ærefuld fred ledsaget af sejr tilsmiler vor store sag, fejrer vi triumfen, men skulle fremtiden, hvad der forhåbentlig ikke bliver tilfældet, vise sig mindre gunstig, bliver vi bragt til tiggerstaven og så er det ude med os og vore brødre. Lad derfor rigets redning ligge jer på sinde og forhold jer i den fælles sag på en sådan måde, at både jeres kærlighed til fædrelandet og jeres hengivenhed overfor kongen fremtræder lysende klart. Jeg har tillid til, at freden på den måde igen kan tage bolig i landet og at Dannark atter kan bringes på fode og den Højeste give, at Han som kongers og Danmarks beskytter vil vise os sin umådelige barmhjertighed. Proustebrødre, udfør ufortøvet dette påbud og fremsend hurtigt til mig en oversigt over alle de personer, der er underlagt jeres myndighed, vedlagt en beregning over den samlede kornydelse. Lev vel. København den 31. januar 1676.

*Jeres i Herren hengivne
J. Bagger
med egen hånd*

Skolernes rektorer og kollegerne såvel som kirketjenere, degne og deres stedfortrædere skal også beordres til at give et bidrag, alt efter deres løn og personlige forhold. Iøvrigt noteres der også her tidspunkt, dvs. dato og klokkeslet, hvor ydelserne er kommet jer i hænde, og skulle de tilbageholdes som følge af en degns eller overbringers sløsethed, skal det siden tilkendegives mig, og bidragene skal dernæst i øvrigt med den ovenfor anførte angivelse uopholdeligt fremsendes til mig.

Ingen præst maatte yde ringere end 3 td. aff huer slaug: biug, rug, hafre. Jeg Anders Dein for min perßon gaff 4 skp. biug som bleff ydt i Corsøer.

/63r/

In Februario kom kongebreff⁸⁰ om Attolerie heste oc maatte 3 præster udlegge til en hest oc 6 præster om en karl til hestene at kiøre eller 10 rd. derfor.

Deinene bleffue for denne udgiffu forschaanede.⁸¹

80. Sjællandske Tegnelser 1676, fol. 180 nr. 46. Brev til Cammerkoll. ang. brev at forfærdige om "artigleri" kudske til en forestående kampagne, 15.2. 1676.

81. Sammenlign fol. 44r, hvor Anders Kier nævner, at han solgte en hest til præsterne.

In Mense Martio kom befalling om Krigs styr. Taxerit udj Penge oc maatte huer aff Deinene her i herredet giffue 5 dl. 2 mk. 14 sk., hvilche penge bleff leverit i 2 Terminer. Deinene i de andre herreder motte mesten huer for sig udgifue 7 rd. 1 [..?]

Den 11. Marty bleff Rigs Canceler P. Griffenfeldt indført i Castelit for Kiøbenhavn at undgielde for sin forseelse.⁸²

Hans Svoger Oberste Phoch⁸³ borgemester i Kiøbenhavn bleff paa Slotted i det blaa Torn samme tid Arrestered.

Forbud paa Skiencck oc Gaffue

[Resumé: Kongebrev af 20. marts 1676.⁸⁴ På grund af misbrug forbydes det på det strengeste i alle kongens riger og lande både at give og modtage bestikkelse. Der skal betales dobbelt tilbage. Halvdelen skal gå til Kvæsthuset, halvdelen til angiveren. De skyldige skal uden al nåde have forbrudt deres liv, ære og gods.]

In Mense April⁸⁵

udgich kongebreff om at ingen maatte stedes [til hvile] her i riget uden de som vare aff voris Religion, oc ingen enten i Kiøbenhaffn eller andensteds maatte Lade prædiche for sig andet end det som Voris Religion er gemen.

/64r/

Anno 1676

I Junii Manet kom Hans Kongl. breff om 3 allmendelige bededage Nemlig den 2., 9. oc 16. ejusdem.⁸⁶

82. Landsforædderi, bestikkelse m.v. Om det magtpolitisk spil, der førte til arrestationen og anklagen, se Steffen Heibergs artikel om Griffenfeldt i *Dansk Biografisk Leksikon*. Kbh. 1980.

83. Jørgen Fogh, Griffenfeldts svoger.

84. Sjællandske Tegnelser fol. 207 nr. 103 til grever og amtmænd. Findes fol. 294 i de trykte forordninger. (bd. 1670-83.)

85. 10.4.1676, forordning om fremmede religioner. Amtmænd og grever skal sørge for forkyndelse. Sjællandske Tegnelser fol. 224 nr. 133.

86. Patent om bededagene i Danmark og Norge, jf. Sjællandske Tegnelser 1676, fol. 243 nr. 164.

Arrestationen og dødsdommen over Griffenfeld 1676 blev oplyggeligt noteret af degnen, men hvad der måske var et antiklimaks, benådningen til fængsel på livstid på den berammede henrettelsesdag 6. juni 1676, kom ikke med. Griffenfeld på skaffottet. Samtidigt kobberstik i Det Kgl. Bibliotek. Müllers Pinakotek, bd. 9, pl. 96 I. Foto: Karsten Bundgaard.

Samme Maanet kom oc Kongebreff oc Bønner, som skulle holdis i kierchen huer dag i kiøbstæderne oc paa Landet.⁸⁷

Slutning⁸⁸

1. Skal da fra forrige Kongl. Maysts. Rigs Canceler Greffue af Griffenfeld

87. Må forstås som meddelelsen om forordningen af 19.5. 1676 om "Bede-stunde oc Sabbathens Helligholdelse". Som bilag blev trykt: En almindelig Bøn at bruge i disse besværlige farlige Tider oc dagligen at bede oc læse baade i Kircken til alle paabudne Bedestunde, saavel som hiemme i huset". Bønnen var skrevet af Hans Bagger, Sjællands biskop. Når Anders Kier ikke gav sig af med at indskrive *denne* bøn, kan det netop skyldes, at den blev spredt i trykt udgave. En anden mulighed er, at han ikke har brugt bønnen, men foretrukket sit eget udvalg, som det er noteret spredt i optegnelserne. Et eksemplar af forordning og bilag findes i Rigsarkivets samling af uindbundne trykte love og forordninger.

88. Dommen af 26. 5. 1676 blev afsagt af en kommissionsdomstol, hvis arkiv samt dommen findes i Rigsarkivet. Dommen blev straks udgivet på tysk: *Greiffenfeldicher Inquisitionis End Urtheil*, formentlig samtidig blev *Greff Griffenfeldiske Fordum Rigens-Cantzlers Beskyldigung oc Endelige Dom, aff tydsken paa Dansken udsatt* trykt. Begge tryk findes i Det Kongelige Bibliotek. Jf. også *Bibliotheca Danica* III, sp. 1129. Anders Kier har skrevet af efter den trykte danske version. Ganske få steder har han stavet ord anderledes eller byttet om på et par ord, men ellers er der verbal overensstemmelse. Selve domsresumeet, "Slutning" findes dog ikke i den form i den trykte dom, men må været blevet spredt officielt på anden måde. Ph.d. Sebastian Olden-Jørgensen takkes for henvisningen til de trykte domstekster.

tages ald hans Dignitet, ære oc respect, oc hans naffn aldrig at ihu kommis.

2. Skal hans Greffuelig vaaben af bøddelen sønderbrydis, trædes under fødder, oc kastis ud aff videuet.
3. Skal ald hans gods, rørelig oc urørlig, lidet oc stort til hans Kongl. fiscum vere forfalden.
4. Skal Peter Shumachers hoffued fra hans Krop med et suærd separeris.

Præsides	Commissarier
Offue Juel	D(octor) Peder Resen
Corfitz Trolle	Borgemester Bølk
Christian Skiell	Peder Lassen
Baron Holck	Mauritius
Thomas Finke	Sekretar Smitt

Gen(eral)fiscal.

Den 26. Maj Anno 1676.

/64v/

Greff Griffenfeldische
fordum Rigens Cantzellers beskyldning och Endelig dom.⁸⁹

Bekiender vi som aff hans K(ongelige) M(ajestæt) til Danmark oc Norge et voris allern(aadigst) k(onge) oc h(erre) forordnede Dommere for Rett.

Att Grefue Griffenfeld idet hand med gode er tagen i forhør, en deel ßelf bekeint haffuer oc en deel aff sine egne brefue oc anden ufeilbare beskaffenheder, hannem offuerbeviist er, at hand ud aff en umættelig stor Pengegiærighed, stolthed oc ære forgessen indstændig ærgierrighed al-lerhøyeste kongl. Nade oc sin dyrsoerne æd gandske forgiet haffuer mange højstraffelige affschyelige excesser oc crimina som Concussionis perjurij Simonia⁹⁰ et perduellionis⁹¹ beganget haffuer oc criminis læsæ Majestatis tam Divinæ qv(am) humanæ straff rettmessig fortient oc offuer sig ßelf ført haffuer.

89. I den på dansk trykte udgave af dommen, jf. note 88, er på dette sted anført: Aff Tydsken paa Danskens udsat. Det har Anders Kier udeladt i sin afskrift.

90. Ulovligt embedssalg.

91. Landsforræderi.

I.

I det hand for det første imod sin ædellige Revers oc høye Cantzellers Embede iche alleniste for justitz bestalling oc den ubrydelige justitz administration store summe Penge taget haffuer, men end ocsaa mange som iche enten kunde eller vilde fordrage hans concussionies, deris fordring til Retten oc den ubrødelige justitz i mange made forkuncklet oc ofte aldelis nected och afslaget haffuer.

/65r/

II.

At hand Directe imod sin plict de sig aff hans K(ongelige) M(ajestæt) anbetrede hemmelige sager oc anliggende, iche forborgne holdt haffuer, Men den højschadelig oc meget farlige permutation oc alienering hans k(ongelige) m(ajestæt) anhørigre provincier angaaende at h(an)d der med sin particuleur store Nytte kunde søge, hand Iffrig oc med ald magt dreffuet haffuer. Adschillige H(ans) K(ongelige) M(ajestæt) høyeste interesse angaaende, fremmede potentaters breffue, kong(e)lige ordre oc undersaatternis supplicationer i mange mader understuchet oc fordylt oc dermed uforsvarlig omganget haffuer.

III

Geistlige Beneficia oc Bestillinger, Præste oc skole Embeder, Personers skichelighed uaget haffuer h(an)d til de meste biudende oc en deel gandske ulerde oc udycktige,⁹² oc vel, som det i gierningen er demonstrerit, oc udviist til dem som offentlig for troldom haffuer verit beryctede, aff idel Penge giærighed med villie oc vidskab simoniace bortsold, oc som hand, som offuen bemeldt er, handlet haffuer, saa oc i mange andre Poster imod sin soerne æd haffuer hand store crimina begaaed. Hand er offte af H(ans) K(ongelig) M(ajestæts) allernadigst, oc end ved angaaende compagne till Rendzborg schriftlig erindret, Men saadan allernadigst Kong(e)l(ig) admonition uacted haffuer h(an)d med fri forsæt der tvært imod handlet oc fremdelis udj det samme frivillig fortfaret.

/65v/

IV

Imod H(ans) K(ongelige) M(ajestæts) villie oc videnschab haffuer hand fiendtlige fra oc til svensken angaaende breffue under sin couvert suigacteligen befordret, oc med H(ans) K(ongelige) M(ajestæts) hemelige oc obenbare fiender utilbørlig oc højfarlig correspondentz haftt oc holdet, som det alt-

92. Den trykte tekst har: udyctige oc ulærde.

sammen vidtløftelig in Actis er udført, oc hannem med vidnesbiurd oc sine egne brefue er offuerbeviist. Saa oc forbem(eldte) Greff Griffenfeldt nu for saadan sine grofue misgierninger oc crimina perduellionis udj sin sig aff idel kong(e)l(ig) Nade tilladte oc nu sluttede proces iche ydermeere befri oc purgere kunde.

Saa skal Greff Griffenfeldt for saadanne oc andre frivillige store forseelser oc misgerninger, hvor udj de affsnyeligste crimina imod Gud oc Menniskan ere befattede, med Liff, ære oc gods i H(ans) K(ongelige) M(ajestæts) højste Unade oc straff retmessig vere fordømt: Saa at, som nu, saafort oc fremdelis schal hand vere affsat fra sin Greff(e)l(ige stand oc alle andre digniteter, ære oc værdighed, huor til hand haffuer giort sig self uværdig, hans Greff(e)l(ige Naffn oc ihukomelse gandske udslet, vaaben, hielm oc skiold giort til inted, oc strax aff scharpretteren sønderbrydis, hans greffuedom, gods oc huad det vere kand, vere confisqverit oc forbem(eldte) Greff Grif-fenfeldt, nu Peter Schumacher for sin person schal bøddlen offuerleveris, /66r/ at hand ham paa en Tilforordnet sted schall hofuedet afhugge oc aff Li-fuet til døden henrette, oc saadant ham Schumacher til tilbørlig Straff, men andre til et efftertenckelig och affsnyelig Exempel.

Paa Rettens vegne Publiceret udj Castellet for Kiøbenhavn d(en) 26. Maj 1676.

Offe Juel
Arenstorf
P. Resen

Corfitz Trolle
Th. Finke
H. Mathesius

E. Holk
Conrad Hesse
Peter Lassen⁹³

I Jule hellige dage var Provsterne med 2 aff hver herritz præster i Kiøbenhavn, oc bleff dem hver provst oc Præst paalagt at contribuere til dragoner 20 rd. For denne udgiftt bleff Deinene fri.

1677

I Januari Maanet kom kongebreff oc bispebreff om krigsstyr.⁹⁴ En hver Præst motte angiffue deris formue oc kalds Indkomst oc maatte de 7 Deine her i herredet alle vere om at giffue Ellefue rd. Gaff ieg for min Person 2 sldl. 8 sk.

93. Under samtlige navne: "L.S". = Locus sigilli, det sted, hvor seglet er placeret. Titus Bulche er med i det trykte forlæg, men udeladt i degnens afskrift.

94. Krigsskatten var i 1676 blevet lanceret som en engangsskat, men blev årligt fornyet frem til fredsslutningen i 1679. Jr. Nielsen og Thalbitzer: *Skatter og Skatteforvaltning i ældre Tider*. Kbh. 1948 (reprint. 1976), s. 67-68.

In mense Octob. bleff giffuen skat aff Ildstæder oc qvæg. Da gaff ieg af hver ildsted 2 mk., aff 1 hest 1 mk., aff en ko 1 mk.⁹⁵

/66v/

*Sølvskeer*⁹⁶

{{No. 1 AIK AB⁹⁷ Anno 1670}} En af disse fich min svoger Jens Bondesøn⁹⁸
{{No. 2 AIK AB Anno 1670}} i Bov; den anden fich Christine⁹⁹ til brudegaf,
lod giøre en till.

No. 3 oc no. 4. AIK AB

No. 5 IAS MID

No. 6 Anne Kochenbechers

No. 7 HB.

Denne foræred jeg min svoger Jens Buntzøn af
Bov d. 28. 87

No. 8 ML 1666

No. 9 FMEC¹⁰⁰ 1663

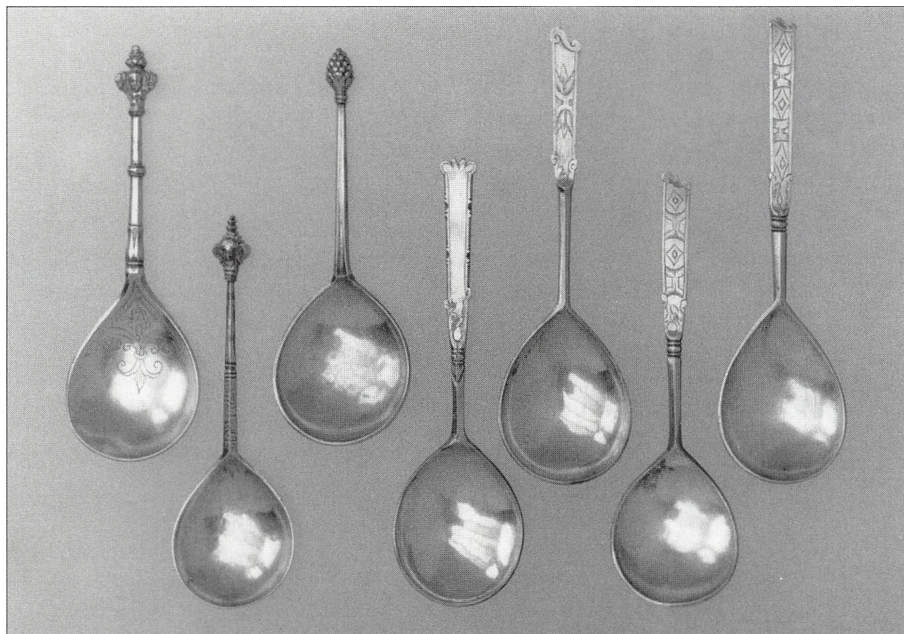
No. 10 AIK AB A(nn)o 1670 med en trind rose paa enden.¹⁰¹

Noch kjøbt 2 for 5 dl. hos

Dinnes. AIK AB.

Deraf fich Cathrine Mogensdatt(er) en til brudegaf.

95. Kvægskatten var velkendt, men ildstedsskatten var ny; den kendtes fra England. Der var to takster, degnen betalte den laveste, 2 mk. pr. ildsted i lighed med bønder og husmænd.
96. Cochlearia Argentea.
97. AIK= Anders Iensen Kier, AB= Anne Bondesdatter. De efterfølgende initialer på sølvskerne er ikke identificeret.
98. Skrevet med anden farve blæk, måske i forbindelse med svogerens besøg i Førslev i marts 1680, jf. fol. 71v.
99. Christine Jensdatter, Anders Kiers broderdatter i Hyllested, se fol 75v.
100. Mærket er sammenskrevet som et monogram. Læsningen usikker.
101. Et rigt udvalg af de fundne sølvskeer fra perioden er gengivet i Fritze Lindahl: *Skattefund. Sølv fra Christian IV's tid*. Nationalmuseet 1988.

De sølvskeer, som degnen i Førslev samlede og omhyggeligt inventerede, kan meget vel have været af samme type som disse fra midt i 1600-tallet. De blev fundet i 1911 i Halldagerlille, lidt nord for Førslev og menes at være nedgravet i forbindelse med Karl Gustavkrigene. Se Fritze Lindahl: Skattefund, Nationalmuseet 1988, s. 99. Nationalmuseet, København.

/67r-68r/

Brev til præsterne i Flakkebjerg afsendt af herr Anders Everhardsen angående hans første messe.¹⁰²

Hilsen og kærlighed

Højagtede og gudsfrygtige mand og agtværdige ven!

Som fårene uden hyrde, således er Kristi kirke uden leder, for dens hyrde er slået omkuld og hans får vandrer planløst omkring, medens glubske vilddyr kaster sig over dem, thi kirken er et let bytte for satans magter, der altid ligger på lur efter dens lemmer. Af den grund har Gud, som bevarer alt og ved sin særlige beskyttelse opretholder kirken, udnævnt mig uværdige Kristi tjener til at forestå denne menighed i Førslev efter at den gode, retskafne og duelige leder magister Hans Hammer er gået bort. Og eftersom den algode og almægtige Gud i sin nåde har overladt mig omsorgen med Jesu Kristi får og den velbårne og velærværdige Sten Hondorf, herre til Rønneholm og vor

102. Anders Everhardsen efterfulgte Hans Jørgensen Hammer som præst i Førslev. I. *Wibergs Præstehistorie* (II, s. 413) kaldes han Everbye eller Everlev.

kirkes patron,¹⁰³ i offentlige udtalelser og bønner har anvist embedet medens den fremtrædende hr. doktor Hans Bagger, Sjællands velærværdige og nidkære biskop, har bevilget det, da har jeg med Guds tilladelse besluttet førstkommende søndag efter Trinitatis, dvs. den 24. juli, at afholde en tiltrædelsesgudstjeneste i Førslev Kirke med henblik på Kristi kirkes opbygning og derfor anmoder jeg dig, agtværdige herr ven, om at give fremmøde på det omtalte tidspunkt og ved fromme bønner bede om, at min skyldige og nidkære opsigst med at beskytte flokken må ske til Guds ære og kirkens frelse og under medvirken af Helligånden. Efter gudstjenesten vil jeg desuden invitere dig til at tage til takke med at tilbringe dagen i præstegården i gudsfrøgtig munterhed sammen med nogle få andre hjertensvenner, som jeg ikke kan beværte med et tilstrækkelig overdådigt måltid. Jeg lover at jeg vil gengælde velærværdighedens imødekommenhed med enhver tænkelig tjeneste. Farvel i Herren, til hvem jeg ønsker du altid må være befalet.

Anders Everhardsen.

/68r/

Til denne Hr. Andresis første Messe fieg jeg til offer 6 1/2 sldl. som ieg til en oc anden ieg var bortschuldig, betalte.

[1677]

D(en) 28. Nov. Solte Jeg i Kiøbenhavn:

9 Lispund flesk a 1 dl. 2 sk.
1 td. (h)a(ff)re 9 mk.
1 lispund oste 1 sldl.
1/2 otting smør 5 mk. 4 sk.
2 halfotting svinefit a 1 dl.
6 par kyllinger a 1 mk.
halfanden skp. nødder, 2 1/2 mk.

Summa 17 dl. 2 mk. 12 sk.

Deraff kiøbt 1 fyrbiechen 7 mk.

1 lispund bergesk 3 1/2 mk. oc andre vahre for 4 dl. til sammen.

/68v/

Den 24. Decemb. udgaff Consumption 7 mk.
for kiød oc kallun 3 1/2 mk.

103. Førslevgårds ejer, Steen Hohendorph, som også ejede godset Rønneholm i Skåne.

for min Kiofuel at vende oc for traad 2 mk. 6 sk.
Jens Pers(en) 1 mk. for homel. Offer 1 messe[?] 2 mk.
for et par hiul at giøre 2 1/2 mk.
for en reise kiol at sye 2 mk.
Morten \Veffuer/ til arbejdsløn 5 1/2 mk.
Min sorte Kappe kosted 5 dl. bet(alt) med biug.
Arent Deins faddergafue 1 rd. Offerp(enge) 1 mk.
Borgem(ester) Sacharjs bekom 3 dl. d(en). 29. December\dertil solte ieg
biug/.
Dette er altsammen udgifued til den 1. Januarij A(nn)o [16]78.

Den 6. Febr. [1678] kjøbt 1 side kiød for 5 mk.
Noget tøy til klæder at stampe 1 mk.
farffuerløen 3 1/2 mk.
syeløn 3 mk.
krigsstyr 2 mk. 4 sk.

Den 2. Marty bekom Sacharjs i Nsted 1 skippund 1 1/2 lispund flesk for 15
dl. Bekom hos hannem 5 1/2 alen klæde a 13 1/2 mk. Blif ham saa schyldig 7
dl. 3 mk. 10 sk. Noch 1 rd. for hør. Her paa leffuerit 2 td. biug i betaling for
4 dl. 2 mk. d(en). 11. Marty.
Samme dag bekom Jeg et half lod sort stich silke oc 6 dossin knapp(er). Det-
te qvitter jeg, fordj Thomas formaalte mig et halvt qvarter paa klædet.

For et par hiul hos Per Holdst 3 mk.
for kiød oc kallund 2 mk. den 16. Marty.

/69r/

1/2 [delen]¹⁰⁴ Dette klæde lod ieg mig giøre en kledning aff, til Paaske, gaff til
schrederløen 5 mk. Haffuer saa samme Kledning kost mig til ßammen for-
uden hvad som ieg self hafde, baade til kiol oc buxer 23 dl.

Aff mit paaske offer fich veffueren 11 mk.

Niels Jensøn 2 mk.

Den 4. April betalte ieg Sacharis Hansøn i Nsted 4 dl. 3 mk. 6 sk, som var
resten aff voris regnskab til denne dag. Hertil solte ieg 13 skp. biug a 21 sk.

Den 27. April solt paa Fiurendal 34 alen Lerridt a 14 sk.

Den 30. April solt i Kiøbenhavn Vare for 15 dl., deraf førte hiem 7 1/2 dl.

Den 11. Maj udgaff i Skielschiør for sko oc andre smaa vare 1 rd.

Den 18. Dito kjøbt et paar skoryttre aff Dinnis Guldsmid for 1 rd. med
arbejdsløen.

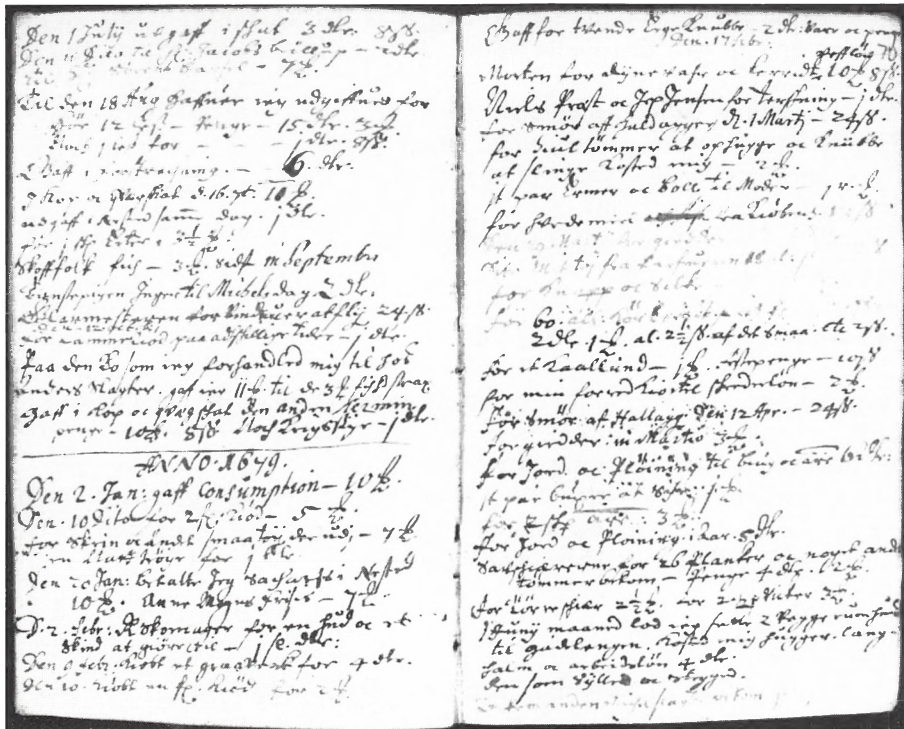
104. Tegn ude i margin skrevet som gennemstreget 1-tal.

Niels Jensen for Pløining 2 dl. 3 mk.
Anders Oelsen oc Olle Jensen for jord 7 1/2 mk.
Den 31. Maj Jørgen Anders(en) for 1 skp. biugjord i Rumarken 5 mk.
Til Hr. Mortens barsel 1 dl.
Jørgen Smed til arbejdsløn 1 dl. 1 mk.
Lars Hansen i Torp bekom 5 mk.
Den 3. Junij i Nsted for viin oc andet 1 dl. 2 mk.
Siffuere i Arl(øse) bekom d(en) 17. Junij 1 rd.
Hans Laurs(en) for vognkurf, 1 rd.
Peder Veffuer for 31 alen hørlerridt 5 mk. 8 sk.

/69v/

Den 1. July udgaff i skat 3 dl. 8 sk.
Den 11. Dito til Hr. Jacobs brøllup 2 dl.
Til Hr. Søren's barsel 7 mk.
Til den 18. Aug. haffuer ieg udgiffued for
Høe 12 leß, Penge 15 dl. 3 mk.
Noch 1 leß for 1 dl. 8 sk.
Gaff i forstreckning 6 dl.
I Kop oc Quægskat d(en) 16. September 10 mk.
udgaff i Nsted samme dag 1 dl.
for 1 skp. Erter 3 1/2 mk.

Skofffolk fich 3 mk. sidst in Septemb.
Tienstepigen Inger til Michelsdag 2 dl.
Glarimesteren for vindeuer at fly 24 sk.
Den 12. Octobr. for Lammekiød paa adschillige tider 1 dl.
Paa den Ko som ieg forhandled mig til hos Anders Slagter gaff ieg 11 mk. til,
de 3 mk. fich h(an)d strax.
Gaff i kop- oc qvægskat den anden Termin penge 10 mk. 8 sk. Noch Krigsstyr
1 dl.

Opslag fra degnebogen fol. 69v og 70r. Det er lige midt i en god og driftig periode. Skatterne bliver betalt, der bliver bygget og familien forsyner sig godt med tøj og mad fra nær og fjern. Foto: Tage Ludvigsen, Rigsarkivet.

Anno 1679

- Den 2. Jan. gaff Consumption 10 mk.
- Den 10. Dito for 2 fjerding kiød 5 mk.
- for skrin oc andet smaa tøy der udj 7 mk.
- en Nattrøye for 1 dl.
- Den 20. Jan. betalte Jeg Sacharjs i Nested 10 mk., Anne Mogens Frisis 7 mk.
- Den 2. Febr. R(asmus) Skomager for en hud oc et skind at giøre til 1 sldl.
- Den 9. Febr. kjøbt et graaverk for 4 dl.
- Den 10. kjøbt en fjerding kiød for 2 mk.

- /70r/
- Gaff for tvende Eege Knubbe 2 dl., vare oc penge. Den 17. Febr.
 - Morten for dynevahr oc Lerridt 10 mk 8 sk. \veffløn/
 - Niels Præst oc Jep Jensen for terschning 1 dl.
 - for smør aff Haldagger d. 1. Marty 24 sk.
 - for hiultømmer at ophugge oc knobbe at slinge kosted mig 2 mk.
 - jt par Ermer oc boll til Moder 1 r(ix). mk.
 - for hvedemiell {{oc fisk}}fra Kiøbenh(avn) 12 sk.
 - Den 29 Marty for giedder 24 sk.

Dito Mit tøj fra farfueren 18 alen, 1 dl. 8 sk. for knapp(er) oc silke 2 mk.
for 60 alen hørlerrit fih Peder Veffuer 2 dl. 1 mk.[per] alen 2 ½ sk. af det
smaa etc. 2 sk.

For et Kaallund 1 mk., festepenge 10 sk.

For min forred kiortel schrederløn 2 mk.

For smør af Hallagg(er) Den 12. Apr. 24 sk.

for Giedder in Martio 3 mk.

for Jord oc Pløining til biug oc (h)a(ff)re 6 dl.

jt par buxer at sye 1 mk.

for 2 skp. (h)a(ff)re 3 mk.

for Jord oc Pløining i Aar [1679] 5 dl.

Savschiærerne for 26 Planker oc noget andet tømmer bekom Penge 4 dl.
2 mk.

for Tørreschiær 2 ½ mk. for 2 skp. Vikker 3 mk.

I Junij maaned lod ieg sette 2 Veggerum huus til gadelengen. Kosted mig
hugger, langhalm oc arbejds løn 4 dl. [til] den som sylled og stegged.

Teckemanden Michel Slagter bekom 1 rd. mk.

/70v/

D(en) 3. July udgaff i Nsted for flynder oc andre vahre 1 dl.

Samme dag udgaff Consumption 10 mk.

Krigssteuer lefuerit den 1. Aug. 1 dl. 4 sk.

Den 12. Aug. udgaff i Nsted i giæld oc for hør, sild, torsk oc andet, Penge
9 dl.

For hør udgaff 8 dl.

D(en) 6. Aug. solte fru Margrete Grubbe 1 sortgrimmed ko for 8 dl.

I May Maaned kiøbte ieg af Hans Jostes(en) i Arløse 3 bistader for 4 dl., disse
3 gaff 5 fra sig, som bleff staaende til hal med de 3, tog ieg op oc 3 af mine
Egne.

For en væderbelle gaf ieg Povel Jensøn 14 sk.

Den 25. Sept. udgaff i Nsted 1 rd.

Den 26. Dito solt 2 lam for 1 rd. 8 sk., dem gaff vi strax ud til krigstyr oc
terscheløn.

For 4 sorte skind 2 dl. 3 mk.

for 1 td. miød at blande 10 sk. d(en). 16. Octobr.

Olle Ibsøn for 2 skp. Erter 3 mk.

2 gange bud til Nsted, mens Moder var siug, udgaff til viin oc andet 5 mk.

Noch udgaff i moders siugdom 1 rd. mk. for vin oc aqvavit.

Den 4. Novemb. kiøbt atter viin oc g(odt) øll 2 mk.

Den 5. Dito kiøbt 1 fjerding kiød for 3 mk.

Den 6. Dito kiøbt noch 1 fjerding kiød for 1 dl 8 sk.

for et par sorte strømper 2 mk.

/71r/

Den 14. Novembr. solte Laurs Madsøn i Snesløv en sort hielmed studling for 5 dl. 3 mk.

Den 15. Novembr. Rasmus Schomag(er) for et par støffler at sye 1 mk. 10 sk., noch 4 sk.

I denne Maaned Lod Jeg giøre en skiærekniff. Kosted mig tilsammen 3 mk.

Den 2. Decembr. udgaff Moder i Nsted 1 sldl.

Den 8. Decembr. kiøbt 1 fjerding kiød oc en tunge f(or) 1 dl.

Til Juel udgaff i Nsted 1 rd., herforuden kiøbt flos til min sorte hue for 5 mk.

Anno 1680

Den 9. Jan. udgaff i Nsted 1 dl. 8 sk. \snarer[?] 10 sk/

Den 11. Dito solt 2 faar a 6 1/2 mk. oc 1 lam for 5 mk.

Den 18. Jan. solt høns kalkonske 7 par, parred 1 rd.

Noch 5 par Capuner, parred 3 mk., noch 2 par Ender, parred 1 rd. mk.

Den 27. Jan. kiøbte ieg en ko aff Laurið Andersøn, som var sortdraged, for 6 dl.

Den 24. Febr. solte Jeg Søren Laurs(en) i Høyebierre den brunsnopped hest for 11 dl. 1 mk. \Gaf self 12 mk./.

Den 8. Marty solte ieg 2 kalkonske haner a 1 dl. jt par capuner for 3 mk.

{{Den 12. Marty laante ieg Peder Jensen i Snesløv 3 dl. til Michelsdag til vil-
lighed¹⁰⁵ 1 skp. biug saad, 1 skp. (h)a(ff)re saad, self at pløye oc ieg at afføre
afgrøden hvor mig lyster. P I S [Peder Jensen]}}.

/71v/

Den 24. Martij kiøbte ieg en sodet hest for 17 dl. paa Nsted marked aff Christen foged paa Holmegaard.

Den 25. [marts 1680] kom min Konis Broder, Jens Bondesøn, til os oc bleff her til d(en) 29. Dito. Oc bekom hand et sølffbegere saa got som 5 dl., 1 solfschee saa god som 10 mk. oc en Ducat i guld, oc aag ieg hannem til Corsøer, hvor hand koste mig i Losamented om natten 3 mk.¹⁰⁶

Til Jacob Deins barsel i Marrede 1 dl.

Kiøbt i Maj maaned [1680] 5 læs langhalm a 3 mk., lod teche 6 vegge ud til gaden oc 4 vegge ind til gaard(en) paa gadelengen. Techemanden Per Jacobs(en) i Havenschov 1 dl.

Den 3. Maj solte jeg Peiter Johans(en) Hollender paa Førsløfgaard d(en)

105. Må opfattes som rente.

106. Vedrørende gaven til svogeren, degnen i Bov, sammenlign Anders Kiers fortegnelse over sølv fol. 66v.

blachdraged ko for 8 dl. 2 mk.

Den 18. Junij gaf Princessinde Styr 9 mk. 4 sk., som var den 1. Termin.

Samme dag gaf af den øde jord Princessinde styr 1 dl. 10 sk.

Den 1. July gaff Consumption 10 mk.

Den 8. Dito Qvartal schat af det øde 3 dl. 4 sk.

Leemænd oc riffueqvinder hafuer koste mig till den 14. July, foruden øll oc mad oc vor egen Pige, Penge 1 dl. 12 sk. Noch 2 mk. 4 sk. for Høed allene.

/72r/

Meining kosted mig 2 rd. med bindeqvinder, foruden øll oc mad.

Udgaff til Peder Jørgensens brøllup oc Hr. Jacobs barsel 4 dl.

Til Skielschøre marked udgaff 5 dl. Dito bekom min broder Jens Dein i Hyllested 15 dl. imod qvittering.¹⁰⁷ Kiøbte ieg et par rydsleder støffler, 2 dl. ringere 4 sk.¹⁰⁸

Den 16. Septembr. kiøbte ieg en ryst [rist?] aff Marcus Smid i Havenschov for 12 sk.

Til Hr. Søren's brøllup i Haarbløff 1 rd. 1 mk.

Udj Consumption- folkeskat, qvartal- oc Proviantskat indtil Michelsdag har ieg udgiffued 3 dl. 2 mk.

Den 30. Oct. kiøbt 1 fjerding kiød for 1 dl. 1 mk. af Anders Slagter.

Marens Vogns for en Lammekrop 2 mk.

Kiøbt honning aff Hans Jostes(en) for 2 dl.

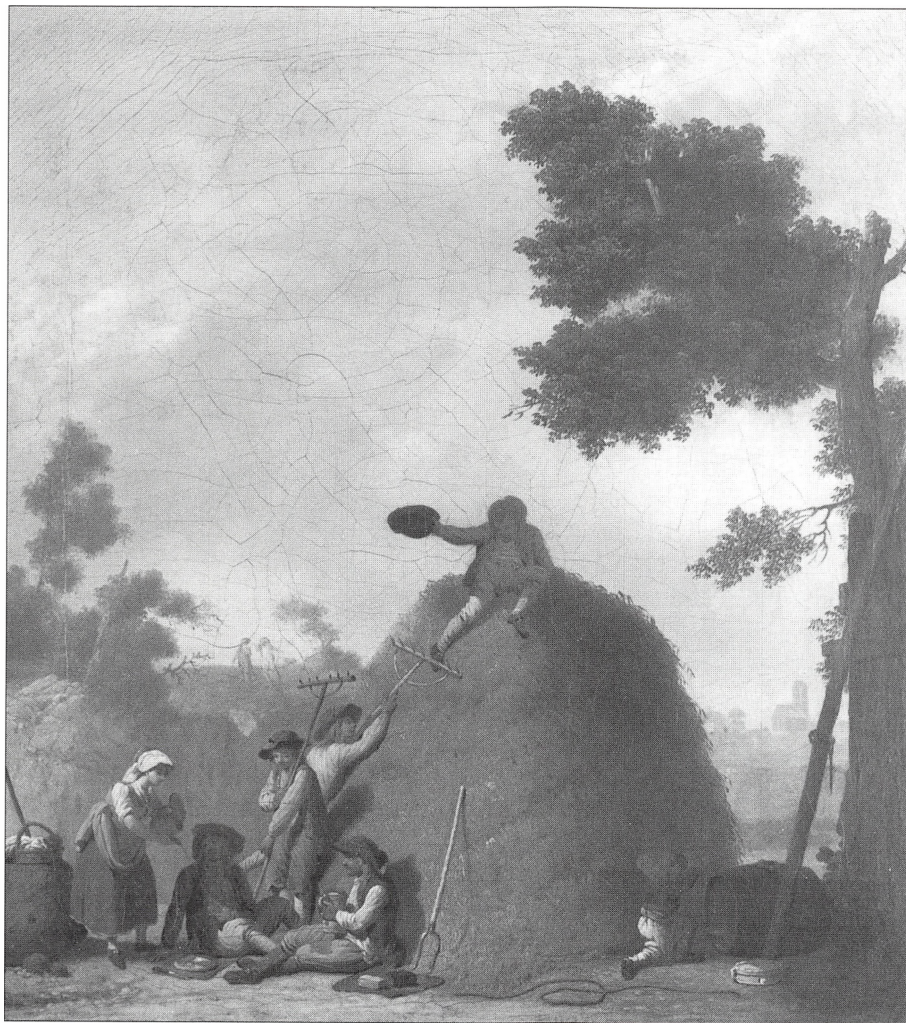
Solt Lerredt paa Fuerendahl for 6 rd. \in Majo/

Den 6. Novembr. kiøbt talle for 1 dl.

Til Mortens afften kiøbt vin oc andet i Nsted for 2 mk.

107. Lån? Eller arveforskud? Man kan sammenligne med sølvgaven til svogeren Jens i Bov marts samme år, se fol. 71v.

108. Må formentlig forstås som: 1 sldl. 3 mk. 12 sk.

Teater- og genremaleren Peter Cramers (1726-1782) bønder ved en høstak fra 1778 er sorgløsheden selv, og sådan yndede man også at skildre især høsttiden hundrede år forinden. Fællesskab har der i hvert fald været, også på Førslevdegnens høstmarker med "Leemænd og riffueqvinder" i juni 1680 (se fol. 71v). Maleri på Kunstakademiet. Foto: Jørgen Watz.

/72v/
Den 20. Novemb. kjøbt en fjerding kiød oc en tunge for 1 dl. 8 sk. af Jens Loch.
Den 14. Decembr. bet(alt) oldengield 9 mk. 11 sk., samme dag bet(alt) frøkenstyr aff den øde gaard 1 dl. 10 sk.
D(en). 12. Decembr. bar min Kone Min broder Thomesis Anne Cathrine til doben etc. 5 mk.
Consumption til Nyt Aar 10 mk.
Prinecess(inde) styr for mig self 9 mk.
Qvartalschat af den ødegaard til Nyt Aar, Penge 3 dl. 4 sk.
Til Juel udgaff i Nasted 1 dl.

Anno 1681

Den 7. Jan. solt 2 par kalkonske hønner, Parred 7 mk.

før juel solt Peiter Hollender 1 hane oc 2 hønner for 10 mk. 8 sk.

Den 27. Jan. solt Simons folk 5 par kalkonske høns, parred 7 ½ mk.

4 par capuner, parred 3 mk.

3 par ender, parred 1 mk.

Den 1. Febr. købte ieg 3 skp. boghuæde af 14 sk.

Indtil denne dag hafuer Niels Præst bekommed til terscheløn 2 dl.

Sacharjs for hachelse at skiære 1 mk.

In januario købt kiød oc et kallund samt oc en tunge for 3 mk. af Jens Loch.

Den 12. Febr. købt kiød af Michel Slagter for 1 mk. 10 sk.

/73r/

Den 28. Marty bytted Jeg Smal Hans bort med Offe i Førsløv, fich en liden sort gilding igien i 7de aar. Gaff ieg ham til bytte 4 dl.

Kiøbt oc til Paaske 1 fjerding kiød for 3 ½ mk.

Offerp(enge) oc anden klatgiæld 1 dl.

Den 11. April rejste Moder til Kiøbenhavn oc solte:

2 kalkonske haner for 10 mk.

1 feed kalf 6 ugger gl. for 11 mk.

5 par Capuner oc høns for 9 mk.

13 snese Eg a 7 sk.

4 sider flesk a 5 [?]for Lispund 3 mk.

Deraff bleff udgiffen 14 mk.

Den 13. April var Jeg fadder til Hr. Povels daatter [?] i Menstrup 5 mk.

Peder Vever for 72 alen Hørlerridt, alen 2 ½ sk. Bekom vahre oc penge 11 mk. 2 sk.

Kiøbt haffre til at saae for 5 mk., 9 skp. For haffrejord oc pløyning dertil 2 dl.

Den 25. April udgaff i Nsted i giæld oc som vi købte for, 10 dl. Deraff købt oc faaet [?] et lidet sølfbeger, vog 3 lod ringere ½ qvin(t). Gaff derfor baade sølff oc arbejdsløn 10 mk. 2 sk.

Tørre schiær kosted 3 mk. penge

Sæden paa andris jord foruden koleje kosted mig i penge 2 dl.

/73v/

Den 24. Maj købte ieg aff Dinnis Guldsmid en sølfkande paa 1 ½ pot, vog 50 lod, kosted tilsammen med arbejdsløn 43 dl. 2 mk. 4 sk.

D(en) 31. Maj sollte Jeg 2 par Kalkonske Høns for 3 dl. 3 mk. - 1 par ænder 18 sk., 3 Kapuner a 24 sk.

In Majo købt 4 skp. biug i Havenscho(v) 1 dl., af Michel i Haarsl(ev) 3

skp., for 3 mk.r[?]¹⁰⁹ 3 sk.

Den 3. Junij for et stycke kirsæj [på] 16 alen, fich Else Veffuers, á [alen] 3 ½ sk.,[i alt] 3 ½ mk. vare oc penge.

For 4 par Kyllinger 28 sk.

Til Peiter Deins brøllup i Qvislemark 7 mk.

Morten Veffuer for 22 alen hørlerridt a 2 ½ sk. bekom d(en). 18. Junii 3 mk. 2 sk.

Rasmus Storm for 100 flyndre aff Kiøbenhavn 2 ½ mk.

Den 4. July udgaff i Nsted for adschilligt, Penge 5 mk.

R(asmus) Skomager for mine scho at fly 14 sk. D(en). 20 July A[nders?] schreder for min Kiofuel at sy 2 mk.

Anders slagter for Kiød oc Kallun 2 mk. 1 sk. [?]

Til Peiters brøllup 2 mk.

Til min broders barsel udgaff 5 mk.

Den 27. Sept. solte Jeg i Valdbye 1 stud for 6 dl. 4 sk., 2 galte for 4 dl. 1 mk., 4 par kalkonske høns a 1 dl. 10 sk., 12 gies af 1 mk.

/74r/

Den 9. Octobr. gaff Jeg Peder Nielsøn for 3 skp. saae Rug 7 ½ mk. Blef saaed d(en) 11. Octob.

Til Michels Marked i Nsted 3 dl. for salt, fisk oc andet.

Hans Jostes(en) fich for sin part honning 1 sldl. d(en) 14. Septembr.

Hans Peders(en) for 1 td. must [most] 3 mk., den 16. Octob.

Den 26. Octob. for Panillis tøfler 12 sk.

Den 29. Dito fich Gabriel for Eng 1 dl.

Mortens afften udgaff til Nsted 24 sk.

22. Decembr. udgaff Jeg i Nsted i betalling oc det, ieg kiøbte for 4 dl. 2 mk.

D(en) 28. December udgaff Consumption til 1. Jan. 10 mk. 4 sk. oc haffuer Jeg udgiffueed til denne dag for terskning oc hachelse i aar 6 mk. 8 sk.

Til Juel kiøbt ocsaa groffenbrad for 1 rd. mk.

Hans Pedersøn for et par hiul at ringe 1 rd. mk.

Anno 1682

Den 8. Jan. fick Hans Pedersøn for et par ny hiul at giøre 2 ½ mk.

Consumption til Nyet Aar 10 mk.

Den 6. Febr. solt Anders Danske i Ventzløv 6 par kalkonske høns, Parred 7 mk.

109. Betydningen er muligvis rigsmark (ofte skrevet r. mk.) á 24 sk.

Opslag på
 Førsløv by i
 Christian V's
 Matrikel i Rigs-
 arkivet. Degnen
 tjente lidt på at
 have landmåle-
 ren boende, da
 det epokegøren-
 de opmålings-
 arbejde blev
 gennemført i
 Førsløv sogn i
 sommeren
 1682.
 Foto: Tage
 Ludvigsen,
 Rigsarkivet.

The image shows two pages from a historical land register (matrikel) from 1682. The left page is headed 'Lundenæs' and the right page is headed 'Førsløv Sogeu og Bye'. Both pages contain columns for 'Proprietarius', 'Folio', 'Samund', and 'Matrikel'. The entries are handwritten in cursive script.

Den 8. \Dito/ solt Jacob Bang 4 haner á 1 dl.

Den 16. Febr. fich Sauschiærer penge for 14 Plancher á 6 sk. paa min egen kost oc 7 planker a 4 sk., summa 7 mk. 2 sk.

Morten Vever samme dato i arbeid(sløn) 7 mk. 8 sk., 1 alen dynevar 5 sk., 1 alen blorl(ærrød) 1 1/2 sk.

/74v/

Haffuer ieg udlant in Febr. 5 dl. 1 mk.

Den 14. Martij solt 3 par Capuner á 3 mk., 1 par smaa høns 1 rd. mk.

Den 15. Dito Morten Veffuer for 5 allen hørlerrid bekom [intet beløb angivet].

Fastelauns Mandag udgaff i Nsted 5 dl.

Den 20. Martij kjøbt en sæk af Hans Dein for 2 mk.

Den 20. Febr.¹¹⁰ solt 18 alen hørlerrid a 14 sk.

D(en) 26. Martij solt 1 kalkonsk hane for 1 rd.

D(en) 27. Dito kjøbte ieg et par Sko i Skielschiør for 1 dl. 2 sk. Alt mit paaske offer bleff udgiffuen, en deel blef laant bort, en del udgiffuen i Nsted.

110. Muligvis fejlskrivning for marts.

Den 30. Maj solte jeg i Kiøbenhavn som følger:
Offis blachgrimed Koe for 8 dl.
10 sider flesk for 12 dl.
12 par kyllinger a 12 sk.
jt par kalk(onske) høner for 7 ½ mk.
½ otting smør for 1 rd.

Summa 23 dl. 2 mk. 4 sk.

Den 15. Junij Reyste Panille Jenßdatt(er) herfra, fich med sig en sort klædning, en klædekaabe, en dug. Penge 3 dl.; 1 par tøffler [og] 2 tin tallerkener.

/75r/

Den 24. Junij bekom Jeg aff en af jordmaaleren U(nge) Jens Veilin^{III}, som laa her i Logamente, Penge 2 rd.

Dito solt 3 Lam á 1 dl.

Offuenmeldte 6 dl. udgaff Jeg i Nsted i schat oc giæld, oc kiøbte for d(en) 28. Junij.

Morten Vever fich for Lerridt 2 dl. 2 mk. den 14. July hørl(ærrred, [per] alen 2 ½ sk.

Lod giøre et par hiul, kosted med arbeidßløn baade hugger oc smid saa oc Kull oc Jern tilsammen 2 dl. 1 mk.

D(en) 8. Aug. solt 5 stolper a 1 mk.

D(en) 14. udgaff i Nsted til allehaande 1 rd.

D(en) 24. Sept. kiøbte 3 ¼ allen Klæde til en Kiofuel, alen 15 mk. 8 sk.
er 13 dl. 1 mk.

Noch andre vare salt oc specier for 1 rd.

Dette blef betalt strax [et ulæseligt NB er tilføjet].

Dito kiøbte Moder 1 alen tafft, sort f(or) 7 mk.

St. Mortens afften kiøbt fløyel til en Hue, 3 qvart(er), 2 dl.

Den 10. Decembr. udgaff i Kop- oc qvægschat 5 mk. 6 sk.

til Juel udgaff i Consumption 10 mk.

Anno 1683

/75v/

Den 21. Febr. kiøbte Moder Thestenelle til en kiofuel, 8 alen a 2 dl. er 16 dl. Beredningen 2 dl., ungefæhr skræderløn 1 sldl., oc kosted min klæde kiofu-

111. Iflg. Markbogen (nr. 172) til Christian V's matrikel begyndte konduktøren Weilin opmålingen på Førslevgårds hovedgårdsjord 15.6. 1682. Samtidig opmålte konduktøren Laurids Jørgensen i andre dele af Førslev sogn.

el, som Hans Christens(en) samme tid syede mig, baade med skræderløn 1 sldl. saa oc beredningen, tilsammen Redepenge 17 dl. 2 mk.

\Noch samme tid bekosted en fløyels Casqvêt 4 1/2 dl./

D(en) 20. Martij 2den termin kop- oc qvægschat, Penge 5 mk. 6 sk.

I Martio solte Jeg Simons folk 7 par høns, Parred 2 dl.

Noch bekom Hr. Jacob 1 Kalkonsk Hane for 4 skp. Rug.

Noch bekom Mette Hr. Laurisis en Høne for 3 skp. Rug.

Den 18. April stod Christjne Jenßdatters brøllup i Hyllested.¹¹² Foræred dem till brudegafue 2 sølfscheder paa 5 sldl. Noch foræred til brølluped 20 potter vin a 11 sk., er 14 mk. 4 sk.

Den 25. April solt 3 kalkonske haner a 1 dl. 12 sk., 3 par kapuner, pared 3 mk.

D(en) 8. Maj solt et lam for 1 dl.

Dito solt lerridt for 1 dl.

D(en) 18. Maj solt i Kiøbenh(aun) 1 otting smør for 1 rd.

D(en) 28. Maj gaff jeg Rasmus Hans(en) for et par ny hiul 2 mk. 8 sk.

/76r/

In Majo [1683] løse Jeg 11 alen sort tøj oc 4 alen blaat fra farfueren, derfor 1 dl. 12 sk.

Den 12. Junij kiøbte jeg aff Rasmus Storm en skimblet blessed foele for 6 dl. 2 mk. Disse vare alle af mine egne halfue croner.

D(en) 15. Junij kiøbt et lispund hør 9 mk.

D(en) 1. July udgaf skat 10 mk.

Den 3. Septembr. gaff for min skimblet foele at gilde 1 mk. \saa døde hand/

Den 8. Sept. bytte Jeg den lille sorte hest, Jeg fich aff Offe, med Hans Hans(en). Fich en sort igien, oc gaff ham 2 sldl. 8 sk. til paa bytted.

Samme dag gaf Jeg Hans Hansen for den halfue part aff et bjstade, som vj satte till 2 mk.

In Sept. kiøbt 3 skp. svine Erter a 1 mk. 4 sk.

Noch kiøbt 2 skp. Dito a 1 r(ix)mk.

Noch bekom aff R(asmus) Storm 3 skp. a 1 mk.

D(en) 1. Octobr. gaff i Krigshjelp 1 rd.

Noch for 2 schind hos feldtb(erederen) 2 1/2 mk.

Noch kiøbt aff Hans Jostesen honning for 1 sldl.

Laant Peter 3 sldl.

D(en) 12. Octob. bekom R(asmus) Storm 1 rd.

Dito bekom Mogens Skræder for min kiofel oc Moders Jache 3 1/2 mk.

112. Formentlig Anders Kiers' broder, Jens Jensen Kiers datter fra 1. ægteskab. Kan være den datter, som omtales i det latinsprogede digt til Anders Kiers bryllup i 1667 (fol 37v).

Dito gaff Berte 1 mk.
Gaf til Krigshielp 1 termin 1 rd.
½ kopschat 10 mk. 7 sk.

/76v/

D(en) 6. Novembr. solte Jeg fr(u) Margrete [Grubbe] en rødstjerned Ko for 8 dl.
Her aff fich Jacob Badscher i Nasted for at curere moders hofuedverch 2 sldl.

D(en) 12. Novemb. Svenne bekom tilforn 1 sldl.

Dito købte Jeg et bistade aff Hans Hansen her i byen for 5 mk.

Den 28. Novembr. købte Jeg aff Hans Hansen en røddraged qviekalf for 1 rd.
Noch 1 skp. graa Erter, 1 mk.

Den 6. Decembr. købte Jeg aff Hans Jostesøn i Arløse en rødhielmed Koe for 5 dl. 1 mk., Merked et hull j det højre Øre, var udrist op igennem, oc en skure medt bag paa det venstre. Hertil ere vidner Søren Andersøn oc Anders Rasmusøn. Denne koe beholdt Hans i leye, oc schal giffue mig der aff 2 skp. biug saaed oc 2 skp. (h)a(ff)re saaed, som Hans self schal pløye oc meye \denne ko hente jeg fra Hans Jostesen d. 13. Febr. (16)84/.

[1684]

In Febr. købte jeg 2 td. (h)a(ff)re, 1 dl., 2 skp. boghvæde a 14 sk. [og] 3 pd. hør á 8 sk.

Den 17. Febr. købte Jeg en rødhielmed studkalf aff Laurs Oels(en) i Arl(øse) for 6 mk. 8 sk.

/77r/

In Martio bekom Jacob Badscher i Nasted for mit been at Læge 13 dl.

Paasche afften udgaff i Nasted 1 rd.

Præstens Karl for 1 td. (h)a(ff)re 1 dl. 8 sk.

Noch for 3 skp. (h)a(ff)re 2 mk. 4 sk.

Den 3. May bleff kiøbt aff Haarsleff mænd:

Hans Michelsen 3 skp. biug á 1 mk.

4 skp. (h)a(ff)re á 13 sk.

Noch aff Hans Hemmingsen 3 skp. biug a 15 sk.

Den 10. Maj solte Jeg i Waldbye :

5 Par Kalkonske Høns, Parred 6 mk.

8 lispund flesk a 1 dl. 2 sk.

5 par smaa Høns, parred 1 rd.

2 par Capuner, Parred 24 sk.

½ otting smør 5 mk.

Den 23. Maj solt 6 ½ par Kalkonske Høns, parred 6 mk.

Den 6. July solt 1 Lam for 1 dl.

Den 22. Aug. solte jeg i Kiøbenhavn:

2 galte for 4 dl., deraf i told 24 sk.

2 skp. hvide Erter a 3 ½ mk., told 8 sk.

2 skp. Pærer a 1 r(ix)mk., told 1 sk.

6 par kalkonske høns, parred 2 ½ mk. \hulden [?] penge/

12 gieß a 10 sk.

/77v/

Til Michels Marked kiøbt en Malmpande af Kielføreren i Corsøer 1 dl.

Dito udgaff 1 kop oc qvægschat en half termin 10 mk. 7 sk.

Den 5. Novemb. solt i Kiøbenhavn Biug 13 skp. a 2 mk. 4 sk.

4 lispund flesk a 1 dl.

Anno 1685 in Mense Octobr. kiøbte jeg tøy til Bertis brude Mandloff kosted mig tilsam(m)en 7 dl. noch penge 10 mk.

In mense Decembr. kiøbt 2 solfscheder for 5 dl. 1 mk.

solf 6 lod a 3 mk. Arbeidsløn 3 mk.

Solte in Aprili 3 køer f(o)r 30 dl.

7 td. biug a 2 ½ mk.

In Novembr. soldte jeg Ebbe Slagter 5 galte for 9 dl. 3 mk.

Ved Paasche tider soldte Jeg Laurs Oelsøn i Arløse en bronhielmed koe for Penge 9 dl. 2 mk.

/78r/

Anno 1686

Den 2. Jan. gaf Jeg i Consumption och folkeschat, 10 mk.

I kop- oc qvægschat den første Termin, som var den halfue part af en heel kopschat.:

for mig self 3 mk.

for min hustru 3 mk.

for min pige 1 mk.

for mine heste 1 mk.

for 2 koer 1 mk.

for 3 yngre 9 sk.

for 5 faar med Væven 5 sk.

1 soe 1 sk.

Summa 9 mk. 15 sk.

Den 18. Januarij kiøbte Jeg et huit fjorfaar aff Else Offis for 1 sldl.

In Aprili kiøbte Jeg 3 ½ alen filemot klæde, alen 9 ½ mk. oc 6 Ræfbeller for 4 dl.

In Junio kiøbt et speil for 1 dl. 8 sk.

1 høelee for 3 mk.

Lod sette sølf paa min kiej, 1 lodt 3 mk., arbejdsløn 1 mk.
Gaf Consumption oc fam(ilie) schat 10 mk.

/78v/

til Michels marked købte Jeg en sadel med sin tilbehørring for 10 mk.

Anno 1687

Den 26. Jan. købte Jeg af Hans Josteseøn i Arløse 2 bjkar for 11 mk.,
nemlig 2 dl. 3 mk.

In Jan(uari)o lod giøre 2 Ny sæcke, item et par nye spoele haver.

Den 6. Februarij købte Jeg et par brune heste aff Laurs Jensøn i Jellinge
Mølle for 18 dl. 2 mk., den ene i 7., den anden i 5te aar.

Udj Junij Maaned bekosted Moder sig en grøn bays kloche [og] en brun
braltis kiovell.

I denne Maaned gjorde Mogens Remmesnider for mig et par seeller, et par
hovedstoele oc en ridetøjel. I denne Maaned købte Jeg mig en hatt.

Lod mig oc giøre i aar en ny sort vadmels klædning.

Haffuer Jeg udgiffued i consumpt(ion) oc kopschat for mig oc mine folk oc
qvæg penge 12 sldl.

/79r/

Udgiffued 4 qv(ar)t(aler) skatter af den øde td. 1 dl. 1 ½ mk.

Den 4. Aug. solte Jeg 1 gl. væder for 1 dl. 8 sk., 1 ung væder for 3 ½ dl.

D(omi)n(i)ca.10.Trin(itatis)¹¹³ Margretis barns faddergafve i Halag(er).
1 sldl.

Den 19. augusti solt

10 par kalkønske høns, parred 3 mk.

3 par kapuner parred 28 sk. - unge.

1 gl. kalkonsk hønne for 3 mk. 4 sk.

sum(ma). 9 dl. 1 mk.

Korets nordside
i Førslev kirke.
Måske stod den
kiste, degnen i
1688 fik stjålet
sin pengskat
fra, her. Kalk-
malerierne var
overkalkede på
Anders Kiers
tid, men barok-
alteret var der.

Her var det
også, han måtte
skrifte offentligt
i 1702, da han
blev tiltalt for et
ulovligt forhold
til sin tjeneste-
pige.

Foto i National-
museet,
København.

Anno 1688

Den 4de Søndag efter Trinitatis¹¹⁴ bleff stollen fra mig udj Førsløf kiercke aff
en gammel kiste, <som> stod oppe ved Alterit med Laas for, hiele 4 mks.
Croner, 126 sldl. 2 mk., som Jeg hafde samlet i en huid Lerritz Pung.
Gud allermectigste obenbare oc straffe tiyffvene.

114. 8.7. 1688.

/79v/

Anno 1689

Den 11. Novembr. kjøbte Jeg en sort hielmed koe aff Jørgen Pederβøn i Arløse for 5 dl. 1 mk. Koen beholder hand self i Leye oc giffuer mig Aarlig deraff 2 skp. biugland oc 2 skp. (h)a(ff)reland, oc huis Jørgen kand indløse koen til St. Michelsdag forstkommendis, maa den vere hans for ovenm(el)d(te) 5 dl. 1 mk.

Anno 1691

Vor Fruedag i faste¹¹⁵ Laante jeg Peder Offesen 1/2 sldl. paa en blached qvie. Staaer til Losen til Michelβdag oc ej lengre. Til vidne Rasmus Skomager.

Anno 1692 betalte Jeg Resten paa oven(meldte) Peder Offesøns koe, nemlig. 2 sldl. 1 mk. Er dermed koen Guds oc min, efftersom Jeg den med rede penge, nemlig 6 sldl. oc 1 mk. hafuer betalt. Til vidne Rasmus Skomager oc Hans Offesøn i Førsløv.

[herefter er ca. 10 blade udskåret, dvs. forinden den paginering af bladene, der er foretaget ved registreringen i landsarkivet]

/80r/

Vittighedernes vittighed

*At fjerte mens du pisser er særdeles godt for dine lænder.*¹¹⁶

*Gravskrift over Anders Præsts salige børn.*¹¹⁷

*Her ligger mine tre kære børn begravet, som jeg
i min brændende ægteskabelige sved lavede med
min kone Annemarie. De skal genopstå på den
yderste dag og spise Abraham, Isak og Jakob.*

115. Maria Bebudelsesdag, 25. 3.

116. Det kan ikke udelukkes, at *lumbi* her betegner *penis*

117. Tekstens komiske effekt beror bl.a. på en del tilsigtede sprogfejl (f.eks. libros 'bøger' for liberos 'børn'), som det ikke er muligt at finde udtryk for i den danske oversættelse.

Om en jomfru.

*Den unge pige, som går omkring med blege kinder
og store bryster, har nok ikke sin mødom i behold.*

Endnu et digt herom:

*Hvis patterne¹¹⁸ er bløde, kinden bleg og øjet flakker,
så er det tegn på at mødommen er væk.*

Med andre ord:

*Når nøden bliver gylden, når den unge jomfru får kønshår,
så vil nøden knækkes, så vil pigen knæppes.*

/80v/

Om man bør gifte sig med en enke fremfor en jomfru.

Det fortælles, at en mand gik til kong David og spurgte, hvad der forekom ham bedst: Skulle han gifte sig med en jomfru eller med en enke, som tidligere havde været gift to gange. David sendte ham bort til sin søn Salomon, som sammen med nogle andre drenge sad overskrævs på en lang stang. Han svarede:

Ein virgo wie du will, Ein Vidua wie sie wil, die 2 Männer gehabt, hüte dich mein Pferde schlegt dich.

Derfor:

Da man spurgte den unge mand, hvorfor han ikke ville gifte sig med en enke, svarede han: 'Jeg drikker ikke af det vand, hvori en anden mand er omkommet.'

Verdens syv vidundere

- 1. Diana templet i Ephesos, som det tog mere end 200 år at bygge.*
- 2. Gravmælet for Mausolos rejst af Artemisia, der var dronning i Arkadien.*
- 3. Kolossalstatuen af Solen ved Rhodos by. Den var så enorm, at der skulle to mand med udstrakte arme til at nå rundt om statuens tommelfinger.*

118. Det latinske follis (blære, ballon) må her antages at være en folkelig betegnelse for det kvindelige bryst.

4. Statuen af Juppiter. 5. Babylons mure. De var så brede, at det var muligt for to vogne at passere hinanden. 6. Pyramiderne i Ægypten. En af disse blev bygget ved hjælp af 360.000 mand. 7. Den persiske konge Kyros' meget smukke palads.

/81r/

Din retlinethed og redelighed styrer mig, Kristus.

Bønderne græder over medgang og glæder sig over modgang.

Bonden stikker den, der smører, og smører den, der stikker.

*Det var en kvinde, som først åbnede døren til døden }Eva
Det var en kvinde, som først gav os livet tilbage }Maria*

Om den romerske kejser Karl den Femte berettes det, at han ganske vist straks fra de helt unge år satte alle sejl til for at få en så god uddannelse som muligt indenfor humaniora, men alligevel blev forhindret deri af forskellige krævende statssager, som forpurrede hans forehavende. Men han glemte ikke helt al sin kærlighed til den boglige lærdom. Engang hørte han i Genova en, som holdt en tale på latin, og da han ikke helt havde forstået, hvad der blev sagt, blev han i dårligt humør og indrømmede beredvilligt ifølge Paulus Jovius, der selv var til stede ved den lejlighed, at han nu fik sin velfortjente straf for det han havde forsømt i sin ungdoms vår. Karl føjede til, at hans privatlærer Hadrianus allerede tidligere havde forudsagt, at han ville komme til at ærgre sig derover.

/81v/

Euripides

*Den husstand var aldrig nogensinde frank og fri
hvor konen gik rundt og bestemte.*

*For hvis manden er under tøflen og konen bestemmer
hersker der ikke rigtig fred.*

*Men hvis konen underkaster sig mandens herredømme
hersker der rigtig fred. Thi:*

*Jeg bryder mig ikke om et hus, hvor hønen galer
og hanen tier.*

En from bøn.

Jeg kræver af sandheden at blive belært om langt mere af alt det, jeg ikke véd, af ham, jeg har modtaget det lidt, jeg véd. Jeg anmoder om hans forudgående og efterfølgende overbærenhed, når han oplyser min uvidenhed med al sin helsebringende lærdom. I det, som jeg véd er sandt, skal han overvåge mig og i det, hvor jeg som menneske fejler, skal han retlede mig. I de sandheder, hvor jeg bringes til at snuble, skal han bestyrke mig og fri mig for usande og skadelige tanker. Amen. Amen.

*Een hane er nok til 15 høner
men 15 mand er næppe nok til een kvinde.
der sigtes til de prostituerede.*

/82r/

Ligesom de vejfarendes nye hjulspor - ikke de gamle - ofte fører os på vildspor, således vil kun en ny ven - ikke en gammel - kunne bedrage sin ven.

/83r/

Anno 1682 den 8. July saae vj voris Klæder over, da var der Sengeklæder:

dyner onde oc gode - 9

Ulmerdugs dyne heri beregnet - 1

ulmerdugs houd puder med vaar - 4

Andre blaadritens houd puder

oc med vaar- 4

Houd dyner andre, baade 1 vor Egen oc Pige Sengen:

2 par sparlagen

Hørgarns lagener - 4 par

blaargarns lagener 8 1/2 par

Dugger aff dreyel - 4

Andre daglige - 2

Handklæder 2 dreyels

Hiunder flamsk - 3 - syed 1

andre daglige - 4

/83v/

Kaaber:

1 brøge kiædel paa 3 fjerdingkar

1 dito 1 fjerdingkar

Messing:

1 otting kiæl

1 mindre

noch - 1 mindre

Messing becken -1.

1 stor Messing becken.

2 liusestager

1 messing riffjern

1 skumsche

Tinn:

Fadde store oc smaa - 10

Tellerkener - 15

Sadsirkener - 3

Tinflasker - 1 ny

Tinkande - 1

Paastej pande - 1

kulpotte - 1

Kruse:

1 hollandsk }

1 andet blaa }alle med log

noch et lidet rød }

/84v/

Trævahre:

Skiffuer - 2

Stole - 3

Sengestæder - 2

Pigeseng - 1

Slaubenke - 1

Kister -2

Skrine - 2

Madskab -

Qværn - 1

Vogne - 2

Liigkiste - 1

Tønder - 6

halvtønde - 1

fieringer - 2

Øllkar - 2

Baller - 1

/84r/

Qvæg:

Heste - 2

Køer - 9 {{7}} \ deraf solt 3 til gaard(en).

1 fich Laurs Oelsøn, 1 gaf Jeg Berte/

Stud kalf - 1 {{3}}

qvie - 1 {{3}}

qviekalf - 1 {{2}}

faar - 6

svin - 15

griser - 6 {{10}}

gies, unge oc gl. - 30

Ender {{10}}

Bistader {{10}}

Kalkonske høns - 50

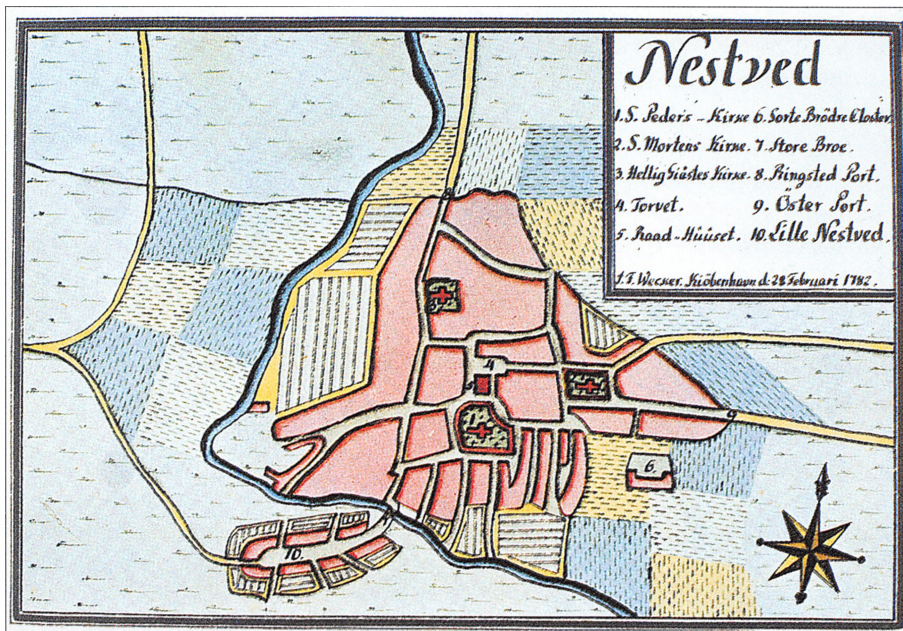
smaa Høns - 10

Capuner {{10}}

Utallige var rejserne til Næstved, eller "Nested", som degnen skrev og måske sagde?

Her solgte og købte han mange gange årligt. Weckers bykort. En kortsamling fra 1700-årene, suppleret med bykort fra Pontoppidan og Resen. Kommentarer af Ib Kejlbo. Wormianum 1977.

Foto: Tage Ludvigsen.

/85r/

Den, som er ude af øje, er ude af hjertets kammer.

Den, som man ikke straks genkender, kan man kende ved at se på hans ven.

/85v/

Den veltalende Cicero fortæller, at der den vise poet Simonedes blev tilspurd af de Syracusaners konge, hvad Gud var, da begierede hand en dags respit at betenche sig, oc der han anden dagen blev tilspurgt, begierede 2 dages frist, oc der hand tredie dagen begiærede meer dilation, har kongen forundring deraff oc spurt aarsagen dertil, hvilched han fich at vide at vere denne, at jo mere oc lenger den vise poet pønsede derpaa, jo vanskeligere var det for ham.¹¹⁹

/85v - 86r/

Der var en præst, som ikke var synderlig lærd, og han blev hos biskoppen an-

119. Den danske oversættelse, som i manuskriptet findes jævnsides med den latinske tekst, er formentlig foretaget af Ander Jensen Kier.

klaget for at have døbt et barn, der ikke var af kød og blod, og optaget det i den kristne kirke. Biskoppen sender bud efter ham, giver ham en meget kraftig irettesættelse og truer med at fjerne ham fra embedet indenfor ganske kort tid, hvis ikke han fremover afstod fra at gøre noget sådant. Præsten benægter meget hårdnakket at have døbt et barn, der ikke var af kød og blod, og hævder blot at have handlet således som det er beskrevet og der er hjemmel for i kirkeordnansen. For at biskoppen bedre kunne få opfyldt sit ønske om at komme til bunds i sagen, lod han et lille barn lave af strå og udstyre med fine klæder, eftersom præsten foretog dåben i nærværelse af biskoppen og andre ærlige mænd, kunne han så på den måde komme til klarhed over, om præsten døbte barnet i overensstemmelse med det ritual, der var foreskrevet i kirkens årbog. Da dette var udført og dåbsbarnet var ført ind i kirken af fadderne, var biskoppen sammen med adskillige andre mænd til stede for at se og høre hvilket dåbsritual der ville blive taget i anvendelse. Præsten kom ind - han var uden tvivl af gode venner blevet advaret om den fælde, man havde sat for ham - og han døbte barnet med følgende formular: 'Jeg døber dig i biskoppens navn, i mit navn og i alle de omkring denne døbefont ståendes navn.' Da biskoppen spurgte ham hvorfor han under barsedåben havde brugt dette ordvalg, svarede han: 'Som barnet, således også dåben. Men Hans Velærværdighed vil nok være kommet efter, at jeg ikke døber de andre børn, som er født af rigtige forældre, efter dette ritual, af hvilken grund man fejlagtigt har indgivet en anmeldelse til dig.' Således gik det til, at præsten blev frikendt for den beskyldning, man urigtigt havde rettet mod ham.

/86v/

Præste Sønner oc Deinesønner ere frj for Fødested

[Resumé: Afskrift af Christian III's åbne brev, Bartholomæus dag, 24. august 1551. Præste- og degnesønner på landet havde været omfattet af vornedskabet, dvs. de kunne deles "til stavns" af godsejerne. Det fritages de for i lighed med Københavns og købstædernes borgere.]

/87v-88r / [ubeskrevet]

/88v/

S(a)lige Doctor Hans Baggers begravelses bref^{f120}

Højærværdige berømmelige herrer provster, kolleger og agtværdige brødre i Herren!

Det er dennem alt vel vitterligt, hvor sørgeligt oc meget bedrøveligt et Riff[?] det haffuer behaged den gode Gud at giøre for os i voris concessio [?], idet hand saa uformodentlig effter sit uransagelige raad oc Villie haffuer bortkaldet fra os voris Elskelige kiere Biskop, den Velædle højærv(ærdige) nu hos Gud s(a)l(ige) Mand Doct(or) Hans Bagger etc. etc. Nu er der iche

120. Biskop Hans Bagger døde 30.8. 1693.

mere tilbage for os at gjøre som vi kand bevise udj vor schyldige och tacknemmelige tjenstvillighed imod hannem for alt det, hand iblandt os har meriterit, End at vj altid beholder hans høye dyder oc Eerlig omhyggelighed for hans kiercke oc hans tieneres velstand i disse/89r/ besværlige oc Vanskelige tider hos os i god eftertanche oc berømelig eftermercke. Dernest beviser hans paa jorden efterlatte legeme ald den ære oc tjenste, os kand vere mueligt, at det med sin tilbørlige hæder kand vorde i graven til hvile nedsat.

Thi falder til eder samptlig paa den høy bedrøvede efterlevende vellædle oc velb(yrdige) frue, fr(u) Bispindens Søster Svanis¹²¹ vegne denne min tienstl(ige) begiæring eftersom hun haffuer berammet til hendis s(a)l(ige) kieristes, voris kiere s(a)l(ige) herr Biscops Liigbegængelse at holde Tiisdagen førstkomende den 19. Sept.

I vilde til samme dag Eder Venerandi Domini Præpositi¹²² oc collegæ samptlig oc Eders herreds Præster saa mange af dennem fra kaldene [som] paa den korte tid kunde mistes, her i staden lade indfinde at fuldkomme s(a)l(ige) herr Biscopens sidste villie, den hand schriftig har efterlat sig, i hvilcken hand er af det ærværdige/89v/ oc hæderlige clerecis denne sidste begierendes, at som hand af Guds Nade oc ved haands paaleggelse haffuer beschicket den største deel af dennem baade til Præpositos oc Pastores, de da hans døde Legeme den ære vilde beviise som tilforn hans formænd er beviist, nemlig at Provsterne vilde tage Ligget af stuen oc sætte det paa Liigbaaren oc Præsterne siden bære Ligged til kiercken oc Provsterne saa at følge immediate effter Ligged, Par oc Par, oc de præster, som ey kand komme til at bære, at fordeelingen paa begge siderne af liged, saa oc Par oc Par for Ligged som det sig best kand passe. Mens naar Lighed saaledes er kommen i kiercken oc nedsat, da Præsterne igien at tage Ligget af Liigbaaren oc nedsætte det i grafven til sin hvile. Dette saasom det er det sidste den s(a)l(ige) mand her i verden af os till tieniste haffuer begiæret effter sin impetredede Mayts allernad(igste) permisson. Saa tviler ingenlunde Enten Velb(yrdige) frue Bispinden self eller den efterlatte velb(yrdige) familie Dei præpositi jo dertil vilde findes beredvillige oc lade enhver i sit herredt deres Præster ocsaa dette forstændige, at de til samme dag oc Devoir sig her indstille, hvormed de skulle gjøre den høybedrøvede frue i hendes store bedrøvelse en sær fornøyelse, den s(a)lige Biskop en velfortient ære, dennem self en vel anstændig, priselig gang oc gierning. For de øvrige befales, at alle herhos af hierted den allerhøyeste Gud. Hafn(ia). d(en) 12. Sept. Anno 1693.

Deres beredvilligste i herren
H. P. Borneman¹²³

121. Søster Svane (1658-1730) var Baggers anden hustru. Hun var datter af biskop Hans Svane (1606-68).
122. Ærværdige Hr. provster.
123. Henrik Philipsen Bornemann (1646-1710) indsattes som Sjællands biskop ved Hans Baggers død i 1693.

Copien at vere Richtig efter Originalen bekreffter underskrevne som uden nogen videre formaaen formoder dens indhold saa vidt mueligt vorder efterkommed herhos begiærendis at dette uden ringeste ophold omgaar oc paaschifvis.

Med Herren
P. Munchgaard.

/90v/

Tyge Braes Spaadom, som hand hafde sammenskrefen og blef derfor af Kong Christian d. 4. forviist Daanemarck og maatte aldrig komme derind igien. Skeede A(nn)o 1605.¹²⁴

A(nn)o 1628 skal Kongen begive sig i krig i Tyskland, som skal lenge besværlig for Dannemarck, og de Danske skal vorde nederlagt, og Kongen skal miste meget af sin Reputation.

1642 skal begyndis een Krig imellem Dannemarck og Sverrig, og Kongen af Dannemarck skal miste eendeel af hans land, dog skal Dannemarck komme i god rigtighed igien.

1659 skal Danemarck og Sverrig atter igien komme i Krig med hverandre, /91r/og det skal gaa Danemarck meget hart og mist alle land skal blive fienderne til deel uden Skaane, det ska givis til løsen for de andre.

1661 skal skee store forandringer paa dend Danske Regiering og alle gamle Danske skicher og loufver rettes effter fremmede landtz manerer, da vil de tidender først begiyndis i Danmarck og vil vare til 1677, da skal det undertrygte Dannemarck kome igien til sin forrige velstand og Danemarck(s) Regimente skal givis een Mand, som Gud og verden[?] elsker. Hand skal bringe de Danske effter Ugleen, vare uddreffun til Deris forrige frihed og velstand og styrer sin Regiering saa, at de i Danemarck saalenge haver været undertryched, skal igien bekomme mange gode og glædelige dage.

Dette foreskrefne er funden af en pige ved navn Kirsten Emers Datter paa Huen udj een Muur efter Sal(ige) Tyge Bra(h)e og er effter hans egen haand udskekrefven.¹²⁵

124. Teksten stammer formentlig fra en af tidens almanakker, hvori forudsigelser hyppigt forekom, selv om der siden 1634 havde været forbud mod den slags politiske spådomme (jf. Lis Toft Andersen: "Bondens almanak", *Bol og By* 1986, s. 79-115, navnlig s. 88). Teksten er sandsynligvis et falsum, som er skrevet *efter* begivenhederne (vaticinium ex eventu).
125. En sådan foregiven proveniens var typisk også for tidens skillingsviser og andre former for folkelige småtryk (venligst oplyst af dr. phil. Gustav Henningsen, Dansk Folke-mindesamling).

*Modtag korset, hvis du ønsker lyset,
udhold sværdet, hvis du vil glæden.*

Thi

*På samme måde som det gyldne guld klart ses i ilden,
således vil man i modgang blive klar over troens styrke.*

Hemmeligheden bag såning af korn.

Mand skal sette vand ved ilden, indtil det siuder, komme saa faare eller due møg derj, efter vandetz proportion saa megit mand vil, oc lade det koge til-sammen. Siden sie vandet aff oc komme salnitrum derudj, oc om mand vil, kand mand komme andet gemenere salt derudj, oc saa bløde det korn, mand vil saa der udj i 24 timer. Siden lad det tørris, siden om m(an)d vill bløde det igien oc lade det tørris oc saae det saa ganske tynd, ti mand kand med en skp. aff dette korn besaa 10 skp. land.

Oh Jesus stå mig bi.

*Fortegnelse over elegante talemåder, som findes
udsået blandt Bangs filologiske iagttagelser.¹²⁶*

*Jesus er vort søde håb på vejen
medens vi rejser afsted til fædrelandet.
Han er det søde navn, han er vort lykkelige varsel
medens vi flyver afsted til saligheden.*

Den agtværdige kundskab ligger ikke på et blødt leje.

126. Fol. 91b-106r indeholder uddrag af Thomas Bangs *Epitome Elegantiarum syntaxeos Latinæ ex observationibus Philologicis Bangii*. Hafnia 1666. Disse uddrag er ikke taget med i denne udgave.

/94r/

Glæde og trøst.

Forsøg altid at være længere vågen og sove mindre.

De er Gud velbehagelige.

/94v/

Det er ikke ad den brede vej man kommer til muserne.

/96r/

Hvis Gud nu er sjæl sådan som digterne vil.

/97r/

Mange gode hilsener

Ordet bleff Kød.

/98r/

Herren er min hyrde, mig skal intet fattes.

Salm. 23,1.

Er führet mich auf eine grüne Oase und leitet mich zum frischen Wasser.
Gudt V. Barmhertzigkeit wirdt mich folgen mein Leben lang. Undt Ich
werde bleiben im Hause des Herren immerdar.¹²⁷

/99r/

Kristus er min styrke og hjælper i trængsler.

/99v/

*Den lærenenme forstand overvinder alt,
fordi den giver sig i kast med opgaverne.*

127. Teksten er essensen af Samlernes bog 22, 2-6.

/100r/

*Din død er Kristi død,
verdens bedrag himlens pris.*

/100v/

*En tyr følger særlige regler når den skal drikke
og det samme gør fuglen, der flyver gennem den klare luft.
Men vi der lever med den guddommelige fornuft,
hvorfør skades vi dag og nat af Venus og Bacchus?*

/101r/

Du skal hverken henrives af kærlighed til Venus eller Bacchus.

/106r/

*Hjertet skal være
den almægtige konges kammer.
Skab i mig, Oh Gud, en verden.*

/106v/

Fortegnelse Paa huis Jeg haffuer saaed till Degneboligen i Førsløf, saa vell som huis jeg igien der aff bekommer for Anno 1667.

I græsmarcken bleff saaed 4 skp. biug 1 fjk.

deraff fich 1 traufe som gaff ringere 4 skp.

Høe i græsmarcken, to faffn(e) fulde. Hertil kiøbt 4 leß for 2 dl. 4 sk.

3 skp. (h)a(ff)re.

dereffter 1 trauffue, smaa Neger.

I Rugmarken bleff saaed ud til Høyebierg:

9 skp. (h)a(ff)re, iblant disse 1 skp. huid (h)a(ff)re.

Aff den skp. huide (h)a(ff)re fich igien 14 neger,

deraff bekom 4 opmalte oc 1 strøgen skp.

13 Degnetrauffuer begynte Jens Hans(en) at tersche den 10. Octobr.

Den 13. Dito opmalt aff loven 7 skp. biug. Deraff kom til brød 2 skp.

Den 17. Dito opmaalt aff loen 9 skp. b(yg)

Den 20. Dito opmaalt af loen 11 skp. biug

Den 23. Dito opmaalt af loen 8 skp.

Den 26. Dito opmaalt af loven 10 skp. byg

Den 31. Dito opmaalt 14 1/2 skp. byg.

Summa aff 13 trauffuer 59 skp. Byg oc ½ [skp.]
Noch af bønderne i skp[?] 39 skp.

Byg til malt
H. Pers(en) 10 skp.
A. Niels(en) 14 skp.
J. Rasmus(en) 12 skp.
H. Josts(en) 12 skp.
A. Jens(en) 12 skp.
C. Wincentzøn 12 skp.

Udgifft byg 2 skp. til Nsted a 21 sk.
2 sk. til Meel
1 skp. til gryn. Noch 2 skp. til gryn
1 skp. fik And(ers) for malt
1 skp. fih Christen for gieß
{Hans Pers(en) bekom till malt 10 skp.}
noch 2 skp. til Nsted a 18 sk.
3 pund til malt d(en) 18. Junj, maaled til gryn 2 skp.1 fjk. oc 3 skp. hafre.

/107r/

Aff de 8 skp. (h)a(ff)re bekom 5 trauffuer, som gaff 5 td. oc 4 ½ skp.
Der aff fih Knud Albrets(en) 4 skp. a 12 sk.
noch 2 skp. a 12 sk.
Noch 1 skp. till Nsted a 12 sk. til And(ers) Pottmag(er).
Noch solt 1 skp. i Vallensved a 12 sk.
2 skp. til gryn, derjmod lagde 2 skp. til igien som Jeg fih aff Niels Møller i
Arløse.
Matz Loch i Fu(g)leb(jerg) fih 1 schieppe for staffre.
Solt Hr. Axel 1 schieppe for 1 mk.

Fuglebjerggård
og by i nabo-
sognet indgik i
kontaktnettet.

Udsnit af
vejkort 1796 i
Rigsarkivet
(Mappe 1171, 1).

Foto: Tage
Ludvigsen,
Rigsarkivet.

Anno 1668

D(en) 21. April Saed paa min egen holm i græsmarcken 8 skp. med min egen halmschiepe. \ 9 tr. 6 N(eg)).¹²⁸ Anders Jens(en) oc Rasmus Nielsen pløjede. A. Bosels heste harffuede.

128. I de tidligste kornregnskaber har Anders Kier føjet opmålingen i travet og neg mere tilfældigt til over og under linierne med udsæden, som er skrevet først - det ses også af blækket. Fra 1670-regnskabet forsøger han sig med en opstilling i to kolonner, med udsæd til venstre og udbytte til højre. Opstillingen er efterlignet i transskriptionen.

Noch saaed i Olle Jensøns agger 2 skp. \til min Egen part 3 tr./
Noch saed til halve med Jens Hans(en) paa tueden[?] 4 skp.
Solt Anders Oels(en) 6 schiepper for Penge 5 mk.
Aff den huide hafre Saed 2 schiepper til halve med Jens Haans(en) i
Rugmarken \1 tr. 8 neg/.

Biug oc huæde Sæd A(nn)o [16]68.

Den 7. Maj saede i Hespers agger 1 schieppe byg, \1 ½ tr. 6 neg/, oc 1 schieppe
huæde. \ 2 tr. 7 neg, deraff 4 skp/. A. Ols(en) pløjed, derf(or) 26 sk.

D(en) 8. Dito saed i Per Laurs(ens) agger 3 skp. byg oc 1 schieppe huid haff-
re \ 18 neg/. PL [Per Laursen] pløjede, summa 4 ½ mk.

Eodem i de 3 aggre paa Arløse marck saaed 4 schiepper byg. Siffuer pløjede
oc harvede - 2 mk. \derefter 6 tr. ringer 2 neg/.

Paa Smeddeholmen 1 schieppe biug \1 tr./

D(en) 14. Maj gaf min broder 1 schieppe byg.

D(en) 16 Dito saae 1 schieppe i honden [?], MH pløjed \1 tr. 6 neg/.

D(en) 21. Dito saae 1 opmaalt schieppe biug oc 1 fjk. (h)a(ff)re i Per
Jørgens(ens) stycke.

Niels Rasmus(sen) pløjede, 1 mk.

Summa haffuer pløining oc harffning i Aar kost mig Penge 2 dl. 3 mk. 8 sk.

/107v/

D(en) 27. Maj saede 1 schieppe boghuæde til halve med Pouffel Jensøn ved
Hespers led, \igien 6 skp./, oc hafuer Jeg saaed paa Arløse marck 1 ½ fjk.
vicker \deraff fich ett got less/.

Det er ald min sæd i Aar. Oc hafuer Jeg solt aff 1667 Aars grøde for Penge oc
andre [andet?] nøjactige vare til sammen 18 sldl.

Hafre oc buig oc malt.

I Jesu Nafn af dette Aars, nemlig 1668, grøde begynte Jeg at Lade torsche
d(en) 5. Octobr. oc bleff opmaalt aff Loen den 6 Dito.

Boghuæde 6 ½ skp. huor aff kom strax i oenen til gryn 3 opm(aalte) skp.

Aff 18 trauffuer haffre fich igien 10 tønnder.

Integt Biug 28 Trauffuer.

Den 11. Octob. opmaalt aff loen 1 pund.

Den 20. Dito opmaalt 23 skp.

Gaf ieg denne tersche m(an)d for 14 dage 3 mk.

Oc bleff aff disse 23 skp. tagen 9 skp. aff det beste oc blef lagt for sig selff.

Den 5. Novemb. opmaalt 16 schiepper med Vor egen halmschieppe. Ter-
scheløn 1 mk.

Den 24. Januarij opmaalt 16 schiepper

Den 2. Februarij opmaalt 16 schiepper

/108r/

Den 7. Februarij opmaalt 17 skp.

Den 11. Dito opmaalt 15 1/2 skp.

Noch opmaalt 2 skp.

Schieppen aff sognet - 40 schiepper.

Summa af Min Egen auffl 10 skp. Saad, oc 13 degnetrauffuer becomm aff Buig 21 tønder 4 1/2 schiepper

Udgifft Buig heraff

Rasmus Storm 2 pund a 5 dl. er 10 dl.

Er udkommen til malt 3 pund 3 skp.

Noch til den 24. Martj er brugt till Meell oc gryn oc anden fornødenhed 15 schiepper. \Haffuer jeg solt i dette aar aff alle slags korn for penge 16 slette dalere/.

Haure hafuer Jeg auled 10 td.

Fortegnelse paa huis jeg Saaer i A(nn)o (16)69

Langfredag saade ieg 1 strøgen schieppe Vicher oc gaf ieg Offe for jorden oc for at pløje 26 sk.

D(en) 21. April saaede i Per Laurs(ens) agger 1 skp. (h)a(ff)re. Gaff Olle Jensen for pløining 8 sk.

Den 29 Dito Saaede 1 schieppe (h)a(ff)re i Smedeholmen.

Den 5. Maj Saaede 3 skp. biug oc 1 fjk. (h)a(ff)re paa Arløse mark. \ Fich der efter 25 neger/.

Den 5. oc 6. Dito Saaede Min haffreholm i bygmarcken oc gick derj 12 schiepper med vor egen halmschieppe.

Den 7. Dito saaede i Per Laurs(ens) agger 3 skp. biug.

Noch til for(nævnte) 1 schieppe (h)a(ff)re \ 2 tr. 11 neger/.

Saa er saaed till sammen i dette aar:

Buig 8 skp. med Hesp.aggeren

(h)a(ff)re 14 schiepper.

Rug 1 skp. \ fich ig(en) 2 opmaal(te) skp./

Vicker 1 skp. \ fich Jeg 4 opmaalte skp./

Effter 14 skp. (h)a(ff)re med vor schieppe fick ieg ig(en) med A. Ols(ens) schieppe, 42 1/2 schiepper./

/108v/

I Jesu Naffn

Aff dette Aars grøde [dvs. høsten 1669] begynte jeg at lade Tersche aff mitt korn, oc gaff Jeg en Jyde U(nge) Mauritz Jens(en) for hver dag h(an) torsch 5 sk. Begynte d(en) 30. Augustj.

Den 5. Septembr. bleff opmaalt byg aff 8 1/2 tr., 42 skp. ringer 1 fjk. Der aff bleff taget smaa korn til malt. 12 skp. bleff lagt for sig selff och 2 skp. af det store[?] till gryn bleff maalt strax.

Den 12. Septembr. opmaalt biug 43 skp. \af 10 tr/, deraff kom 9 skp. til maltkorn och bleff lagt for sig selff, heraff 4 skp. til gryn Korn.

1 opmaalt schieppe axe biug.

Jeg haffuer oc bekommet aff R(asmus) Storm 3 skp. buig, som bleff brugt til Meel, huilcket jeg qvitter i det, Jeg schal haffve af gaarden.

Den 15. Septembr. opmaalt 14 skp. biug, deraff kom 3 skp., bleff lagt for sig selff til maltkornet.

Summa aff 13 degnetrauffuer, 1 trauffue aff Christen Niels(en) Sneesløff och 8 trauffuer aff min egen auffl. Haffuer Jeg bekommet biug tilsammen 99 schiepper foruden schielde.

Oc haffuer saa Terscheren bekommet i dette Aar for ald min sæd, som h(an)d i 3 Ugger afftorsch, baade biug, (h)a(ff)re, Rug, Vicker, Penge om dagen 5 sk., er tilsammen Penge 1 dl. 1 mk. 10 sk.

Aff 8 Trauffuer hafre fich jeg 42 1/2 skp. igien. Deraff bleff 6 skp. aff det beste afftagen til gryn, oc bleff deraff brugt den 20. Septemb. 2 skp., oc kom 1 1/2 skp til gieß. Derimod fich 1 skp. af Jørgen Povls(en). Jens Pers(en) 2 skp. a 8 sk. Den 3. Novembr. 2 skp. til gryn, den 7. Octobr. kom 13 skp. til Kiøbenhafn. Noch 1 schieppe til heste. Noch 1 skp. d(en) 12. Novembr. Noch 1 skp. Solt 2 skp. 24 sk., til malt 3 skp.

/109r/

Udgiffit Biug

Anno 1669 den 20. Septemb. Var jeg i Kiøbenhafn oc solte et pund¹²⁹ biug for 5 dl. ringer 8 sk., det var for skp. 13 sk.

Den 18. Octobr. lod i støb 7 skp., udmaal 1 skp. er[?] 1 otting, deraf fich M. Hans(en) 2 skp., 5 skp. til Kiøbenhaffn.

Noch taget til brødkorn 2 skp.

Den 27. Octobr. Laante jeg R(asmus) Storm 5 skp. Biug til Skattekorn.

\d(en) 1. Decemb. brøged vi - 6 skp., 1 skp. til b(rend)vin/.

Den 31. Dito 7 skp. til malt \udmaal ut supra, d(en) 15. Novembr. 2 skp. til øll/

Den 7. Novembr. lod i støb - 7 skp. \udmaalt ut supra/.

Den 13. Dito lod i støb - 7 skp. intet udmaal.

Den 20. Dito løb i støb 6 skp., udmaal 1 skp.

Den 25. Dito lod i støb 7 skp. udmaal 3 fjk. \d(en) 17. Decembr. brøged 2 skp./

Den 6. Decemb. løb i støb 7 skp., udmaal 1 otting, \den 14. Januarij [1678] brøged 5 skp./

Den 15. Dito 7 skp. i støb udm(aalt) 1 otting.

Samme dag 3 schiepper til gryn.

D(en) 15. Januarij [1670] Lod i støb 4 skp. byg, 3 skp. (h)a(ff)re, 1 ott(ing) udmaalt.

129. Dette regnskab viser, at degnen regnede 1 pund korn for 3 td.

På grund af afstanden var der naturligt nok flere kontakter med handlende i Næstved end i Skælskør, men f.eks. i september 1674 var familien til marked i byen, og degnens kone fik en skindklokke, altså et skindskørt. (fol. 43r).
Stik i Det Kgl. Bibliotek.

Müllers
Pinakotek, bd.
18, pl. 73 Ib.
Foto: Karsten
Bundgaard.

Den 17. Dito var paa lofted tilgiort malt 32 1/2 skp., deraff fich Per Schreder i Nested 3 skp. for kleder att sye.

Samme \dag/ maalt bygget. Da var der tilsammen 33 skp. foruden 1 skp. til griser.

Deraff bleff lagt for sig selff

Saae korn 8 skp.

brød- oc gryn korn 10 skp.

malkorn 15 skp.

Den 18. Januarij bekom Bonde 1 schieppe Malt 1 mk.

Samme dag 1 schieppe malt til brendvin.

/109v/

Siden effter kom til malt kornet aff Snesløf 9 skp. Til saakorn 1 skp.

Den 8. Februarj bekom Rasmus Storm 1 pd. byg med gaardsens schieppe, \som h(an)d schal giffue mig penge for effter capitels kiøb, 5 dl. 1 mk., betalt/.

Den 9. Februarj brøgged 3 skp. malt.

Den 11. Febr. kiøbte Jeg aff Morten Dein byg 13 skp. a 13 sk. Summa 10 mk. 9 sk.

Den 24 Febr. solte Bonde i Fulebiere 8 schiepper Malt a 17 sk., er 2 dl. 8 sk. Fastelafns Søndag lod i støb 4 skp. byg 3 fjk. (h)a(ff)re, udm(aal) 1 fjk.

Den 27. Febr. solte jeg Bonde i Fuleb(jerg) 3 skp. malt a 17 sk.

Den 1. Martj lod i støb 7 skp. got byg: udmal. 1/2 skp.

Dito købte Jeg 7 skp. (h)a(ff)re a 8 sk. er 3 ½ mk.
 Den 8 Martj brøgged 6 skp.
 Den 11. Dito lod i støb 7 skp. byg udmal. ½ skp.
 Den 19. Dito lod i støb 4 skp. byg, 3 skp. (h)a(ff)re.
 Den 23. Dito brøgged 6 skp. bl(and) korns m(alt).
 Olle Jensen bekom 1 skp. malt - 1 mk.
 Den 19. April. brøgged 3 skp. bl(and) k(orns) malt.
 Offe 1 skp. malt. Hans 1 skp. b(land) k(orn) for pløyning.
 Olle Jensen 1 skp. Malt.
 In Mense Majo brøged 3 skp. m(alt).
 D(en) 4 Junij 3 skp., den 26. Dito brøged 3 skp., in Julio 3 skp. Solt i Giørsløf
 12 [?] skp.[for] 3 dl. [til] Haaeegger[?] Hans Post [?]
 Den 6. Aug. brøged 3 skp. Pofuel Jens(en) 1 skp. Per Kudsk 1 skp.

/110r/

Fortegnelse paa huis Jeg saaer i dette aar 1670 baade paa mit eget oc paa
 Erich Herlofsens, huilchen jord er it ½ pund schyld, ligger paa Arløse
 marcker oc schall giffue Erich huer aar quartal schatter, som er 3 ½ mk.,
 landg(ilde) 12 skp. byg, dog det første aar har Jeg det for schatten, oc gierder
 at luche. I dette aar gaff jeg Morten Krog oc Hans Oelsen penge 1 sldl. for
 gierderne at luche.

Den 11. April saaede jeg paa Eriches 2 skp. Vicker: 3 ½ leß
 Den 16. Dito saaede 3 skp. (h)a(ff)re: 3 tr., smaa
 Dito saaed 2 skp. (h)a(ff)re paa min egen holm
 i rugmarcken.
 Den 19. saaede Jeg i rugmarken 7 skp. ibm.: 8 tr.
 Den 29. April saaede 2 skp. biug paa
 Jacobs Rugmark, vell maalt: Fich deraf 4 trauffuer,
 4 Neger, bleff lagt ved
 gaulen.
 Den 24. Ap. saaede 6 skp. (h)a(ff)re i græsmarcken: 3 tr., blef lagt i foer
 loen.
 Den 5. May saaede i Vimmelsagger 2 skp. byg: 3 tr.
 oc 2 skp. b(land) korn: 2 tr. 3 N(eg), deraf
 14 skp.v[...].
 Dito saaede 1 skp. byg i min egen agger paa
 Arløse mark: 1 ½ tr.
 Dito saaede 3 skp. biug i Hans Persens agger: 3 tr. 16 N(eg)
 oc 2 skp. velmaalt oc 1 fjk. i Hans Hansens agger: der effter 4 tr. 6 N(eg).
 Jeg har oc saaed 2 skp. b(og) huæd(e),
 1 bred skp. i græsmarken.
 oc 1 bred skp. i Arløse mark 7 skp. {{oc i græs-
 marken 6 skp. (h)a(ff)re}}: 47 stuber deraf, 4 skp.

Alt mit eget byg fylte laden til bielchen, forud(en) 11 tr. (h)a(ff)re den inderste veg igiennem. Er nu tilsammen i laden 24 tr. biug och 11 tr. (h)a(ff)re, sum(ma) 35 tr.

/110v/

I dette aar 1670 fich vi udj bjhafuen 8 skp. humble \vell maalt/.

Item A(nn)o (16)71 fich och 8 skp. humle - Ib(i)m.

Aff A(nn)o (16)70 aars grøde fich jeg effter 18 skp. hafre Saed 14 traffuer, som gaff 43 skp. foruden schielde.

Aff 28 tr. biug oc 38 skp. er tilsammen biug i aar 8 pund 4 skp.

Sæden i aar 1671.

I Juleagget vicker 1 skp.

i Hans \Hansens/ agget 1 1/2 fjk.

Haffre i græsmarken 2 skp. 1 fjk.

i Pofuels agget 4 1/2 skp.

i Arløse ru(g)mark 3 skp.

paa Erich Andersens 3 skp.

2 smaa rylter

1 half less

2 tr.

4 1/2 tr.

2 tr. 2 N(eg), 11. oct.

opm(aalt) 7 skp.

4 tr.

Rug

I Vimmels agget 4 skp.

sum(ma). 13 tr. 7 N(eg)

ydt til gaarden.

Rutiende 1 Neg.

Min egen agget 1 skp.

NB, aff 3 tr. biug fich

8 1/2 skp.

/111r/

Blandkorn

L. ru(g)agget 1 1/2 skp.

Brødeagget 1 opm(aalt) skp.

Agerspang:

1 tr. 8 N(eg)

1 tr. 2 N(eg).

1 tr. 5(neg), deraf

6 skp. som kom til

malt, deraf solt

vefferen 2 skp. sko-

mag(eren) 1 skp.

Biug

Hespers agget 2 skp.

Høffden 1 skp.

Agerspang, de 3 stycker 3 1/2 skp.

af de 2 byg agre

Spundet 1 1/2 skp.

4 1/2 tr.

1 tr. 9 N(eg).

4 tr. 13. N(eg).

2 tr. 16 N(eg)

Hans Pers(en) Møged 2 ½ skp.	3 tr. 6 N(eg)
L. ru(g)agger 1 ½ skp.	2 tr. 2 N(eg)
Olle Jens(ens) agg(er) 2 ½ skp.	1 ½ tr.

Summa af 12 skp. byg 20 tr. som kom inderst i loen(s) gaulveg op igienn(em) den 2.lit ofer bielche(n).

Boghuæde

Maadagg(er) 1 skp.

Aggerspang, brøde- och lundestj. 1 opm(aalt) skp.

6 tr.15 stub

3 tr. 15 stub

72 stuber, deraf
10 skp. opm(aalt)
den 29. september
opmaalt 5 schiepper.
Den 4. October
opm(aalt) 10 skp.
D(en) 7. Dito
opm(aalt) 10 skp.

Ydt tiende til gaarden Rug 1 neg, biug 4 N(eg) (h)a(ff)re 4 N(eg) bl(and) k(orn) 2 N(eg).

I dette aar [1671] auled tilsammen boghuæde offer 2 opmaalte schiepper saad, 14 snese stuber, deraff fich vi 35 schiepper.

Auled i dette aar biug aff 33 trauffuer, som var baade degnetraffuer och vor egen sæd, 7 pund foruden korned i schieppen.

Deraff fich Claus Frijs i Nsted 3 pund 5 skp. Disse 33 tr. fylte laden nesten op alt sammen.

En hel del korn
gik til Næstved,
solgt til køb-
mændene eller
betaling for va-
rer, som degne-
familien kun
kunne få uden-
sogns. Byen
blev af Johan
Jacob Bruun
skildret som et
driftigt møde
mellem land og
by i Frederik
Vs Atlas fra
1753, Bd. 37,
pl. 32.

Foto: Det kgl.
Bibliotek,
Kort- og Billed-
samlingen.

/111v/

Sæden i aar 1672

Rug

Maadagger 3 skp.

1 ½ tr. 4 N(eg). Rug
fich igien 10 skp.
Kom strax i Onen[?]
6 skp.

Biug

L. Ruagger 1 ½ skp.

Spundet 1 ½ skp

Hespers agg(er) 2 opm(aalt) skp.

Høffden 1 skp.

2 tr. 2 N(eg)
2 tr. 4 N(eg)
2 tr. 5 N(eg)
1 tr. 5 N(eg) i den
inderste veg
3 tr. 3 ½ N(eg). i den
inderste veg
6 tr.

Aggerspang 2 ½ skp.

H. Hansens agg(er) 3 skp.

Blandkorn

L. Ruagger 2 skp.

2 tr. 2 N(eg)

Hafre

Lundestj 1 skp.

Brøde 1 skp. 1 fjk.

Erichs agg. 3 skp.

Aggerspang 3 skp.

1 tr. 6 N(eg) i st.¹³⁰

1 tr. 4 N(eg) i st.

2 tr. 4 N(eg) i st.

3 tr. 2 N(eg) i st.

Hiortens¹³¹, vicher 1 half skp.

Smiddeholm 1 skp. v[vikker?] 1 fjk.

Pof(fuel) Jens(ens) agger til min part 5 skp.

Hiortekilde ager 6 skp.

1 tr. 8 N(eg) i stuen[?]

4 tr. 3 N(eg)

D(en) 30. Aug. op-
maalt 13 skp. af 2 ½ tr.

D(en) 30. Oct. op-
maalt 22 skp. aff 4 ½ tr.

11. Novembr.

Summa Aff 12

trauff(er) (h)a(ff)re

fich igien effter 14 skp.

saaed, 52 skp.

Vicher

Smidholm, vicher og (h)a(ff)re ½ skp.,

H. Mortens(ens) agger ½ skp.

1 tr. 7 N(eg).

it half less

Boghuæde

Hiortekilds ager 1 skp.

Deraf fich igien 12 skp.

/112r/

Haffuer Jeg udgiffuet til Terscheløn i Aar aff (16)72 aars grøde:

Præstens terscher 1 mk. 8 sk. for 13 skp. (h)a(ff)re, 4 skp. biug oc 7 skp. bl(and) k(orn).

En Mand aff Kiuse for boghuæde, 14 sk.

Jørgen Krage for haffre at tersche 22 skp. d(en) 30. Octobr. 13 sk.

1. Novembr. Jørgen Krage for 9 skp. biug aff 2 tr., 8 sk.

1. Novembr. Peder i Kiuse for biug, 3 td. aff 3 ½ tr. oc fich 1 mk. 2 sk. 16. Dito.

Der af kom til malt 7 skp., til svjn 6 skp. paa loffted 4 skp.

130. Det er ikke klart, hvad forkortelsen betyder.

131. Muligvis Hiortesøl Aas, som omtales i Førsløvmarken, Sandbjerg (Markbog nr. 172 til Chr. V's matrikel).

Bem(eldte) Peder for hachelse oc 17 skp. (h)a(ff)re fich 18 (?) sk. Den 30. Novembr. igen 15 sk.

D(en) 10. Decembr. fich Peder for hachelse 5 sk.

D(en) 20. Dito fich Peder for hachelse oc 18 skp. biug af 4 tr. 12 sk.

D(en) 14. Januarij fich Jørgen Krage for hachelse oc 20 skp. biug aff 4 tr. 18 sk.

D(en) 23. Dito Jørgen for Hachelse oc 20 skp. biug af 4 ½ tr. 1 mk.

D(en) 1. Febr. fich Jørgen for hachelse oc 12 skp. b(yg) af 2 ½ tr. 15 N(eg) 12 sk.

D(en) 7. Dito Jørgen, 1 mk. 2 sk. for 19 skp. biug.

Affled saa i aar [1672] aff 18 tr., vor egen Sæd oc 13 Degnetrauffuer tilsammen Biug , 5 pund, foruden udi skeppen hos bønderne halfandet Pund.

Paa Gaarden hos Jørgen Bilde bekom 10 skp. Rug.

Hos R(asmus) Storm for skriffuerj.

D(en) 1. Martj fich Niels Laursøn for 2 dags hachelse 8 sk.

D(en) 11. Dito fich Niels for en dags hachelse 4 sk.

D(en) 28. Martij fich Thomas Hans(en) for hachelse 4 sk.

/112v/

{{Anno 1673 den 3die Paasche dag bekom Oluf Jens(en) i Førslov aff mig penge 1 rd. for det styche Jord ved skofuen, som løber ned til røde mølle søe, at niude affgrøder aff i aar. Jeg har oc betalt ham for at pløje Jorden 2 gange. Til vitterligh(ed) vidner Jeg underskrefne Saa i Sandhed att vere.}}

OIS [Oluf Jensen]

Fortegnelse Paa hvis Jeg Saaer Anno (16)73

D(en) 6. April saaed 1 skp. vicher

Dereffter 3 leß, lod
tersche 5 skp. her aff.

Biug

Olle Jens(en) 2 ½ skp.

2 ½ tr.

Sacharisis kiøbt agg. 1 skp. opm(aalt)

2 tr. i den inderste veg

Sacharisis møged

3 tr. nederst i den

mellom væg

Offis agger til villighed af 3 dl.- 1 ½ skp.

2 tr.

3 tr.

Erich Hans(ens) [?] agg. 1 ½ skp.

1 ½ tr. 1 N(eg) kom
under i den inderste
veg.

Vimmels agg. 2 skp.

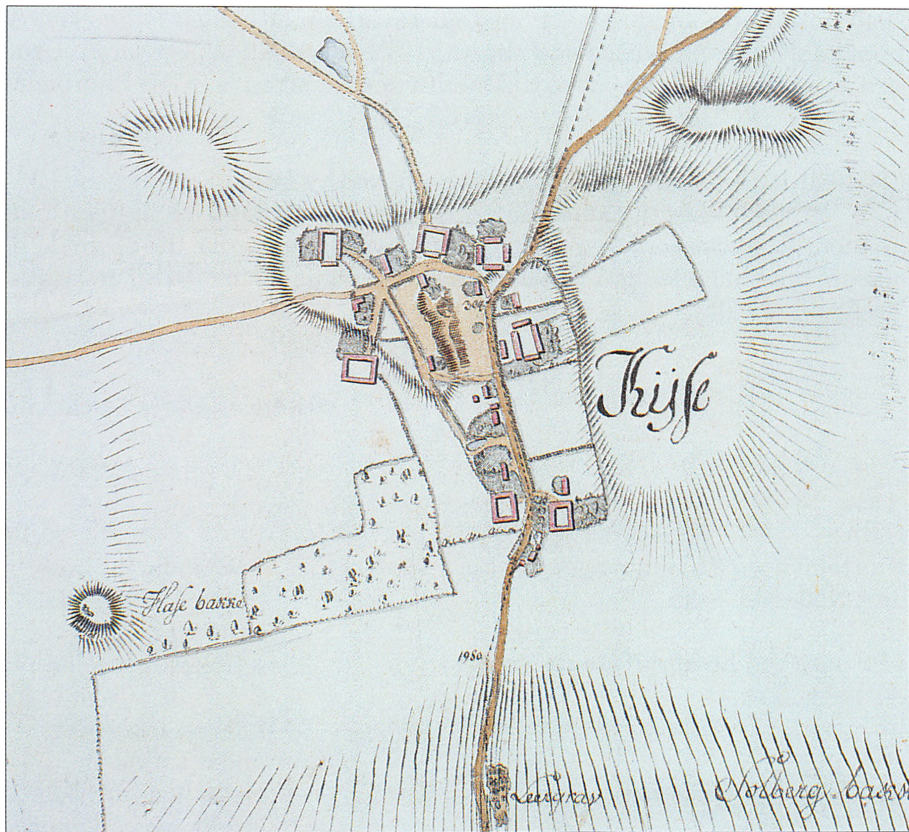
3 tr.

bl(and) k(orn) 2 skp.

3 tr. deraf fich 11 skp.,
6 til malt det andet
til (brende)vin.

Langebroesagg. 1 skp.

1 ½ tr. 7 N(eg)

Fra Kyse lige sydøst for Førsløv hentede degnen murer- mesteren, da der blev bygget om og til, og den første kakkel- oven i hjemmet blev købt af kro- manden der. Udsnit af vej- kort 1796 i Rigsarkivet (mappe 1171, 1). Foto: Tage Ludvigsen, Rigsarkivet.

Hans Hansøns møged 3 ½ skp.

4 tr. 4 N(eg) kom
inderst i loen

/113r/

Anno 1673 den 18. Aprilis haffuer Jeg underschreffne laant aff Anders Jensen Dein, Førsløv Rede penge 3 sldl., som hand mig til skat forstragt haf- fuer, hvor paa Jeg han(nem) til underpant haffuer satt han(nem) en blach- stierned Qvie i 3die Aar, oc til villighed har undt han(nem) 1 skp. biug- saaed opmaalt paa oured liggende. Oc Loffuer Jeg at betalle Anders Dein igen rede penge oc ingen andre vare til nu førstkommende St. Mortens dag och holde hannem oc hans arffninger schadesløs i alle maader. Til vit- terlighed haffuer Jeg min Egen hand her neden underschriffuit och venligen ombedet Anders Jenssøn i Sneesløv och Niels Laurssøn i Førsløv med mig til vitterligh(ed) att under schriffue. Actum anno et die ut supra. Offe Hanssøn - Anders Jenssøn.

OHS AIS

Dette forbliffuer endnu et Aar med faaschiæl offuer holden loffte, som er 1 opm(aalt) skp. biugsaaed oc 2 skp. (h)a(ff)re saaed, alt (i) pløje jorde oc god jord, oc siden at betalle penge til Martini førstkommende. Niels Lauritzøn.
NLS

{{Haffuer ieg underschreffne bekommet aff Anders Dein i Førsløv penge 2 1/2 mk., som hand mig til skatt forstragt haffuer. Hvorimod ieg haffuer undt hannem it stycke jord ved Lunde gieredet, Afgrøden der aff at vinde oc henhøre huor hand løster. Till vitterlighed under min haand. Dat. Førsløv den 24. April. (16)73.}}

SOS.
Sacharjs Oelssøn

\Dette er klar(e)t oc betalt/

/113v/

Haffre

Hiortekilds de 2 øfferste agger 6 skp.

de 2 Nederste 3 skp.

de 3 agre ved Leergraff stente 3 skp.

Juel agg. 3 skp.

Græsmarken 1 1/2 skp.

Sum(ma) 16 skp., af den haffre, som var i stalden, fich 13 skp.

Boghvæde

Ved Røgeschov 1 b(oghvede).

D(en) 26. Octobr. maalt igjen 2 skp.

75 stub, der aff 12 skp. got oc 1 skp. velmalt til at saae.

Udterschning. Biug A(nno) (16)73.¹³²

D(en) 20. Aug. torsch Sacharjs 3 skp.

D(en) 18 Sept. torsch blinde Rasmusis dreng 5 skp., deraf kom en skp. til høns, de 4 til gryn, maalt d(en) 23. Septembris.

D(en) 11. Octobr. opmaalt 9 skp. Deraf kom 8 i støb.

132. Tærskeregnskabet er delvis skrevet i 2 kolonner, men det er meget svært at se systemet mellem venstre og højrekolonnerne. Der er foretaget et skøn hvad angår den indbyrdes relation mellem posterne.

Den 28. Dito opmalt 5 skp., de 4 til brød.

D(en) 29. Novembr. opmaalt det første byg aff laden, 13 skp. vel maalt. Deraf kom 1 til høns aff 2 ½ tr.

D(en) 5. Decemb. opmaalt 17 skp., der aff kom en skp. til høns, 4 til gryn oc 4 til Meel.

D(en) 10. Dito opmaalt 7 skp. foruden Schiælde oc hønse korn.

[Herefter opgørelse i forbindelse med tærskningen]

R(asmus) Storm fich 3 skp.

Svinene 6 skp.

foruden dette her staar schrefued bleff giort till Malt i Decemb. 14 skp, hvoraf kom 2 skp. til brendvin.

D(en) 16. Decemb. 9 potter brøged.

Den 24. Januarij opmaalt biug paa loffted 16 skp. \4 skp. d. 29. Decemb./

D(en) 3. Febr. opm(aalt) 12 skp.

D(en) 7. Dito opm(aalt) 12 skp.

D(en) 21. Dito opm(aalt) 14 skp.

D(en) 26. Dito opm(aalt) 12 skp.

D(en) 28. Dito op(maalt) 6 skp.

D(en) 6. Martij op(maalt) 14 skp.

/114r/

{{Kiendis Jeg underschrefne Hans Peders(en) i Førsløv oc gjør vitterligt, at ieg er schyldig til Anders Jensen Dein her i Førsløv Rede Penge 1 rd. oc ingen andre vare, som hand mig i min store trang til skat laant oc forstract haffuer. Til villighed der aff loffuer ieg hannem 1 opmaalt schieppe Rug. Alt sammen at betalle til nu førstkommende St. Michelsdag i hervierende Aar, oc holde hannem oc hans schadisløs i alle mader. Til vitterligh(ed) Under min egen haand. Datum Førsløv d(en) 9. Aug. (16)73.}}

HPS

Til pant 1 dug oc et haandklæde.

NB. Knud slog sønder til Ole Jensens barsel 2 glas som igienschafne 4 [14?] sk. \Dette er betalt/.¹³³

Anno 1673 d(en) 8. Augusti feste ieg Knud Jensen, som hid indtil haffuer ti-ent Henrich i Snebløv, oc schal gifue han(nem) til Michelsdag A(nn)o (16)74 2 skp. (h)a(ff)re saad oc 2 skp. biugsæd, saa oc 2 mk. Penge, 8 allen vadmæl, som h(an)d schal self lade sye, 1 hørlerretz oc en blaae lerredtz skiorte, 2 par sko, halfandet par hoser. \Et half par hoser har h(an)d faad, Træschoe 7 sk. i Kiøbenhafn laant p. 8 sk. Skat [?] 8 sk./

133. Hele passagen er meget udvisket og blækket svagt. Nedenunder synes at stå: "koster 268".

Det går igen igennem op-tegningerne, at klædedragten spillede en vigtig rolle. Man har fulgt med moden, så godt det lod sig gøre.

Degnen købte flere gange, hvad man vil kalde pynt til sit tøj, og selv om han ikke er kommet på højde med de øverste lags dragter, har der alligevel været forskel på hans og tjenestekarlen Knud Jensens tøj (fol. 114r).

Planche med modedragter fra 1600-tallet.

Salmonsens Leksikon, Bernhard Olsens artikel om dragter.

Fig. 39.

Fig. 40.

Fig. 42.

Fig. 43.

Fig. 44.

Fig. 45.

Fig. 46.

Fig. 47.

Fig. 49.

Udterschning hafre

In Mense Oct. opmalt 5 skp. til gieß.

D(en) 3. Novemb. opmaalt 9 skp., deraf fich Per Veffuer 2 skp.

Den 13. Decemb. opmaalt 9 skp. aff 1 ½ tr., som bleff lagt paa det g(amle) lofft.

Den 14. blef lagt 17 skp. mere paa det gamle lofft.

D(en) 19. Decemb. opmaalt (h)a(ff)re 12 skp., deraf kom 11 skp. paa det gamle lofft, 1 skp. til gieß.

D(en) 3. Januari opmaalt 7 skp. (h)a(ff)re lagt paa g(ammel) lofft.

D(en) 9. Dito opmaalt 11 skp. oc saa paa det g(amle) lofft. Noch Simon 2 skp.

Olle Madsen 1 skp. Den 14. opm(aalt) 13 skp.

/114v/

Den 20. Janu. opmaalt (h)a(ff)re 10 skp., deraff kom 3 skp. til gryn, 7 paa lofftet.

Haffuer ieg saa auled tilsammen haffre 15 td. 2 skp. Er nu til denne Dato den 20. Januarj paa det gamle lofft tilsammen 69 skp., som er 11 td. 3 skp. velmaalt.

Udgifft haffre.

Den 3 Febr. nedtog 1 skp.,

der Jeg Reyste til Kiøbenhaffn nedkom 10 skp.

Siden til den 24. Febr. er tagen 2 skp.

Her foruden fich ieg af Rasmus Storm for Hans Oelsens gaard 2 skp. (h)a(ff)re, som er bleff forbrugt.

D(en) 15. Martij bleff taget 1 skp. aff lofftet til høns och giess.

D(en) 18. Dito nedkom 1 skp.

D(en) 23. Dito 1 skp til heste.

D(en) 29. Dito 1 skp. til høns och giess.

/115r/

{{Haffuer Jeg i Aar Leyed Povel Jenßøn en Rød koe til Mortens dag, oc schal <han> giffue mig til leie 3 skp. biug saaed, oc 2 skp. (h)a(ff)rejord i god jord. Self schal Povel pløye oc meye korned i jorden i Rugmarken. \Denne ko fich Povel iche fordj h(an)d ej kunde føde koen oc ej pløye/}}

Palme Søndag bekom Offe Hanßøn her i byen aff mig den blached Koe i Leye, som Jeg kiøbte af han(nem). Schal gifue mig til leye 2 skp. biugsaaed, 3 skp. (h)a(ff)resaaed. Item Pløye til 2 skp. biug 2 gange. Koen schal hand hafue til førstkommende St. Mortens dag.

OHS.

/115v/

Kiendis Jeg underschreffne Offe Hansøn i Førsløff, at Jeg med min Egen Haand, min Hustrues Villie oc Samtyche haffuer solt oc affhændt til Anders Dein ibm. En blachstierned Qvie, hvorfor hand haffuer rædelig oc vell med ræde penge betalt mig effter min nøye. Oc Loffuer at svare hannem til samme Qvie mod allis Tiltale. Dette Jeg med Egen haand bekiænder oc holde hannem shadesløs i alle maader. Oc eftersom Qvien er med kalff, oc Jeg den til min huusholdning behøffuer, saa haffuer jeg igien bekommed den aff Anders Dein i Leje indtil St. Mortensdag førstkommendis, och schal giffue hannem til leye i Aar til bem(eldte) St. Mortensdag 4 skp. saaed, 2 skp. biugsæd oc 2 skp. (h)a(ff)re saad, oc det i got jord, oc schal ieg selff pløye Jorden, oc Siden maa Anders Dein oc schal niude affgrøden aff samme jord, oc det bortføre hvor hand vil oc sig saa nyttig giøre som hand best kand. Dette saaledis sant at vere bekræfter Jeg med Egen haand oc venlig bedet Jens Oels(en) i Førsløff med mig at underschriffue. Actum Førsløff d(en) 19. Martij A(nn)o 1674.

OHS IOS
Offe Hansen Jens Oelsen
Egen haand.

/116r/

Fortegnelse Paa sæd A(nn)o (1674)

Haffre

Paa Hans Rasmusøns de 2 agre 3 ½ skp.	
\29. April/	2 tr. 3 N(eg)
Paa Sacharisis Broeschoffs agger 5 ½ skp. \6. Maj/	3 ½ tr.
Paa Erichis de 2 agger 3 skp. \8. Maj/	2 tr.
Paa Pofuel Jensens agger 4 skp. \9. Maj/	1 ½ tr.
Paa Offis agger 4 skp. \7. Maj/	3 tr.
Paa Thomas Skovf(ogeds) [?] agger 1 ½ skp.	18 N(eg)

Summa effter 20 skp. (h(a)v)resaaed 13 Traver

Biugsaaed

Sacharisis møged 2 bredskp.	1 tra 4 N(eg)
Langebroes agg. 1 skp.	12 N(eg)
de 3 aggerspangs agre, 3 opmaalte skp.	de 2 nederste 1 ½ tr den øverste 15 N(eg)
Offis Leye agger 3 skp.	3 tr.
Jens Hansens kiøbt agg 2 skp.	3 tr.
Hans Rasmusøns kiøbt \1 dl. 4 sk./2 opm(aalt)skp.[?].	3 tr. I den inderste veg.

Hespers agg. 2 opm(aalt) skp.
Høfden 1 skp.

3 tr. 4 N(eg)
1 tr. 8 N(eg) Nederst
imellom vægene.
1 1/2 tr.

Smiddeholm 1 skp. opm(aalt)

/116v/

Boghvæde haffuer Jeg Saaed til halned med Jens Hanssøn i Hans Broeschofs agger, 3 stryg(ne) skp.
Dereffter fich 6 tr., som gaff 6 skp. got til min part oc 2 til at saa. Terschep(enge) 4 sk.

Wicker

haffuer ieg saaed paa Hans Mortensons en half skp. Kosted mig jord oc pløining 24 sk.

Udterskning Biug

D(en) 4. Octob. [1674] opmaaalt 13 skp., 6 til malt, 4 til mel.

Det andet til svin. Terschep(enge) 12 sk.

D(en) 10. Dito opmaalt 9 skp. Terschep(enge) 8 sk. Jens Offes(en). Der af kom 3 til svin, 3 til gryn, det andet til malt.

D(en) 31. Octob. opm(aalt) 15 skp. Der aff 7 til malt, 4 til brød, det andet paa loffted. Terschep(enge) A. Erich(sen) [?] 8 sk.

D(en) 10. Novembr. opm(aalt) af loen 8 skp. deraff i støb 7 skp.

D(en) 23. Decemb. opmaaelt 12 1/2 skp., kom paa loffted.

Dito fich R. Fynboe for t(ærskpenge) oc hachelse 1 mk.

D(en) 30. Decemb. solt i Nested 15 skp. biug a 20 sk.

D(en) 6. Januarij opm(aalt) af loen 11 skp. der af 7 i støb. \t(ærsk)p(enge) 8 sk./

D(en) 13. Dito opm(aalt) 20 skp. der aff 7 i støb, 3 til gryn. \t(ærsk)p(enge) oc hachelse 2 mk. 4 sk./

D(en) 24. Dito opm(aalt) 19 skp., der af kom 7 til Saaekorn, t(ærsk)p(enge) 24 sk.

D(en) 30. Dito opm(aalt) 25 skp., der aff kom 7 til Meel, 6 i støb. Det andet paa loffted der aff 2 skp. saaekorn.

D(en) 5. Febr. opm(aalt) 11 skp., som var resten aff laden.

Haffuer saa auled i aar i traffuer oc skp. 7 pund biug.

Der aff fich Jens Hans(en) 22 skp., til Nested kom 15 skp.

Er kommen til brødkorn til d(en) 6. Febr. 20 skp. biug, 6 til gryn.

/117r/

Haffre

D(en) 4. Octob. opmaalt (h)a(ff)re 8 skp. Terschep(enge) 4 sk.

Dette bleff forbrugt en deel til malt, noget til gieß, noget til fæde svin.

D(en) 14. Novemb. opmaalt aff korn 24 oc 1 strøgen sceppe \denne strøgne skp. kom til suin/

Der aff kom 6 i støb, alt det andet paa loffted.

Oc fich Christen terscher i denne hele ugge for (h)a(ff)re og biug til sammen oc for hachelse 24 sk. \af denne (h)a(ff)re kom 6 skp. i støb oc vj knuged d(en) 6. December./

D(en) 22. Dito [november?] opmaalt af Loen 31 oc en strøg(en) sceppe.

De 24 oc den strøg(ne) skp. bleff lagt bag døren paa det yderste lofft.

De 6 skp. kom ind paa loffted til de 18 skp., som tilforn blef opm(aalt), og den ene øffrige skp. kom til høns. Terschep(enge) Christen 1 mk. 4 sk.

D(en) 27. Dito opm(aalt) af loen 23 skp., der af kom 6 skp. til malt, 3 til gryn, 1 til høns, det øffrige, 12 skp., bleff lagt paa det yderste loft.

T(ærse) p(enge) 1 mk. 4 sk.

Haffuer saa auflod i aar aff 13 tr. (h)a(ff)re 13 td. 2 skp.

/117v/

{{Haffuer Jeg Underschreffne afhendet i Aar til Anders Dein i Førsløf en bygger, ligger bag Niels Holsis gaard, kand gaa 2 opm(aalt) skp. i Jorden, schal ieg self legge oc pløje i loulig tid, oc naar høstens tid kom(m)er, schal ieg Meje den oc maa Anders Dein niude affgrøden der aff och bortføre, hvor ham got siunis. Efter som h(an)d mig samme agger redelig oc vell effter min Nøje haffuer betalt. Det til vitterlighed med min egen haand. Førsløff 12. martj. Anno 1675.

PAS.¹³⁴ \dette er klarte{{}}.

Anno 1675¹³⁵

Terschepenge oc for hachelse at schiære.

Den 8. Octob. fich Niels Præst 1 mk.

Den 16. Novembr. Peder for hachelse oc terschning 8 sk.

Den 28. Dito Niels Præst for terschning oc hachelse 1 mk. qvit [?].

D(en) 4. Decembr. qvitted med Niels 4 sk. for hachelse.

D(en) 20. Dito. En karl Niels for arbeid 1 mk.

Haffuer qvitted med Niels Præst 1 r(ix) mk. for halm, r(ix) [?] 2 sk

Den 8. Jan. fick Niels 1 mk. for hachelse oc terschning.

Den 22. Niels for terschning 1 r(ix) mk., Svend for hachelse 4 sk.

Den 30. Niels for terschning 24 sk.

D(en) 6. Febr. Niels for terschning 1 r(ix) mk., Dito Svend 4 sk.

134. Hele navnet er ikke angivet.

135. Synes indskrevet på en ledig halv side *efter* at oversigten over udsæd og høst for 1675 er skrevet.

Den 13. Dito Niels for terschning 1 r(ix) mk.

Den 20. Dito ut supra 22 sk., d(en) 22 dito for hachelse 4 sk.

/118r/

Anno 1675

Biugjord

Peder Kudskes agger\self meye/ d. 7. Maj

3 1/2 [tr.] 5 N(eg)
inderst gott.

de 3 Aggerspangsagre 8. Maj

2 1/2 tr.

Hespers agger 3. Maj

2 tr. 9 N(eg), i loen
8 skp.

Høfden, Eodem, 1 bred skp.

1 tr. 3 N(eg) inderst
oc først i Laden

Hans Hansøns møged}4 skp.

4 1/2 tr. 6 N(eg) ved
bielchen mitj.

Anders Oelsons møged}

Ved bechen 2 skp.

2 tr. 4 N(eg), under i
Mellom væggen.
16 N(eg).

Højeb.vejen 1/2 skp.

Offis i Ru(g)marken d. 5 Maj Begge aggre 3 1/2 skp.

paa det lille) styche

1 tr.12 N(eg) inderst
(væg

det store

2 1/2 tr. 2 N(eg)

Jens Hansens 1 rd. skal self meye, 3 skp.

4 tr. 12 N(eg) i den
inderste rum.

Summa aff min egen aufl 24 trauffuer ungefehr, heraf ytte ieg 8 N(eg) til
gaarden, noch 2 N(eg) for 2 ru(g)neger oc 13 deinetrauffuer.

(H)a(ff)re Jord
 Hans Rasmus(en) }
 Erich And(ersen) 22. Ap. }10 1/2 skp., herefter bekom 10 tr.
 4 N(eg)
 Peder Kudsk }
 Offes 2 agg(re) 27. dito 5 1/2 skp. 5 1/2 tr.
 Jens Hansøns Eodem 6 1/2 skp. 6 1/2 tr. 9 N(eg) - 1/2 tr.
 Thomesis 2. 3 Apr. 1 skp. 1 fjk. 1 1/2 tr. 2 N(eg).
 Dette fik Hans
 Iff(e)rs(en)
 Sacharisis Hesp. agg. 26. dito 5 1/2 skp. 5 1/2 tr. 21. Aug.
 sum(ma) 28 tr.

Summa 29 skp. (h)a(ff)re saaed. Her af blef yt til gaard(en) til tiende 12 N(eg).

Rug

Høfden paa Smiddeholm, 1 1/2 tr., d(en) 13. Septembr. opm(aalt) 4 1/2 skp.
 Jens Hansens Sandgraf ag(er) 3 tr. d(en) 28. Octob. opm(aalt) 4 skp.
 Den 16. Decemb. opmaalt resten af ruggen, som var 10 skp. rug oc Heire til-
 sammen. Summa af 4 1/2 tr., 18 1/2 skp. Heire oc rug tilsammen.

/118v/

Boghvæde

Paa min holm bag schofuen pløyede Christen Willads(en) oc Hans
 Povels(en)
 4 Stycher. Deri blef saaed 4 skp.
 Herefter bekom 100 stuber, smaa. Heraff fich 4 1/2 skp. got, 1 bredskp. at saae.

Erter

En siebytte fuld, der effter bekom 1 schieppe.

Udterskning Biug Anno [16]75

Den 10. Sept. opmaalt det biug aff Hespers agger 8 skp.
 de 7 kom til malt, den Ene til brød.
 Den 15. Octob. opm(aalt) 13 skp., deraff kom 7 i støb, 4 til gryn, de 2 til malt.
 Den 19. Dito opm(aalt) 5 skp., kom til malt i en støb.¹³⁶
 Den 27. Dito opm(aalt) 15 skp. Terschep(enge) 1 mk.
 Den 2. Januarij opm(aalt) 13 skp., deraff 7 i støb.
 Den 24. Dito opm(aalt) 11 skp., de 5 til malt, 6 paa Loffted.
 Den 30. Dito opm(aalt) 13 skp. deraff 4 til Meel.

136. Meningen synes at være, at 1 skp. blev taget fra til malt.

Den 2. Febr. opm(aalt) 12 skp., deraff 4 til gryn.
Den 10. Dito opm(aalt) 1 pund 4 skp., deraff i støb. \Karen Steens 3 skp. i støb/
Den 15. Dito opm(aalt) 9 skp., der aff i støb 3 skp.
Den 18. Dito opm(aalt) 22 skp.
Den 21. [februar] opm(aalt) 19 skp., deraff 6 i støb, 1 af loffted.

Summa aff 13 Trauffuer bøndernis oc min Egen aufl 24 tr., bekommet 7 Pund, 1 td. 3 skp. Herforuden bekommet 1 pd. udj schieppen, 1 td. af gaarden. Sidst i Junio giort 7 skp. biug i malt.

/119r/

Til den 1. Decemb. er opmaalt haffre 6 td., som er forbrugt til svin, høns oc gieß, men 6 skp. her aff kom i støb den [?]

Anno 1676

Den 8. Januarij opmaalt 21 skp., deraf blef lagt straxen aff til suin, oc før denne kom op, var der 4 skp. tilforn, er nu tilsamen 24 skp. i en haab. Deraf blef solt til slacteren 1 skp.
Den 20. Jan. derimod 1 skp. af Hans Laurs(en) oc 1 skp. af Søfren Laurson.
Den 20. Dito blef opm(aalt) oc lagt til hoben 21 skp.
Den 28. Dito opm(aalt) 25 skp., de 6 til malt, 19 paa loffted.
Den 5. Februarij opm(aalt) 22 skp.
Haffuer saa aufflet i Aar 20 td. Ungefehr.
Deraff er forbrugt til d(en) 6. Febr. 6 td.
Den 16. Martij blef tagen løsmaal 5 skp. til malt oc 1 skp. af Morten Hansøn oc til malt.
Den [dato mangler] til gryn 3 skp.
1skp. kom herfra til svin at føde
6 skp. til Kiøbenhafn, 1 skp. til heste
14 skp. til Nsted \ 7 skp/.

Rug

Kiøbt af Povel Jensens [for] 5 mk.: 22 Neger \de 3 N(eg) til [?] tiende af det andet Rug, 5 skp. got 7 skp. hiem (?).
Jens Hansens Koleje 1 tr. 12 N(eg),
Hans Perßens Koleje 28 N(eg), noch 15 N(eg)
Olle Jenßens kiøbt agger, det 5. Styche fra leddet, 3 ½ mk.
Hand schal self meye, heraf 12 N(eg).

/119v/

Hafre saad i Aar 1676

Fra min egen Holm bag schofuen saad 6 skp.	2 ½ tr.
Paa Jens Hansens ved Cappelbanchen 3 skp.	2 ½ tr.

Paa Offis ved Stienne Kisten 2 skp. 1 tr.
Paa Jens Persens 1 skp. 7 N(eg)
D(en) 24. Septembr. opm(aalt) (h)a(ff)re 13 skp. til svin oc gieß, terschep(enge)
4 sk.
Den 17. Jan. opmaalt 18 skp., solt 1/2 skp. til kiælføreren.

Boghvæde

saaede Jeg til halned med Per Persen i Qvislemarck. Terschep(enge) 4 sk. 5
fjerdingar (?), fich til min part 2 gode skp.

{{Anno 1677 den 13. Martij Leyede Jeg Laurs Hansen i Torp den blachede
fynske Qvie oc schal giffue mig till leye til Mortens dag 2 skp. biug saaed oc
3 skp. (h)a(ff)resaad, oc schal Laurs self Meye kornet, oc jeg da køre kornet
med foderet, hvor jeg lyster}}.

/120r/

Biug saaed Anno 1676

Udj vor egen Ru(g)mark.

Paa Hans Hansens oc Anders Oelsens

ved Landevejen 4 skp. d(en) 3 Maj

3 tr. 6 N(eg).

Det lille Styche ved Stuberne 1/2 skp. eodem

6 N(eg)

Det styche ned til becken 2 skp. eodem

1 1/2 tr. 2 N(eg)

Offis de 2 stycher kaldet Leergrafsagger

Jens Hansens Leergrafsag.

6 tr. 4 N(eg)¹³⁷

Hans Persens 1 skp.

1 tr., smaat oc let.

I biugmarken

Jens Hansens 2 skp.

1 1/2 tr. 5 N(eg)

Offis 1 skp. saaed

1 1/2 tr. got.

{{Hans Pers(ens) koleye. Mit eget møget ved
tyff eegen 4 tr.}}

I Arløse biugmark

1 br(ed) skp. blandkorn paa min egen agg.

14 N(eg)

/120v/

{{Haffuer Jeg unterschreffne bortlejed oc affhendet til Anders Dein i Førsløff
2de aggre kaldet Leergraffs aggre, hvor udj kand saaes 4 skp. biug, hvilche
aggre hand mig effter min Nøye haffuer fyllest giort oc betalt i aar fra det

137. Samlet tal for Lergravsageren, i originalen markeret en klamme.

ene gierde til det andet i rumarken. Oc schal Jeg Offe Hansen pløje jorden igien, naar det begieres. Oc maa Anders Dein nyde afgrøden aff forne(vnte?) aggre oc bortføre, huor hand lyster och giøre sig det saa nyttig som hand best kand. Til vitterlighed under min egen haand Actum Førsløff d(en) 10. April. (16)76.}}

OHS

Offe Hansen. \ Dette er clart/.

{{I lige made haffuer Jeg underschreffne Jens Hansen i Førsløff forundt Anders Dein i Førsløff en min Leergrafs agger paa 2 skp. biug i Rugmarken for nøyactig betalling, som hand mig til Skat forstragt haffuer. Hvilchen agger ieg Loffuer at pløje, naar begieris, oc maa Anders Dein nyde affgrøden aff samme agger i Aar oc bortføre, huor hand lyster. Saa hand skal i alle ma(a)de(r) vere schadisløs. Det ieg med min Egen hand bekreffter. Førsløff den 10. April (16)76.}}

IHS

Jens Hansen.

Dette haffuer jeg oc høstet uden clammer.

/121r/

Gud Legge sin Druelse i alt det, vi haffve.

I Jesu nafn.

Opmaalt biug af Loen anno 1676

Den 30. Sept. opm(aalt) 12 skp., som blev forbrugt 4 skp. til brødkorn, 3 ½ skp. til gryn, 4 ½ til malt.

Den 13. Octobr. opm(aalt) 15 skp., der af kom 7 skp. i støb, r(est?) 1 fjerdingkar. Det andet paa loffted, deraf solt 2 skp. i Nested til støfler.

Den 24. opm(aalt) 13 skp., som Lille Hans torsk, der aff kom 7 i støb, 6 paa loffted.

Den 2. Decembr. levered i Nested Zidse Fris(is) 6 skp., solt 1 skp.

Den 10. Decemb. opm(aalt) 11 skp. paa loffted lagt: H. Iffesøn.¹³⁸

Den 14. Dito opm(aalt) 16 skp., lagt paa loffted: Valtin.

Den 23. Dito opm(aalt) 11 skp. paa loffted.

Den 7. Januarij opm(aalt) 21 skp. paa loffted.

Den 13. Jan. kom 7 skp. i støb, tilforn kom 7 skp. i støb, som jeg fich af gaarden.

Den 20. Dito Leverit 9 td. til Peder Flensborg, de 2 td. opma(a)lt.

Paa R(asmus) Storms vegne til Magnus [?]. Noch samme dag solt 2 skp. a 20 sk. \ Den 24. Jan. 7 skp. i støb/.

Den 6. oc 7. Jan. kom 9 skp. til meel oc 5 skp. Rug, de 3 opmaalte.

138. Formentlig er arbejdet udført af denne mand.

Den 2. Febr. opm(aalt) 9 skp., der af 7 i støb
Den 13. Dito opm(aalt) 14 skp., de 7 i støb.
Samme dag bleff maalt brødkorn, 7 skp.
Den 19. Febr. kom 5 skp. i oenen til brød.
Er saa maalt til brødkorn siden Febr. gich ind, 21 skp. biug oc 12 skp. Rug.
De 6 skp. Rug bleff malt for sig selv til os.

/121v/

Saaed Rug Anno 1676

Ved Tyff Eeg saaed 2 skp. vel maalt d(en) 18. Octobr.

Paa Hans Persens til koleje saaed 2 skp. i Fielebroe d(en) 19. Octobr.

Paa Jens Hansens koleje 2 skp., fih Rugen af ham self.

Olle Jensen 1 skp. saaed kiøbt for 3 1/2 mk.

Summa Rug 5 tr. 14 N(eg). D(en) 10. Sept. 1 tr. 6 skp., 4 til brød.

Den 19. Febr. [1677] opmaalt 11 skp. biug, de 5 til brød.

Den 1. Martij opm(aalt) 13 skp. Kom paa loffted.

Den 8. Dito opm(aalt) 16 skp., de 7 i støb. Haffuer saa auffled i aar 8 1/2 pund
biug, der aff solt 2 pund 1 td. til Magnus, 2 td. til Claus Fris oc andre.

Saaed i Aar A(nn)o (16)77

3 ottinger Vicher i min L(ille) agger paa Arløse mark Paasch(e)aften, 1/2 leß.

Den 20. Apr. saaed 1 br(ed) skp. Erter med Jens Hans(en), 1 lidet les.

(H)a(ff)re saaed

Den 27. Apr. paa Laurs Hansens i Torp i Rugmarken 1 1/2 skp., 1 tr. 4 N(eg)

Voldermisdag saaed 6 skp. i Jens Hans(ens) agger 3 1/2 tr. 8 N(eg)

Den 3. April saaed 2 1/2 skp. paa Offis 1 tr. 6 N(eg).

Den 7. Dito paa Per Kudskes i rumarken 2 skp. 1 tr. 6 N(eg).

D(en) 10. Dito paa Povel Jensens 2 skp., 1 tr. 5 N(eg).

Boghuæde

Saaed med Jens Hansen 1 schippe, der af til min part 42 stuber.

Biug

1¹³⁹ ved Tyfeegen nesten 2 skp., 6. Maj 1 1/2 tr. 8 N(eg)

3 paa Høfden uden byen 1 skp. 19. Maj 15 N(eg)

139. Det er uklart, hvad tallene yderst til venstre under denne indførsel for bygsæden betyder, men måske er det et forsøg på punktopstilling for overblik over udsæden henholdsvis den 6., 10. og 19. maj. Tilsvarende markering ses ikke andre steder i degnens kornregnskaber.

Hesp(er)s agger 2 ½ skp. 20. Maj	2 tr. 6 N(eg)
2 Smiddeholm 1 opm(aalt) skp. 10. Maj	9 N(eg)
Aggerspang 4 skp. d. 22. Maj	4 tr. in alles
Jens Hans(en) 2 ½ skp. d(en) 21. Maj	1 ½ tr.
3 Offe Hansen 1 skp. 19. Maj, noch 1 opm(aalt) skp. d(en) 26.	sum(ma) 1 tr. 3 N(eg)
2 Per Kudsk 1 skp. 10. Maj paa [?]	10 N(eg)
Hans Persen 4 skp.	2 tr. 6 N(eg) 9 N(eg)
3 Laurs Hansen 2 skp. 19. Maj	1 tr. 15 N(eg)

/122r/

Jeg underschrefne haver forundt Anders Jensen Dein en Broschofs agger at saae haffre udj som hand mig effter min Nøje haffuer betalt at besaae i aar, oc affgrøden der aff at flytte oc føre, hvor hen hand lyster oc giøre sig det saa nyttig som h(an)d best veed oc kand, thi hand i min store Trang haffuer forstragt Penge til Qvegens skatter. Det ieg med Egen haand bekiende. Førsløff den 24. Febr. Anno 1678.

IHS

Biug

{{I Jesu Nafn af A(nno) (16)77 aars grøde d(en) 1. Septemb. torsch Jens Pedersen 7 tr., der aff 7 skp., 4 til gryn.

Den 12. Septembr. torsch Lars Jørgens(en) 7 skp., 3 til brød. Det offuerblefne aff begge kastning(e)r kom i støb, 7 skp.}}

Anno 1678

Hafre saaed

Den 16. April. 4 ½ skp. paa Offis 2 tr.

Den 18. Dito 2 ½ skp. paa Olle Jens(ens) 18 N(eg)

Dito 2 skp. paa Jens Hansens 2 ½ tr.

Noch 4 skp. den 20. dito

Dito Laurs Oels(ens) 2 skp. 18 N(eg)

Min Holm d(en) 21. Dito 6 skp.

Laurs Anders(en) 2 skp. den 22. 18 N(eg)

Biug

Hespers agger 2 ½ skp. 1 fjerdingkar smaat,
6 N(eg)

Agerspang 1 skp. d(en) 7 Maj 6 N(eg) dette i loen

Anders Jens(en) møged 1 tr. 16 N(eg), noch

4 N(eg)

Anders Oels(en) 1 tr. Olle Jens(en)

9 N(eg)

Offis 18 N(eg)

Jens Hansens 14 <neg>

Hans Pers(en)	15 N(eg)
Laurs Jens(en)}	
Laurs Oels(en)}{for begge}	1 tr.
Jørgen And(ersen)	1 tr. 2 N(eg) først i loen offuen paa Rugen

/122v/

Rug	
Paa Aggerspang, begge styccher	1 tr. 9 N(eg), noch 1 tr. 12 N(eg)
Smiddeholm	18 N(eg)
Offis oc min Høfd(en)	1 tr.

Rugsaaed i aar (16)78	
Paa Anders Jensøns 4 skp.	6 tr.
Anders Nielsøns 1 skp.	1 tr.
Anders Oelsøns 2 skp.	2 tr.

Summa 9 tr.

\til præste tiende yt 3 N(eg), til gaarden 4 N(eg)/

Biug saaed (16)79

I Arløse mark, min egen jord 1 skp. d(en)17. Maj	1 tr. 4 N(eg)
Paa Hans Hansen møged 4 ½ skp. d(en) 19. d(itto)	6 tr.
Laurs Jensens i Torp 2 skp.d(en)14 d(itto)	3 tr.
Laurs Olsens 2 skp. d(en) 21.	1 ½ tr. i loen
Offe Hansens 2 skp. d(en) 15 Dito	
Olle Jensens 2 skp. d(en) 21. Dito	2 tr. 4 N(eg)
Søren Jacobs(en) 3 skp. d(en) 26. d(itto)	4 tr.
Hans Hans(en) koleje 3 skp. \9. Mai/ i rugmk.	\3 ½ tr./
NB ½ skp. d(en) 16. Maj	12 N(eg)
Yt til præstetiende 5 N(eg), til gaarden 6 N(eg).	

Haffrejord

Christen Smed 3 skp. d(en) 25. Ap.	3 tr. 4 N(eg)
Laurs Jensen i Torp 3 skp. d(en) 1. Maj	3 tr.
Niels Lauges(en) 2 skp. eodem	2 tr.
Søren Jacobs(en) 3 skp. d(en) 3. Dito	3 tr.
Olle Ibsøn 2 skp. d(en) 9 d(itto)	2 tr. 4 N(eg)
Min egen holm bag schoven 2 skp. d(en) 10. d(itto)	2 ½ tr.
Anders slagter i Ful(Fuglebjerg?) 2 skp. d(en) 8 Maj	1 ½ tr.
Yt Præstetiende 5 N(eg) til gaarden 5 N(eg)	

Summa 18 traffuer

“Bondestykker”

kom på mode hos de hollandske malere på Anders Kiers tid. Her er det Adriaen van de Velde (1636-1672), der har skildret den gode hvile for folk og dyr – igen i høsten.

Virkeligheden har nok set anderledes ud i Førslev, og hestene har måske været mindre, men degnens optegnelser tyder faktisk på, at der har været gode stunder med øl og mad.

Stik af Jean-Jacques Boissieu (1736-1810) fra 1795.

Privateje.
Foto: Tage Ludvigsen.

/123r/

{{Haffre opmaalt aff Loen:

Den 4. Octobr. torsch Laurs Jørgensen aff den hafre, som var i foer loen 14 skp. De 10 kom paa loffted, det andet fich gieß.

Den 23. Novembr. torsk Laurs Jørgens(en) 1 skp.}}

I Jesu Naffn Anno (16)79.

Den 23. Augustj opmaalt Rug 12 skp. i top [?], som gl. Laurs Jørgens(en) torsk.

Deraff kom i oenen 6 skp. oc den top [?]¹⁴⁰

140. Det meste af siden er efterladt ubeskrevet, og det påbegyndte tærskeregnskab er ikke videreført.

/124r/

Oh Jesus, stå mig bi.

En bog, hvori man finder det latinske sprogs bemærkelsesværdige og elegante talemåder, som fortjener at efterlignes.

*Hans Petersen dansker fra Malmø
præst i kirken i Kelstrup og
L. Biddinge Scanorum i Vemmehøj herred.*

Den lærevillige omhu overvinder alt ved at tage fat.

En mands liv løber afsted som vinden eller en tom skygge.

/126r/

En ung og net kvinde og en gammel mand lever sjældent uden stridigheder.

/132v/

Glæde og trøst.

Forbryderen handler helt samvittighedsløst. Cicero pro domo sua.

Af hele mit hjerte beder jeg inderligt om, at du af Jesu Kristi helsebringende og krystalklare kilde må få medgang i alt såvel legemligt som åndeligt.

Afskrækket af den glans som på en vis måde omgiver dit navn, har jeg, højfor nemme mand, hidtil undladt at skrive til dig, du beskytter og velynder og velærværdige olding, men såvel en skyldighed som hensynet til din venlighed har nødvendiggjort nærværende beskedne brev. Det ene tilskynder, det andet indbyder mig til at forsøge at opnå dit venskab. Selv om det ikke er muligt at tælle dem, som henvender sig til dig personligt eller pr. brev, nærer jeg imidlertid selv ønske om at indgå i den kreds og i kraft af din velovervejede betænksomhed at opnå din bevågenhed, så at du ikke vægrer dig ved at optage mig, som ikke omfatter nogensomhelst anden med så varme følelser, i kredsen af personer, der er dig hengivne. Jeg har altid elsket og æret lærde mennesker, som forstår at forene deres meget omfattende lærdom med gode personlige egenskaber og som i lige så høj grad har ry for at være viise og ordentlige mennesker som for at være belæste. Selv bliver jeg nødt til at udtale til ham, som jeg tidligere har henvendt mig personligt til og nu tilskriver: Til-

giv mig min dristighed, hvis jeg optræder altfor frimodigt overfor ham, der er travlt optaget. Du vil imidlertid have erfaret, at jeg under alle forhold nærer kærlighed til muserne. Det er, glimrende mand, en gammel sædvane at vi rosende omtaler og takker dem, som har gjort os en eller anden tjeneste, for at bringe skyldig tak, det står ikke i vor magt, det må den Ene og Trefoldige gøre.

Således sang den glimrende digter Vergil og en anden digter, nemlig Statius, har givet udtryk for samme synspunkt:

Jer er hverken i stand til at rose tilstrækkeligt eller sige ordentlig tak: det vil guderne gøre.

Cicero har selv overvejet den sag og udtaler: 'Når jeg ikke kan gøre gengæld er det min pligt altid at huske denne tjeneste, men hvorfor bringe dig en ordrig tak? Må guderne engang give mig lejlighed til i handling fremfor ord at bevise min meget store taknemmelighed overfor dig.' Det er sandelig glimrende ord i en hednings mund! Hvergang jeg, der har viet mig til Kristus, mindes disse ord, kommer jeg til at tænke på de mangfoldige gunstbevisninger du har ydet mig, du fremtrædende, venlige, højforfremmede osv. mand. Dem vil jeg huske så længe som livsånden råder i disse mine øjne og i disse mine hænder, for du er mig så dyrebar, at jeg aldrig kan glemme dig så længe jeg lever. På samme måde som sejrherrene sammensnører og sammenbinder krukker med nogle båd, for at der ikke skal flyde noget ud, således vil jeg atter og atter når jeg tænker tilbage binde for min hukommelse, for at din velviljes strøm, som jeg har drukket, ikke skal flyde ud. Sådan er jeg og der er det særlige ved taknemmeligheden, at det er den sidste af et menneskes gode egenskaber, der forgår og at erindringen hos et taknemmeligt menneske om en gunstbevisning ikke blot er stærkere, men også mere langvarig end enhver anden følelse. Den som med glæde vedgår sin skyldighed, har betalt en stor del af sin gæld til den antikke filosofi. Jeg erklærer som sandt er og vil med glæde kundgøre, at erindringen om dit navn vil være mig hellig så længe jeg lever og at jeg ikke vil sætte spørgsmålstejn ved din gunstbevisning, der er mig mere dyrebar end alle højtidelige løfter herom. Jeg bryder mig nemlig ikke om de personer, fra hvem der med større hast flyder gunstbevisninger end vand fra Danaidernes kar, for de glemmer dem lige så hurtigt som moderen en veloverstået fødsel. De modtager en gunst som det var meningen de skulle bevare i uvisnelig erindring, men de overgiver den til evig glemsel, ja i samme øjeblik man beviser dem denne gunst, er mindet herom væk. Selv har jeg, nådige herre, en ganske anden indstilling og har jeg i den henseende forset mig, da tilskriv det venligst min uforstandighed. Jeg ville begå en stor fejl og ville med rette kunne anklages for at være utaknemmelig, hvis jeg mente, at du ikke tog del i det jeg siger og skriver i mit brev. Mit anliggende opfordrer, dine velgerninger nøder og din velvilje, venlighed og imødekommenhed tvinger mig til at nære den opfattelse. Alle disse dyder er hos dig meget store

og de er på samme måde den væsentligste anledning til, at jeg henvender mig til dig og hvis jeg ville bestride, at jeg gør det med glæde ville jeg lyve. Jeg har længe haft lyst dertil og hvad der hidtil har været et ønske, det fører jeg nu ud i livet. Du har altid, højt dannede mand, bevist dit generøse sindelag overfor alle de musernes dyrkere, der kæmper med fattigdommen, og i erindring herom vil jeg ikke opgive forsøget på at få adgang til din højhed [eller velbårenhed], idet jeg nærer den forhåbning at du også vil glæde mig med en gave [eller lille gave] fra kirken, for at jeg desto lettere skal være i stand til til at føre mine studier frem til det ønskede mål. Du kan være forvissat om, at Gud, som véd at belønne alle mennesker rigeligt, vil gengælde denne din gavmildhed. Og selv vil jeg aldrig overlade disse dine velgerninger til glemslen og jeg vil i mine daglige bønner (fol.134r) til stadighed fremhæve dem for Gud. Men nu slutter jeg mit brev for at jeg ikke, således som grækerne udtrykker det, skal komme ud af kurs. Modtag derfor nådigt det brev, som du ser indeholde mine inderste tanker og min skyldige hengivenhed overfor dig, som du på grund af dine mange gunstbevisninger overfor mig har forpligtet, ja fuldstændig lagt beslag på. Må Gud bevare dig længe, højlærde mand, til glæde for den lærde verden og din familie, og må han støtte dig i dit virke! Derom anråber jeg inderligt den nådige Gud i mine bønner. Dine venner og andre familiemedlemmer beder jeg dig hilse fra mig og jeg anbefaler dem til den guddommelige beskyttelse. Lev vel, dyrebare mand, og lad mig fortsat være blandt dem du ynder. Og så atter engang farvel. Skrevet i mit studerekammer i det Herrens år.

Ved afslutningen af et brev på dansk:

Jeg maa afbryde och slutte alting effter det ynsche som er oprigtig och stedsevarigt i mit hjerte at det maa gaa min højærværdige, højforskylte och højelschte Patron ævindeligen vell. Huilched dog scheer uden mit ønsche, thi de som frycte Herren hafuer ingen brøst. Sal 34.¹⁴¹

Vidnesbyrd udfærdiget med velvilje

N.N. har i to år hæderligt og upåklageligt levet i vort hus, hvorfor hun i et andet sogn uden opsættelse kan vederkvæge sin sjæl, der sulter og nærer megen tørst efter sin frelse, ved kirkens hellige nadver.

Navn. Årstal og dato.

Anno 1677 d. 2. Octobr. S(a)l(ige) Mag(ister) Hans Hammer begraffued.

141. Davids salme 34, Salmernes bog.

Hilsen og fred.

At din elskede hustru atter har bragt en sød lille datter til verden, det glæder mig oprigtigt og med denne begivenhed lykønsker jeg dig, idet jeg hertil knytter alle gode ønsker om held og lykke. Samtidig takker jeg dig, fordi du har udpeget mig til at forrette den hellige dåb af barnet; ikke blot efterkommer jeg gerne din brave og fromme anmodning, men jeg imødekommer den beredvilligt, især fordi jeg kan se, at den i nogen grad tjener min egen bestilling. Jeg har nemlig besluttet at undersøge gennem en kort prøve hvilken fremgang jeres landungdom i de to sogne har gjort i indøvelsen af katekismen. Du skal således ved hjælp af degnen venligst udvirke, at den sag i god tid bliver kendt af sognebørnene, dvs. at det er deres pligt og uden at finde på undskyldninger at møde kl. 6 i kirken med samtlige unge mennesker dvs. deres egne børn eller tyende, idet de på denne måde efterlever såvel den kongelige forordning som deres religiøse pligt.

/135r/

Haffresaaed Anno 1680

Niels Laves(en) d(en) 20. April. 2 oc 1 bred skp. 2 tr.

Jens Hanson Broschov d(en) 21. 4 skp. ½ tr.

Noch d(en) Dito [?]

Faltin d(en) 21. Dito 2 ½ skp.

Laurs Anders(en) 3 skp. d(en) 22 Ap.

Peder Jens(en) 1 skp. d(en) 22 Ap. effter accord 3 skp.

Olle Jensøn d(en) 21. Ap. 2 skp. 1 fjk.

Det øde i Rugm(arken)

Ved Høfdeleddet 18 N(eg)

Dyrehaven 1 tr.

Ved Mølle bechen 10 N(eg)

\Af dette oc 2 skp. saaed paa Niels Laurs(ens) i Torp fich ieg igien 15 skp. Aff ald det andet baade det øde oc mit eget leyed fich ieg ichun 12 skp. oc vog var det/ [sætningen uafsluttet].

I Biugm(arken)¹⁴²

i Smidsbech

Brochoffagger

offen for Møllebierget

142. Der er ingen udsæds- eller høstangivelser ved marknavnene.

Buig Jord

Mit eget møged i ru(g)m(arken) - 3 fjk. 29. Apr.

Morten Krage 1 ½ skp. d(en) 6. Maj got biug

Laurs Anders(en) eod(em) 2 skp. g. b. [godt byg?]

1 tr. 4 N(eg) i axebiug.

2 tr.

3 tr.

Yt tiende 3 N(eg) paa
ageren.

Paa Aggersp. 4 skp.d(en) 7. Dito

vog b(yg) i de nedste
somp. (??)

Faltins agg. d(en) 8. dit(tto), 2 skp.

1 ½ tr. tiende paa
aggeren.

Hans Hans(en) 2 skp den 10. Dito

4 tr.

Per Jens(en) 2 skp. d(en) 12. d(itto)

effter accord schal
giffue 8 skp.

Hesp. agg. 2 ½ skp. møged d(en) 15.,

4 tr.

Høvden møged 1 skp. ax(e) b(yg) d(en) 14

1 ½ tr.

Smiddeholmsagg. møged 1 opm(aalt) skp. d(en) 15.

Hans Persøns kiøbt agger

2 tr.

/135v/

Den øde gaards jord til biug.

Gadagg. 4 skp. got biug

5 tr.

½ Præstekilde agg. 1 skp. vog b(yg)

1 tr. 8 N(eg)

Den L. Mølle agg. 2 ½ skp. g(ot) b(yg)

2 tr. 4 N(eg) 14. Maj

Imellom møllerne 1 skp. g(ot) byg

1 ½ tr.

Høvden paa mølleb. 2 skp. got

2 ½ tr. Jeg haffuer
laant af R[?]

5 skp. reent biug.

Ved Blegemose 1 opm(aalt) skp. mid [middel?]

1 tr. 4 N(eg).

{{1 skp. paa Hans Persens ved Præstegaard, derpaa fich h(an)d 1 skp. malt
22 sk. f(or) h(an)s barns begrafn q(vi)tted 10 sk., 2 brød, 14 sk., flesk
2 sk.}}

{{Rug paa samme jord}}

Den 17. Maj bekom ieg aff Peder Jørgens(en) 2 skp. biug, den ene bør hand
qvitte f(or) Deinerente aff Jep Jensens gaard.

Herforuden syede min Kone hannem 4 halßklude oc 2 Tørreklæder.

Aff offuenbem(eldte) saaede biug Laante Jeg af R(asmus) Storm 5 skp. got
biug. Yt til gaard(en) d(en) [?] neger oc 1 tr. biug for biug oc (h)a(ff)re
tiende.

Rug

Paa Hans Hansens ved Røde Mølle

4 tr. ½ [?]

offer lande veyen de 2 stycher halfpart	
det styche ved korsvejen	4 tr.
Paa Fiele broe	2 tr.
Paa Flødebøt agg.	8 N(eg).
Min L. agger paa Arløse mark	1 tr.
Præsten bekom til Tiende	
5 Rug Neger, 7 biugneger	
7 (h)a(ff)re Neger)dette ydte Boel. [?]	

Aff det ieg hafde saaed til Koleye satte ieg tiende paa Ageren.

/136r/

I Jesu Naffn

Den 14. Octobr. opmaalt af den Rug, som var paa stenged 5 skp. at saa, 10 skp. vick(er) oc 2 skp. Hejre. Den ene fich gieß. Bekom aff det som var saaed til den øde gaard 3 br(ed)skp. vicker oc 3 bred skp. Erter. ½ skp boghuæde.

Rugsæd i aar (16)81
Peder Veffuers 1 skp.

8 N(eg). NB d(en) 1.
Septembr. opm(aalt)
6 ½ skp. Rug

Hesperspang. 1 ½ skp.

8 N(eg) paa begge
stycher.

Smiddeholm 1 skp.

½ tr.

Biugsæd i Rugmarken

Hespers agger 1 skp. 29. Apr.

16 N(eg)

Høfdn 1 skp. eodem

11 N(eg) inderste veg.

Hesperspang 1 skp. 26 Apr.

nog 5 N(eg)

Per Wevers kiøbt 1 skp. eodem

8 N(eg)

Offis Baunagg. halved 3 skp. 28. Ap.

16 N(eg)

Ole Jens(en) koleye 2 skp. 3. Maj

1 ½ tr. inderst oc først
i loen

Offis pengeleje 1 skp. Eodem

vog 9 N(eg) bl(and)
k(orn)

Jørgen Pers(en) ved Jacobs toft [?] 2 skp. 30. Apr(il)

1 ½ tr.

[...] Ibsøn 1 opm(aalt) skp. d(en) 6. Maj

12 N(eg)

I Biugmarken

Hans Hansen [helt udvisket tekst]

1 tr. 4 N(eg)

Morten Krage 1 opm skp. d(en) 29 Maj

1 tr.

Valtin Hans(en) 1 skp. d(en) 14. Maj

1 tr. 2 N(eg)

Olle Andersen 1 skp. d(en) 13. Maj

14 N(eg)

Per Weffer 1 ½ skp. d(en) 13. Maj 14 N(eg)
Møjed af k(irke?) vejen 3 skp. velm(aalt) d(en) 6 Maj 2 ½ tr. 4 N(eg)

Summa in alle 13
tr. ½

Efter 1 lispund biug
vel maalt

(H)a(ff)resæd i Rugmarken
Laurs Anders(en) 4 skp. 24. Ap. 1 tr. 13 N(eg)
Olle Jensen 4 skp. eodem 18 N(eg)
Jep Offes(en) 3 skp. 22 Ap. 8 N(eg)
Laurs Oels(en) 3 skp. 23. Ap. 8 N(eg)
Per Vever 3 skp. 20. Ap. 9 N(eg)
Hans Hans(en) 3 skp. 26. Ap. 9 N(eg)
Sum 20 skp.

Erter hafde Jeg saaed til halned med Laurs Andersen, 1 skp. opm(aalt) Der-
af fich jeg til min part 6 ½ skp. opm(aalt).
Jeg hafuer oc saaed i min Hespersagger 1 fjerdingkar grønne Erter, deraff
fich Jeg igien 2 opm(aalt) oc 1 fosmed[?] sceppe.

Wicher

Saaed til halned med Laurs Anders(en) 1 skp. opm(aalt), der aff fich jeg til
min part 4 strøgne oc 1 opmaalt sceppe.

Boghuæde

Hafde Jeg til halfue med Laurs Jensøn, der aff fich til min Part 4 skp. effter
1 opm(aalt)[skp?], Item 1 opmaalt skp. smaat til at saae.

/137r/ [ubeskrevet]

/137v/

Nåde og velsignelse.

*Overbringeren af disse linjer har i menigheden (navn) ført et liv, der i en-
hver henseende var en kristen værdigt og han har ved at lytte til Guds ord
og indtage den hellige nadver vist sin lydighed overfor Gud og sin respekt
for Hans tjenere og efter sin elskede hustrus bortgang har man ikke hos os
grebet ham i at forse sig mod det hellige ægteskabs love. Eftersom han har
truffet beslutning om andetsteds at smedes i hymens lænker, da tilføjer vi*

af vort hjerte de inderligste ønsker om Guds nåde og alle gode menneskers billigelse af dette fromme forehavende. Til vitterlighed (navn). Årstal og dato.

Den trefoldigt elskelige herre, den såre agtværdige nabopræst, præsten herr (navn) gives hilsener.

Overbringersken (navn) af dette beskedne testimonium har i denne vor menighed ikke mig bekendt gjort sig skyldig i nogen alvorligere forseelse, der kan hindre hendes adgang til at få stillet sulden efter frelsens ord et andet sted. I øvrige henseender er hun enfoldig og efter min vurdering dårligt begavet. Det overlades således til din velvilje, godhjertede læser, at bære over med hendes i visse henseender tumpede adfærd og stå hende bi, når hun i sin enfold forsøger sig. Derom beder jeg venligst.

*Hans velærværdigheds
meget hengivne*

/138r/

Den fromme leder af Kristi kirke gives mange hilsener.

N.N. som i nærværende tilfælde overbringer dette brev har medens hun levede hos os ført et uangribeligt liv og levned, så at jeg intet har at sige hende på. Derfor kan hun andetsteds indlades til den agtværdige og hellige gudstjenestes goder, hvilket jeg herved bevidner med min underskrift og mit segl. Navn. Årstal og dato.

I segls sted.

Bekymring gør grå, skønt manden endnu er ung.

*Vore forfædre er gået bort og vi skal alle sammen herfra.
Den tager godt afsted, som har sin hjemstavn i himlen.*

/138v/

*Til gud hele æren,
til mig ingen ære.*

Kunne Adam i sin uskyld gøre sig fortjent til frelsen? Nej. Fordi: 1. Adam var skabt til livet, så at han først ikke anså det for nødvendigt at gøre sig fortjent

til frelsen. 2. Allerede tidligere var gode gerninger påkrævede, fordi Skaberens krævede dem som tegn på taknemmelighed. 3. Og denne retfærdighed var en del af det salige liv og himmeriget (Romerbrevet 14,18). Følgelig kunne årsagen til frelse ikke bero på noget man har gjort sig fortjent til.

/139r/

En bøn

Gør mig viis, Kristus, for du alene er Faderens visdom
og den der er viis med dig, han er viis.
Ak, hvor stort et mørke og hvilken tom viden plager
ikke sindet! Hvem vil imidlertid vise den vej, som er sød?
Jeg tager min tilflugt til dig, for du er lyset for
menneskene og gennem dig har alle skabninger sanset dagens lys.
Giv mig det guddommelige og spred mørket
og lad din ånd oplyse vore hjerter.
Jeg er ganske vist ikke, det indrømmer jeg, værdig til
den ære, jeg er ussel og skyldig, Kristus, i mange ugerninger.
Jeg har dog troen på, at en lille dråbe af det blod,
der blev udgydt vil kunne fjerne mit smuds.
Jeg søger ikke vinding eller forfængelig ære:
Du alene er min ære og vinding.
Oplys mit sind og fyld det med himmelens ild.
Kun du vil kunne række mig dine gaver.
Selv vil jeg bringe dig min inderlige tak og
skænke dig lovprisningens gaver.
Dette er nemlig det største, som et menneske kan bringe dig.

Du, der bevarede mig som dreng, ungt menneske og mand,
Bring du nu også, Kristus, håbet til mig gamle mand
A.I. Kjer.

/139v/

Vær hilset allerkæreste læser!

Overbringerne N.N. af disse linjer har bragt mig vidnesbyrd om deres ægteskabelige stand udfærdiget af den velærværdige herr Kresten N.N., der før mig var præst i Krummerup¹⁴³. Men da jeg spurgte, hvordan det kunne være at brevene

143. Den latinske tekst er usikker

ikke var særlig pynteligt udfærdiget, så at man kunne have tillid til dem, forhørte jeg mig hos hørerne og blandt dem var der nogle, som anbefalede overbringerne af disse linjer. Selv kender jeg ikke disse personer derfor kan jeg hverken medgive dem min lunkne ros eller min hårde og ubønhørlige dadel. I øvrigt synes de ikke udstyret med et ugunstigt sindelag, hvorfor de efter forudgående forberedelse andetsteds kan gives adgang til det hellige samfund. At det forholder sig således bevidner underskrevne N.N. Skrevet ikke uden hastværk.

Den ærværdige læser hilses.

Overbringeren N.N. af nærværende skrivelse har i fire år været medlem af kirken N. og da han i den tid har givet hele menigheden anledning til den ikke ugrundede formodning, at han plejer hemmelig og ulovlig omgang med hustruen til en hæderlig bonde i denne menighed, så er han på baggrund af den fromme forordning i fædrenes love udstødt af sognet og er blevet befalet at gå hen et andet sted, for at forargelsen herefter kan fjernes og den skyldige respekt for lovene genoprettes. Såfremt han lever fromt og kristent i en anden kirke, kan det tilstedes at han får del i dens goder.

/140r/

Overbringeren N.N. af nærværende skrivelse er født af ærlige og fromme forældre og har lige fra barnsben af ført et liv i vor menighed og opført sig således, at jeg aldrig har måttet efterlyse hans agtelse overfor Gud, og midlerne, som han ofte har gjort brug af, til sin frelse har han ikke forsømt, hvorfor han er tilstrækkelig forberedt til ufortøvet at lade sin sjæl, der tørster og er sulten efter frelse, indtage Kirkens hellige nadver et andet sted. Dette bevidner jeg med min underskrift og mit segl. Givet i præstegården i det år 1678 efter jomfrufødslen.

*I den tid hvor kirken N. har anerkendt nærværende ægtefolk som sine borgere***, har de ført et sådant levned at de kan anbefales med et godt skudsmål og andetsteds trygt kan indlades til kirkens goder.*

Eftersom han har levet blandt N. og går for at leve et fromt og ordentligt levned*

Hilsen og fredens glæde

N.N. har omhyggeligt gået i de frommes fodspor og hun har med henblik på at forøge familieformuen optrådt som hjælper for de adelige ved hoffet. Hvis hun derfor fortsætter med dette sit sædvanlige fromme levned, kendes hun værdig til kirkens gaver og goder. Dette bevidner jeg underskrevne

Anders Everhardsen

Æredigt til Hr. Hansis brøllup i Hyllested.¹⁴⁵

Alting begyndis skal i Herrens Nafn, det Reene,
thi Gud er alfa oc omega, han prises bør aleene.
I samme Herrens naffn begynte Isaac smucht
alt med Rebecca sin deres Ecteskab i tucht.
Tobias ligesaa med Sara sin tillige,
de inderlige bad, at Satan maatte vige.
Vi hafue nu i dag for os to brudefolk
Guds Engel dem Rægiæer oc vere deris Tolck
de med andechtig bøn kand Herren saa paakalde,
at deris Ecteskab maa hannem vel befalde.
Frem kommen er vor brud, paa bruden steen hun staaer
alt hos sin brudgom kiær oc det med aabet haar
I dag en Jomfru skiær, i morgen Præstens kone,
ja inden Aar oc dag hun kaldes oc Matrone.
En vugge hun da maa nedsette for sin Seng,
hvorudj ligge kand en vacher liden dreng,
Et andet Aar vil Gud en daatter hende giffue,
hvormed de glæder sig imens de er i liffue,
Vilt du, o gode Gud, bevare saadan frucht,
at den opvoxe maa i alderdom oc tucht.
Naar Gud fuldkommet har saadant fra Punct til priche,
See saa maa Præstens hund aff gadekiæret dreche.
Min dicht jeg slutte vil paa denne glædes dag,
befale i Guds haand det hæderlige par.
Brudgommen med sin brud vilt du, o Jesu Christ
forunde fremgang god, de glædens vin ej miste.
Jeg dennem samtlig vil forynske lyche stor,
at de med fred oc ro maa bo paa denne jord
indtil Gud en gang vil finere deres dage,
de da i himmerig maa frelseren behage.
Med hannem lefve saa i fryd oc glæde stor,
der sjunge Gloriam udj det Engle Chor.

O allerhøyeste Gud oc stiernehimmelsche Fader, vi dine fat(t)ige børn maa

144. Hans Pedersen Wiborg blev præst i Hyllested 1671 eller 1672, døde 1709. Brylluppet, som digtet sandsynligt er skrevet til, fandt sted 12.10. 1672. Bruden var Kirstine Nielsdatter.

tache dig ydmygelige for alle dine velgierninger, som Du bade til siels oc liffs notdørfft os beviist haffuer. Vi bede dig ocsaa for ald din Nades oc barmhertigheds skyld, bevar os ved det salige ord oc dets h(ellige) sacramenters rette brug. Bescherme Vor Nadigste Kierre Konning Sampt alle Andre vor kiere Christen Øffrighed under dine vern oc vinger. O Nadige Gud forlad os alle vore blodige Synder, oc bevar os endnu fremdelis fra ald Guds fortørnelse, saa oc fristelse, Synd, Sorg, Skam oc Schade. For alting forleen os din hellig Aands bistand i denne nat oc dag oc altid til et Christeligt leffnet, troen oc en god Samvittighed oc paa det sidste en Salig afsched fra denne verden ved Frelseren Jesum Christum vor Herre. Amen.

Dette er mit ønske, dette er min bestræbelse

/141v/

Årsagen til synd var ikke Gud, fordi han havde skabt alt, men det var Satans ondskab og det enkelte menneskes misbrug af den frie vilje.

Begravelsestekst Paralipomenon 1,29,15.

Vi ere fremmede oc geester for dig Ligesom alle vore forfædre. Vore dage paa jorden ere som en skygge oc her er ingen forventelsens(?)

Eller

Sirac. 38 v. 24 [fej] for 23]

Naar en død er i hvile, da lad hans hukommelse hvjle, oc lad dig trøste over hannem, naar hands Aand udfarer.

Eller

Esa(jas). 53 v. 8.

Hand er lægen fra angst oc domb, oc hvo vil udsige hans lefnetz langhed.

Job 5. v. 26

Du skal komme til grafven i en god alderdom, ligesom en ung optages i sin tid.

/142r/

[er indersiden af bogens bind]

Anno 1665 [samt div. halve ord/bogstavøvelser]

De latinsprogede dele af
Anders Jensen Kiers
optegnelsesbog 1667-1693

Hjertet er med i
 Førlevdegnens
 optegnelser.
 På fol. 106 er
 det helt bog-
 staveligt.
 Foto: Tage
 Ludvigsen,
 Rigsarkivet.

106

Navibus, ⁱⁿ ~~confundim~~ ^{amissis}, ^{quibus} ^{ob} ^{iran}
 sic quoniam, immane ^{Prudimur}
 Nihilum etc, excludendi et exagerandi
 vim habentes.

Eley

Verba quibus, obsecro etc, cum adverbis
 loci inspectionum, Hic, aedum, cedo, etc:
 pariter coniunguntur auctores. ut sic aedum
 contenta nunc cum illis vita vitam
 Si: nunciam proiste volo

Sty: ita, magna Deo immortalis
 Sabenda & gratia, qua elegan-
 tias spectant, absolvi.

Fidelis

C O R ^{erit}
 amera, omnipotentis, egis

mundum crea in me Deus

fol. 1^v

Summa vis exhilarandi animum est:

1. verbum Dei. 2. conscientia bona.
3. vinum et svave colloquium.

Si bona vina cupis, qvinqve f. laudantur in illis:
fortia, formosa, fragrantia, frigula, frigula, frigula, frigula, frigula.

Omnium rerum prosperitatem

prosperitatem

fol. 2^r

In Nomine Jesu
Adspira coeptis Christe benigne meis.
Andreas Joannis Paludanus Alburgensis.
adfert Jesus Piis Auxilium.

Enter præsender Deus hic & ubiqve Potenter.¹

Omnia cum Deo & nihil sine eo.

O Mi Jesu Dulcissime, nihil aliud abs te peto
& exopto quam ut ultimum sit verbum meum
in agone mortis. Mellite Jesu, suscipe ani-
mam meam. Amen.

fol. 2^v

Vespera jam venit, nobiscum Christe maneto,
Extingui lucem nec patiare tuam.
Andreas Joannis Kier Alburgius
manu propria.

fol. 3^r

A.J. Kier

Epistolæ Annæi Senecæ

Optimum est pati quod emendari

1. gentages fol. 26^v.

non potest, & Deum, quo Autore cuncta
eveniunt, sine murmure comitari.²

Cede satan, succede Christe, tibi servio soli,
Pax, Pietas, Virtus, Hospita grata veni.
Iesu sis Dux & Lux nostra. Amen.

¬Mens confisa Deo nunquam confusa recedit,
Sed fruitur voto nec mala fata timet³¬.
¬Mens Pia, mens sperans, mens nullo turbida casu,
Hæ sunt divitiæ, coetera non curo⁴¬.

fol. 4^v

Qvisquis habet skadum, pro spott non Sorgere debet

Mea studia et officia tuis commodis semper et ubiqve inservient.

fol. 5^r

Adsis O Jesu⁵.
Emanuel.

Formulæ ex Oratione Marci Tullii
Ciceronis pro Archia⁶.

fol. 8^r

A.J.Kier manu mea propria

Da Deus ut fiam sapiens, probus atqve beatus.

2. Sen. epist. 107,9. Citatet gentages fol. 4^v.
3. ¬ ¬ gentages fol. 19^r
4. ¬ ¬ gentages fol. 27^v og 36^r med varianten *coetera curo nihil*
5. Anråbelsen ses også fol. 124^r og 125^r
6. Fol. 5^r - 8^r indeholder udtog af Ciceros forsvarstale for digteren Archias. Citaterne er ikke medtaget i denne udgave.

fol. 8^v

Cum fex cum fimus cum res vilissima simus,
cur superbimus? Ad terram terra redimus.

fol. 9^r

Oratio 2da Marci Tullii Ciceronis pro Marcello⁷.

Oratio 3tia pro Rege Dejotaro⁸.

fol. 14^v

Nunquam tuta pax.

Nunquam bella bonis, nunquam discrimina desunt,
Et quo cum certet mens pia semper habet.

Reor tamen hujus temporis perpassiones minimè dignas
esse gloriæ in nobis revelandæ.

fol. 15^r

Ex Dialogo Marci Tullii Ciceronis
De AMICITIA⁹.

fol. 17^r

Contra verbosos noli contendere verbis.

7. Fol. 9^r - 11^v indeholder udtog af Ciceros tale for Marcellus. Citaterne er ikke medtaget i denne udgave.
8. Fol. 12^r - 14^v indeholder udtog af Ciceros forsvarstale for kong Deiotarus. Citaterne er ikke medtaget i denne udgave.
9. Fol. 15^r - 19^v indeholder udtog af Ciceros afhandling 'Om venskab'. Citaterne er ikke medtaget i denne udgave.

fol.19^r

Cor templum Dei.

Parva quidem domus est, sed in hac habitantibus illis
Ampla sat et verè est Regia tota domus.
¬Hanc precor, hanc sedem, Deus, hoc habitato sacellum,
Hancque tuam labi ne patiare domum¹⁰⁻.

fol. 19^v

EX CATONE MAJORI
qui alias
inscribitur DE SENECTUTE¹¹.

Fol. 20^r

Ultra posse nemo obligatur.

fol. 21^r

Si Deus est animus¹²

fol. 22^r

Jesus Spes nostra.

O mihi præteritos referat si Juppiter <annos>^{13!}

fol. 25^r

Loquendi formulæ ex Ciceronis Oratione
Catalinaria¹⁴.

10. ¬ ¬ gentages fol. 36^v

11. Fol. 19^v - 25^v indeholder udtog af Ciceros afhandling 'Om alderdommen'. Citaterne er ikke medtaget i denne udgave.

12. Fuldstændigt citeret fol. 96^r

13. Verg. Aen. 8,560.

14. Fol. 25^v - 29^v indeholder udtog af Ciceros første Catilinariske tale. Citaterne er ikke medtaget i denne udgave.

fol. 29^v

– Est mea Salvator mundi spes unica Χρῖςτός,
cui vivo et morior, cætera curo nihil¹⁵–.
– Cum spes omnis abest, cum nemo levamina præbet,
Tu Spes Christe mihi, tuque solamen eris¹⁶–.

ORATIO CATALINARIS
AD QVIRITES¹⁷.

fol. 32^r

Disce meo Exemplo mandato munere fungi
Et fuge ceu pestem τὴν πολυπραγμοσύνην.

fol. 34^r

Liber Qvintus
Ciceronis Tusculanarum Qvæstionum¹⁸.

fol. 36^v

Carendo intelligimus quam cara sunt bona.

Spirituale mihi constructum in pectore templum est
incrustatum agni sanguine ubiqve Dei.
Hic Pater, hic gnatus, simul hic spirabile Numen
Sancta Trias sedem gaudet habere suam.
Hanc precor, hanc sedem Deus hoc habitato sacellum,
Hancque tuam labi ne patiare domum.

15. gentaget fol. 22^r og fol. 103^r.

16. – – gentages fol. 32^r.

17. Fol. 29^v - 32^r indeholder udtog af Ciceros anden Catilinariske tale. Citaterne er ikke medtaget i denne udgave.

18. Fol. 34^r - fol. 36^v indeholder udtog af femte bog af Ciceros 'Samtaler på landstedet Tusculum'. Citaterne er ikke medtaget i denne udgave.

Qvi me servasti puerum, juvenemqve senemqve
effoetum serves me qvoqve Christe senem¹⁹.

fol. 37^v

Votum fratris nuptiale ex Hyllested.

Sacra sit vobis Anchora et qvotidianum in re afflicta solatium
ἀυτὸς ὁ ἐν πᾶσι πρωτεύων ὁ ἀρχὴ πρωτότοκος ἐκ νεκρῶν
Vosqve ambos conservet Servator Summus, et vobis qvicqvid est gratiæ et
benedictionis benignè adaugeat, qvomodo pro salute et incolumitate vestra
ἀδιάλειπτως orat Janus Paludanus Alburgensis cum conjugē Carissima
et filiola svavissima.

Perditur in puncto quod non reparatur in anno.

Diversos mundus miseros complectitur inter
quos coecus <fertur>²⁰ primum habere locum.

Coecus inops dictus, Gyllo²¹ licet esset amictus.

Ut tua pertingat penetretqve precatio coelum,
corde fit ex puro BREVIS atqve Fræqvens.

fol. 40^r

Benedictio Domini ditat
cui gloria et honor in secula. Amen.

Benedictio Dominj divites facit nec sociabitur
eis afflictio²². Prov. 10.13.

19. Jf. fol. 139^r in fine.

20. *supplev. Fritz Saabye Pedersen*

21. Antagelig af *gyllus = geldum* 'penge'.

22. Prov. 10,22.

Prouste breff

Gratiam et Pacem per Jesum Christum

Qvamvis non sim nescius, Vos Viri Religiosiss. Doctiss. Humaniss. Pastores orientales Flackebergensium vigilantissimi Collegæ et Amici Honoratiss. ad obsequium ac reverentiam potestati præstandam sponte vestra inclinare, ignoscite Dn. qvòd officij rursus à me moneamini. Argentum tertio solvendi Principissæ Serenissimæ terminus brevi instat, cujus mandato intra præscriptum tempus morem non gerere est periculum. Nostrum est de modo argentum illud trahendi oportuno sollicitos esse. Intra 20 Decembr. diem nuntio pecunia illa Hafniam auferenda commodè committitur. Post feriam vero secundam Natalitiorum tardior erit occasio cum dispendio viatici majoris pro labore transferendi conjuncta. Satius erit meo qvòd judicio primam qvamqve arripere commoditatem, sit licet præciosius nihil argento et auro, adeoqve ad acqvirendum difficilium. Qvam autem consilii viam nunc regredi libeat, qvæso mihi manibus vestris hisce subnotatam in majorem certitudinem significetis etiam atqve etiam rogo. Mentem simul etiam scripto patefaciat suam, Ven. Dn. N.N. qvi duabus vicibus responsurus geminam hac in parte numerare tenetur pecuniam, cum viatico Præpositi Joachimus (fol. 48^r) est addendus, qvi Dn. Episcopo Vigilantis. ad Synodum Dionysianam ex usu recepto annuatim solvitur. Eleemosynæ interim Halsingorenses aliæqve oblivioni heic non sunt tradendæ. At Ecclesiarum Curatoribus, qvoad hujus anni expensa, aures sunt vellicandæ sedulo atqve ita agendum est, ut res hæc Diaconos vestros non lateat. Sic ad gratiam & favorem Magistratus conciliandum retinendumqve remis omnibus velisqve contenditis, qvòd etiam ut strenue faciatis, omnibus hortamentis svadeo. Valetè Divinæ protectioni studiosè commandati et sedulo rem agite. Ferslovæ 8 Decemb. 68.

Vester Joh. Hammerus.

P.S. Monetur heic Diaconus Crumerupensis sui, qvo Principissæ obstringitur, debiti a prædecessore relictis, sed è sparta deserta pastoris consilio, colligendi.

Viri Rev. Doctiss. Humaniss. Pastores ad orientem Flackebergenses.

Eremitarum est, qui aliorum aversantur conversationem, loca sibi eligere solitaria ab hominum consortio remotiora. His non sunt absimiles, qvorum animos a mutuo collegarum abhorrere conventu ipsimet produnt, dum nec provocare ad convictum alios nec provocati comparere volunt. Collegarum quidem mutuas exercent operas corpore, ab animis distrahuntur

diversissimis cum vulpeculis Samsonianis, quæ caudis conjunctis cohærebant sed capitibus aversis invicem disjungebantur, quod homine (**fol. 49^r**) Religioso maxime indignum judico. Christiani sunt unanimes, imitatores Apostolorum, quibus una mens, unum cor, ad colendam concordiam promptissimi. Nihil me ab officio alienum futurum existimo, si vos discrepantes, ut videtur nonnihil, nec in una sede morantes, convocatos ad convenientiam mutuamque fovendam sententiam excitavero. Inprimis quid eadem operâ significanda sunt, quæ magistratus in mandatis dedit synodo proxima & quæ novisse vestra permagni interest. Viro habenti verbum Domini assurrexit Rex, licet Ethnicus. Assurgamus Magistratui de quo spiritus Dei: Vos dii estis. Conventui huic nostro sit indictus dies Jovis 15 Mensis hujus Julij, quo præsentiam mihi vestram pollicebor certissimo in templo Forsloviano ad sacra audienda circa 8. matutinam inchoanda cum examine Catechumenorum. Et quia concordiam quæ foris est a domestica pendere arbitror, à me meaque amantissima officiose rogantur uxores vestræ dilectissimæ velint se vobis huc comites adjungere, non tantum reconciliationi vestræ sed etiam tenui frugaliqve prandio, ad quod post sacra vos omnes invito, interfuturæ. Huic meæ petitioni si non difficiles locum reliqueritis, sicut pro vestra humanitate confido, rem feceritis vestra pietate condignam, mihi meæqve pergratam simili atqve alio officio demerendam. Valete jugiter Sospites Forslovix Ann. 1669 recuperatæ salutis d. 5. Julij.

V. Totus Johan. Hammerus.

Prouste breff.

Viri Clariss. Doctiss. Humaniss. amici & Collegæ Honoratiss.

Non opus est in longas sermonum Parasangas vos deducam, satius quod res est aggrediar. Ne vos lateat quicquid in Synodo Roeschildensi proximè die lunæ sc. 11 Octobr. habitâ sit actum, conventum svadeo amicè mutuum, cui inscriptus sit dies (**fol. 49^r**) instantis Veneris Hyllingæ ad 11 matutinam. Tum enim animus est, oculis vestris levi penicillo adumbratam delineationem rerum tunc temporis mihi actarum repræsentare. Vestram eapropter præsentiam ad præscriptum tempus et locum certissimus præstolabor cum Diaconis vestris et substitutis universis (siquidem eorum res hic etiam agitur) absque omni vel exceptione vel tergiversatione, inprimis quod Magistratus mandatum serio hunc vobis injungat conventum, cui palpum verbis obtrudere res est cum periculo conjuncta et vestra ipsorum necessitas requirat; nam ea novisse, quæ tradita sunt, permagni vestrâ vestrique officij interest. Quod si cuique per absentix excusationem placuerit præterdere exceptionem, propriæ culpæ adscribat, quod contra superiorum edicta post ignoranter commiserit præterquam quod se solvendæ mulctæ tali

transgressioni debitæ, vel divæ, quæ ipsi erit scribenda, reddiderit obnoxium. Valet in Domino incolumes quam diutissimè et Mercurio huic nostro impedimenta ne objicite, eum negligendo vel susque deqve habendo, sed potius alas, ut volet citius, addite. Forslovix Flackebergensium 17. Octobr. A. 1669.

Vester ex animo
Joh. Georg. Hamm.

Ut simul adsint Diaconi et substituti
omnes rogantur.

Salutem et benemerendi studium.

Admodum Reverendi et Religiosissimi Dn. Præpositi, fratres in Christo conjunctissimi.

Quid sacra Regia Majestas imperet clementissimo hoc edicto, cujus copiam præsentibus adjunctam mitto, vos ipsi inde facile percipietis. Vestrum itaqve officium exigit, ut non modo ipsi Regio mandato promptis animis obtemperetis, sed et Ecclesiarum Pastoribus vestræ inspectioni subjectis auctores sitis, ut haud gravatè et sine mora eidem satisfaciant, simulqve omnes et singuli, etiam me non monente, pro augustissimæ domus regnatricis optato incremento et perenni salute, qva publica continetur, vota DEo sancte nuncupare pergatis. Etiam atqve etiam valet in Dn. Jesu. Hafniæ d. 14. Octobr. 1669.

Vester ex animo Joh. Wandalinus.

(fol. 50^v)

Admodum Reverendi et Charissimi viri
Præpositi Religiosissimi fratres in Christo perdilecti.

Eripuit nobis, Eheu, importuna mors nuper Regem nostrum Augustissimum Divum FRIDERICUM IIIIum, Patrem patriæ optime meritum, cujus inopinato excessu nihil universo Regno inprimis ordini nostro Ecclesiastico luctuosius accidere potuit. Sed qvemadmodum hujus beatissimi Regis memoria cum æterna laude et veneratione apud nos meritoqve perennabit, ita statum universæ patriæ dolorem jamjam lenivit nosqve hoc vulnere prostratos iterum erexit Divina beneficentia, quæ successorem hæredem Regi optimo dedit, nobisqve præfecit Serenissimum Optimumqve Principem CHRISTIANUM Vtum, Regem et Dominum nostrum clementissimum. Cujus imperio Deus æternum benedicat. Hujus vero Regis jam exoptatissimi

quodnam primum (**fol. 51^r**) sit edictum, qvæqve pia voluntas de lugubri sed honorifica et gloriosa maximi Patris recordatione, per qvotidianum Campanarum pulsum in gratis civium pectoribus excitanda, necnon de formula precium, qvæ pro Rege et Regnatrice Domo fundendæ sunt, posthac observanda, ipsimet ex²³ mandati Regij copia, quam vobis his adjunctam exhibeo, cognoscere poteritis. Vestri igitur officij erit, Viri religiosissimi, Regio hoc edicto et pietati, qvam DIVO FRIDERICO REGI nunqvam satis laudando debetis²⁴, promptis et obsequiosiss. animis satisfacere aliosqve vestræ ditionis Pastores et Diaconos aut horum vicarios hortari, ut Regis voluntati humillimè obtemperent. Valet Viri Reverendi, et pro Regis Augustissimi CHRISTIANI QVINTI juxta ac universæ domus Regnatricis perenni salute et felicitate vota Deo sancte nuncupare atqve tristes ejusmodi casus in posterum piis suspiriis deprecari pergite. Scribebam Hafniæ XII Febr. A. MDCLXX.

Vester in Domino
J. Wandalinus D.

Fol. 52^v

Prouste breff.

Viri Rev. Clariss. Doctiss. fratres in Christo. Faxit Deus benignissimus, ut alite dextro Divinoqve propitio Numine sub novi regis auspicio Synodum hoc anno parochialem instituamus nostram. Successit in officio Regio Sanctissimo parenti Piissimus filius; est qvod de tanta successionis felicitate lætemur nobisqve gratulemur. In animis nostris succedant utinam Christianis officiis pii motus ad colendum et augendum charitatem invicem et mutua humanitatis ac fraternitatis officia exercendum. Voti hujus gratiâ conventui nostro in templo Carebechiano, ad qvem à me convocamini, celebris sit dies Mercurij qui instat 22 Junij; quo die ad normam legis (Recess. christ. 4 pag. 29) habita concione brevissime à viro Reverendo et doctiss. Dn. Cornelio Pauli, Collega nostro Honoratissimo, pubes Carebecensis catechetici se sistet examini. Ad dictum itaqve diem et locum vestram omnium certissimus præstolabor præsentiam pro vestra in magistratum, qui hanc nobis condidit legem, pietate atqve pro ea qva tuemini necessitate cognoscendi, qvæ Synodo Roskieldensi proxime sint acta et sancita. Interim vos omnes et singulos custodiæ divinæ diligentissime commendatos ἐπι μὴ κίϛον valere jubeo, voveo. Ferslovix Flackebergensium 13 Junij -70.

Vester ex animo
Joh. Hammerus.

23. et trad.

24. debetis *trad.*

fol. 53^r

Salutem & benedictionem JEHOVÆ
Venerandi Domini Fratres in Christo.

Vester in Domino Olaus Caroli Halmst.

Mei charissimi Collegæ et fratres in Christo convenite ut fidem vobis habeo,
vix credo me ad annum proximum supervicturum esse. Iterum valete.

fol. 58^r

Salutem in Domino Jesu et benemerendi studium.
Admodum Reverendi et Charissimi Viri Diæcesis Siælandinæ Præpositi
religiosissimi fratres in Christo conjunctissimi.

Valete Viri venerandi et regis optimi atqve Augustissimæ Regnatricis Domus
salutem Deo piis votis assiduisqve precibus commendare pergite. Hafniæ 14.
Octob. Anni 1641. Vester Johs. Wandal.

fol. 58^v

Literæ Præpositi

Viri Reverendi admodum Clariss. Doctiss. Humaniss.
Nomarchiæ Flachebergensis ad orientem
Pastores vigilantiss. Amici Honorati.

Tantum abest palinodiam quod proverbio dicitur canere aut quidquam
remittere constitutiones Regias, ut in exigendis erogationibus severitati
pristinæ potius addant. Expensionum præsentium pars quadrantem, qvem
hujus anni jamjam attigimus ultimum, pars synodum concernit, Roeskildæ
brevi celebrandam. Familiæ et servitiorum censum qui consumptionis
vocatur, quarto jam repetendum, ex constitutione Regia non tenetur
Præpositus, nisi colligere. Unde non est quod pecuniæ mittendæ apocham de
me speretis, nisi simul 4 solidi a Pastore, 2 vero a Diacono qvavis mittuntur
vice, pro mercede homini, qui argentum hoc nostrum est reportaturus,
solvenda. Idem quia hanc nobis ter antehac præstitit operam in deferendis
nostris pecuniis, istius laboris (**fol. 59^r**) præmium suo jure urget et postulat.
Huic solutioni accedit erogatio synodum spectans non tantum hanc (nempe
a qvovis Pastore Episcopo persolvendus ut et viaticum Præposito) sed et
priorem synodum, seu ii Junij terminum scilicet solvendorum fœnorum.
Fœnus enim ex sedibus Pastoritiis viduarumqve pecunia, cui tum non est
satisfactum, jam omnino persolvendum est. Nec hic suo defuerint officio
Ædiles, quin argentum (id est studii Skatt dictum) a pastoribus admoniti pro

virili procurare velint. Sunt præterea miseri quidam, qui stipem et elemosynam de vestris Ecclesiis petentes humilem, vestram unicè implorant operam et intercessionem: N.N. cum Uxore Papistarum relinqvens errores nostram Lutherarum²⁵ publice amplectitur Religionem. Episcopo interpellante vigilantissimo duo Borrhingholmenses incolæ N.N. quorum substantia conflagrando periit, et vidua Elsa Joannis f. ex Stavind in Cimbria, cui, ne filius apud Turcas captivus amittatur, magno prætio est redimendus. Horum nomine rogamini amicè, faciatis statim pro solita in egenos condolentia, ut aliquid subsidii redeat intra synodum per me ipsis reddendum, habituri a Rege, qui ipsos commendat, favorem, sed a Deo remunerationem. Valete et pro Ecclesiæ incolumitate piis precibus apud Deum instare pergite. Forsloviae Flachebergensium. Ao 73.

Vester Johannes Hammerus
m.m.

fol. 59^v

Bispebreff om Wismer.
Gratiam et Pacem in gloria Altissimi.
Viri Perquam Reverendi Præpositi Sælandiæ dignissimi
fratres et cooperatores im Domino conjunctissimi.

Postquam per Dei gratiam ita feliciter cesserunt arma Regis in inimicos, ut post impetum trium horarum, qui ab utraqve parte satis vehemens fuit, tandem sua statione moti hostes, magnam partem cæsi, reliqui intra moenia civitatis recepti omnes deniqve gratiam Regis implorare coacti fuerint, quo ipso universa civitas VISMARIENSIS d. 13. currentis Decembr. in manus Regis facile pervenit, iniquum omnino esset et nominibus Christianis indignum, tam gloriosam Regis victoriam in luto sepelire, nec mentis lætitiâ palam testari velle, immo in coelum ipsum proclamare. Et quia totum (**fol. 60^r**) hoc negotium Deo fuit, in cujus manu Reges sunt et omnis victoria Regum, ipsius itaqve omnis honor erit, ipsius sacrificia, ipsius æterna gloria. Hoc dum agnoscit Rex Pientissimus, cujus alias propter incomparabilem animi fortitudinem et intolerandam ferè corporis vigilantiam non plane tacenda laus est, vestrum erit, fratres Reverendi, Deo et Regi sua procurare, idqve lætis animis devote agere ut FERIA PRIMA Natalitiorum inter Angelicos et coelestis Divinæ gloriæ cantus ubiqve rostra laudes Dei effundant, pulpita decantent omnesqve ac singuli solenni hoc ac celebri hymno: TE DEUM LAUDAMUS læto modulentur. Fiant autem hæc omnia statim post habitam concionem et enarratas preces convenienti verborum solennitate, et quæ tantum Divinæ gratiæ documentum inter tot alia hujus

25. *an Lutheranorum scribendum?*

festi beneficia auditoribus fideliter imprimere valeatis. Hæc nimirum est illa Spiritus Sancti vis in animis devote precantium, ut hactenus è manu hostium ereptus Rex istoqve crudeli ac cruento gladio benigne liberatus nunc cum Davide in plateis ubiqve canatur: BEATUS POPULUS CUJUS (**fol. 60^v**) DOMINUS DEUS sit! Faveant insuper Superi conatibus Regis et addant diuturnitatem! Valet sic fratres Reverendi et inter sacros Regis Christi amplexus etiam Regem CHRISTIANUM amplectimini. Sic Regi, Sic Regno, sic deniqve et vobis benè erit. Hafn. d. 13 Octobr. Anno 1675.

Vester in Christo
J. Baggerus
manu propria

fol. 61^v

Pacem et Benedictionem

Viri pl. Reverendi, id est Doct. Sælandiæ Præpositi Religiosis. Fratres et cooperatores in Domino conjunctissimi mei Amantissimi.

Imago hoc est seu ἀπόγραφον tabulæ Regiæ, qvòd vobis exhibeo. Nimirum nostis ipsimet, fratres perdilecti, in qvo statu res nostræ sint, et ad quas Angustias inter nos hodie redacta Ecclesia Christi. Undiqve immanem videtis prorumpere bellandi furorem et atra passim legitis vestigia mortis, adeo ut de salute patriæ simus solliciti. At verò aciem instruere in tutelam nec penes Ecclesiam nec fas est, et vim curandi ægrotos nec hodie fimbria nec digiti nostri habent. Præsto tum ubiqve erit legio fulminatrix, densa precum et lachrimarum agmina, qvæ contra nec mare nec tellus nec conjuratæ inferorum portæ attollent cristas. Hæ namqve coelorum machinæ sunt, hæc propugnacula et munimenta Ecclesiæ pro incolumitate Regis et Regni. Et cujus nisi coeli gloria fuit, qvòd in hunc diem frustra fuerint omnes inimicorum conatus, ut, qvo magis solliciti fuimus ex præcedenti periculo, eò fusius nunc lætemur præsentī salute et sic ipso fruamur moerore. Sed quia perpetuum nihil et constans nec quidquam nobis sincerum et firmum præter votum polliceri possumus, furente undiqve malitia hostis et qvæcunqve extrema minitante, dabimus optimo Regi totam Angelorum cohortem, gregem coelestem in arena simul consistentem, qvi Majestatem tegat, protegat et defendat. Dabimus panem et vinum, Sacram Melchisedechi benedictionem, (**fol. 62^r**) et dabimus quicquid in nostra potestate sit pro vindicanda patriæ libertate et antiqva Danorum gloria instauranda, immo qvòd caput rei est, pro securitate Ecclesiæ, Regis et omnium nostri benè conservanda. Agite igitur fratres honoratissimi et pro pietate in Deum ac benevola vestra in Regem propensione aperite thesaurum, qvântuscunqve is

fuerit, vestroqve exemplo ostendite, qvam justum ac pium sit Salvatoris præscriptum: suum Deo et Regi conferre, nec aliter extortam Regis impositionem frumentariam interpretamini qvam si ad conservandam vitam extremum digiti abscondi juberet Medicus. Pane quippe opus est, ubi coena triumphi tandem expectanda, nisi cum Hannibale impie vultis, milites ne quid à fame patiantur eos consumpturos, qvos vicerint, et captivos pro dapibus apponendos. Et quia benevolæ Dispensationi ultro reliquerit optimus Rex determinandi potestatem, cavete Fratres, ne hoc ipso in gratiam Regis peccetis et decantatam avaritiæ calumniam vestro exemplo ratam faciatis. Neqve puto cuiqve oneri fore si quisqve nemine excepto, ne comministro quidem urbano, qvinque tonnas ad minimum de singulis tribus hordeo, siligine et avena contulerit. In coeteris unusquisqve de suo pede metiatur et justissimam Regis causam pro viribus agat ac promoveat. Omnium enim nostri interest salutis publicæ cura, cum ad singulos pertinet, qvò omnium est, (**fol. 62^v**) et participamus dolores æqve ac gaudia. Si magno conatui gloriosa cum pace victoria arriserit, agimus triumphum, sin inauspicatius (qvò absit) suadeant futura, res ad manticam venit et actum est de nobis et fratribus nostris. Vobis igitur cordi sit publica salus et communem causam ita perpendite, ut et amor in patriam proluceat et pietas in Regem. Ita confido fore, ut et sua sedes paci et sua deperditæ Daniæ restituenda, quò faxit supremus Regum et Daniæ vindex præbeat insignem misericordiam! Negotium perficite sine mora, fratres Præpositi, et designationem singulorum vobis subjectorum una cum apposita summa mihi cito remittite. Valet. Hafniæ 31. Jan. 1676.

Vester in Domino
J. Baggerus
manu mea

Rectores scholarum et collegæ pariter ac æditui, Diaconi et Diaconorum vicarii jubeantur etiam sua qvoqve pro conditione et salario aliquid conferre. Præterea et hic annotetur tempus, dies scilicet et hora, qvo hæc ad vos pervenerint, ut si fortè cujusdam Diaconi vel Tabellarii incuria retardentur, postea mihi innotescat, qvapropter alias una cum designatione, cujus supra mentionem injeci, nulla interposita mora remittantur.

fol. 67^r

Literæ ad Pastores Flackebergenses
translatæ à Domino Andrea Everhardi
de prima Missa ipsius.

Salutem et amorem.
Plurimum Venerande Domine vir
Religiosissime et Amice honoratissime²⁶.

Ut oves sine Pastore, ita Christi sine Rectore Ecclesia, Pastore enim percusso, errantes disperguntur oves feræqve devorantes in illas grassantur, ita Ecclesia rectore destituta in statu versatur miserrimo, facile enim præda est infernalibus, qvæ membris ejus semper insidiantur, qvam ob causam Deus ille rerum conservator singulari sua protectione Ecclesiam conservans, coetui huic Försloviano, Rectore probo Religiosissimo et satis idoneo Clarissimo sc. Magistro Johanne Hammero destituto, indignissimum me Christi servum præfecit. (**fol. 67^v**) Et qvoniam Deus ille Ter Maximus Optimus sui Numinis favore curam mihi ovium Jesu Christi commisit, Generosissimus et virtute Nobilissimus Steno Hondorfius, Dominus de Rönneholm et Ecclesiæ nostræ Patronus publicis præmissis precibusqve assignavit admodumqve Rev. et excellentissimus Dominus Doctor Joh. Baggerus, Episcopus Sælandiæ dignissimus et vigilantissimus concredidit, instante die Dominica post Trinitatis 24. Ju. ædibus sacris Forslovianis primum annuente Deo sacri officii specimen in ædificationem Ecclesiæ Christi edere decrevi, qvapropter officiose te rogo, Reverende Domine Amice, ut ad dictum tempus comparere velis, piisque votis precari, ut mea in grege tuendo debita custodia vigilantiaqve in gloriam Dei et Ecclesiæ salutem cooperentur²⁷, Sp. sancto adhibeantur. Deinde etiam rogatum te volo ut sacris peractis diem cum paucis aliis exoptatissimis, quos magnifico satis apparatu excipere non possum, in æde pastorali (**fol. 68^r**) grato velis animo piaqve hilaritate transigere. Ejusmodi Tuæ Reverentiæ benevolentiam me qvovis officiorum genere repensurum spondeo. Deo hisce vale, cui te semper commendatum volo.

Tuus Andreas Everhardi.

fol. 80^r

FACETIÆ FACETIARUM

Mingere cum bombis res est gratissima lumbis.

Sepulchri scriptum super liberos
salvos ANDREÆ PRESTIJ.

26. honoratissime *trad.*

27. cooperantur *trad.*

Hic jacet sepultos charissimas tres meos
libros, Qvos ego feci cum Uxore mea,
Anna Maria, in ardente sudore meo con-
jugali. Hos resurgebunt in novissimo die
et comedebunt Abram, Isaac et Jacob.

De Virgine

Qvæ vaga qvæ pallet bene qvæ mammata puella est
Vix sunt intactæ virginitatis opes.

Item

Si folles molles, gena pallet, gyrat ocellus
Signa tibi ruptæ Virginitatis erunt.

Ergo

Cum nux rubescit, juvenis cum virgo pubescit,
Tunc nux vult frangi, tunc virgo stipite tangi.

fol. 80^v

Num Vidua potius qvam virgo ducenda.

Ferunt qvendam venisse ad Regem Davidem et consuluisse eum, quod commodissimum ei videretur, an duceret virginem an viduam autem, qvæ duobus viris ante nupta fuisset. Hunc David ad filium Salomonem misit, qui tunc cum pueris aliis equitabat in arundine longa et respondit:

Hinc

Qvæsitus Juvenis, viduam cur ducere nollet,
'In qva qvis periit, non bibo' dixit 'aquam.'

Septem mundi MIRABILIA

1 DIANÆ Templum Ephesinum annis 200 vix absolutum. **2** Mausolæum sepulchrum ab Artemisia Regina Arcadiæ exstructum. **3** Colossum solis apud Rhodisios tantæ vastitatis ut statuæ pollicem duo viri conjunctis brachiis potuerint circumdare. **4** Jovis Simulachrum. **5** Muros Babyloniorum sua latitudine duos etiam currus sibi oppositos ferentes. **6** Pyramides Ægyptiorum, quarum una trecentis sexaginta millibus hominum constructa. **7** Cyri Regis Persiæ nitidissimum Palatium.

fol. 81^r

Integritas rectumqve tuum me, Christe, gubernant.

Rustica gens est optima flens et pessima gaudens.

Ungentem pungit, pungentem rusticus ungit.

Prima fuit mulier, patuit qvâ janua leto}Eva
Per qvam vita redit, prima fuit mulier}Maria

De Carolo 5to, Romanorum Imperatore, in monumenta relatum est, qvòd qvamvis statim a primis pubertatis annis eò remis vellisque contenderet, ut honestis quam optimè imbueretur disciplinis, ab eis tamen ob varia Regni gravamina ab incepto eum revocantia impeditus est. At haud totaliter omnem artium humanarum excutit amorem. Et oratore qvòdam orationem Genuæ aliquando latino ore habente audito eoqve haud exacte intellecto (ut Paulus Jovius ea tempestate præsens testatur) rotundè, animo tamen tristi se ob adolescentiæ suæ floris negligentiam merito puniri confessus est Hadrianumqve informatorem hunc sine sibi antea angorem vaticinando Præsagum fuisse.

fol. 81^v

Euripides

Haud ulla salva mansit unquam familia
in qua uxor gesserit partes priores.

Si enim maritus vincatur et uxor dominetur,
Pax perversa est.

Si autem marito uxor dominanti subjiciatur,
Pax recta. Nam:

Non placet mihi domus in qua gallina cantat,
gallus tacet.

Precatio pia

Ab ipsa veritate postulo, doceri multo plura, qvæ nescio, à quo accepi pauca, qvæ scio. Ipsum rogo ut præveniente at subsequente misericordiâ, qvæcunqve salubriter scienda nescio, doceat me. In his qvæ vera novi, custodiat me. In qvibus ut homo fallor, corrigat me. In qvibus veris titubo, confirmet me et à falsis ac noxiis eripiat me. Amen. Amen.

Gallinis Gallus ter qvinis sufficit unus,
at ter qvinque viri vix sufficiunt mulieri.
prostitutas intellige.

fol. 82^r

Sæpe viatorum nova non vetus orbita fallit,
Sic socium socius non vetus imo novus.

fol. 85^r

Qvi procul est oculis procul est à Limine cordis.

Noscitur ex socio qvi non cognoscitur ex se.

fol. 85^v

Cicero²⁸, Orationis et Eloqvii Latialis nitore conspicuus, scriptis suis significat reconditæ eruditionis Poëtam Simonidem à Syracusanorum Rege Hierone quid esset Deus, interrogatum, unius diei spatium, qvo id secum perpenderet petiisse, postridie verò duarum dierum, tertio autem die numerum amplificante. Regem exinde demiratum causa rei sciscitata, qvam esse hanc accepit, qvod qvo diutius poeta de excogitabat, eò difficilior res videretur.

fol. 85^v - 86^r

Sacerdos erat perqvam tenui eruditione tinctus coram Episcopo se secus puerum baptisasse ac in ordine Ecclesiastico descriptum esse accusatus est. Episcopus illum accersiri jubet, vehementioribus prosequitur est verbis minatus, nisi talia postea facere cessaret, illum brevi temporis spatio ab officio removendum esse. Sacerdos crebris abnegat contradictionibus se secus puerum baptisasse non ac in ordinatione Ecclesiastica descriptum est ac compræhensum. Episcopus autem huius rei veritatem eò melius exploraturus infantem straminibus confectum speciosis involvendum vestibis jussit, cum Sacerdos in Episcopi aliorumqve probrorum hominum <præsentia>²⁹ baptisaret, ut certior inde fieret, an sacerdos infantem juxta

28. Anekdoten er overtaget fra Cic. nat. deor. 1,60.

29. *suppleui*

formam in annali Ecclesiastico præscriptam baptisaret. Hoc peracto infanteqve à Sponsoribus in templum baptisando adducto ubi Episcopus cum qvam plurimis aliis præsto aderat, ut quamnam formam in pueri baptisando adhiberet, viderent et audirent, venit sacerdos (ex familiaribus procul dubio prius harum insidiarum commonefactus) et hisce puerum verborum formulis baptisavit: Baptiso te in nomine Episcopi, in nomine meo et in nomine omnium horum baptisterium circumstantium. Ab Episcopo qvare his verbis in infante baptisando uteretur qvæsitus respondit: Qvalis puer, talis etiam Baptismus. Veruntamen Magnificentiæ tuæ compertum erit me alios naturalibus prognatos parentibus hâcce forma non baptisare, cujus nomine apud te falso delatus sum. Et hoc modo sacerdos eo, cujus falso eum accusabant, crimine vindicatus est.

fol. 91^v

Accipe crucem, si vis lucem,
perfer gladium, si vis gaudium.

Nam

Scilicet ut fulvum spectatur in ignibus aurum
tempore sic duro est inspicienda fides.

Secretum Seminandi frumentum.

fol. 91B^r

Adsis Jesu.

Synopsis Elegantiarum, qvæ inter Observationes
Bangii philologicas inveniuntur disseminatæ³⁰.

fol. 92^v

Jesus spes nostra dulcis in via
dum migramus ad patriam
O dulce nomen O felix omen
dum volamus ad gloriam.

30. Fol. 91b - 106r indeholder uddrag af Thomas Bangs Epitome elegantiarum syntaxeos Latine ex observationibus Philologicis Bangii. Hafniæ 1666. Disse udtog er ikke med taget i denne udgave.

fol. 93^r

Non jacet in molli veneranda scientia lecto.

fol. 94^r

Gaudium et solatium

Plus vigila semper nec somno deditus esto.

Sunt Domino placabiles.

fol. 94^v

Non datur ad musas currere³¹ lata via.

fol. 96^r

Si Deus est animus nobis ut carmina dicunt.

fol. 97^r

χαίρειν καὶ εὖ πράττειν.

λόγος σὰρξ ἐγένετο.

Verbum Caro factum est³².

fol. 98^r

Dominus pastor meus nihil mihi deerit.

Ψαλ. 23³³.

fol. 99^r

Fortitudo mea Christus et adjutor in ærumnis.

31. *curere trad.*

32. *Vulg. Ioh. 1,14.*

33. *Salm. 23,1.*

fol. 99^v

Omnia conando docilis solertia vincit
Omnia cum Deo & nihil sine eo³⁴.

fol. 100^r

Mors tua mors Christi est
fraus mundi gloria coeli.

fol. 100^v

Taurus habet suas potandi tempore leges
sic aër et liquidus qvem vehit avis.
Sed nos divinâ qui cum ratione vigemus
Cur Venus et Bacchus nocte dieqve nocent?

fol. 101^r

Nec Veneris nec Bacchi tu rapiaris amore.

fol. 106^r

COR erit
camera omnipotentis regis
mundum crea in me Deus.

fol. 124^r

Liber in qvo præcipuæ latinæ lingvæ elegantiaë & observationes formando
stylo dignæ inveniuntur³⁵.

Johannes Petri Malmogio-Danus
Pastor Ecclesiarum Kielstrup

34. genfindes 124^r

35. Der er formentlig tale om Thomas Bangs Observationum philologicarum libri duo, jussu Regio in usum scholarum Daniæ et Norvegiæ ad illustranda Jani Dionysii Jersini Grammaticæ Latinæ præcepta adornati. Hauniæ 1637. 1640. Fol. 125^r - 132^v indeholder tilsyneladende udtog af dette værk. Disse uddrag er ikke medtaget her.

et L. Biddinge Scanorum
Nomarchiæ Wemmendhoyensis.

Omnia conando Docilis solertia vincit.

Vita viri ut ventus vana vel umbra fugit.

fol. 126^r

Foemina subtilis Juvenilis virqve senilis
temporibus vitæ raro vivunt sine lite.

fol. 128^r

Gaudium et solatium.

fol. 132^v

In scelere nulla valet religio. Cic. pro domo sua.

Omnium rerum prosperitatem qvâ corporaliter qva spiritualiter a
lympidissimo salutis rivulo Christo Jesu tibi animitus voveo apprecor.

Nominis tui qvodam qvasi splendore deterritus ad te scribere hactenus
supersedi, vir clarissime, Fautor & promotor ætatem colende, sed
impetravit à me has qvaescunqve literas, cum debiti tum humanitatis tuæ
ratio. Qvorum unum impellit, alterum invitat, ut amicitiam tuam ambiam.
Certe qvanqvam non definiuntur³⁶ qvi verbis aut literis te compellent et
tamen ego in partem venire gestio et seria tui observantia, eam à te inire
gratiam, qvâ me, qvi affectum aliis hilum non cedo, in numerum tuorum
cooptare haud dedigneris. Ita mihi semper in amore et in pretio docti, qui
insignem, qvâ pollent eruditione (133^r) cum virtute conjungunt et non minus
sapientes audiunt³⁷ et boni qvam literati. Eqvidem non possum tacere qvin
qvem verbis jam olim, nunc literis compellem³⁸. Da veniam importunitati
meæ, si liberius qvam par est occupatum. Me igitur inter calidum et frigidum
musas amare compertum habebis. Veteri consvetudine receptum est, Vir

36. definitur *trad.*

37. audiant *trad.*

38. compellam *trad.*

Eximie, laudibus ut eos celebremus gratiasque iis referamus, qui nos aliquo affecerunt beneficio, nam

... dignas persolvere grates
non opis est nostræ³⁹: persolvat trinus et unus.

Cecinit florentissimus Poëta Virgilius et pulcherrima in eandem sententiam sunt verba alterius cujusdam, STATij nimirum:

Nec laudare satis dignasque rependere grates
Sufficiam: referent Superi⁴⁰.

Hoc Tullius⁴¹ in animo versato vocem emisit dicens: 'Meum erit, quod referre neqveo, perpetuo meminisse, nam quid ego tibi multis verbis gratiam agam? Utinam eam mihi facultatem aliquando concedant superi, ut possim hunc animum tui ardentissimum re potius quam verbis declarare.' O verba egregia ex ore Ethnici prolata! Horum quotiens ego recordor qui nomen Christo dedi, toties occurrunt mihi permulta tua erga me beneficia, O Vir Excell. Humaniss. Clariss. etc. Horum ero memor, dum spiritus his oculis hisque manibus imperat, nam cordi⁴² meo carior es quam ut vivo quidem in oblivionem venire possis; ut enim victores circulis quibusdam vasa adstringunt et alligant⁴³, ne quid effluat, sic ego reminiscencia identidem meum animum <alligabo>⁴⁴, ne humor ille benignitatis tuæ, quem⁴⁵ combibit, <effluat>⁴⁶. Ita sum et habet suum⁴⁷ morem (**fol. 133^v**) gratitudo, ut novissima virtutum exuatur, acceptique beneficij memoria in homine grato

39. Verg. Aen. 1,600-601.

40. Stat. Theb. 7,379-380.

41. Tullius *trad.*

42. *ne cordi pro corde accipias caveto!*

43. alligunt *trad.*

44. *supplevi*

45. quem quem *male iteratum trad.*

46. *supplevi*

47. sunt *trad.*

omni affectu non solum flagrantior sed et diuturnior. Qvamqvam è veteri etiam sapientia magnam debiti partem jam solvit, qvi lubens se debere profitetur. Profiteor certe et profitebor lubens dum vivo nominisqve tui memoriam sanctam mihi fore, nec beneficium tuum in dubium vocari omni juramento sanctius. Nam hoc genus hominum odi, qvorum animis beneficia citius effluunt qvam doliis Danaidum infusæ aqvæ, nec eorum memoriam magis apud se tenent qvam matres maturum partum. Accipiunt tanqvam perpetuæ memoriæ rem⁴⁸ condituri æternæ recondunt oblivioni et in ipsa prope manu benefacti memoria perit. Alia mihi mens est, O vir humanissime. Ergo si quid hic delictum, imprudentiæ meæ sodes condona. Peccarem et merito ingratitude essem postulandus, si te in dictum et literarum mearum expertem haberem. Ne faciam jubet negotij mei ratio, urgent beneficia tua, impellit humanitas, benevolentia, amplitudo. Qvæ omnia ut in te summa sunt, ita me summe movent, ut te compellem, et si negem mihi ad hoc animum fuisse, mentiar. Jam diu fuit et qvòd usqve adhuc voto feci, re nunc præsto. Liberalem animum erga omnes Musarum consecraneos paupertate colluctantes semper declarasti, Vir Humaniss., cujus ego memor, aditum ad tuam amplitudinem [vel claritatem] facere non desinam, ea spe te me qvoqve aliquo munere Ecclesiastico [aut munusculo] esse beaturum, ut studia mea eo facilius ad votum propagare sim potis. Deum certe illum, omnium remuneratorem ditissimum, tuæ Humanitati talia esse recompensaturum certum habebis. Et ego ejusmodi tua benefacta oblivioni nunqvam traditurus, idem apud Deum in qvotidianis precibus (**fol. 134r**) nonnumqvam instabo. Sed abrumpo ne abeam quod Græci dicunt ἔκτιδὸς τῶν ἐλαδῶν. Accipias igitur serena fronte, qvem⁴⁹ vides cordis mei indicem animiqve obsidem, qvem tibi beneficiis tuis qvam plurimis in me collatis fermè obstrinxisti, penitus occupasti. Deus te, Vir doctissime, diu incolumem servet rei literariæ et tuis laboresqve tuos secundet, ab ipso Propitio veneror et precibus rogo. Amicos aliosqve tibi sangvine conjunctos nomine meo salutatos tutelæ Divinæ commendatos habebo. Vale, Vir Desideratissime, meqve ut coepisti in deliciis habere perge. Vale atqve iterum vale. Ex musæo meo d. Anni χριζογονίας.

Sub clausulam Epistolæ Danicæ:

Testificatio L.B.S⁵⁰.

Biennio honeste et inculpate nobiscum vixit N.N. proinde famelicam et

48. re trad.

49. qvam trad.

50. Forkortelse for *libens soluta*.

salutis suæ sitientissimam animam sacratissimo Synaxeos Epulo alibi reficere potest nullâ illatâ morâ.

Nomen. Anno et die.

fol. 134^v

Salutem et pacem.

Qvod enixa sit iterum filiolum svavissimam tua dilectissima et lætor ex animo et tibi gratulabundus audio, cui fausta qvævis apprecor, et gratias ago maximas, qvod me sacri actus regenerandæ infantis administratorem eligas, cui honestæ ac piæ tuæ petitioni non tantum non invitus subscribo, sed etiam facilis annuo, inprimis qvia instituto meo non nihil inservire animadverto. Constitui enim ᾠpubem vestram rusticanam⁵¹ in utraqve Parochia profectum in catachetico exercitio brevi examine explorare. Facias itaqve qvæso per Diaconum, ut res ea maturè tuis annotescat Parochianis eorum scilicet esse, ut cum junioribus universis servis ac liberis ad 6 matutinam citra excusationem compareant Ordinationi Regiæ tam qvam officio religioso facturi satis.

fol. 137^v

Χάριν καὶ Εὐλογίαν

Præsentis qvi habet lineolas in coetu N. vitam Christiano dignam omni ex parte transegit verbi auditione et S. coenæ usu Deo obedientiam et ministris observantiam præstitit nec cuiquam conjugii lege apud nos post obitum dilectissimæ suæ uxoris obstrictus tenetur. Eiqve igitur qvoniam conjugii vinculum alibi subire placuerit ad piè auspicandum hocce negotium, Dei gratiam et bonorum favorem ex penetissimis cordis recessibus apprecor. Testor N.N. Anno et die.

Ter amando Domino vicino venerando admodum
Domino N. Antistiti Salutem.

Exhibitrix testimonioli N.N. nullum hic in coetu nostro gravius de quo mihi constat piaculum in se admisit, qvominus ad salutis inediam alibi qveat admitti. Simplex coetera et qvæ vile crediderim sapit. Benignitati tuæ

51. ᾠ ᾠ fuit cum pubis vestræ rusticanæ deliberarem.

erit in quibusdam connivere titubanti et simplicitati lector optime succurrens periclitanti id quod amicè precatur.

Rev. Dign.
Addictissimus

fol. 138^r

Religioso Ecclesiae Christi Antistiti S.P.

Qvi praesentis casu exhibet literulas N. eam vitae morumque integritatem, dum apud nos vixit, tenuit, ut cujus ipsam incusare nihil habeam. Quamobrem alibi locorum ad veneranda Sacri coetus bona admitti potest, quod manu et sigillo testor. N. Anno et die.

LS

Cura facit canos, quamvis homo non habet annos.

Transiere patres, simul hinc transibimus omnes.
In coelo patriam, qui bene transit, habet.

fol. 138^v

Gloria tota Deo
Gloria nulla mihi.

An Adamus in statu innocentiae salutem mereri potuerit? Non.

1. Quia Adamus erat ad vitam conditus, ut primum illam mereri necesse non habuerit, **2.** Bona opera jam ante erant debita, quippe qui creator in signum gratitudinis exigebat. **3.** Et illa justitia pars fuit vitae beatae regnique coelorum Rom. 14. v. 18. Ergo non potuit esse salutis causa meritoria.

fol. 139^r

Oratio

Christe fac ut sapiam, quia tu sapientia patris
solus es et tecum qui sapit ille sapit.
Heu quantum tenebrae quam vana scientia mentem
vexat, quis vero dulce docebit iter?
Ad te confugio quia lux mortalibus ipse es
per quem senserunt cuncta creata diem.

Da mihi Divinum Numen tenebrasqve repelle
Spiritus illustret pectora nostra tuus.
Non equidem fateor tanto sum dignus honore
sum miser et multo crimine Christe reus.
Sed tamen effuso confido sanguine cujus
purgabit sordes guttula parva meos.
Non mihi qværo lucrum, vanam non arrogo laudem
et laus et lucrum tu mihi solus eris.
Illustra mentem coelestibus ignibus imple:
Nemo mihi præter te tua dona dabit.
Ipse feram dulces laudum tibi munera grates,
Nil homo majus enim qvod tibi reddet habet.

Qvi me servasti puerum juvenemqve virumqve
Adfer spem misero nunc qvoqve Christe seni
A. I. Paludano.

fol. 139^v

Salve Lector Mellitissime

Qvi præsentēs exhibent lineolas N.N. conjugēs testimoniales mihi attulerunt Viri Reverendi Dn. Christierni N.N. Pastoris qvi ante me fuit Crummerupensium ** multiferi*. Verum qvum exqvīsivi adeone comptive ornatae non essent literæ, ut fides illis haberetur, Auditores qvæsivi, in qvibus non defuerant, qvi præsentium exhibitores de meliore nota commendarunt. Egomet homines non novi qvapropter illos nec frigidè laudo nec insectanter et graviter vitupero, qvalitatis de reliqvo non usqve adeo importunæ videntur, qvin præviâ præparatione ad S. ΣΥΝΟΧΗΝ alibi admitti qveant. Aliter non testatur qvi scripsit. Deproperabam N. N.N.

Lectori Rev. Sal.

Præsentium exhibitor N.N. Qvadiennium vixit in Ecclesia N. Cumqve suspicionem interea non levem toti coetui præbuerit furtivi et illegitimi congressus cum uxore honesti cujusdam hujus coetus coloni, ex pia legum Patriarum constitutione parocciæ proscriptus aliorum pedem referre jussus est scandalum abhinc ut tollatur et debitus legibus constet honos. In alia Ecclesia si piè et sancte vixerit potest tolerari eum ad ejusdem bona admitti.
N. die.

fol. 140^r

Qvi præsentēs exhibet lineolas N.N. honestis ac piis oriundus genitalibus ab infantia in coeto nostro vitam moresqve ita attemperavit, ut ipsius in Deum venerationem nunquam desideravi salutis suæ media, (quorum sæpissimè factus est particeps) haud neglexit, quapropter sitientem ac famelicam salutis animam sacratissimo Synaxeos epulo alibi dignè præparatus nullâ illatâ morâ reficere potest. Qvod manu ac sigillo testor. Ex æde Pastoralis Anno a partu virgineo 1678 die.

Eo tempore quo præsentēs conjugēs U: R: Ecclesia N. cives agnovit talem traduxerunt vitam ut bono testimonio commendari et ad Ecclesiæ bona alibi tuto admitti possint.

Eâ quidem famâ pietatis et modestiæ vixit inter N:

Salutem et Pacis gaudium.

Licetis piorum sedulo institit vestigiis dum in re familiari promovenda nostris in aula Nobilibus adjumento fuit. N.N.

Quapropter si in solitâ perrexit innocentia, Ecclesiæ donis et bonis digna censetur. Testor subscriptus

Andreas Everhardi.

fol. 141^r

Sic opto sic apprecor

fol. 141^v

Causa Peccati non erat Deus, quia procreaverat omnia, sed invidia Satanæ et ipsius hominis liberi arbitrij abusus.

Textus funebris 1 Par. 29. v. 15

ORDFORKLARINGER

Alienering:	At afhænde, være under fremmed herredømme.
Allen:	Alen (al.), 1 alen = 62,841 cm.
Attestats:	Teologisk embedseksamen.
Atollerie:	Artilleri.
Axebiug:	Fuldmoden byg.
Axelmærke:	Øremærke på kvæg af form som ret vinkel.
Badscher:	Bartskærer, barberer, der også fungerede som kirurg og sår læge.
Bay:	Baj, groft, løstvævet stof.
Benedidelse:	Velsignelse.
Benedidet:	Velsignet.
Bergefisk:	Bergfisk, klipfisk.
Binding:	i bindingsværkshus de modstående, lodrette stolper og den forbindelse vandrette bjælke.
Blor:	Blår, groft lærred.
Blaadritens:	Formentlig menes blåt drejl (eller drillisch) tæt tøj med hør.
Boll:	Bul, kort trøje uden ærmer, livstykke.
Braltis?:	Muligvis brauls eller bravls, blå- og hvidstribet ostindisk tøj.
Brasen:	Ferskvandsfisk
Brudemandsloff:	Brudemandsløb, optog ved bryllup.
Calent(e), gøre calent:	Kalent, gejstliges faglige og selskabelige sammenkomst.
Camerere:	Kasserer, rentemester.
Capitels kiøb:	Kapitelstakst, middelpris på korn, fastsat ved domkapitlerne.
Capun:	Ung kastreret hane.
Clammer:	Klammer, klammeri.
Consumption:	Forbrugsskat indført efter nederlandsk mønster 1657.
Daler:	I reglen sletdaler, se denne.
Deeller:	Brædder.
Degnetrauffue:	Degnetrave, degnens del af korntienden.
Deinerente:	Degnerente, indtægter fra højtider og tiende.
Devoir:	Være forpligtet til.
Devotion:	Ydmyghed, underdanighed.
Dexteritet:	Duelighed i forretning.
Dignitet:	Værdighed.
Dimmelugge:	Dimmelugen, ugen før påske.
Dræbt vadmel:	Formentlig drapfarvet.
Ejusdem:	Samme tid.
Eodem:	Samme sted.
Fading:	Fading, vognbund eller hele overdelen af en vogn.
Faun:	Favn, rummål, især for brænde.

Feldbereder:	Felbereder, semsgarver, som behandlede skindene med fedt, mens logarveren brugte bark.
Filemot:	Fillemort, gylden brun farve til klæde, ordet forvanskning af "feuille morte."
fiscum:	Statskassen
Fjerding:	En fjerdedel i almindelighed eller en fjerdedel tønde.
Flos:	Loddent stof eller skind.
Fly:	Bringe.
Fløy på hus:	Fløj, vejrhane.
Foele:	Fole, ung hest.
Forbrudt gård:	Ledig fæstegård på grund af forrige fæsters misligholdelse af forpligtelser.
Forkunckle:	Forstyrre, intervenere Retten.
Forlindring:	Lettelse, hjælp.
Fornød:	Fødenød, eller fodernød, kalv udlejet til opfodring, eller af en fæster fodret op som en del af fæsteafgiften til godsejeren.
Frøkenstyr:	Se prinsessestyr.
Galt:	Kastreret orne.
Gemen:	Almindelig, fælles.
Generalfiskal:	Statens øverste anklager, embedet oprettet 1655.
Gielding:	Kastreret handyr.
Gilde:	Som verbum, at kastrere.
Groffenbrad:	Grydesteg, ofte af okse eller vildt.
Graaverk:	Pelsværk.
Hiemle:	Hjemle, sikre.
Haab:	Hob, bunke.
Hoffuedstol:	Hovedlag på hesten.
Hollænder:	På godser den ansvarlige for kvæghold og mejeri, ofte fra Holland.
Homble, homel:	Humle.
Ibm.:	Ibidem, samme.
Impetrere:	Bønfalde, ansøge.
Item:	Ligeledes.
Joachimsdaler:	Stor sølv mønt, tysk.
Kalkonske høns;	Kalkunske høns, som blev indført i Europa i 16. årh.
Kallun(d):	Dyremave.
Kirsæj:	Kersej el. Kersey, groft uldent engelsk klæde.
Kiælføreren:	Kedelføreren, eller kobberfører, efter 1648 privilegeret handlende med kobber(kedler).
Knub:	Stykke af træstamme.
Korsstue:	Udbygning på stuehus.

Krigsstyr:	Krigssteur, særskat i forbindelse med krige (styr af tysk "Steuer").
Kurfel:	Kurveflet (kurvefading på vogn).
Kyndelmisse dag:	2. februar.
Lagensarx:	Sardug, stof af halvt uld, halvt hør til betræk m.m.
Landemode:	Gejstliges møde i et stift.
Lispund:	16 pund.
Lod:	Vægtenhed. Et pund = 32 lod.
Løsholter:	Vandrette stykker mellem to stolper i bindingsværkssvæg.
Marck:	Mark (mk.) = 16 skilling.
Martini:	Mortens dag, 11. november.
Mikkelsdag	
(Mikkelsmarked):	29. september.
Missive:	"Lukket brev", sendelse til enkelt person eller snæver kreds.
Oenen:	Ovnen.
Offentlig skrifte:	Åbenbart skrifte, syndsbeholdelse i forbindelse med gudstjensten, bl.a. for lejermål, ulovligt samliv.
Offer:	Afgifter fra menigheden til præst og degn, ofte naturalier til højtiderne.
Omslag:	Termin for rentebetaling (af tysk "Umschlag", omsætning).
Otting:	Rummål, ottendedel tønde.
Palinodie:	Af græsk ode, modsang.
Permutation:	Forveksling.
Popelsie:	Poppelsi, apopleksi, slagtilfælde.
Pot:	Rummål. 1 pot = 4 pægle, knap 1 liter.
Prinsessestyr:	Eller frøkenstyr, skat udskrevet fra 1660'erne til kongedøtres udstyr ved giftermål.
Pulimet:	Polamit eller polmotte, silkestof.
Pund:	Kornpund, rummål. 1 pund = 3 td. á 8 skp. byg. Som vægtenhed = 496 g. Før ca. 1700 ofte benævnt skålpund.
Qvarter:	Som længdemål 1/4 alen.
Qvint:	Kvint, vægtenhed, en fjerdedel lod (3, 875 g.)
Raffte:	Forsyne med rafter, som går fra tagrem til rygning på hus og støttes af åsene.
Remsnider:	saddelmager, fremstiller af seletøj.
Revers:	Kontrabevis.
Ringer:	Mindre end, ofte ved mål.
Rix marck:	Rigsmark (rix. mk. eller r. mk.) = 1/4 daler = 24 skilling.
Rixdaler:	Rigsdaler (rd.) fra 1625: 6 (slet)mark a 16 skilling, altså 96 skilling.
Rylte:	Knippe (af hør).
Ræfbeller:	Rævebælge, ræveskind.
Rørrelse:	Lammelse.
Sad, saad:	Oftest i betydningen udsæd, men bruges også om høstet (utærsket) korn.
Sadsirkener:	Smaa skåle eller fade.
Salnitrum:	Salpeter.

Scheder:	Skeer.
Schielde:	Skælle, småkerner, evt. m. avner, efter kornets kastning.
Schieppe:	Skæppe (skp.) mest som rummål for korn. Der gik 8 skæpper på 1 tønne og 4 fjerdingkar på 1 skæppe. Både 1 tøndeland og 1 tønne hartkorn bestod af 8 skæpper.
Schieppund:	Skippund = 20 lispund a 16 pund.
Schiære:	Save, jf. sauschiæren.
Schindkloche:	Skindskørt.
Sermoner:	Prædikener
Siebytte:	Sibytte til mælk.
Skiffue:	Bord
Skuepeng:	Skuemønt, medalje.
Skaalpund:	Se pund.
Slettedaler eller sletdaler:	(Sldl.) Har eksisteret siden begyndelsen af 1600-tallet, 1 sldl. = 4 mk. á 16 sk. = 64 sk. Kaldes også krone eller daler.
Slinge:	At tilhugge, groft, et fældet træ, på langs eller i passende stykker for transport.
Snopped:	Snuppet, langagtig plet på dyrs snude.
Sodet:	Sort-brun
Sortdraget:	Ko med hvide striber, eller hvid rygstribe.
Sortgrimmel:	Dyr (ko) med sorte streger på hovedet.
Specier:	Krydderier.
Speg:	Bydemåde af verbet at spæge sig. Her i betydningen, gå fri for.
Spolehaver:	Vognsider med tremmer
St. Mikkelsdag:	29. september.
St. Mortensdag:	11. november.
Stede:	Begrave, stede til hvile.
Stegers:	Køkken.
Stolper:	De lodrette tagbærende tømmerdele i bindingsværksvæg.
Stegge:	Sætte steg (støjler), de lodrette stave, hvorimellem grenene flettes i en klinevæg.
Stub:	Stykke træ.
Stuber:	Stob(er). Rummål, 1 stob = 4 potter, dvs. 3,864 l. Især anvendt ved bog hvede.
Støb:	At sætte "i støb", i blød, proces ved byggens omdannelse til malt før ølbrygning.
Succedere:	Efterfølge.
Superintendent:	Gejstlig tilsynsførende, efter 1660 identisk med biskop.
Sylle:	at sylde, lægge syldsten som fundament for bindingsværk.
Sær:	Særlig.
Talle:	Talg.
Tavle, tavlepenge:	Indsamling til fattige.
Thestenelle:	Formentlig terzenell, en slags silketøj.

Trauffe:	Trave, mål for utærsket korn. 1 trave (tr.) oftest 20 kærvt af 3 neg.
Trium Regum:	Helligtrekongersdag, 6. januar.
Tyffmercke:	Tyvsmærke, et rundt, brændt hul.
Tylt eller tylvt:	Antalsmål, 12 stk.
Tørre:	Tørvt (at lægge på huset: græstørvt til rygning på stråtag)
Tøtter:	Tylvtter. 1 tylvt = 12 stk.
Ut supra:	Som ovenfor.
Veg, veggurum:	Væggerum (fagrummet mellem to bindinger).
Vender og vidder:	Fletværket, hvorpå leret klines i en klinevæg
Vendeue:	Vindue.
Villighed:	Rente.
Vinde veggene:	Fremstille det fletværk, hvorpå leret klines i en bindingsværksvæg.
Vindschær:	Vindskeder, brædder som ved gavlen beskytter kanten af stråtag mod vinden.
Vog:	Vejede.
Vognhaffuer:	Sidestykker til vogn.
Voldermissedag:	1. maj.
Væderbell:	Vædderskind.
Aas:	Vandret lægte, der bærer rafterne i et gammeldags sjællandsk stråtag.

PERSONREGISTER

Registeret omfatter kun selve optegnelsesteksten, det vil sige den danske tekst med den oversatte latintekst samt tilhørende noter. Hvis en person nævnes mere end en gang på en side, er der kun én henvisning. Der henvises til sidetal i denne trykte udgave, ikke til originalmanuskriptet.

Personerne er identificeret i det omfang, det umiddelbart har været muligt på grundlag af gængse opslagsværker og arkivalier. Der er benyttet Frederik III's og Christian V's matrikler samt ekstraskatteregnskaber i Rigsarkivet, desuden herredsbog, skifteprotokol og retsprotokol i Øster Flakkebjerg herreds provstiarkiv i Landsarkivet i København. For degnenes og præsternes vedkommende er anvendt henholdsvis A. Petersens Sjællands stift degnehistorie og Wibergs præstehistorie samt for kendte navne Dansk Biografisk Leksikon. Da hverken kirkebøgerne fra Førslev eller Førslevgårds arkiv er bevaret før 1700, er opslagsmulighederne meget begrænsede for landsbybeboerne. Det gælder især kvinder, der nævnes i optegnelserne.

Mænd er opført efter efternavne. Profession eller kaldenavne er af hensyn til overblikket opfattet som efternavne. For kvinder er der alfabetiseret efter fornavne.

I registeret er anvendt den stavemåde, degnen (hyppigst) brugte. I en del tilfælde er varianter føjet til i rund parentes. Hvor der er tvivl om sted, navn eller profession eller andet, er det markeret med skarp parentes. For personer, der kun kendes ved navn, og som ikke på anden måde har kunnet placeres, er registeret ikke totalt.

Albretsen, Knud, [husmand], 117.
 Anders i Kvislemark, præst, 46.
 Anders i Kastrup, se: Anders Sørensen.
 Andersen, Jørgen, 145.
 Andersen, Laurs, 150.
 Andersen, Olle (Ole), 152.
 Andersen, Søren, 101.
 Andersen, Laurs, 93, 153.
 Andersen, Erik, 139.
 Andersen, Jørgen i Arløse, 56.
 Anne Cathrine, datter af Anders Jensen Kiers broder, Thomas, 95.
 Anne Kochenbechers 86
 Anne Mogens Friises, Næstved, 58, 91.
 Anne Sophie, prinsesse, Frederik III's datter, 61.
 Anne, tjenestepige hos Anders Jensen Kier, 55,56.
 Anne Bondis, Flensborg, Anders Jensen Kiers svigermor, 46.
 Anne Bondesdatter (1633-1701), Anders Jensen Kiers kone, 36, 46, 51, 52-54, 95, 151.
 Archias, romersk digter, 37.
 Arenstorff, Frederik von (1626-89), general, 85.
 Axel, Hr., [præst i Sandby Tybjerg hrd.], 117.
 Badscher (Bartskærer), Jacob i Næstved, 101.
 Bagger, Hans, (1646-93) biskop over Sjællands stift 1675, 75, 77, 80, 111.
 Bang, Jacob, 98.
 Bang Thomas, (1600-1661), filolog, 114.
 Berte, evt. slægtning til Anders Jensen Kier, 55, 101, 109.
 Bertel, magister, 56.
 Bilde, Jørgen, "paa Gaarden", [Førslevgård], 128.
 Blaw [?], Johan, vidne ved Anders Kiers forlovelse, 36.
 Bonde i Fuglebjerg, 122.
 Bondesen, Jens, degn, Anders Jensen Kiers svoger fra Bov, død før 1701, 86, 93.
 Bornemann, Henrik Philipsen. (1646-1710), biskop over Sjællands stift, 112.
 Bosel, (Boesell) Andreas, forvalter på Svenstrup gods, 46, 118.
 Brahe, Thyge, (1546-1601), astronom, 113.
 Bueck, Hieronymus, (1630-1673), præst for Skt. Petri tyske menighed i Kbh, 36, 46.
 Bulche, Titus (1639-84), borgmester i København, 83.
 Buntzen, Jens af Bov: se Bondesen, Jens.
 Bølk, borgmester i København, se: Bulche, Titus,
 Carlsen, Oluf, degn i Tystrup, 70.
 Cathrine Mogensdatter, 86.
 Christen, tærsker [husmand], 136.
 Christen, (ride)foged på Holmegård, 93.
 Christen i Krummerup, se: Jensen, Christen.
 Christensen, Peiter, vidne ved Anders Jensen Kiers forlovelse, 36.
 Christensen, Peder, kromand i Kyse, 47.

Christensen, Hans, skrædder, 100.
Christian Wilhelm, prins, søn af Christian V, f. 1672, død som barn, 74.
Christian V (1646-1699), dansk konge, 67, 71, 72, 77.
Christine Jensdatter i Hyllested, datter af Anders Jensen Kiers broder, 86, 100.
Christ[sen], Petro, [sølv- eller guldsmed], 51.
Cicero, Marcus Tullius, romersk digter, 37, 39-40, 42, 110, 147.
David, israelsk konge, 76, 106.
Danske, Anders i Venslev, 97.
Degn, Jens i Hyllested, se Kier, Jens Jensen
Degn, Morten, se: Hansen, Morten.
Degn, Niels i Kvislemark, se: Niels Farum.
Degn, Oluf, Tystrup, se: Carlsen, Oluf.
Degn, Peiter, Kvislemark, se: Müller, Peiter.
Degn, Stephan, 49.
Degn, Søren, Hørslev (Hårslev), 46.
Degn, Jacob se: Hendrichsen, Jacob,
Degn, Arent, se Jacobsen, Arent.
Degnen i Krummerup, se: Gabriel Pedersen.
Deiotarus, konge, 39.
Ebbe i Harrested, 56.
Else Vævers, 97.
Else Offis (Oves), 102.
Else Hansdatter fra Stavn, 75.
Euripides, græsk digter, 107.
Everhardsen, Anders, provst i Øster Flakkebjerg hrd. efter 1677, 87-88, 156.
Farum, Niels, degn i Kvislemark 1658-79, 46.
Finke, Thomas, godsejer, jurist, 83, 85.
Flensborg, Peder, 142.
Fogh, Jørgen (ca. 1631-85), Griffenfelds svoger, borgmester i Kbh., 81.
Frederica Amalia, arveprinsesse, Frederik III's datter, 65.
Frederik, arveprins (Frederik IV.) 73.
Frederik III. (1609-1670), dansk konge, 59-60, 66-68.
Frijs, Claus, købmand i Næstved, 53, 125, 143.
Fynboe, R(asmus), [daglejer] 135.
Generalfiskal: se Pedersen, Christen.
Griffenfeld, Peder Schumacher (1635-99), rigskansler, 71, 81-86.
Guldsmed, Dines, Næstved, muligvis Dines Villadsen, 86, 89, 96.
Hadrian, romersk kejser, 107.
Hammer, Hans Jørgensen (ca. 1605-1677), præst i Førslev og provst i Øster Flakkebjerg herred, 1658, 46, 62-65, 69, 74-75, 149.
Hannibal, karthaginiensisk feltherre, 79.
Hamst, Ole Carlsen: Carlsen, Oluf.
Hans, Hr. i Hyllested, se: Wiborg, Hans Pedersen.
Hans i Førslev, magister: se Hammer, Hans Jørgensen.

Hansen, Morten, degn i Hyllinge, 122.
Hansen, Offe (Ove), gårdfæster i Førslev, 52, 53, 57, 96, 100, 123, 129, 133-34, 141, 143, 144.
Hansen, Laurs (Lars) i Torp, 90, 141, 143.
Hansen, Ole i Kvislemark, 47.
Hansen, Rasmus, [hjulmand], 100.
Hansen, Sacharias (Zacharias), borgmester i Næstved, 58, 89.
Hansen, Thomas, 128.
Hansen, Valtin (el. Faltin, Valentin), gårdfæster i Førslev, 150-152.
Hansen, Jens, gårdfæster i Førslev, 53, 55, 116, 119, 134, 140ff, 150.
Hansen, Hans, gårdfæster Førslev, 54, 100, 123, 129, 137, 141, 145, 152.
Hemmingsen, Hans, Hårslev, 101.
Hendrichsen, Jacob, degn i Marvede ca. 1672-92, 93.
Henrich i Sneslev, gårdfæster 131.
Herlofsen, Erich, gårdfæster, 123.
Hesse, Conrad, kancelliråd, 85.
Hille fra Hyllinge, tjenestepige hos Anders Jensen Kier, 47.
Hohendorff, Steen, (1625-87) rentemester, ejer af Førslevgård (1661-85), 39, 48, 62.
Holck, (Ejler), baron, 83, 85.
Holdst, Per, hjulmager, 89.
Hollænder, Johansen, Peiter, Førslevgård, 93, 96.
Hollænder, Cornelio, Førslevgård, 48.
Holts, Niels, gårdfæster i Førslev, 136.
Hondorff, S.: se, Hohendorff, Steen.
Ibsen, Ole (Oluf), gårdfæster i Førslev, 92.
Inger, Anders Jensen Kiers tjenestepige, 90.
Iversen, Hans, tækkemand, 55.
Jacob, præst i Karrebæk, 90, 94, 100.
Jacobsen, Per, tækkemand, Havnskov, 93.
Jacobsen, Arent, degn i Tjæreby, d. 1685, 58, 89.
Jensen, Bonde, Flensborg, Anders Jensen Kiers svigerfar, 46.
Jensen, Christen, præst i Krummerup og Fuglebjerg, 46.
Jensen, Jep, tærsker, 91.
Jensen, Knud, tjenstekarl hos Anders Jensen Kier, 131.
Jensen, Laurs i Jellinge Mølle, 103.
Jensen, Laurs i Torp, 145, 153.
Jensen, Niels, gårdfæster, 57, 89.
Jensen, Olle (Ole, Oluf), gårdfæster i Førslev, 57, 90, 120, 125, 126, 140, 143, 145, 152.
Jensen, Peder, gårdfæster Sneslev, 93.
Jensen, Peder, [gårdfæster Førslev], 150.
Jensen, Pofuel, (Poul), gårdfæster i Førslev, 52, 55, 92, 119, 133, 140.
Jensen, Unge Mauritz, tærsker, Jyde, 120 .
Jensen, Anders i Sneslev, 47, 118, 129.
Johansen, Laurs, snedker, Skælskør, 47.
Jostesen, Hans i Arløse, gårdfæster, 48, 92, 94, 97, 101, 103, 117.

Juel, Ove, vicekansler, 83, 85.
 Jupiter, romersk gud, 41, 107.
 Jørgensen, Laurs, gl., tærsker, 146.
 Jørgensen, Peder, gårdfæster i Sneslev, 47, 94.
 Jørgensen, Per, [gårdfæster], 56-57.
 Jørgensen, Laurs, 48, 57, 146.
 Jørgensen, Laurids, konduktør, 99.
 Karen Steens i Sneslev, 54, 140.
 Karl, kurfyrst af Pfalz, gift med Frederik III's datter, 70.
 Karl V., romersk kejser, 107.
 Kielføreren (kedelfører) se: Marcus i Korsør.
Kier, Anders Jensen, degn i Førslev, 32, 33, 36, 38, 40, 46, 86, 94-95, 99, 129, 131, 134, 136, 141, 155..
 hans kone, 36, 46, 51-54, 95, 151.
 hans moder, 55, 92ff., 96, 99, 103.
 hans øvrige familie, 46, 86, 93, 100, 102.
 hans tjenestefolk, 55-56, 90, 101, 142.
 Kier, Jens Jensen, degn i Hyllested, Anders Jensen Kiers broder, 46, 94.
 Kirsten Emersdatter, 113.
 Knop, Ole i Tørnemark (Tovmark), 51.
 Krage, Morten, 152.
 Krage, Niels i Arløse, 48.
 Krage, Jørgen, [daglejer], 127.
 Krog, Morten, [husmand], 123.
 Peder Kudsk, (Per), 54, 55, 142-143.
 Kyros, persisk konge, 107.
 Lassen, Peder, jurist, København, 83,85.
 Laurs(en), Niels i Torp, 150.
 Laursen, Hans, 140.
 Laursen, Jens i Fuglebjerg, 47.
 Laursen, Niels i Førslev, 129.
 Laursen, Per, 119.
 Laursen, Søren i Højbjerg, 93, 140.
 Laursen, Hans i Kastrup, vognmager/ kurvefletter, 52.
 Lavesen, Niels, 150.
 Lille Jens, evt. tjenestedreng hos Anders Jensen Kier, 52.
 Lille Hans, tærsker, evt. tjenestekarl hos Anders Jensen Kier, 142.
 Loch, Matz i Fuglebjerg, 117.
 Loch, Jens, [Fuglebjerg] 95-96.
 Madsen, Laurs i Sneslev, 93.
 Marcellus, 38.
 Marcus i Korsør, kedelfører, 56, 102, 141.
 Maren Vogns [Vagns], 94.
 Maren Thomesdatter, 53.

Margrete Grubbe, (død 1696), ejer af Førslevgård til 1685, 58, 92, 101.
Maria Svane, født Fuiren (1658-1730), enke efer biskop Hans Svane, 61, 111-112.
Mathesius, H., 85.
Mauritius, Otto, tysk jurist, 83.
Mauritzøn, Kield i Skælskør, 46.
Mette, Hr. Laurisis, 100.
Michel, slagter, tækkemand, 92, 96.
Mikkel i Hårslev, 96.
Mikkelsen, Hans, Hårslev, 101.
Morten, magister, præst i Hyllested, 44, 90.
Mortensen, Hans, gårdfæster i Førslev, 52.
Munkgaard, Poul, død 1701, præst ved Herlufholm skoles menighed, provst i Øster Flakkebjerg hrd 1677, 113.
Müller, Peiter, degn i Kvislemark, 97.
Møller, Jens, Arløse, 47, 57.
Niels, tjenestekarl, 136.
Niels Præst, [daglejer eller tjenestekarl], 91, 96, 136.
Nielsen, Rasmus, gårdfæster, 118.
Nielsen, Søren, præst i Hårslev, 90, 94.
Nielsen, Christen i Snesev, 121.
Nielsen, Anders i Snesev, gårdfæster, 48, 53.
Oelsen, Niels i Olstrup, 46.
Oelsen, Laurs i Arløse, gårdfæster, 101-102, 144, 153.
Oelsen, Anders, ridefoged på Lystager, 46.
Oelsen, Hans, husmand, 123.
Oelsen, Jens i Førslev, 134.
Olsen (Olufsen), Anders, Førslev, gårdfæster, 90, 119, 120.
Olsen (Olufsen) Sacharias, gårdfæster i Førslev, 96, 130.
Ovesen, Hans, Førslev, 105.
Ovesen (Offesen), Jep, 153.
Ovesen (Offesen), Jens, 130.
Panille Jensdatter, tjenestepige hos Anders Jensen Kier, 97, 99.
Paulsen, Cornelius (Lynge), præst i Karrebæk 1668-1709, 69.
Peder i Kyse, evt. kromanden Peder Christensen], 47.
Peder (for hakkelse), 136.
Pedersen, Giert, København, 60.
Pedersen, Hans i Førslev, 131.
Pedersen, Hans, hjulmager, 97.
Pedersen, Jacob, magister, præst i Karrebæk, 60.
Pedersen, Jørgen i Arløse, gårdfæster, 105.
Pedersen, Gabriel, degn i Krummerup, 63.
Pedersen, Christen, generalfiskal, 85.
Persen, Jørgen, 152.
Persen, Per i Kvislemark, 141.

Persen, Hans, 140, 143.
 Persen (Pedersen), Jens, gårdfæster Førslev, 89, 121.
 Petersen, Hans, dansker fra Malmø, 147.
 Phoch, se Fogh, Jørgen.
 Post, Hans [?], haaeegger [?], Gørslev, 123.
 Pottemager, Anders, [Næstved], 117.
 Poul, Hr., præst i Menstrup, hans datter, 95.
 Rasmussen, Jens i Sneslev, 53.
 Rasmussen, Hans i Arløse, gårdfæster, 53.
 Rasmussen, Anders, 101.
 Reedtz, Peter. (1614-1674), kansler.,
 Remmesnider, Mogens , 103.
 Remmesnider, Hans, 51.
 Rentemesteren, se Hohendorff, Steen.
 Resen, Peder, Dr. (1625-88), borgmester, historiker, 83, 85.
 Sacharjs, borgmester, se: Hansen, Sacharias.
 Salomon, Davids søn, 106.
 Savskærer, Knud, husmand i Førslev, 52.
 Schumacher, P: se Griffenfeld.
 Seneca, romersk filosof, 33.
 Simon, Hr. 58. 100.
 Simonedes, digter, 110.
 Sivert (Siffuere) i Arløse, 47, 90, 119.
 Skeel, Christen (1623-88), geheimeråd, 83.
 Skiel, Christian: se Skeel, Christen.
 Skomager, Rasmus, 56, 91, 93, 105.
 Skovfoged, Thomas, 48, 134.
 Skrædder, Anders, 55.
 Skrædder, Per i Næstved, 122.
 Skrædder, Mogens, 100.
 Slagter, Ebbe, 102.
 Slagter, Anders i Fuglebjerg, 55, 145.
 Smed, Marcus i Havnskov, 94.
 Smed, Jørgen, 90.
 Smed, Christen, 145.
 Smitt, sektretær, 83.
 Snedker, Lauers i Skælskør: se Johansen, Laurs.
 Snedker, Bent, 54.
 Storm, Rasmus, godsforvalter på Førslevgård [?], 46, 56, 97, 100, 120-121, 128, 131, 142, 151.
 Stöcken, Henrik von, (1631-81) rentemester, 61.
 Svane, Hans (1606-68), biskop over Sjællands stift, 59,61.
 Svenne, formentlig tjenestdreng hos Anders Jensen Kier, 101.
 Søren, Hr. i Hårslev, se: Nielsen Søren.
 Søren Rytter, i Fuglebjerg, 52.

Sørensen, Anders, Kastrup, 53, 56.
Søster Svane, se: Maria Svane.
Thomas, væver el. skrædder i Næstved, 89.
Thomas, skomager [el. garver] Anders Jensen Kiers broder, 57.
Trolle, Corfitz, geheimeråd. 83,85.
Veilin (Weilin), Jens, landmåler, 89.
Venus, romersk gudinde, 116.
Vergil, romersk digter, 148.
Viborg, Oluffsen, Rasmus, præst i Rø, 59.
Vilhelmine Ernestine, Frederik 3.s. datter, g.m. Karl af Pfalz, 70.
Villadsen, Christen, 139.
Væver, Peder (Per), 53, 90, 92, 96, 133, 152.
Væver, Morten, 89, 91, 98-99..
Væver, Hans i Bendslev, 53.
Wandal, Johan, (1624-75), biskop over Sjællands stift fra 1668, 61, 68-69, 74.
Wiborg, Hans Pedersen, præst i Hyllested (fr ca. 1671/72), død 1705, 157.
Wincentzøn, C., gårdfæster, 117.
Wind, Holger (1623-1683) skatmester, 79.
Zidse Fris i Næstved, 142.

STEDREGISTER

I registeret er kun medtaget bebyggelsesnavne. Der er anvendt nutidig retskrivning, men i en del tilfælde er også de stavemåder, som anvendes i degnebogen taget med, dog med henvisning til nuværende retskrivning. Der henvises til sidetal i denne trykte udgave.

Anderscho Ampt: se Antvorskov amt
Antvorskov amt, 78.
Arløse by, Førslev sogn, Øster Flakkebjerg herred, 48, 90, 92, 103, 105, 119, 152.
Bendslev by, Krummerup sogn, Øster Flakkebjerg herred, 53.
Bentzløf: se Bendslev.
Boringholm: se Bornholm.
Bornholm, ø, 59.
Bov by og sogn, Vis herred, 86.
Brandenburg, Tyskland, 77.
Castrup: se Kastrup.
Corsøer: se Kørsør
Danmark, 77-78, 113.
Ephesos, by i Lilleasien, 106.
Fiurendal, Fuerendahl: se Fyrendal.
Flakkebjerg, 75.
Flensborg, købstad i Slesvig, Tyskland, 46.
Frederiksborg, slot, 55.
Friderichsborg: se Frederiksborg.
Fuglebjerg, by og sogn, Øster Flakkebjerg herred, 47, 52, 55, 117-118, 122, 145.
Fulebierre, Fuleberg: se Fuglebjerg.
Fyrendal, hovedgård, Fyrendal sogn, Øster Flakkebjerg herred, 89, 94.
Førslev Kirke, 88, 104.
Førslev by og sogn, Øster Flakkebjerg herred, 37, 46, 47, 53, 57, 75, 105, 128, 134, 141-42.
Førslevgård, hovedgård, Førslev sogn, 58, 93, 99.
Førsløff: se Førslev
Genova, italiensk by, 107.
Gimlinge Torp, Gimlinge sogn, Vester Flakkebjerg herred, 51.
Giørslof: se Gørslev.
Hafnia: se København.
Haldager, Krummerup sogn, Øster Flakkebjerg herred, 91, 103.
Harrested by, Harrestedgård, Hyllinge sogn, Øster Flakkebjerg herred, 56.
Havenschov: se Havnskov.
Havnskov by, Hyllinge sogn, Øster Flakkebjerg herred, 94, 96.
Helsingør, købstad, 73.
Holmegaard, hovedgård, Olstrup sogn, Hammer herred, 96.
Huen: se Hveen
Hveen, svensk ø, 113.
Hyllested by og sogn, Øster Flakkebjerg herred, 47, 64.
Hyllinge, by og sogn, Øster Flakkebjerg herred, 47, 64.
Højbjerg, Førslev sogn, Øster Flakkebjerg herred, 93, 116.
Høybierre: se Højbjerg.
Hårslev by og sogn, Vester Flakkebjerg herred, 46, 94, 96.
Haarsløff: se Hårslev.
Jellinge Mølle, Hårslev sogn, Vester Flakkebjerg herred, 103.

Anderscho Amt: se Antvorskov amt
 Antvorskov amt, 78.
 Arløse by, Førslev sogn, Øster Flakkebjerg herred, 48, 90, 92, 103, 105, 119, 152.
 Bendslev by, Krummerup sogn, Øster Flakkebjerg herred, 53.
 Bentzløf: se Bendslev.
 Boringholm: se Bornholm.
 Bornholm, ø, 59.
 Bov by og sogn, Vis herred, 86.
 Brandenburg, Tyskland, 77.
 Castrup: se Kastrup.
 Corsøer: se Kørsør
 Danmark, 77-78, 113.
 Ephesos, by i Lilleasien, 106.
 Fiurendal, Furerendahl: se Fyrendal.
 Flakkebjerg, 75.
 Flensborg, købstad i Slesvig, Tyskland, 46.
 Frederiksborg, slot, 55.
 Friderichsborg: se Frederiksborg.
 Fuglebjerg, by og sogn, Øster Flakkebjerg herred, 47, 52, 55, 117-118, 122, 145.
 Fulebierre, Fuleberg: se Fuglebjerg.
 Fyrendal, hovedgård, Fyrendal sogn, Øster Flakkebjerg herred, 89, 94.
 Førslev Kirke, 88, 104.
 Førslev by og sogn, Øster Flakkebjerg herred, 37, 46, 47, 53, 57, 75, 105, 128, 134, 141-42.
 Førslevgård, hovedgård, Førslev sogn, 58, 93, 99.
 Førsløff: se Førslev
 Genova, italiensk by, 107.
 Gimlinge Torp, Gimlinge sogn, Vester Flakkebjerg herred, 51.
 Gjørsløf: se Gørslev.
 Hafnia: se København.
 Haldager, Krummerup sogn, Øster Flakkebjerg herred, 91, 103.
 Harrested by, Harrestedgård, Hyllinge sogn, Øster Flakkebjerg herred, 56.
 Havenschov: se Havnskov.
 Havnskov by, Hyllinge sogn, Øster Flakkebjerg herred, 94, 96.
 Helsingør, købstad, 73.
 Holmegaard, hovedgård, Olstrup sogn, Hammer herred, 96.
 Huen: se Hveen
 Hveen, svensk ø, 113.
 Hyllested by og sogn, Øster Flakkebjerg herred, 47, 64.
 Hyllinge, by og sogn, Øster Flakkebjerg herred, 47, 64.
 Højbjerg, Førslev sogn, Øster Flakkebjerg herred, 93, 116.
 Høybierre: se Højbjerg.
 Hårslev by og sogn, Vester Flakkebjerg herred, 46, 94, 96.
 Haarsløff: se Hårslev.
 Jellinge Mølle, Hårslev sogn, Vester Flakkebjerg herred, 103.

Karebech: se Karrebæk
 Karrebæk by og sogn, Øster Flakkebjerg herred, 59.
 Kastrup by, Fuglebjerg sogn, Øster Flakkebjerg herred, 53, 55, 56.
 Kiufse, Kiuse: se Kyse.
 Kiøbenhaffn, Kiøbenhaun: se København
 Korsør, købstad, 56, 78, 80, 93, 102, 141.
 Krummerup by og sogn, Øster Flakkebjerg herred, 46.
 Kvislemark by og sogn, Øster Flakkebjerg herred, 46, 47, 97, 141.
 Kyse by, Vallensved sogn, Øster Flakkebjerg herred, 47, 49, 127.
 København, 46, 51, 52, 55, 59, 66, 69, 78, 81ff, 88, 102, 112, 121, 131.
 Lolland, 72.
 Lystagger (Lystagergård), Krummerup sogn, Øster Flakkebjerg herred, 46.
 Marvede by og sogn, Øster Flakkebjerg herred, 96.
 Menstrup by, Marvede sogn, Øster Flakkebjerg herred, 96.
 Nestved (Nsted): se Næstved
 Næstved, købstad, 53, 55, 56-58, 89-93, 97-98, 101, 125, 135.
 Olstrup by, Holsteinsborg sogn, Vester Flakkebjerg herred, 46.
 Quislemark, Qvisselmark: se Kvislemark.
 Rhodos by, 106.
 Roskilde, købstad, 68ff, 74.
 Rø sogn, Bornholm, 59.
 Rønneholm, hovedgård, Skåne, 88.
 Schielschiør: se Skælskør.
 Sjælland, 72, 75, 88.
 Skælskør, købstad, 46, 47, 54, 89, 94, 98, 122.
 Sneesløf: se Sneslev
 Sneslev by, Førslev sogn, Øster Flakkebjerg herred, 48, 53-54, 93, 121, 129, 131, 140.
 Sverrig, 77.
 Sædland: se Sjælland
 Tiereby: se Tjæreby
 Tiustrup: se Tystrup
 Tjæreby, by og sogn, Vester Flakkebjerg herred, 58.
 Tornemark by, Fyrendal sogn, Øster Flakkebjerg herred, 51.
 Torp, (Arløse Torp), Førslev sogn, Øster Flakkebjerg herred, 90, 141, 150.
 Tovmark, Tormark: se Tornemark.
 Tystrup by og sogn, Øster Flakkebjerg herred, 70.
 Valby, København, tidl. Hvidovre sogn, 97, 101.
 Valdby, Waldbye: se Valby.
 Vallensved by og sogn, Øster Flakkebjerg herred, 117.
 Venslev by og sogn, Øster Flakkebjerg herred, 48, 97.
 Ventzløv, Wentzløff: se Venslev
 Wismar, by i Mecklenburg, 75-77.
 Ægypten, 107.
 Øster Flakkebjerg, herred, 63.

Hverdagsliv på landet i 1600-tallet kendes sjældent fra aktørerne selv. Men i nogle årtier i den sidste del af århundredet nedskrev degnen i Førsløv i Sydvestsjælland, *Anders Jensen Kier*, hvad han foretog sig som landmand, familiemenneske og som degn. Bøner og klassiske tekster på latin veksler med hverdagens notater på dansk om dyrkning, markedssalg, afregninger med egnens folk og livlige sammenkomster med familie og kolleger. I udgaven er latinteksterne oversat, men de findes også på originalsproget.

Udgiverne:

Margit Mogensen, ph.d. i historie, er født 1946 og har siden 1975 været ansat ved Statens Arkiver og er nu seniorforsker i Rigsarkivet. Har bl.a. forsket i landbohistorie og udgivet kilder hertil.

Niels W. Bruun, cand. phil. i latin, er født i 1944 og har i de senere år især været beskæftiget med udgivelsen af tekster, der belyser dansk medicinhistorie i 1600-tallet. Medarbejder ved Søren Kierkegaard Forskningscenteret ved Københavns Universitet.

DIS-Danmark

LANDBOHISTORISK SELSKAB 1998